

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

จดหมายถึงผู้เกี่ยวข้องในการวิจัย

ที่ ศษ 0522.26/ พ 476

สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบางพูด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

9 กรกฎาคม 2556

เรื่อง ขอรายชื่อหมอฟันบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
เรียน อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ด้วยสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราชได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนรัตนโกสินทร์สมโภช 200 ปี ในการทำวิจัยเรื่อง “สมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.มุกดา หนูศรี เป็นหัวหน้าโครงการ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นหมอฟันบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีชื่อเสียงหรือมีความชำนาญเฉพาะทางการบำบัดภาวะฉุกเฉิน ได้แก่ การใช้สมุนไพรในการห้ามเลือด การบำบัดแผลสด แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก พิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย พิษงู อาการท้องร่วงอย่างแรง อาหารเป็นพิษ การได้รับพิษจากสารเคมี สมพิษ อาเจียนเป็นเลือด และเลือดกำเดาไหลไม่หยุด ซึ่งจำนวนหมอฟันบ้านที่ต้องการศึกษามีจำนวน 40 คน กระจายไปตามจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่เจาะจงว่าเป็นจังหวัดใด ทางคณะผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลรายชื่อ ที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์ของหมอฟันบ้านที่มีคุณลักษณะดังกล่าวจากหน่วยงานของท่านด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.มุกดา หนูศรี)

รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
หัวหน้าโครงการวิจัย

สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์
โทร. 02-5048105
โทร. 081-4136219

ที่ ศธ (พ) 0522.26/ 8

สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบางพูด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

9 กรกฎาคม 2556

เรื่อง ขอรายชื่อหมอฟันบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เรียน สาธารณสุขจังหวัด.....

ด้วยสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนรัตนโกสินทร์สมโภช 200 ปี ในการทำวิจัยเรื่อง “สมุนไพรมะเขือเทศที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.มุกดา หนูยศรี เป็นหัวหน้าโครงการ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นหมอฟันบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีชื่อเสียงหรือมีความชำนาญเฉพาะทางในการบำบัดภาวะฉุกเฉินได้แก่ การใช้สมุนไพรมะเขือเทศในการห้ามเลือด การบำบัดแผลสด แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก พิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย พิษงู อาการท้องร่วงอย่างแรง อาหารเป็นพิษ การได้รับพิษจากสารเคมี ลมพิษ อาเจียนเป็นเลือด และเลือดกำเดาไหลไม่หยุด ซึ่งจำนวนหมอฟันบ้านที่ต้องการศึกษามีจำนวน 42 คน กระจายไปตามจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่เจาะจงว่าเป็นจังหวัดใด ทางคณะผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานของท่านในการคัดกรองหมอฟันบ้านที่มีความชำนาญและมีประสบการณ์ในการรักษาโรค 11 กรณีข้างต้น โดยขอรายชื่อ ที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์ของหมอฟันบ้านในจังหวัดของท่านด้วย และขอความกรุณาส่งข้อมูลกลับมายังผู้วิจัยโดยใส่ซองที่แนบมาพร้อมจดหมายฉบับนี้แล้ว หรือส่งทาง e-mail: nmukda@yahoo.com ก็ได้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลดังกล่าวด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.มุกดา หนูยศรี)

รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

หัวหน้าโครงการวิจัย

สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์

โทร. 02-5048105, 02-5048036

โทร. 099-1957070: e-mail: nmukda@yahoo.com

ศธ (พ) 0522.26/23

สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบางพูด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
4 กุมภาพันธ์ 2559

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิประเมินการบำบัดภาวะฉุกเฉินของหมอพื้นบ้าน
เรียน อาจารย์ ดร.วุฒิ วุฒิธรรมเวช
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบประเมินวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ

ด้วยดิฉันได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มสธ.) ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "สมุนไพรมะเขือขี้หนูที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย" ซึ่งทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหมอพื้นบ้านที่ได้รับการเสนอแนะจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจำนวน 42 คน จาก 12 จังหวัด โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกถึงวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินรวม 11 ปัญหา และได้ทำการถอดเทป พร้อมทั้งแยกวิธีการบำบัดตามปัญหาเรียบร้อยแล้ว จากนั้นต้องเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทยประเมินวิธีการบำบัดว่าวิธีใดที่น่าจะมีประสิทธิภาพ ปลอดภัย และเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในชุมชน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำไปจัดทำเป็นคู่มือสมุนไพรมะเขือขี้หนูที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งผู้ให้คู่มือคืออาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)

เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ทางการแพทย์แผนไทยสูง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทยของโครงการวิจัยเรื่องนี้ และพิจารณาวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินดังกล่าวที่แนบมาว่าวิธีการใดใช้ได้ และวิธีการใดใช้ไม่ได้ โดยเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของท่าน และส่งกลับคืนมายังผู้วิจัยโดยใส่ในซองที่แนบมาพร้อมนี้ และขอชื่อบัญชีธนาคารที่ท่านใช้เป็นประจำเพื่อโอนค่าตอบแทนการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเข้าบัญชีธนาคารด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(รองศาสตราจารย์ ดร.มุกดา หนุ่ยศรี)
อาจารย์ประจำสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มสธ.
หัวหน้าโครงการวิจัย

ศธ (พ) 0522.26/23

สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบางพูด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
4 กุมภาพันธ์ 2559

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิประเมินการบำบัดภาวะฉุกเฉินของหมอฟันบ้าน
เรียน อาจารย์ไกรสิทธิ์ ลีประเสริฐ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบประเมินวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ

ด้วยดิฉันได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มสธ.) ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "สมุนไพรมะพร้าวที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย" ซึ่งทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหมอฟันบ้านที่ได้รับการเสนอแนะจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจำนวน 42 คน จาก 12 จังหวัด โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกถึงวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินรวม 11 ปัญหา และได้ทำการถอดเทป พร้อมทั้งแยกวิธีการบำบัดตามปัญหาเรียบร้อยแล้ว จากนี้ต้องเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทยประเมินวิธีการบำบัดว่าวิธีใดที่น่าจะมีประสิทธิภาพ ปลอดภัย และเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในชุมชน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำไปจัดทำเป็นคู่มือสมุนไพรมะพร้าวที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งผู้ใช้คู่มือคืออาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)

เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ทางการแพทย์แผนไทยสูง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทยของโครงการวิจัยเรื่องนี้ และพิจารณาวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินดังกล่าวที่แนบมาว่าวิธีการใดใช้ได้ และวิธีการใดใช้ไม่ได้ โดยเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของท่าน และส่งกลับคืนมายังผู้วิจัยโดยใส่ในซองที่แนบมาพร้อมนี้ และขอชื่อบัญชีธนาคารที่ท่านใช้เป็นประจำเพื่อโอนค่าตอบแทนการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเข้าบัญชีธนาคารด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(รองศาสตราจารย์ ดร.มุกดา หนุ่ยศรี)
อาจารย์ประจำสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มสธ.
หัวหน้าโครงการวิจัย

ศธ (พ) 0522.26/23

สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบางพูด
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
4 กุมภาพันธ์ 2559

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิประเมินการบำบัดภาวะฉุกเฉินของหมอพื้นบ้าน
เรียน อาจารย์ ดร.อุษา กลิ่นหอม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบประเมินวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ

ด้วยดิฉันได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มสธ.) ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "สมุนไพรมะนาวที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย" ซึ่งทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหมอพื้นบ้านที่ได้รับการเสนอแนะจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจำนวน 42 คน จาก 12 จังหวัด โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกถึงวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินรวม 11 ปัญหา และได้ทำการถอดเทป พร้อมทั้งแยกวิธีการบำบัดตามปัญหาเรียบร้อยแล้ว จากนั้นต้องเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทยประเมินวิธีการบำบัดว่าวิธีใดที่น่าจะมีประสิทธิภาพ ปลอดภัย และเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในชุมชน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำไปจัดทำเป็นคู่มือสมุนไพรมะนาวที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งผู้ใช้คู่มือคืออาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)

เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ทางการแพทย์แผนไทยสูง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทยของโครงการวิจัยเรื่องนี้ และพิจารณาวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินดังกล่าวที่แนบว่าวิธีการใดใช้ได้ และวิธีการใดใช้ไม่ได้ โดยเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่องว่างที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของท่าน และส่งกลับคืนมายังผู้วิจัยโดยใส่ในซองที่แนบมาพร้อมนี้ และขอชื่อบัญชีธนาคารที่ท่านใช้เป็นประจำเพื่อโอนค่าตอบแทนการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเข้าบัญชีธนาคารด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(รองศาสตราจารย์ ดร.มุกดา หนูยศรี)
อาจารย์ประจำสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มสธ.
หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ข

เอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120
 โทร. 02-5048036, 02-5048037 โทรสาร 02-5048096
 School of Nursing, Sukhothai Thammathirat Open University Bangpood,
 Pakkred, Nonthaburi 11120
 Tel. (662) 5048036, 5048037 Fax : (662) 5048096

เอกสารรับรองโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เลขที่.....².....

ชื่อโครงการวิจัย	สมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย
เลขที่โครงการ/รหัส	-
ชื่อผู้วิจัย	รองศาสตราจารย์ ดร.มุกดา หนูยศรี
ที่ทำงาน	สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120

ขอรับรองว่าโครงการวิจัยดังกล่าวได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรม
 การวิจัยในมนุษย์ สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ลงนาม .....^{Dr. Chonjit Pothitphak}.....
 (อาจารย์ ดร.ชินจิตร โพธิ์พิทสุข)
 กรรมการและเลขานุการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ลงนาม .....^{Dr. Somjai Puthapitakham}.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร.สมใจ พุทธาพิทักษ์ผล)
 ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
 วันที่รับรอง.....^{1 พ.ย. 56}.....

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.อุษา กลิ่นหอม
คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
2. อาจารย์ ดร.วุฒิ วุฒิธรรมเวช
ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์แผนไทยประจำคลินิกวุฒิธรรมเวชคลินิก
เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
3. อาจารย์ ไกรสิทธิ์ ลีมีประเสริฐ
ผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทย สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ภาคผนวก ง
ประเด็นในการสัมภาษณ์หมอฟันบ้าน

ประเด็นในการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้าน

ในการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านของผู้ช่วยนักวิจัยจะใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างที่กำหนดโครงสร้างคำถามไว้ล่วงหน้า ดังนี้

1. **ประวัติของหมอพื้นบ้าน** ชักถามประวัติส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระยะเวลาที่ทำการรักษาโรค ที่อยู่
ระดับการศึกษา อาชีพหลัก อาชีพรอง
2. **สืบทอดองค์ความรู้ทางการแพทย์พื้นบ้านมาจากใคร**
3. **มีความชำนาญในการรักษาโรคได้บ้าง**
4. **การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน** หมอพื้นบ้านมีประสบการณ์ในการใช้สมุนไพรบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพที่ได้ผลดีในเรื่องใดบ้าง [เช่น การบำบัดแผลสด (แผลมีดบาด แผลถูกแทง แผลถูกยิง) แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก พิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย (พิษจากผึ้ง ต่อ แตน ตะขาบ แมงป่อง แมงมุม งูพิษ) ท้องเดินเฉียบพลัน อาหารเป็นพิษ การได้รับพิษจากสารเคมีทางการเกษตร ลมพิษ อาเจียนเป็นเลือดและเลือดกำเดาออกจมูก เป็นต้น]
5. **เมื่อหมอพื้นบ้านระบุว่า ชำนาญในการภาวะฉุกเฉินในเรื่องใดแล้ว แต่ละเรื่องจะทำการสัมภาษณ์ในหัวข้อดังนี้**
  - 5.1 วิธีการรักษาใช้สมุนไพรอะไรบ้าง ส่วนใดของสมุนไพร ปริมาณเท่าไร
  - 5.2 ขั้นตอนในการปรุงยา และการรักษาทำอย่างไร
  - 5.3 ระหว่างการรักษาต้องปฏิบัติตัวอย่างไรบ้าง
  - 5.4 มีข้อควรระวังอย่างไรบ้าง

ภาคผนวก จ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้าน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หมอพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมา

ชื่อ-สกุล พ่อใหญ่สง่า จุฬารมย์

อายุ 78 ปี ประสบการณ์ในการรักษาโรคกูด 49 ปี

ที่อยู่ 14 หมู่ 3 บ้านห้วยเครือ ตำบลห้วยแถลง อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา 30240

จบประถมศึกษาปีที่ 4

เดิมพื้นเพเป็นคนที่อยู่ในอำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ย้ายมาอยู่อำเภอห้วยแถลงเมื่อปีพ.ศ.

2507 โดยอพยพมาตั้งครอบครัว เนื่องจากหมู่บ้านเดิมแห้งแล้งมาก

การสืบทอดองค์ความรู้

ในวัยเด็กช่วยพ่อแม่ทำนาและเดินทางไปขายวัวควายกับนายฮ้อยปีละครั้ง จากนั้นไปรับจ้างเป็นเด็ก
รถที่จังหวัดตรัง ไปทำงานเหมืองแร่ ตีหิน แล้วย้ายมากรีดยางที่สุราษฎร์ธานี อยู่นาน 3 ปี ก็กลับมาบ้านเกิดที่
จังหวัดอุบลราชธานี ได้ข้ามไปฝั่งลาวทางช่องเม็กไปอยู่แขวงจำปาสักนาน 2 ปี จึงกลับมาบ้านเกิด แล้วปีพ.ศ.
2507 (อายุ 28 ปี) ก็อพยพมาอยู่ที่บ้านหนองเครือ ที่อยู่ในปัจจุบัน โดยมีครอบครัวและใช้ชีวิตอยู่ที่นั่นมาตลอด
ความรู้ในการรักษาพิษงูได้มาจากการเดินทางไปประเทศลาว ไปอยู่ที่เมืองจำปาสักก็ไปขายผ้าขาวที่เมืองจำปา
สัก และได้ผูกเสี่ยว (เป็นเพื่อน) กับชาวลาวในเมืองจำปาสักก็ทำให้ไปมาหาสู่กันเป็นประจำ เมื่อกลับจากสุ
ราษฎร์ก็ไปอยู่ที่จำปาสักก็กับพ่อเสี่ยวซึ่งเป็นหมอยาพื้นบ้าน และเป็นเพื่อนพ่อ หมอสง่าจึงได้รับการถ่ายทอด
วิชาอาคมอย่างดี ซึ่งผู้เป็นศิษย์รวมทั้งหมอสง่าได้รับการฝังเข็มทองคนละ 13 เล่ม เพื่อให้หนังเหนียวและวิชา
อาคม แก่กล้า และเรียนวิชาการงูกัดเป็นพิเศษ ซึ่งต้องเสียเงิน 60 บาท ผ้าขาว 1 วา รูปเทียน 5 คู่ จึงยอมให้
เรียน นอกจากนั้นยังได้ศึกษาความรู้ด้านแพทย์พื้นบ้านไทยในปี พ.ศ. 2505 (อายุ 26 ปี) จากนายเคน อำเภอ
โพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด

ความเชี่ยวชาญในการรักษาโรค

รักษาเกี่ยวกับพิษงู โดยใช้สมุนไพรทาบริเวณง่ามมือง่ามเท้า แล้วสักยา โดยใช้เข็มฉีดยาสะกิด เพื่อให้
ตัวยาสัมผัสเข้าร่างกาย ร่วมกับการเป่า กรณีเป็นแผล จะรักษาร่วมกับการใช้สมุนไพรทาบริเวณแผล
นอกจากนั้นยังรักษาได้หลายอย่าง เช่น งูสวัด ไข้หามกไม้ ไข้รากสาด และก็ทุกอย่าง โรคที่รักษาบ่อย ก็คือ
คนถูกงูกัด งูสวัด ไฟลามทุ่ง ไข้ทั้งตัว คนกรุงเทพฯก็มาให้รักษาเมื่อถูกงูกัด โรคผิวหนัง ไฟลามทุ่งและ งูสวัด
มาอยู่แถวนี้สูงมาก แต่ก่อนไม่รู้ว่าจะงูอะไร แต่ว่ายาไม่เกี่ยวกับตัวงู ขอให้เป็นตัวงูไม่ต้องถามหาตัว ทำเร็ว มา 2-3
ชั่วโมง มารักษา 4-5 นาทีก็หาย มีผู้ป่วยถูกงูกัด 2 ชีวิตอยู่อำเภอแก่งคอย งูตัวเดียวกันกัด 2 คน เพราะนอน
มุ้งเดียวกัน พ่อแม่ไม่รู้ว่าจะงูกัดลูกสลบไสล อาเจียน ก็พาไปโรงพยาบาลสระบุรี เขาไปที่บ้านที่ห้องนอนเจอตัวงู
ไปอยู่โรงพยาบาลสระบุรีได้ 48 ชม. หมอเรียกญาติมาเก็บศพและบอกญาติว่า มีหมอดี้อยู่ที่ไหนก็ไปเอามา
พอดีเขาโชคดี เขาโทร.ขึ้นมาเจอว่าผมเป็นหมองู อยู่ห้วยแถลง ผมก็เอารถลูกชายไป ถึง 4 โมงเย็น หมอที่
โรงพยาบาลก็หัวเราะ...ว่าจะมาเล่น ทำเลยคุณลุง ผมดูก่อน มีภาพงูเป็นงูทับสมิงคา ก็จัดการรักษาเลย
ประมาณชั่วโมง ยังไม่มีอะไร แขนกระดิกได้คนหนึ่ง อีกคนยังเหมือนเดิม มัน 2 คน เขาบอกว่าให้คุณลุงนอน

ดูก่อน สักคืน แต่ผมก็มีธุระต้องกลับบ้าน พอ 4 วัน คนไข้ก็หาย ผู้ป่วยและญาติพี่น้องมาสมนาคุณให้ปัจจัย มา 3,000 ผมคืนให้ 1,000 ค่ารถ เขาก็คืนะทั้งคนที่โรงพยาบาลและญาติ เขาบอกว่าเหมือนเกิดใหม่ สงกรานต์ปีที่แล้วเขาเหมารถกันขึ้นมาหาผมอีก มาให้ตั้งค์ 1,000 ผมก็เอา ปีนี้คิดว่าอาจจะมาอีกก็เป็นได้ ผมรักษาคนถูกงูกัดมาแล้วหลายร้อยคน มีจดชื่อ เบอร์โทร ใส่สมุด สมุดหายไป 3 หัวแล้ว(นักศึกษาที่มาสัมภาษณ์ ดูงานยิ้มไปแล้วไม่คืน) จดเรียบริ่อยเลย ตะกอนไม่เคยจด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จดชื่อชนิดของงูไว้ด้วย งูเห่า งูเขียวหางไหม้ ไม่ว่าจะป็นงูชนิดไหนรักษาได้หมดเลย ไม่รู้สึกตัว สลบไปแล้ว

วิธีการรักษา จะเริ่มจากดูรอยเขียวที่ถูกรูกัด ใช้สมุนไพร 3 ตัว เป็นรากไม้ ผนรวมกัน เวลาผู้ป่วยมาก็ทำให้เลย เพื่อไม่ให้เสียเวลาจึงฝนใส่ขวดไว้เลย **มีรากกอมก้อยตลอดจน รากตีนตั้งเตี้ย รากชายเต็น** เอารากฝนใส่หิน ผสมรวมกัน ใส่ขวดปิดฝาไว้เลย เวลาคนมารักษา ก็เอายาที่ฝนไว้เสร็จแล้วใส่น้ำ น้ำฝน ใช้เท่าๆ กัน ผนดูมันจะขึ้น ใช้ดีสูงเหลื่อมเป็นกระสายยา จากนั้นใช้ไม้พันสำลีจุ่มสมุนไพรทาบริเวณง่ามมือ ง่ามเท้า ใช้เข็มฉีดยา (ที่เปลี่ยนใหม่ทุกครั้ง) สะกิดให้เลือดออกเล็กน้อย ในลักษณะของการสักยา บริเวณรอบปากแผล ง่ามนิ้วมือและเท้า เพื่อให้ตัวยาซึมเข้าร่างกาย เมื่อสักเสร็จก็เป่าคาถากำกับและเป่ามาที่นิ้วชี้ของมือ และเท้าทั้ง 2 ข้าง เป็นอันเสร็จสิ้นการรักษา ทั้งไว้ประมาณ 3 ชั่วโมง แผลโดนน้ำได้ ประมาณค่าๆ ก็ล้างออกได้ ภายหลังสักยาแล้วภายใน 30 นาที อาการจะดีขึ้น ยาไม่ต้องใส่ตู้เย็นทั้งไว้ข้างนอกได้เลย (**มีภาพสาธิตการรักษาโดยการสักง่ามมือ**)

กรณีเป็นเนื้อตาย แผลเน่าเปื่อย ส่วนใหญ่พบในผู้ที่ถูกงูเขียวหางไหม้กัดมากที่สุด รองลงมาเป็นงูเห่า และงูกะปะ ส่วนงูจงอางพบเพียง 1 ราย เดิมเคยใช้รากโลดทะนงแดง ผนทา ใช้รักษาแผลเปื่อย หรือใช้หัวหญ้าหนวดแมว กอมก้อยตลอดจนฝนกับน้ำมะนาวทา ปัจจุบันใช้รากปานสด ผนผสมกับน้ำสะอาดทาบริเวณที่เป็นแผล 3-4 ครั้งต่อวัน หรือเข้า-เย็น ถ้าใช้ได้ผลเมื่อทาจะรู้สึกเย็น

ข้อห้ามของผู้ป่วย เมื่อมารับการรักษากับหมอสง่าแล้ว ห้ามไปรักษากับหมออื่น ไม่ว่าจะป็นหมอพื้นบ้านหรือหมอแผนปัจจุบัน หากจำเป็นต้องไปรักษาต้องขออนุญาตจากหมอสง่าก่อน ห้ามกินเนื้องูทุกชนิด กบ เขียด กุ้ง ปลาชิว และเนื้อไก่ เป็นเวลา 1 สัปดาห์ กรณีงูเขียวกัดห้ามของแสลงเพิ่มคือ มะละกอ และผักเขียว

- ลูกศิษย์ที่สามารถทำแทนได้มีทั้งคนในบ้าน จังหวัดอื่นก็มี ลูกศิษย์คนหนึ่งอยู่จังหวัดขอนแก่น เก่งมาก ทำแทนได้ ทำได้ทุกคน มีลูกศิษย์ 55 คน เรียนได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง

- หมอสง่าดูสมุดบันทึกผลการรักษาผู้ที่ถูกรูกัด แล้วรอดตาย...อ่านชื่อ

** อาจารย์สำรวม บ้านพลับพลึง ปักธงชัย กัด 11 เดือน 7 วันหาย

** นักเรียนบ้านโรงตะเคียน กลับมา 24 ชั่วโมง ใส่ยา 20 นาที หาย งูสามเหลี่ยม

** เด็กห้วยป่อ กัดมา 5 สิบนาที ใส่ยา 5 นาทีหาย (เห่า) พอหยุดทำหายเลย ลักควาย ชื่องู

** นางเต็ม บ้านสระทอง กัดมา 3 ชั่วโมง ใส่ยา 5 นาทีหาย ลักควาย

** นายเคน โคกสว่าง กัดมา 2 ชั่วโมง ใส่ยา 2 นาที หาย

** นายทอง โคกสว่าง กัดมา 3 ชั่วโมง ใส่ยา 3 นาทีนาย งูเห่า

** นางเจียง ห้วยก้อม กัดมา 3 ชั่วโมง ใส่ยา 15 นาที หาย งูสามเหลี่ยม ตัวนี้ท้อง 7 เดือน ลูกแกออกเลย

** นายเอี่ยม บ้านปาง กัดมา 24 ชั่วโมง ใส่ยา 20 นาที งูสามเหลี่ยมหาย

** นางอุทัย บ้านพลับพลึง ปักธงชัย กัดมา 44 ชั่วโมง ใส่ยา 6 ชั่วโมง งูทับสมิงคา หาย แกมานอนหลับ

- ถ้ากัดที่เท้า จะสักตรงง่ามเท้าแทนที่จะเป็นที่มีมือก็เป็นทั้งง่ามเท้า ปกติถ้างูกัดมา กัดที่ไหนก็แล้วแต่ จะสักทั้งง่ามมือง่ามเท้าเลย แต่บางคนสักให้มือเดียวหายแล้วก็หยุด

- หมู่นี้ก็มีแต่พวกหนัก ๆ มีสมุดบันทึกอยู่ประมาณ 3 หัว พวกมาเยี่ยมไป ขอไปดู พวกจังหวัด อย่าง เชียงรายติดตามมา ยืมไปดูว่าจะเอามาคืนให้ 600 กว่าคน ผมเขียนไว้ มีหลายหัว ผมรักษาคนแต่ก่อนก็ปีละ 50-60 ปีนี้ไม่ได้ ปี 2556 ได้ 31 คน ปี 2557 ฟังได้ 2 คน

หมอพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่น

ชื่อ - สกุล พ่อใหญ่สมาน นราดล

อายุ 66 ปี ประสบการณ์การรักษา 25 ปี

ที่อยู่ 24 หมู่ที่ 3 ต.บ้านบัว อ. เกษตรสมบูรณ์ จ.ขอนแก่น โทรศัพท์ 086-8705308

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา /ขายสมุนไพร

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้ความรู้มาจากปู่ย่า ตา ทวด เป็นหมอพื้นบ้าน ขณะเป็นเด็กก็ไปซุกดยากับตา พอตาตายก็เลยมาทำต่อ รักษาคนในพื้นที่

ความชำนาญในการรักษาโรค

โรคทั่วไปส่วนมากก็เป็นโรคตับ โบราณเรียกว่า ฝืนท้อง นอกจากนั้นก็โรคกรดสีดวงทวาร ปวดเข่า ปวดขา ทำจริงๆ ประมาณ 25 ปี

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- การห้ามเลือดและรักษาแผลสด การห้ามเลือดให้ใช้ใบสาบเสือล้างให้สะอาดก่อน เอาน้ำที่สะอาดมา

ล้างแผล และก็เป่าสวดมนต์คาถापิตหรือคาถาคัดเลือด ขยี้ใบสาบเสือจนมีน้ำออกมานำมาปิดแผล ถ้าใบแรกยังไม่หยุด ทิ้งเลย ใบที่สอง ก็ขยี้มาปิดเลย เป่า 9 ครั้ง บทคัดเลือดสรรพิษ 1 คัดเลือด (ใบสาบเสือขยี้มาปิดไม่ต้องตำ เพราะถ้าตำมีพริกมีเกลืออยู่)

- แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก ใช้ว่านหางจระเข้ ใช้ส่วนสะโพกมัน ไม่ใช่ตรงปลาย เช็ดแผล

ให้สะอาด เอาตรงสะโพกหางจระเข้มาปิด วันละ 3 ครั้ง ถ้าแผลใหญ่ ใช้เมือกลิ้นๆ ทาให้ทั่ว ระวังอย่าให้ถูกน้ำ ลม แดด ให้อยู่ในที่ร่ม

- **ผึ่งต่อแดน ต่อย แผลงป่อง ตะขาบ** ใช้เสลดพังพอนตัวผู้ (มีหนาม) มียอดอ่อน เอามาทุบให้แตก ใส่น้ำมะนาว ทาใช้ได้ทั้งตัวผู้หรือตัวเมีย ส่วนมากใช้ตัวผู้ โปะแผล
- **พิษงู** งูเห่า งูจงอางและงูทุกชนิด ใช้โลดทะนงแดง หมาก ผน และใส่น้ำมะนาว ทาแผล และผน โลดทะนงแดงกับหมากให้ชั้นๆ ต้ม 1 เป็ก ก็หาย
- **ท้องเสีย/ ท้องเสียอย่างแรง** ใช้กล้วยดิบ นำมาฝาน จิ้มกับเกลือ ใช้กล้วยน้ำว้าหรือกล้วยอื่นก็ได้ที่ดิบ หรือเปลือกประตู กล้วยดิบต้องหั่นทั้งเปลือก ทำเป็นแว่น ไม่เกิน 6 ชั้น จิ้มเกลือ เคี้ยวกินเลย ต้องกิน 4-6 ชั้น กินของผาดเข้าไปมันจะหายไปเอง ส่วนเปลือกประตู เอาเท่าหัวแม่มือผู้ป่วยก็พอแล้ว เคี้ยวกลืนแต่น้ำ คายกากทิ้งไป ไม่เกิน 3 ชั้น น่าจะหยุดแล้ว
- **อาหารเป็นพิษ เห็ดพิษ** ใช้รางจืดดอกม่วง มันดุดพิษ หรือต้นจางจืด หรือใบย่านางก็ได้
รางจืดดอกม่วง ต้องใช้ประมาณกำมือหนึ่ง ทั้งใบและเถา ถ้ากินฉุกฉินแค้ใบก็พอแล้ว ส่วนมากประมาณ 1 ปี ขอให้ใบแก่จัด ใบอ่อนไม่เอา ถ้าฉุกฉินขี้ผสมน้ำกินน้ำเลย เคี้ยว 6 ใบ กินน้ำเลย คายกากทิ้งไป ถ้า ยังไม่ดีขึ้นให้กินใหม่อีกครั้ง กินได้เรื่อยๆ เดี่ยวมันจะจืดไปเอง อีกชนิดหนึ่งคือ **จางจืด ใผ่จืด** เอาทั้งใบ ต้ม ส่วนไหนก็ได้ เป็นไม้ล้มลุก หน้าแล้งก็ตาย ทั้งใบทั้งต้น สัก 1 กำมือ ขยี้กิน เหมือนกับรางจืด ขยี้ เคี้ยวกลืนน้ำซ้าได้ เหมือนกับรางจืด ส่วน**ใบย่านาง** ขยี้ เคี้ยวกลืนน้ำซ้าได้เหมือนกับรางจืด ย่านางที่ดีที่สุดคือย่านางแดง ถ้ามีให้เลือก ใช้**รางจืดดอกม่วงเป็นอันดับแรก** อันดับสอง คือ จางจืด อันดับสามคือ ย่านางแดง อันดับสี่ คือ ใบย่านาง ใผ่จืด สุดท้าย ใบเล็ก ๆ สัก 1 กำมือ ต้มหรือขยี้ ส่วนมากจะต้ม ใส่ น้ำพอท่วมยา ต้มจนสีเข้ม ต้มด้วยหม้อดิน สีเข้ม ๆ กินได้เลย ใผ่จืดกินมาก ๆ ก็ไม่เป็นไร กินต่างน้ำได้ไม่มีผลข้างเคียง
- **พิษสารเคมี จากยาฆ่าแมลง** ให้ใช้รางจืดดอกสีม่วง ต้มหรือกินใบสดก็ได้ ถ้าเอามาต้ม เอามาทั้งใบทั้งเถาทั้งเครือ ยาวประมาณสักคืบ ใส่ น้ำพอท่วมยา ต้มให้สีเข้ม ๆ ก็กินได้เลย ต้องกินแค่หกถึงแปดใบก่อนไปฉีดยาฆ่าแมลง กลับมาก็ต้มกินอีก พวกนี้มันขับออกอยู่แล้ว กินแค่ครั้งเดียว ก่อนออกไปฉีดยาฆ่าแมลง กินหกใบ หลังกลับมาอีกหกใบ เอาใบสมบุรณ์ พวกเมาเหล้าถ้ากินรางจืดจะไม่มีอาการเมาค้าง
- **ลมพิษ ผื่นสีแดง คัน** มี 2 วิธี ดังนี้
  1. **น้ำหมัก** ใช้ น้ำหมัก โดยเอาผลไม้ หรือว่านชนิดไหนก็ได้ พวกว่านชั้กมดลูก ว่านเอ็นเหลือง ว่านมหาเมฆ พวกนี้ได้หมด เสมอภาค นำว่านมาล้างให้สะอาด ผ่าเป็นแว่น ๆ
วิธีทำน้ำหมัก
    1. ว่านสดๆ ล้างให้สะอาด 3 กิโลกรัม ว่านผ่าเป็น 2 ซีกก็พอ
    2. น้ำตาลทรายแดง 1 กิโลกรัม
    3. น้ำ 5 ลิตร
 หมักทิ้งไว้ประมาณ 4 เดือน ก็ใช้ได้แล้ว ใช้ทาแก้คัน น้ำผาดัง ถ้ามีว่านชั้กมดลูกอย่างเดียวก็ได้ผล หรือใช้ 3 อย่างเลยก็ได้ ขมิ้นชันอีกตัวหนึ่ง เอาทุกอย่างเสมอภาค มาหมัก
  2. **สมุนไพร** ถ้าไม่หมัก ใช้สดก็ได้ เอาขมิ้นชันใส่กับว่านเอ็นเหลือง ว่านมหาเมฆ ว่านชั้กมดลูก

หัน/ผาน ใบผักแป้น(ใบต้นกุยฉ่าย) มาตำรวมกันกับข้าวสารข้าวเจ้า ทำให้ละเอียด น้ำเหล้าขาว เป็นกระสาย ทาผื่นลมพิษจะยุบไปเลย ทาพอมันแห้งแล้ว ยังคันทาอีก ทาแค่ 3 รอบ ลมพิษก็หาย

- **อาเจียนเป็นเลือด** ฉุกฉิน ต้องเป็นโรคเรื้อรังมาก่อน ถ้าเป็นแผลในกระเพาะอาหาร ก็ใช้ เพชรสังฆาตกับขมิ้นชัน โดยเอาเพชรสังฆาตมาทำความสะอาด หั่น ตากแห้ง ผสมกับขมิ้นชัน เอาเท่ากัน บด ใส่แคบซูล เพชรสังฆาต ต้องใส่แคบซูล กินเพียวๆ มั่นคั้น ครั้งละ 4 เม็ด เข้าเย็น

- **เจ็บคอ** กินมะนาวห่อ ช่วยลดการอักเสบ ลดอาการคัน เอาลูกมัน

- **ไอออกมาเป็นเลือดสดๆ** ให้กินใบสาบเสือและรากแฝกหอม โดยขยี้ใบสาบเสือ รากแฝกหอมเอามาตำใส่กับสาบเสือ เอาน้ำมากินครึ่งแก้วเป็กก็พอแล้ว ถ้าไอไม่หยุดก็กิน 1 แก้วเป็ก

- **เลือดกำเดาไหลออกไม่หยุด** ไหลนานๆ ใช้น้ำฝางของน้ำหมัก ฉีดพ่นเข้าจมูก ถ้ายังไม่หยุดใช้ใบผักเสี้ยนผี ขยี้ปิดจมูก มันห้ามเลือดได้ ใช้ผ้าหนา ๆ ชุบน้ำ พันหัวไว้มันเย็น ผักเสี้ยนผีจุกจมูก ผ้าขาวม้าพันหัวได้ 2 วิธี ภาคกลางใช้ใบพลูอุดรูจมูก ผักเสี้ยนผีได้ผลดีกว่าใบพลู

- **หูอื้อหูตึง** เอาใบผักเสี้ยนผีมาจุกหู พวกหูอักเสบเรื้อรังรักษาได้ ไม่ต้องแยงลึก มันดูดพิษ พวกหูอักเสบ อย่างช้า 2 นาที มันจะเย็น หรือจะคัน ทาก่อนนอนทิ้งไว้เลย ส่วนมากมันจะดีขึ้นเลย ถ้าทำกลางวัน อาจจะเป็นเข้าครึ่งเย็นครึ่ง แล้วแต่ว่าจะเป็นมากน้อยแค่ไหน ใช้น้ำหยอดหูอันตราย ใช้ใบผักเสี้ยนผีหนองที่อยู่ข้างในจะติดออกมาเลย ใบล้างให้สะอาด ไม่ต้องกินยา/ฉีดยาแผนปัจจุบัน

- **ปวดท้อง** ใช้น้ำชกมดลูก ว่านเอ็นเหลือง ขมิ้นชัน ว่านมหาเมฆ ตัวใดตัวหนึ่ง ส่วนใดส่วนหนึ่ง ไม่ต้องต้ม ฉุกฉิน ไม่ตดไม่ขี้ ผานเปลือกออก แล้วล้างให้สะอาด ตำหรือเคี้ยวเองครึ่งละข้อมือ เดียวก็หายไปเอง

- **อาหารเป็นพิษ** มีอาการท้องเสียหลังกินอาหาร เอาข้าวเหนียว บั่นเป็นข้าวจี๋ ปิ้งไฟ ค่อนข้างไหม้ ต้มหรือเคี้ยวกินก็ได้

- **บิต ปวดท้อง อาเจียนหนัก** เอาใบประดู่ เปลือกประดู่ เอาเท่าหัวแม่มือผู้ป่วย เคี้ยวกลืนน้ำ คายกากทั้ง 2 – 3 ครั้ง ห่างประมาณ 20 นาที ฉุกฉิน

- **ถูกยาเบื่อ คนเมาเหล้า ปลาตุกตำ** คนที่ในหมู่บ้าน หมากูยาเบื่อมา คนเมาเหล้า ปลาตุกตำ ก็วิ่งมาหาต้องเอาโลดทะนงแดงกับหมาก น้ำมะนาวใส่แผล หมอทำประจำ

** พ่อหมอพาชมสวนสมุนไพร คนป่วยมาจากอุดร รักษาโรคตับและมะเร็ง มีห้องอบสมุนไพรด้วย

ชื่อ-สกุล พ่อใหญ่สาย อนุสรिया

อายุ 75 ปี ประสบการณ์ในการรักษา 20 ปี

ที่อยู่ 12/1 หมู่ที่ 6 ต.ทรายมูล อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น โทรศัพท์ 083-6732689

(ส่วนใหญ่อยู่ที่หมู่บ้านโคกสง่า หมู่บ้านจุงจางแห่งประเทศไทย)

การศึกษา ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา /ขายสมุนไพร

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้ความรู้จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายซึ่งเป็นหมอพื้นบ้าน แต่ก่อนพ่อตาเป็นพ่อค้าขายวัว ขายควาย ไปขายที่กรุงเทพฯ ที่นี้แต่ก่อนไม่มีรถไปที่กรุงเทพฯ ก็มีว่านพญาญูไปด้วย ตัวผู้ ตัวเมียไปด้วย ที่นี้บางวัน ก็ไปนอนที่ปากช่อง บางทีก็หน้าฝน บางทีก็หน้าแล้ง หน้าฝน ฝนตกลงมาหนัก ๆ กลางคืน จวนจะสว่างจงจางร้องหาคู่ อยู่คนละฟาก ร้องมาๆ วัวก็นอนอยู่ พอตีมาถึงฝูงวัว งูก็ฉกวัวลงไป วัวก็มีอาการดิ้นซึกเหมือนกับมันจะตาย ที่นี้พ่อตาก็เอาวานไปด้วย ก็เอามาฝนๆ ใส่น้ำมาประคบ ตื่นเช้าขึ้นมาก็เดินไปกับผมได้ ต่อมามันกัดคนพ่อตาก็รักษาได้ พอพ่อตาล้มหายตายไปก็ได้สืบทอดมาก็ได้ 2 ตัวนี้แหละครับ ขึ้นต่อมาผมอายุ 13-14 ปีนี้แหละ พอเริ่มต้นก็ไปเร่หาสมุนไพร ขายสมุนไพรตามหมู่บ้าน ขึ้นบ้านโน่นลงบ้านนี้มันซ้า ก็เลยมาคิดว่าจะทำยังไง ให้คนมารวมกันเป็นกลุ่ม ผมก็เลยไปเอางูเห่ามาแล้ว ก็เดินไปเรียกเขามาดูงูเห่า แต่งูเห่าพันพิษเข้าใส่ทั้งคนดูและคนขายยา จึงเอางูจงอางมาใช้แทน ก็ไปตามเขาบอกว่าอยากดูจงอางไหม เปิดให้ดูฟรี ไม่ได้คิดค่าราคา ก็มารวมดูเป็นกลุ่ม พอดูไปพอควรและชัดเจนแล้วผมจะขอค้นรายการ เอางูเข้าคลังปลอดภัย แล้วจะเล่าเรื่องสมุนไพรให้ฟัง ถ้าคนไหนจะเอาสมุนไพร สนใจเรื่องสมุนไพรอยากซื้อก็ซื้อ ถ้าไม่สนใจผมจะเอางูออกอีกครั้ง และก็จากลากันไป

พ่อใหญ่สายเรียนรู้วิธีการรักษาอาการผิดสำแดง ปวดท้องจากหม้อจีน ศึกษาการรักษาโรคอื่นๆ จากหนังสือการแพทย์แผนโบราณเพื่อเตรียมสอบใบประกอบโรคศิลป์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชาวบ้านขณะเร่ขายยา ทำให้มีตำรับยาเพิ่มมากขึ้น เช่น ยารักษาโรคสตีตวงทวาร ยารักษาแกมโรค เป็นต้น ในปี พ.ศ.2547 พ่อใหญ่สายได้รับ รางวัลดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขากฎมัญญาชาวบ้านจากสภาวัฒนธรรม อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

● การรักษาพิษงู

1. **งูจงอางกัด** จะมีอาการปวดทั้งตัว ง่วงนอน แผลจะแดงขึ้นเป็นวงกว้าง ขึ้นเร็วมาก ต้องใช้ว่าน 2 ตัว ควบกัน คือ 1) ว่านพญาญูตัวเมีย มีชื่อเฉพาะ ว่านนางคำ 2) ว่านพญาญูตัวผู้ มีชื่อเฉพาะ ว่านขอทอง มันจะออกเป็นงอๆ เหมือนหัวงู ล้างให้สะอาด เคี้ยวสดๆ หรือตำละเอียดแล้วโปะที่แผล และนำว่านมาตำให้ละเอียด คั้นน้ำ ให้ผู้ป่วยกิน
2. **งูเห่า** ผู้ป่วยจะมีอาการกระหายน้ำ ง่วงนอน หายใจไม่เต็มที แผลแดง ขยายช้า ไม่กว้างมากนัก ต้องให้ยารสเย็นและรสเมาเบื่อ โดยใช้โสดทะนงแดงและรากดีคน (สามสิบตี ราชตัด) นำมาฝนใส่น้ำมะนาวหรือเหล้า ใช้กินและทา ให้ทำไปเรื่อยๆ จนกว่าจะหาย
3. **งูเขียวหางไหม้** ผู้ป่วยจะมีอาการอาเจียนร่วมด้วย ขอบแผลไม่มีสีแดง จะเป็นสีเขียวๆ การรักษาให้ใช้ชิงช้าชาลี รากดอกพุด และว่านพญาญู ล้างให้สะอาด ตำเข้าด้วยกันและคั้นเอาน้ำมาดื่มและแปะแผล

พ่อใหญ่สายมีประสบการณ์ในการรักษาโรคน้อยมาก พ่อใหญ่สายอธิบายว่า การใช้ว่านเป็นการรักษาเบื้องต้น จากนั้นต้องส่งต่อไปโรงพยาบาลเพื่อให้เชรุ่มต่อไป แสดงว่า การใช้สมุนไพรอาจไม่ได้ผลและไม่เชื่อมั่นในประสิทธิภาพของการรักษาด้วยสมุนไพรเท่าที่ควร

ชื่อ-สกุล พ่อใหญ่สำเรียน วงษ์ณะรัตน์

อายุ 78 ปี ประสบการณ์การรักษา 40 ปี

ที่อยู่ 35/2 หมู่ 5 บ้านโคกสี ต.บ้านฝาง อ.บ้านฝาง จ.ขอนแก่น โทรศัพท์ 089-0278182

การศึกษา จบประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา

การสืบทอดองค์ความรู้

คุณพ่อเป็นหมอสุมไพร และเป็นแพทย์แผนโบราณชั้นหนึ่ง พ่อใหญ่สำเรียนสมัยเป็นพระ สอบได้ที่ วัดโพธิ์ กรุงเทพฯ พ่อให้ไปเรียนจากเขา เรียนจากตำรา ขุนเทพาพิทักษ์ และตำราจากพ่อ แพทย์แผนไทย คุณพ่อทองอ่อนเป็นผู้ชี้แนะให้ 2 ปี สอบทั้งเภสัชกรรมและเวชกรรม และเข้าอบรมในโครงการของกระทรวงสาธารณสุข

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการรักษา มะเร็ง ยารักษา มะเร็ง เป็นยาเด่นของพ่อหมอ โดยพ่อใหญ่สำเรียนเล่าว่า มีคนอุดร อายุ 60 กว่าปีแล้ว เป็นเนื้องอก เป็นมะเร็ง ท้องมันโตแล้ว เอากลับมาบ้าน พอดีลูกสาวเขาเป็นครูอยู่อำเภอ ฝ้อ บ้านฝ้อ เขาเคยรู้จัก เขามาเอายาจากพ่อใหญ่สำเรียนไปกินแล้วหาย หมออำเภอบ้านฝ้อถามว่าไปรักษา กับใครถึงหาย จากนั้นก็ตามมาดูที่บ้านพ่อใหญ่ มะเร็งขั้นสุดท้ายหลายคนอยู่ที่โรงพยาบาลเรารักษาให้หายได้

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **ถูกสารพิษจากยาฆ่าหญ้า** ใช้รางจืดดอกม่วง ถูแล้วใช้รากกับใบ หน้าฝนใช้ดอกกับใบ 1-2 กำมือ นำมาต้มกับน้ำ 3 แก้ว ต้มให้เหลือ 1 แก้ว กินก่อนอาหารเช้า-กลางวัน-เย็น (หลายคนไปกินนกกขาบ เขา กินไปแล้วลิ้นแข็ง มันเมา กินรางจืดไปไม่ถึงวันก็หาย) รางจืดไม่มีสารเคมีจะต้มกินหรือตำสดๆ คั้นน้ำกินเลย เคี้ยวกลืนได้เลย เวลาอยู่ทุ่งอยู่นา กินเลย เห็นผล เพื่อบีบปลาหรือเพื่อบีบเห็ดอะไรพวกนี้ ตำคั้นน้ำกินเลย
- **แมลงสัตว์กัดต่อย**
  1. **งูกัด** เวลาเอาร่างงู (คล้ายหัวหอมใหญ่ ดอกขาวลายชมพูคล้ายว่านสีทศ) ไปใช้ ใช้หัวเอามา ตำๆ แล้วเอาปิดแผล อีกส่วนหนึ่งเอามาฝนกับน้ำข้าวขาว ให้กิน ทั้งกินทั้งทา เอาหัว ถ้าไม่มีเอาใบ ถ้าตะขาบ งูจงอาง งูเห่า เอาหัว ทั้งคั้นน้ำกินด้วย ทาแผลด้วย
  2. **ตะขาบกัด** เอาใบก็พอ เอาใบมาตำ แล้วเอามาปิดแผล
- **ท้องเดิน/ ท้องเสีย** ใช้เปลือกคุณ (ราชพฤกษ์) เอาเปลือกของต้น เปลือกแคก็ได้ เอาประมาณ 1 กำมือ นิดหน่อย เปลือกแคใช้ครึ่งหนึ่งของเปลือกคุณ เอามาต้ม เอาน้ำใส่สักประมาณ 2-3 แก้ว ใบกินไม่ได้ถ่าย เอาเปลือกอย่างเดียวใส่น้ำเข้าไป 3 แก้ว ต้มให้เหลือ 1 แก้ว ทิ้งไว้ให้เย็นกินหายทันที แค่อครั้งสองครั้งก็หาย ไม่อันตราย ใบคุณกินแล้วถ่าย ลูกกับฝักกินแล้วถ่าย เปลือกมีรสฝาดกินแล้วหยุดถ่าย ไม่ต้องกินเกลือแร่จากโรงพยาบาล

ชื่อ-สกุล พ่อใหญ่บุญเลิศ อนุศรี

อายุ 73 ปี ประสบการณ์การรักษา 20 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 67 หมู่ 1 บ้านงอกเก่า อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น โทรศัพท์ 087-7716438

การศึกษา จบมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักรรรมเอก และมัธยมปลาย (กศ.น.)

อาชีพหลัก ช่างเขียนภาพตามผนังโบสถ์ ตามศาลา

เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านวัฒนธรรม พานักศึกษาเดินป่า

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้ความรู้ทางการแพทย์พื้นบ้านจากพ่อของภรรยาซึ่งเป็นหมอพื้นบ้านคือ ผู้ใหญ่คำหล้า เป็นหมอแผนโบราณที่โด่งดังมาก อายุ 90 กว่าปี เสียชีวิต ตอนจะเสียชีวิตยังนั่งเกวียนผสมยาอยู่ เมื่อก่อนเป็นยาฝนยาต้ม เราได้มาโดยไม่ได้ตั้งใจ นั่งดูผู้ใหญ่ว่าทำอะไร จำได้หมด สมัยก่อนไม่มีโรงพยาบาลก็ใช้พวกนี้แหละสมุนไพรใกล้ตัว หายทันที ยังไม่มีใบประกอบวิชาชีพ เพราะติดเป็นผู้ใหญ่บ้านเป็นกำนันอยู่ สาธารณสุขไม่ได้ให้แต่ช่วยมากที่สุดและเป็นตัวแทนของจังหวัดขอนแก่น

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการรักษาสูงสวัด ไฟไหม้น้ำร้อนลวก และพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก** เอาน้ำมันหมู หรือน้ำมันพืช ทาจนเปียกชุ่ม ครั้งแรกจะแห้งแล้วทาซ้ำอีก เคยใช้กับเด็กที่ถูกไฟไหม้ แปบเดียวก็หาย ทาเลยไม่มีแผลเป็น มีคาถาพ่น 3 จบ พ่น คาถาคือ “ โอมพระพุทธรูปที่พระเพลิง สวาทาย ” พ่น 3 ครั้ง ไม่ท้องคาถาก็หายอยู่แล้ว ถ้าต่อน้ำเหลืองที่ขาหนีบโตต้องใช้ปูนทา ปูนมันดูดพิษออกมา

- **ยาแก้สารพัดพิษ** ไม่ว่าจะเป็นสัตว์มีพิษชนิดไหน เช่น งูทุกชนิดกัด ตะขาบกัด แมงป่องต่อย เจ็บปวดปลา

ปักหรือแมลงต่างๆ **ใช้ยอดและใบอ่อนของต้นสาบเสือ** (ภาคอีสานเรียก ต้นเหลาล้ำฮ้าง ภาษาเหนือเรียก ต้นหญ้าดอกขาว) ต้มให้ละเอียด เอาสารส้มฝนบดลงผสมกัน และหยดน้ำลงเล็กน้อย แล้วนำยามาปิดที่ปากแผลที่ถูกกัด ต่อย ก็หาย

- **อาหารเป็นพิษ** พวกที่เบื่อเห็ด เบื่อหอย เบื่อทุกอย่างให้ใช้ยาสามราก คือ รากต้นสะมัดน้อย รากต้นส่องฟ้า และรากต้นพวงพีแดง ให้เอารากสามอย่างหาซุดมาไว้ เมื่ออาหารเป็นพิษก็ฝนกินหายหมดเลย พวกแสลง แม่ลูกอ่อน ผิดสำแดงฝนกินหายทันที เวลาฝนใช้สัดส่วนเท่า ๆ กัน แต่ทุกวันนี้คนไม่ยอมกินน้ำฝน เวลาพูดถึงฝนยาไม่น่ากิน เล็บดำฝนยาเฉย พวกกินยาเรา มันมองว่าน่ากินหรือเปล่า กินครั้งเดียวก็หาย แล้วแต่เราจะกิน ประมาณ 2-3 ชั่วโมงกินครั้งก็ได้

ชื่อ - สกุล นายบุญหนา ระบุว่า

อายุ 67 ปี ประสบการณ์การรักษา ตั้งแต่อายุ 40 ปี

ที่อยู่ 116/1 หมู่ 13 บ้านยางคำ ต. ยางคำ อ. หนองเรือ จ. ขอนแก่น

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก รับจ้างและทำนา

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้รับความรู้ทางการแพทย์พื้นบ้านมาจากบรรพบุรุษคือพ่อซึ่งเป็นหมอพื้นบ้านและนายพรานอาวุโส
ความชำนาญในการรักษาโรค

โรคนี้ว เป็นไข้ แผลงสัตว์กัดต่อย พิษงู และสุนัขกัด แผลสด แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก ท้องเสีย
อาหารเป็นพิษ เมารถเห็ด เห็ดเป็นพิษ หรือลมพิษก็ได้ อาเจียนเป็นเลือด กำเดาออกจุมูกก็รักษาได้

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **การห้ามเลือดและรักษาแผลสด** หากถูกมีดบาดหรือถูกฟัน ใช้หัวกระท่อมเลือด (สบู่เลือด) มาใส่หยุดทันที ต้องเอาหัวกระท่อมมาล้างดินออกจนสะอาด ปอกเปลือกออก ผานปิดแผล เลือดหยุดทันที สมานแผลด้วย ต้องทำแผลใหม่ ถ้าเลือดหยุดแล้วก็ดูอาการว่าแผลแห้งดีไหม ถ้าแห้งดีให้ผานของใหม่แปะจนกว่าจะหาย ห้ามเลือด และทำแผลไปในตัว

- **ไฟไหม้น้ำร้อนลวก** เอาว่านหางจรเข้มาปอกเปลือก ล้างน้ำเพื่อเอายางออก แล้วเอาว่านจากว่านหางจรเข้มาทาแผล แผลจากท่อไอเสียมอเตอร์ไซด์ลวกก็ใช้ว่านจากว่านหางจรเข้ทาได้

- **แมงป่องต่อย** เอาจางจืดหรือรางจืด เอาเอามาตำแล้วก็ใส่ตัวแผล ทั้งเถาทั้งใบมาตำจนแหลก แล้วเอาไปแปะแผล มันจะค่อยหายไปเรื่อยๆ เป่าไปด้วย

- **งูพิษ** ใช้หนามบ่งหนาม ตนเองเป็นหมอ เมื่อถูกงูกัดหรือตอด ต้องกินหางงูตัวนั้นให้ได้ ต้องฆ่างูที่มันกัดเรา เอาหางมา ตัดใจกิน จะทำให้ไม่ปวดแผล ไม่มีไข้ ถ้างูตัวไหนมันตอดแล้ว หางมันจะลวงอยู่ตรงนั้น

- **ท้องเสียอย่างแรง** ถ่ายบ่อย ถ่ายเป็นน้ำ ใช้ต้นชาต ใบใหญ่ ต้มเอาน้ำดื่ม หรือใช้ต้นเต็งต้นรัง เอาน้ำจากลำต้นมาดื่ม กินครั้งเดียวหายเลย (เขาตัดต้นแล้วน้ำมันหยดมาแล้วก็กินเข้าไป มันเป็นต้นไม้ใหญ่ กินครั้งเดียวหายเลย ถ่ายท้องเสีย กินมากก็ได้ น้ำสะอาด ออกจากต้นไม้ แต่อย่าทำให้ท้องผูก)

- **อาหารเป็นพิษ** จากแมงดาทะเลหรืออาหารบูดเน่า ใช้รางจืด ตากวงและตะไคร้ต้น เอามาต้มน้ำดื่ม สูดยอดมาก ออกมาแดง เป็นพ่อยาแม่ยารักษาอาหารเป็นพิษ เอาตะไคร้ต้นแต่งกลิ่น ตากวงแต่งสี

- **พิษจากยาฆ่าแมลง** ใช้เอาตัวมดแดงสดมา 1 รัง มาต้มกินต่างน้ำ ใช้มดแดงสดต้องหากะทันหัน

- **ลมพิษ** เป็นผื่นขึ้นคันทั้งตัว ใช้รางจืดดอกม่วงสุดยอดเลย เอาใบรางจืดสด ใบอ่อนๆ ต้มกิน ดีมากเลย หรือต้มอาบด้วยก็ได้ ต้องเอาใบอ่อน หรือทาด้วยยอดรางจืดไม่ต้องล้างน้ำ เอามาขยี้แล้วทาเลย

- **อาเจียนเป็นเลือด** เอาสมุนไพรมากมายอย่างมาผสมกันคือ รวงจืด ย่านางแดง ขนาดหอม เอ็นอ้าแดง เอ็นอ้าขาว เอามาต้มกินต่างน้ำ ต้มบ่อยไม่ดี ต้มยาแล้วเอามาใส่ตู้เย็นไว้ ไม่เสีย กินเป็นน้ำเย็นไปเลย กินมากก็ไม่เป็นไร หรือเอารวงจืด ย่านางแดง ขนาดหอม เอ็นอ้าแดงและเอ็นอ้าขาวมาขยำใส่กันเอามาใส่ผ้า ทำเป็นลูกประคบ เอามาประคบ ตั้งแต่หัวลงมา ลำคอและตามร่างกาย

- **เลือดกำเดาไหลไม่หยุด** ใช้รวงจืด ย่านางแดง ขนาดหอม เอ็นอ้าแดง เอ็นอ้าขาว เอามาต้มกินต่างน้ำ เหมือนกับอาเจียนเป็นเลือด

หมอพื้นบ้านจังหวัดชัยภูมิ

ชื่อ - สกุล หลวงพ่อวิบูล คุณากร

อายุ 69 ปี บวชมา 50 พรรษา ประสบการณ์ในการรักษา 36 พรรษา

ที่อยู่ วัดสว่างวารี ต.หนองโดน อ.จัตุรัส จ.ชัยภูมิ โทรศัพท์ 089-7928973, 081-0708944

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก เป็นเจ้าอาวาสวัดสว่างวารี

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตา ทวด ไม่เชิงเป็นหมอพื้นบ้าน บรรพบุรุษเก็บตำราและต้นไม้วีหลวงพ่อไปหามาเพิ่มเติมและทำชื่อต้นไม้วี พอโตแล้วก็รู้จัดสมุนไพรมากชนิดและใช้รักษาชาวบ้าน

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการรักษาท้องร่วง ตกขาว ดูแลมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2522 - 2523 จุดประสงค์ ตั้งเป็นโรงพยาบาลและศูนย์รักษาโรคเอดส์ แต่ไม่มีคนมาใช้บริการ ปัจจุบันก็เลยตั้งเป็นศูนย์บำบัดยาเสพติด เฮโรอีน ผงขาว ยาไอซ์ มีแต่ติดยา กลุ่มที่ติดยามีหลากหลายทั้งเด็กนักเรียน ผู้หญิง ผู้ชาย ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ครูก็มี แล้วถ้ามาจากทางไกลก็พักที่นี้เลย 7 วัน 15 วันก็ให้กลับ สุรา/บุหรี่ 3 วันก็เลิกได้ ที่วัดมีที่พักให้ มีหม้อยา มีอบสมุนไพรด้วย

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **การห้ามเลือดและรักษาแผลสด** ถ้าถูกมีดบาด มีดฟัน และมีเลือดออกใช้ใบสาบเสือ ใส่ปูนกินหมาก แปะ 2-3 วัน แห้งแล้วแปะซ้ำ 3 วันปิดหาย หรือใช้ว่านน้ำมัน(น้ำมันมะพร้าว) โดยใช้ว่าน 108 ชนิด ทำใส่ขวด ทำไว้ ทาแผลเป็บเดียวหาย น้ำมันนี้ใช้แก้งูกัด ถูกพิษ แมลงกัดต่อย และลมพิษได้ด้วย

- **แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก** ตามแขนขา ใช้ว่านหางจระเข้ เสดฟงพอน ผักตำลึง เอาใบมาล้างให้สะอาด และโขลก เอามาทาแผล ทาเข้า-เย็น

- **ท้องร่วงอย่างแรง** ใช้ใบฝรั่งมาเคี้ยวกินสัก 10 กว่านาที เอาครึ่งแกครึ่งอ่อน มาเคี้ยว ถ่ายไม่หยุด

ไม่เกิน 30 นาที สัก 2-3 ใบ กินน้ำไปหมดแล้ว ก็คายกากทิ้ง กินอีก ซ้ำไปได้เลย เต็มมาก็เคี้ยวเลย คายทิ้งไป ใบฝรั่งขึ้นกของพื้นบ้าน ถ้าไม่มีอะไรก็เอาลูกทับทิมอ่อน โขลกใส่น้ำผึ้งกิน ถ้ายังไม่หายก็กินซ้ำได้อีก อาจจะทุก 1-2 ชั่วโมง กินบ่อยๆ ยิ่งดี แทบจะถ่ายไม่ออก

- **อาหารเป็นพิษ** พวกเมาเห็ด เมาหอย ให้เอารากปลาไหลเผือก ฝนกับน้ำให้ข้นๆ สักแก้วหนึ่งก็หยุดกินส้มตำแล้วท้องอืด ให้เอากะเพราทั้ง 5 มาต้ม ถอนมาทั้งต้นมาล้างน้ำ ต้มใส่น้ำประมาณ 3 ถ้วย ตีมากเลย ต้มให้เหลือ 1 ถ้วย ถ้ายังไม่หายก็ซ้ำใหม่อีก

- **พิษจากกินเม็ดลำโพง** ใช้ใบรางจืดดอกม่วง 1 กำมือ ต้มกินน้ำ 2 – 3 ถ้วย แก้วพิษได้หมดเลย ถ้าเป็นพิษจากพวกแมงกะพรุน เห็ดพิษ ใช้ใบรางจืด หรือย่านางแดง หรือรากปลาไหลเผือก ถอนพิษได้หมดเลย โดยย่านางแดงใช้ 15 ใบ ต้มน้ำ 3 แก้ว เอา 1 แก้ว กินบ่อยๆ ส่วนรากปลาไหลเผือกต้องอายุ 6 ปีขึ้นไป ฝนกับน้ำจันทน์ชัน กินเช้า-กลางวัน-เย็นเลย

- **พิษจากสารเคมี** เมื่อฉีดยาฆ่าหญ้าหรือยาฆ่าแมลงแล้วได้รับพิษจากยาที่ใช้ เอารางจืด อย่านมขำมารางจืด 7 วันกินครึ่งหนึ่ง ถ้าโดนยาฆ่าแมลงมากๆ เอาใบรางจืด 15 ใบ ต้มน้ำ 3 ถ้วย กินเช้า-กลางวัน-เย็น ไม่ถูกยาฆ่าแมลงก็กินได้

- **ลมพิษ** ใช้พลูกินหมาก โขลกใส่น้ำเหล้าขาวมาทา ใบตำลึง ใบน้ำเต้าที่ลูกขาว ผสมแอลกอฮอล์ก็ได้ เอามาทา เช่นกัน

- **อาเจียนเป็นเลือด**

- 1) กรณีอาเจียนเป็นเลือดจากแผลในกระเพาะอาหารหรือตับแข็ง ให้รักษาชั่วคราวก่อนโดยเอาขมิ้นชันและว่านเอ็นเหลืองอย่างละหยิบมือ เอามาใส่น้ำ 3 แก้ว ต้มเหลือ 1 แก้ว กินทุก 2 ชั่วโมง

- 2) กรณีโดนข้อมมาแล้วเลือดตกใน อาเจียนเป็นเลือด ให้เอาขมิ้นชันกับว่านเอ็นเหลืองสูตรเดิม ปวดแข็งปวดขา ต้มกินก็หาย

- **เลือดกำเดาออกจมูก** วิธีการรักษา เอาน้ำแข็งโปะ

- **ผึ้ง ต่อย แตนต่อย** ใช้ใบรางจืดตำพอกแผลก็ถอนพิษได้

- **งูกัด** งูเห่ากัดต้องเอาเชือกรัด แล้วเอาโลดทะนงแดง หมากลูกแห้ง ฝนใส่น้ำกิน ส่วนที่ฝนใส่แผล ต้องใส่น้ำมะนาว ไม่ต้องกังวล รักษาแผลข้างใน น้ำซาวข้าว ปิดแผล น้ำมะนาวมาปิด ได้ผลกับงูทุกชนิด รวมทั้งพิษจากตะขาบแมงป่องกัด ก็ใช้โลดทะนงแดง หมากลูกแห้ง ฝนใส่น้ำกิน และฝนผสมมะนาวใส่แผล

- **ติดยาเสพติด** ใช้โลดทะนงแดง ปลาไหลเผือก รางร้อนตัวเดียวก็เอาอยู่ คือโลดทะนงแดง
หมายเหตุ วัตน์มีสวนสมุนไพร มีสมุนไพรหลายชนิด น่าสนใจมาก

ชื่อ – สกุล พระอาจารย์ธำตรี อุปปลวณโณ

อายุ 38 ปี ประสบการณ์ในการรักษา 16 ปี

ที่อยู่ วัดป่ากุดฉนวนอุทุมพร อ.บ้านขำ จ.ชัยภูมิ โทรศัพท์ 088-4739490

การศึกษา จบมัธยมศึกษาปีที่ 6 และปริญญาตรีทางการแพทย์แผนจีน
จากเชียงใหม่

การสืบทอดองค์ความรู้

ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยได้มาจากบรรพบุรุษคือคุณพ่อและคุณตา หมอพื้นบ้าน และศึกษาจากครูบาอาจารย์ ท่านผู้รู้หลาย ๆ อย่างผสมกัน ศึกษาในอินเทอร์เน็ต รักษาโรคมะเร็งด้วย ได้ผลดี จากตำรับยาของที่นี่จะเป็นมะเร็งลำไส้ มะเร็งปอด มะเร็งมดลูก รักษาได้ผลดี อาการหนักแล้ว ระยะที่ 3 หรือ 4 ไปแล้วก็ได้ผลดี แต่ว่าไม่ได้ดีทั้งหมด ร่างกายของคน ประสิทธิภาพการรักษาไม่เหมือนกัน ส่วนมากที่มารักษาก็จะหนัก ๆ กันทั้งนั้น ถ้ามาก่อนหน้านั้นน่าจะดีผลดี เริ่มต้นรักษาอย่างจริงจัง ประมาณ 10 กว่าปี เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2540

พระอาจารย์ฝั้นเข้มให้กับพระสงฆ์ที่ป่วยไข้ไม่สบาย ได้ใบประกอบวิชาชีพอภิบาลเภสัชกรรม (บ.ภ.) ใบเดียว และศึกษาการแพทย์แผนจีนจากเชียงใหม่จบปริญญาตรี แนวคิดหลักคือ สมุนไพรมีหลากหลายใช้รักษาโรคได้ ต้นไม้ใบยา รักษาได้เกือบทุกโรคที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และสัตว์

ความชำนาญในการรักษาโรค

รักษาได้หลายโรค เช่น โรคเรื้อรังเกิดจากเส้นเลือดสมองตีบหรือแตก อัมพฤกษ์ อัมพาต โรคทั่วไป มีหมอหลายคน ช่วยเหลือเกื้อกูล โดยเฉพาะโรคที่คนมารักษาบ่อยคือ อัมพฤกษ์ อัมพาต ระบบทางเดินหายใจ และภูมิแพ้ โดยใช้วิธีการแพทย์แผนไทย แผนจีน สมุนไพร ฝังเข็ม และยาจีนหลายชนิดผสมผสานกัน

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **การห้ามเลือดและรักษาแผลสด** บาดแผลที่ใช้ได้ดีมากที่สุด คือ ใช้สมุนไพรฟ้าทะลายโจรกับ เสดดพังพอนตัวเมียอย่างละ 1 กำมือ ตำผสมกับน้ำหรือน้ำผึ้งก็ได้ โปะหรือพอกไว้ที่แผล ช่วยทั้งห้ามเลือดและประสานแผลให้แห้งเร็ว หรือถ้าฉุกเฉินจริงๆ ก็เอาทั้งฟ้าทะลายโจรและเสดดพังพอนตัวเมียมาเคี้ยว ๆ กลืนน้ำกินด้วย เอากากปิดแผลไว้ด้วย หายไว อันนี้ใช้ได้ผลดี ถือว่าเป็นยาวิเศษ ทั้งห้ามเลือดและประสานแผล ใช้สัก 2 – 3 ครั้งก็ดีขึ้น พวกเป็นแผลฝีหนองก็ใช้ได้ อันนี้สูตรนี้ครอบจักรวาล ดีที่สุด อันนี้ ปกติที่วัดทำเป็นผงไว้ ฟ้าทะลายโจร เสดดพังพอน ผสมกับน้ำผึ้ง โปะไว้ที่แผล มอเตอร์ไซด์ล้ม ทำควมมัดบาดมือ ใช้ได้ดีมากที่สุดเลย ก็ใช้สูตรนี้ ใช้สดยิ่งดี

- **ไฟไหม้น้ำร้อนลวก** ถ้าปล่องท่อมอเตอร์ไซด์ลวกขา ใช้สูตรนี้ ฟ้าทะลายโจร เสดดพังพอนตัวเมีย ใบว่านมหากาฬ และยอดสะเดา ยาเย็น ได้ผลดีในเรื่องของไฟไหม้ น้ำร้อนลวก แมลงสัตว์กัดต่อยที่มีพิษร้อน รักษาไฟไหม้ พิษร้อน แมลงสัตว์กัดต่อย (ผึ้ง ต่อ แตน) ได้ แมงป่องไม่ตี จะมียาอีกตัว เอาอย่างละ 1 กำมือ ถ้าแผลมาก ก็เอามาก เอาเสมอภาค เท่าๆ กัน ตำให้แหลก ถ้ามีเหล้า 40 ดีกรี ใช้เหล้าเป็นตัวละลายยา ใช้น้ำฝนก็ได้ ขโลมทันแผลจะไม่พอง

- **แมงป่องกับตะขาบกัด** ใช้รากของโปรงฟ้าแดง กินกับน้ำมะนาว ใช้ฝน น้ำมะนาวเป็นตัวประสานยา ชื่นๆ ทั้งกินทั้งทา กินประมาณ 1 ช้อนชา กินมากก็ได้ ยิ่งหายไว เป็นยาแก้สารพัดพิษ พิษงูด้วย แมงป่อง พิษตะขาบ ใช้ได้ผล รากโปรงฟ้า ใช้ได้เลย ถ้าแมงป่องมา ก็ฝนแปะ มีโปรงฟ้าแดง โปรงฟ้าเล็ก ต้นอยู่บนภูเขา

งูกัดทุกชนิด ใช้ได้ผล รักษาพิษงู ต้อง มีคาถาด้วย

ตั้งนะโม 3 จบ **คาถา** “มะหิงส์โป สะหระงะ ทูติ” ว่าสั๊กก็จบก็ได้ ยิ่งได้ผลดี

คาถาเป็นหัวใจสรพิษ หัวใจงู หมอภูเขาชอบพ่นลงไป มีหลายสูตร ของชัยภูมิ อาจารย์เจ้ง เป็นหมอ หมอต่อกระดูกที่เก่ง และมีชื่อเสียง

- **ท้องเสียอย่างแรง** คล้ายอหิวาต์ หรือถ่ายหลาย ๆ ครั้ง

สูตรที่ 1 ใช้กระทือป่ากับซินสี ใช้เหง้าของกระทือหนักประมาณ 100 กรัม ปิ้งไฟให้มันเหลืองอ่อน แล้วก็เอามาสับ ซินสี คือคอปเปอร์ซัลเฟต 2 ก้อน ประมาณ 15 กรัม มาต้มรวมกันให้เดือด 15 นาที ยา รักษา

อหิวาต์ ไล่ลามไล่ด้วน ยา 2 อย่างนี้ดีมาก

วิธีทำ ใช้กระทือป่ากับซินสีมาผสมกัน เราต้องใส่น้ำมากน้อยตามต้องการ ใช้กิน ใส่กระทือป่า 100 กรัม ซินสี 15 กรัม ใส่น้ำประมาณ 1 ลิตร ต้มให้เหลือประมาณ ครึ่งลิตร ใส่น้ำตาลกรวดหรือน้ำตาลอ้อย ก็ได้ เทยาใส่แก้ว 100 ซีซี ใส่น้ำตาลสักประมาณ 1 ช้อนชา เกลือชนิดหน้อย ผสมคนๆ เสร็จใช้รักษาอาเจียน ท้องร่วงอย่างแรง ถ่ายไม่หยุด ใช้ได้ผลดี

สูตรที่ 2 ได้ผลดีมากในการรักษาท้องร่วงอย่างแรงคือเอาเปลือกแค เกลือ หัวหอมแดง และน้ำตาลทรายขาว เหล้า

วิธีทำ ผสมสมุนไพรร เปลือกแค 120 กรัม (1 กำมือ) ล้างให้สะอาด ทูบให้แตก หัวหอม 3 หัว เกลือ 1 ช้อนชา น้ำตาลทรายขาว 3 ช้อนโต๊ะ เหล้า ประมาณ 50 ซีซี ต้ม ใช้น้ำ 750 ซีซี ต้มรวมกัน ก็ต้มสัก ประมาณ 20 นาที ให้เหลือ 300-350 ซีซี. ต้มครั้งละ 4 ช้อนโต๊ะ ต้มเรื่อยๆ ทุก 2 ชั่วโมง ได้ผลดีมาก

- **ปวดท้อง ไม่ทราบสาเหตุ** ใช้รากเจตพังคีกับมะขามเปียก พอปวดท้องให้เอารากเจตพังคีสีก้า มือหนึ่ง ตำให้พอหยาบๆ มะขามสักหนึ่งฝัก มะขามสุก 1 ปั้นเล็ก ผสม คั้นเอาน้ำ และต้มเจตพังคีอย่างเดี่ยว มะขามเปียกไม่เกี่ยว ต้มกับน้ำครึ่งลิตร ต้มพอเดือด 10 นาที พอได้น้ำของรากเจตพังคีที่ต้ม เอามาเทใส่ภาชนะ แก้วรอไว้ เอาน้ำมะขามเปียกประมาณ 5 ช้อนโต๊ะ เทลงไปใ้ในน้ำเจตพังคีที่ต้มเตรียมไว้ คนให้เข้าด้วยกัน ผสม เกลือสักเกือบ 2 ช้อนโต๊ะใ้ในน้ำ กินแค่ทีละ 1 ช้อนโต๊ะ กินทุก 15 นาที กินไปจนกว่าจะหาย (กินครั้งเดียวก็หาย) สูตรนี้แก้อาการปวดท้อง ลม จุก แน่น วาตะ ลมเสียดแทงยอดอก กระทุ้งสันหลัง มีผู้ป่วยที่กินประจำ กินแค่ครั้งเดียวก็หาย

อีกตำรับหนึ่งแก้ปวดท้อง ใช้ไพล เกลือ มดแดง

วิธีปรุงยา ตำโพล 1 หัว มดแดง (ส้ม) 1 รั้ง เกลือ ตำใส่กัน กะให้มันพอดีกัน ตักกินแล้วแต่ กินได้เรื่อยๆ จนกว่าจะหาย ตำราหมอประจักษ์บ้าน คนโบราณอีสานเขาจะรู้ตำรายาพวกนี้ ปวดท้องประจำเดือนก็ได้ ปวดตัวอ เสียดแทง ชายโครกทั้ง 2 ข้าง และปวดท้องจากรอบเดือนของผู้หญิง

● **อาหารเป็นพิษ พิษจากเห็ด** ผู้ป่วยมักจะอาการวิงเวียน มึนงง อาเจียน รักษาโดยให้อาหารอ่อน รากจืด 2 หัว เปลือกสำโรง 50-60 กรัม ถ่านหุงข้าว (ไม้อะไรก็ได้) 2 ก้อนใหญ่ ทั้ง 3 อย่าง ใส่น้ำประมาณ 700 ซีซี ต้มให้นานหน่อย เหลือ 350 ซีซี ต้มหลังจากโดนพิษ ทั้งให้เย็น ผสมน้ำเจี๊ยะจาง ข้าวสารข้าวเหนียว กำมือหนึ่ง โรยลงไปในยา เอน้ำมาต้มถอนพิษ จิบน้ำนิดเดียว ครึ่งช้อนโต๊ะ กินข้าวย่างได้เรื่อย ๆ จนกว่าอาการจะดีขึ้น มากไปก็ไม่เป็นไร ยาที่ได้จากการต้ม ข้าวสารเหลือน้ำน้อย เอน้ำเจี๊ยะจางได้ กินได้เรื่อยๆ ขับเหงื่อออก ตาจะสว่างก่อน ว่านนี้ทำให้จืด สังเกตว่าตาจะสว่างก่อน จะมองเห็นหน้าคนก่อน คนที่ถูกผักหวานเมาก็ใช้ได้ (ปัจจุบันมีต้นไม้อชนิดหนึ่งคล้ายผักหวาน ชาวบ้านเก็บมากิน เสร็จแล้วก็เกิดพิษ)

● **พิษจากยาฆ่าแมลง** ผู้ป่วยจะมีอาการมึน คลื่นไส้ สมุนไพรที่ถอนพิษยาฆ่าแมลงคือยาส้ม สูตรยาส้ม (ส่งลูกน้องเอาโหลยาส้มมาแสดงให้ดู) **วิธีทำยาส้ม** ให้เตรียม

1. สารส้ม 4 กิโลกรัม
2. ชินสี 4 กิโลกรัม
3. ดินประสิว(ขาว) 4 กิโลกรัม
4. เกลือ 4 กิโลกรัม

เอามาต้มกลั่น วิธีการเหมือนกลั่นเหล้า บดทีละอย่าง เอามารวมกัน คลุกเคล้าให้เข้ากัน เป็นสูตรยาของหลวงปู่ฝั้น เอาไปต้ม ไม่ต้องใส่น้ำ ภาชนะต้องเป็นพวกเคลือบ เช่นไห ดินเผา กลั่นเหมือนกลั่นเหล้า พอโดนความร้อนจะละลาย ก็จะกลายเป็นไอ ไอน้ำก็จะกลายเป็นหยดน้ำใสๆ หัวยาส้มรักษาโรค ใช้รักษาโรคกระเพาะอาหาร อักเสบอย่างรุนแรง (มีรายละเอียดในเอกสารที่ท่านให้มา)

ถ้าเป็น**พิษจากยาฆ่าแมลง**ก็เอาหัวยาส้ม 30 ซีซี ผสมน้ำ 5 ลิตร ต้ม 30-50 ซีซี ถอนพิษจากสารเคมี ต้มประมาณ 2 – 3 วัน

ถ้าเป็น**แผลถูกสารเคมี แผลเปื่อย** กินวันละ 2 ครั้งก็พอแล้ว 60 ซีซี วันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น ก่อนอาหารหรือช่วงท้องว่าง

พิษแมลงสัตว์กัดต่อย ยาส้มรักษาพิษงูและพิษแมลงป่องได้ พิษงูใช้หัวยาส้มเปิดแผล ใช้มีดก็ได้ เปิดให้มันมีแผล แมงป่องตะขาบก็เหมือนกัน ใช้หัวยาส้ม ชุบสำลี โปะไว้ได้ผล พิษสุนัขบ้ากัด แมลงสัตว์กัดต่อยทุกชนิด ผสมน้ำดื่มด้วยโดยใช้สัดส่วนน้ำลิตรหนึ่งใช้ยาส้ม 5-6 ซีซี. ต้ม 60 ซีซี. ถ้าเป็นพิษงู เข้า-กลางวัน-เย็น โปะแผลด้วย จนกว่าอาการมันจะดีขึ้น

ลมพิษ มีผื่นขึ้นใช้ยาส้มได้ ผสมน้ำเจี๊ยะจางเศษ 1/3 ของน้ำก็ได้ โดยใช้น้ำ 1 หยดต่อยาส้ม 3 หยด ทากากา เกลือขึ้น เชื้อรา ก็ใช้ได้ ผื่นคัน แพ้ขนสัตว์ ภูมิแพ้ขึ้นหน้าก็ใช้ได้ ทาด้วยกินด้วยก็ได้ ครอบจักรวาล หม่าบ้า พิษงู แมงป่อง ตะขาบ

- **อาเจียนเป็นเลือด** ถ้าอาเจียนเป็นเลือดจากหลอดทรวงอก บาดเจ็บภายใน ตกต้นไม้ รถชน ช้ำใน จากถูกข้อมหรือไม่รู้สาเหตุ ใช้สูตรยา เปลือกมะละกอที่ใช้ตำสั้ตำห่ามๆ แก่นของมะขาม 1 กำมือ ใช้มีดที่ ปลอกผลไม้ ล้างยางออก ต้มรวมกัน ใส่ น้ำประมาณ 700 ต้มให้เหลือครึ่ง ใส่ น้ำตาลนิดหน่อย ต้มครั้งละ 60 ซี ซี ห่างประมาณชั่วโมงละครั้ง ติดต่อกัน 2-3 ครั้ง จนกว่าอาการจะดีขึ้น มีผู้ที่มาเรียนเอาไปใช้ได้ผล โดยเฉพาะตกต้นไม้ รถชน ช้ำใน แต่ตัวนี้รักษาโรคระเพาะเป็นแผลไม่ได้ผล

- **เลือดกำเดาออกจุมก** ให้ใช้ต้นหอมกับสาระแห่ อย่างละ 1 กำมือ หั่นๆ ก่อน ต้มใส่ น้ำ 2 แก้ว ต้มให้พอเดือด ไม่ต้องกิน เอาหน้าไปอังไอน้ำ สูดหายใจเข้าลึก ๆ จิบน้ำกินแก้สะอีกได้ จิบน้ำให้มันไหลลงคอ เรื่อยๆ จนกว่าจะหมดแก้ว เดียวก็หาย โดยสรุปสูตรนี้ใช้รักษาได้ทั้งเลือดกำเดาออกจุมก เรอ และสะอีก

ชื่อ - สกุล หมอทองสุน พึ่งกุล

อายุ 55 ปี ประสบการณ์ 45 ปี

ที่อยู่ 99/5 หมู่ที่ 5 ต.ตลาดแข่ง อ.บ้านขัว จ.ชัยภูมิ โทรศัพท์ 086-6103071

การศึกษา จบประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดความรู้มาจากพ่อ สมุนไพรทุกอย่าง ส่วนใหญ่จะเป็นงูกัด งูทุกชนิด รักษาได้ทั้งเห็นตัวงูและไม่ เห็นตัวงู แล้วแต่คนมาหา สิ่งที่ศึกษามาก็ใช้ได้ทุกอย่าง ชำนาญเกี่ยวกับการรักษาพิษงู ได้ใบรับรองการ ประกอบวิชาชีพรักษาจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแล้ว

ความชำนาญในการรักษาโรค

การรักษาพิษงู

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **การรักษาพิษงู** มี 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. **การถอนพิษ** ใช้ไชย้ออ่อนของหนูนุ่ ทูบเสร็จแล้วเอามาผสมกับข้าวเย็น ต้องเสกด้วยคาถา ถอนพิษ เพื่อให้มันดูดพิษออกมา เสร็จแล้วเอาไปแปะที่แผลเลย จากนั้นทำการขับพิษต่อ

2. **การขับพิษ** ใช้สมุนไพรขับพิษมี 2 แบบ คือทั้งทาและกิน ดังนี้

2.1 **ยาทา/โปะแผล** เอาสมุนไพรมาฝน ที่ใช้อยู่ก็มี

1. หัวดาวกระจาย
2. หัวพญาตาพิพย์
3. เปลือกต้นตะแก
4. เปลือกต้นตะคอง

เอามาฝน ปลุกเสกก่อน ส่วนมากเอาทีละตัว ไม่ใช่เอาทุกตัว เอาต้นผมโผล่ (คว่ำตายหงายเป็น) มาตำให้ละเอียด ผสมลงไปด้วย แล้วแปะปากแผล พอแปะปากแผลแห้งเสร็จ ปิดระยะหนึ่ง พอสมควรแล้วก็ทิ้ง เป่าสมุนไพรขับพิษข้างใน จากนั้นก็ไม่ต้องทำอะไรต่อ มันก็ขับพิษจนหมดแล้ว *ไม่ต้องกิน แค่แปะปากแผล*

2.2 ยากิน เอาดาวกระจายกับพญาตาทิพย์มากิน ดาวกระจายเป็นพืชล้มลุก หน้าแล้งก็ตาย หน้าฝนก็เกิด เอาดาวกระจายกับพญาตาทิพย์อย่างละหัว มาฝนใส่น้ำใส่เกลือหน่อยหนึ่ง แล้วเอามากิน แล้วกินเข้าเย็น แล้วแต่อาการหนักอาการเบา

ถ้ามีแผลเน่าเปื่อยจากงูกัด มีแบบแผลเปื่อย ขอย้ายมาจากโรงพยาบาลมาให้รักษา ก็เอา 1) เปลือกตะแบก 2) เปลือกตะคอง 3) ผมโผล่ 4) ยอดนุ่น เอาทีละอย่าง เอามาปลุกเสก เอามาแปะแผล เป่าคาถา กินยา ขับพิษข้างใน ใช้ยาฝนทา เอาเปลือกตะแบก เปลือกตะคอง ใช้ทีละอย่าง อันไหนอยู่ใกล้ก็ใช้ก่อน ได้ผลดีทุกอย่าง เอาเปลือกตะคองก็ได้ ตะแบกก็ได้ อย่างใดอย่างหนึ่ง สลับกัน ตัวไหนอยู่ใกล้ก็เอามาก่อน 2 ตัว มาฝนได้เลย มันจะแห้ง ขับพิษข้างใน แล้วแต่พิษหนักพิษเบา ถ้าผู้ป่วยมาจากโรงพยาบาลประมาณ 2 เดือน ก็หาย ถ้าไม่มาก 2 อาทิตย์ก็หาย เอาสมุนไพรมาฝนกับหินธรรมดา ส่วนใหญ่ได้ผล 100 เปอร์เซ็นต์ ตั้งแต่ทำแผลมาไม่มีติดเชื้อ ห้ามมาจากโรงพยาบาลในสภาพจะตายมีตายแหล ตัวเองอยู่ท้องนา ก็ต้องมารักษา คนมาเต็มบ้านมาดูเขาก็บอกว่าตาย ต้องทำการขับพิษข้างในออกจากหัวใจแล้ว เอายากิน ต้องดูอาการว่าแผลจะใช้แบบไหน อาการหนักจะใช้ดาวกระจายกับพญาตาทิพย์อย่างละหัว ฝนน้ำให้กินเข้า-เย็น กินต่อไปจนหายใจได้ สะดวกสบาย พุดได้คุยได้ ไม่ตาย กินมากๆ ไม่อันตราย

- **การห้ามเลือดและรักษาแผลสด** ขับเลือดใช้ใบหญ้าคามาคี๋ยว ท่องคาถาคัดเลือด แล้วเอามาแปะแผล มันอยู่ทุกราย

คาถาคัดเลือด: “ณ อุต โทอิต ณ ไมให้ออก นะโม พุทธายะ” ต้องใจให้มัน ไม่งั้นอุดไม่อยู่

- **แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก** ท่อมอเตอร์ไซด์ ดับพิษไฟ ความร้อน ใช้*น้ำมันหมูทา* เสกก่อน เป่า ถ้าไม่เสกไม่เห็นมันหาย มันมีครุ ยกครุ มีคาถา

- **ท้องเสีย ท้องเสียอย่างแรง** ถ้าท้องเสียอย่างแรง ถ่ายไม่หยุด ใช้รากมะขามเทศ ใส่น้ำขาวข้าว ฝนให้น้ำขุ่นๆ แล้วกินเลย ประมาณ อีก 2 อีก 3 อีก ต้องปลุกเสกด้วย เป็นยาอยู่แล้ว ถ้าหารากมะขามเทศไม่ได้ให้ใช้รากตะแบกแทนก็ได้ เอามาฝนกับน้ำขาวข้าวเหมือนกัน

- **อาหารเป็นพิษ เห็ดพิษ** รากมะขามเทศ ใช้ได้เหมือนกัน ใช้ได้สารพัด ใจเมตตา อะไรก็ได้ ขอให้ใจเมตตา จุดนั้นหญ้าแพรก อยู่ข้างหน้า ใจเป็นยา

สมุนไพรที่ใช้ส่วนมากไม่ได้เก็บมาไว้ เวลาฉุกเฉินก็ไปเก็บจากป่าสมุนไพรที่เจ้าคณะอำเภอเขาทำป่าสมุนไพรไว้ อยู่ใกล้บ้านซึ่งตรงนั้นเป็นป่าช้า ในป่านี้ไปดูได้ ป่ามันกว้าง ป่าใหญ่ จากนั้นพาไปดูสมุนไพร

หมอพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรี

ชื่อ-สกุล หมอเอื้อยะ สายกระสุน

อายุ 61 ปี ประสบการณ์การรักษา เกือบ 40 ปี

ที่อยู่ 61 หมู่ 2 บ้านท่าสว่าง ต.บักได อ.พนมดงรัก จ.สุรินทร์ หมู่บ้านอยู่ห่างตัวจังหวัด ประมาณ 70 กม. เป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ชาวบ้านมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีทั้งเขมร ลาว และส่วย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

การศึกษา จบชั้นประถมปีที่ 4 **อาชีพหลัก** รับจ้าง ฐานะพอมีพอกิน มีรายได้จากการไปรักษาผู้ป่วยที่โรงพยาบาล รับจ้างถอนมันและลูกๆ ส่งมาให้

การสืบทอดองค์ความรู้

ศึกษาจากลุงเขยที่จังหวัดพิจิตร ชื่อ หมอขวัญ เชียงคำ ซึ่งเรียนมาจากชาวเขมร ลุงเขยมียาสมุนไพร และเป็นหมอยารักษาญาติ หมอเอื้อยะตามไปเรียนจนรู้จักยาและวิธีการรักษา และรักษาผู้ที่ถูกงูเห่ากัดมา 3 วัน เมื่ออายุ 21 ปี ซึ่งออกมาจากโรงพยาบาลในสภาพหมดสติ คางแข็ง ต้องเอาข้อนิ้วดปากกรอกยา ประมาณครึ่ง ชั่วโมง ก็รู้สึกตัว หลังจากนั้นผู้ป่วยก็หายเป็นปกติ จากนั้นก็มีผู้มารับการรักษาไม่ต่ำกว่า 60-70 คนต่อปี ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ ประเภทของงูที่กัดผู้ป่วยที่เคยรักษาคือ งูเห่า งูเขียวหางไหม้

งูกะปะ โดยพบถูกกัดแทบทุกส่วน เช่น ขา คอ หลัง ออก หัว เป็นต้น ถ้าถูกกัดแล้วทิ้งไว้นาน แผลจะเปื่อยและเน่า ทำให้รักษายากมาก

ความเชี่ยวชาญในการรักษาโรค

บำบัดผู้ที่ถูกสัตว์พิษกัด เช่น งูพิษ แมงมุม ตะขาบและแมงป่องต่อย เจียงปลาตุ๊กตา เป็นต้น

การรักษาพิษจากสัตว์มีพิษกัด

หมอเอื้อยะ สายกระสุนมีกระบวนการในการรักษาสัตว์มีพิษกัด ดังนี้

1. **พิธีกรรมการตั้งครุ** เป็นการเชิญให้หมอรักษาโดยมีเงิน 12 บาท ผ้าขาว 1 ผืน ดอกไม้ ธูป เทียน 1 ห่อ เมื่อรักษาหายแล้วจะไม่เรียกร้อยค่ารักษา

2. การจำแนกประเภทสัตว์พิษที่กัด

2.1 การจำแนกประเภทของงูพิษกัด ผู้ที่ถูกงูพิษกัดทุกๆ ไปจะมีรอยฟื่นหรือรอยเขียวตรงตำแหน่งที่ถูกกัด บริเวณที่ถูกกัดจะเจ็บปวด บวม แดง ร้อน ถ้าได้รับพิษมากจะมีอาการซึม หลับ หนักตาตก ใจสั่น ร่วมด้วย อาการของผู้ป่วยที่ถูกงูพิษแต่ละชนิดกัดจะแตกต่างกัน ดังนี้

2.1.1 งูสามเหลี่ยมกัด ผู้ป่วยจะมีอาการง่วงนอน

2.1.2 งูเขียวหางไหม้กัด ประมาณ 5 นาที บริเวณที่ถูกกัดจะบวมอย่างรวดเร็ว บวมมากกว่าชนิดอื่น ร้อน ปวด รวมทั้งมีเหงื่อออกมาก

2.1.3 งูเห่ากัด แผลที่ถูกกัดจะดำปัดเลย แผลจะร้อน ปวด และบวม ถ้าถูกกัดที่นิ้ว มีรอยขีด แสดงว่าปล่อยพิษมาก ผู้ป่วยจะมีอาการง่วงนอนและหนักตาตก ถ้าถูกงูเห่าไฟกัดจะมีแผลเปื่อย

2.1.4 งูติน เป็นงูที่ขบอยู่ในโคลน พืชแรง มีอาการปวดน้อย บริเวณที่ถูกกัดจะเย็น ผู้ป่วยจะค่อยๆ ซึมลงเรื่อยๆ ปากแข็ง ทำให้คนที่ถูกกัดตายได้เพราะคิดว่าไม่เป็นไร

2.1.5 งูทับสมิงคลา มีอาการบวมรอบๆ รอยที่กัด และมีเหงื่อออกรอบๆ แผล

ถ้าได้ตัวงูมาด้วยแสดงว่า ผู้ที่ถูกกัดได้รับพิษมาก เพราะงูที่กัดแล้วปล่อยพิษออกมาเต็มที่ จะหนีไม่ทัน แต่ถ้าไม่ได้ตัวงูมา พิษมักจะน้อยเพราะงูฉกแล้วหนี และงูที่กัดฝังเขี้ยวทั้ง 4 เขี้ยวและปล่อยพิษทั้ง 4 เขี้ยว ทำให้ได้รับพิษมาก เป็นกรณีที่รักษายาก

2.2 การจำแนกลักษณะอาการที่ถูกแมงมุมกัด มักมีประวัติว่าถูกแมงมุมกัดมานานและไม่ได้เอาเขี้ยวออก บริเวณที่ถูกกัดจะชา ขาข้างที่ถูกกัด และแขนหรือขาข้างนั้นจะอ่อนแรง เดินไม่ได้ และมีอาการปวดศีรษะเรื้อรัง หนาวสั่นเมื่ออากาศเย็นหรือฝนตก หวาดกลัวและตกใจง่าย

2.3 การจำแนกลักษณะอาการที่ถูกตะขาบและแมงป่องต่อย บริเวณที่ถูกกัดจะปวดมาก บวมแดง ร้อน มีเหงื่อออกบริเวณที่บวมแดง บางรายอาจมีอาการปวดและมีน้ีรพิษร่วมด้วย

2.4 การจำแนกลักษณะอาการที่ถูกเงี่ยงปลาตุ๊กตา บริเวณที่ถูกตำจะมีอาการปวด บวม แดง และร้อน

3. การประเมินภาวะสุขภาพ ทำโดยตรวจร่างกายด้วยการดูลักษณะของแผลที่ถูกกัด รอยเขี้ยว ร่องรอยรอบๆ แผล อาการปวด บวม อาการแสดง เช่น อาการซึม หลับ หนึ่งตาตก ใจสั่น เป็นต้น และสัมผัสบริเวณที่ถูกกัดเปรียบเทียบกับส่วนอื่นๆ ของร่างกาย และซักประวัติเกี่ยวกับสถานที่ที่ถูกกัด เวลาที่กัด และลักษณะของสัตว์ที่กัด ก่อนจะบอกว่าถูกสัตว์ประเภทใดกัด และหมอเอ๊ะจะเห็นว่า การที่ผู้ป่วยถูกงูกัดแล้วรอดดูอาการทำให้พิษมากขึ้น

4. กระบวนการรักษา ควรใช้น้ำอุ่นล้างแผล จากนั้นเตรียมสมุนไพรร 3 ชนิด ได้แก่ รากโลดทะนงแดง (รสเมาเบื่อ ช่วยขับพิษ) เมล็ดหมากแห้ง และมะนาว รากโลดทะนงแดงและหมากจะช่วยสลายพิษงูและพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อยได้ ต้องใช้ทั้ง 2 อย่าง มะนาวจะช่วยดูดพิษออกมาที่ปากแผล จากนั้นทำการรักษาตามขั้นตอนดังนี้

4.1 นำรากโลดทะนงแดงและหมากแห้งมาฝนกับหินลับมีดโดยใช้น้ำสะอาดเป็นกระสายยา ฝนยาจนกระทั่งน้ำเป็นสีขาวขุ่นโดยนับจำนวนครั้งของการฝนประมาณ 25 ครั้ง (ขึ้น-ลงเป็น 1 ครั้ง) เวลาฝนยาต้องหมุนรากโลดทะนงแดงไปด้วย ใช้น้ำประมาณ 50 ซีซี. (ถ้าเป็นเด็กกลดลงครึ่งหนึ่งคือ 25 ซีซี.) จากนั้นนำยามาให้ผู้ป่วยดื่ม รอประมาณ 5 นาที ผู้ป่วยจะอาเจียนออกมา หลังจากนั้นอีกครั้งชั่วโมงให้ดื่มซ้ำอีก ถ้าผู้ป่วยหมดสติ ปากแข็งหมดแล้วก็ตาม เราก้จัดปากไว้ กรอกยาลงไปประมาณ 5 นาที ก็คุยกันได้ ไม่เคยเห็นตายสักคน

หมอเอ๊ะเห็นว่า งูทุกชนิด กินครั้งเดียวก็พอ ยกเว้นงูจงอางกิน 2 ครั้ง บางคนอาทิพย์หนึ่งได้กลับบางคน 12 วันได้กลับ

4.2 ใช้รากโลดทะนงแดงกับหมากแห้งมาฝนกับหินลับมีด แล้วบีบน้ำมะนาวเป็นกระสายยา ปิดแผลบริเวณที่ถูกกัด โดยทาซ้ำทุก 2 ชั่วโมง

4.3 การรักษาแผลเปื่อย ในกรณีที่แผลเปื่อยและไหม้ ต้องรอให้ผู้ป่วยหายปวดก่อน ถ้าผิวหนังเป็นฟองดำสีเลือด เกรียมไหม้ ให้ใช้ว่านสารพัดพิษทาหรือแปะตรงแผลที่เปื่อย แต่ถ้าเป็นแผลเปื่อย และผิวหนังลอกออกให้ใช้ว่านอังก้า เมื่อจะทายาครั้งต่อไป ไม่ต้องขูดแคะเอาเยื่อเก่าออก ให้พอกไปเรื่อยๆ และไม่ควรรพันผ้าปิดแผลเพราะจะทำให้พิษบริเวณนั้นยังคงอยู่

5. การปฏิบัติตัวของผู้ป่วย ห้ามดื่มสุราในช่วงที่รักษา

6. วิธีการเก็บยา การเก็บยาโลดทะนงแดงต้องเก็บเฉพาะวันอังคารเท่านั้น ยาจึงจะมีสรรพคุณดี โดยใช้ดอกไม้ ฐูป เทียนและเงิน 12 บาท ไปขออนุญาตขุดยาตามพิธีกรรมที่สืบต่อกันมา และเวลาจะขุดต้องเด็ดใบออกก่อน

ชื่อ-สกุล หมอชอย สุขพินิจ

อายุ 75 ปี **ประสบการณ์การรักษา** 40 ปี

ที่อยู่ 83 หมู่ 6 ต.นางมุด อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 **อาชีพหลัก** ทำนา/ทำไร่ ดูแลป่าชุมชนตำบลที่มีสมุนไพรมากมาย

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรมาจากบรรพบุรุษ จากปู่ ปู่เป็นหมอพื้นบ้านถ่ายทอดให้แล้วหมอใช้วิชาความรู้รักษาคน ขณะที่ปู่ยังมีชีวิตอยู่ เริ่มรักษาตั้งแต่เด็ก ทุ่งกุด แม่งป่อง ตะขบ ปลาตุ๊ก ตั้งแต่ อายุ 12 ปี พอเติบโตมาก็ช่วยพ่อแม่ดำนาได้ 2 – 3 ปี ก็ไปบวช ไปศึกษาจากตำราของครูบาอาจารย์ ก็ได้มาจากตรงนั้นมาด้วย ตรงกับปู่ ปู่เป็นหมอ หมอชอยอ่านเขียนภาษาเขมรได้ ตอนนี้นำตำรายังมีอยู่ ทำให้มีความรู้และเข้าใจการรักษาโรคของเขมรที่อยู่ในตำราเป็นอย่างดี การรักษาทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในตำรา พอไปบวชเณรที่วัดอัมรินทร์ โคกยาว ก็ทำให้อ่านออกเขียนได้หมด

ความชำนาญในการรักษาโรค

รักษาได้ทุกโรค แผลงสัตว์กัดต่อยก็มีงู ตะขบ แผลงป่อง ผู้ป่วยงูกัดรักษาได้หมด ยกเว้นงูจงอาง ไม่รักษา คนถูกงูจงอางกัดมักมาหาหมอไม่ทัน ตายไปด้วยกัน ถ้ามียาติดตัวไปจะมีชีวิตรอด ส่วนใหญ่ที่มาหาเราจะเป็นงูเห่า งูกะปะ และงูเขียวหางไหม้

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **การรักษาพิษงู** ใช้คาถา ฝนยาให้กินยา ยามีหลายอย่าง บางคนใช้ที่ภาษาเขมรเรียกว่า สกรู หรือตะมดเล็ก (สะมดน้อย) แต่สู้โลดทะนงแดงไม่ได้ โลดทะนงแดงดีที่สุด กับหมากแดงและมะนาว วิธีใช้ก็เอามาฝน ฝนโลดทะนง 5 นาที หมากแดง 5 นาที น้ำแก้วหนึ่ง ฝนให้มันเสมอกัน ถ้า 2 นาที ก็ 2 นาที เหมือนกัน แล้วก็ให้กิน มันจะอาเจียนออก เมื่อกินแล้วก็ทาด้วยโดยฝนที่หลัง ฝนโลดทะนงแดง 5 นาที บีบน้ำมะนาวใส่ แล้วเอามาทาแผล มันจะถอนพิษ ถ้าเป็นมานานแล้ว แผลขึ้นหนอง ล้างแผลก่อนแล้วฝนยา โปะไว้ที่แผล ไม่ว่าจะชนิดใดก็รักษาเหมือนกัน ผู้ป่วยจะถูกถอนพิษออก จะอาเจียน ธาตุแข็งจะนาน ธาตุอ่อน แป็บเดียวไม่ถึง 5 นาที 2 นาที ก็อาเจียน เสดตเหนียวออกมา ค่อยๆ หายปวด

- **การห้ามเลือดและรักษาแผลสด** ถ้ามีแผลจากการถูกฟัน/แทง เลือดออกมาก ให้ห้ามเลือดโดยใช้ใบสาบเสือมาขยี้หรือตำผสมกับปูนขาว เอามาโปะแผล พอเลือดหยุดก็ใช้น้ำมันจากสัตว์ ผสมมานานแล้วหลายปี ใช้น้ำมันจากเลียงผา หมูเทศ เสือทุกอย่าง (เสือดาว เสือโคร่ง) น้ำมันก้อนๆ ดิบ ใส่กระปุกเอาไว้ ถ้ามีน้ำมัน เอาน้ำมันงาเติมลงไป ทาปูนหมาย แผลสด เร็วที่สุด ยากิน ยาทา ต้องทารอบ ๆ ถ้ามันหายเร็ว มันจะมีหนอง อันนี้ปิดตรงนี้ได้

- **การรักษาแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก** แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ใช้ใบกล้วยราสี ต้นมันดำๆ ลูกมันกินได้ เอาใบ (ยอดมัน) 1 กำมือ เอาดินจอมปลวก มาตำรวมกัน ใส่น้ำ โปะให้ทั่ว สรุปลแล้วเวลาไฟไหม้น้ำร้อนลวก เอาใบกล้วยราสีส่วนยอด 1 กำมือ มาผสมกับดินจอมปลวก 1 นิ้ว ใส่น้ำสะอาดพอเปียกเอาไปโปะแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก เคยใช้รักษาแผลจากไฟไหม้ขณะขายน้ำมันเป็นชินแล้วสบู่หรี ไม่ถึงอาทิตย์ก็หาย

- **การรักษาท้องเสียจากอาหารเป็นพิษ** ถ้าท้องเสียไม่หยุดจากอาหารเป็นพิษใช้เปลือกสมอไทย ถ่ายไม่หยุดใช้ 2-3 อย่าง เอามาต้มรวมกันโดยเอาเปลือกสมอไทย รากสมอไทย รากสะเดา อ้อยช้าง เสมอภาค แต่ห้ามกินไข่ไก่ ถ้างท้องมาก กินไข่ไก่ยิ่งไปกันใหญ่

สรุป ท้องเสียอย่างแรง เอาเปลือกสมอไทย รากสมอไทย รากสะเดา อ้อยช้าง อย่างละเท่าๆ กันต้มรวมกัน เอาน้ำมากิน กินต่างน้ำไปเรื่อยๆ (หมอชอย: พวกนี้ชอบเอายาฝาดๆ สะเดามันขมฝาด)

- **กินยาฆ่าตัวตาย ยาพิษ** ไล่ฟักเขียวกับน้ำมันหมูพอมใส่ฟัก แล้วก็เอาไล่ฟักเขียวมาเคี้ยวกับน้ำมันหมู คั้นเอากากออก แล้วเอาน้ำมันหมูกินเข้าไป ตามด้วยอ้อยดำ คั้นเอาแต่น้ำดื่ม ผู้ป่วยจะอาเจียน หรือถ่ายออกมา พวกที่กินยาฆ่าหญ้า หัวกะโหลกไขว้ โคลิดอน กินไปมาก เป็นขวด เดินไม่ได้เลย กินครั้งเดียวก็พออยู่เลย

- **พิษจากยาฆ่าแมลง** ถ้าเราไปทำนาเอายาฆ่าแมลงไปฉีด แล้วมีงมีงไม่มีแรงก็ใช้โลดทะนง กับรางจืดมาต้ม เอาน้ำมาดื่ม อันนี้ไม่ใช่เร็วนะ มันค่อยๆ หาย โลดทะนง 1 ราก (1 คีบ) กับรางจืด 3 ช้อนนิ้วมือ (1 นิ้วชี้) ต้มคู่กัน พอเดือด กินต่างน้ำไปเรื่อยๆ

- **ลมพิษขึ้นตามผิวหนัง** เอาใบกระโดนแก่ ๆ มาเคี้ยวแล้วก็ฟัน หรือใช้ใบขนุนก็ได้ เอาใบอ่อนเอามาเคี้ยวแล้วพ่นลงไป นอกจากนั้นก็มีการเปลือกต้นเพกา ขมิ้นชัน ฝนกับน้ำซาวข้าว แล้วเอามาทา ลมพิษบอกไม่ได้ว่าชนิดไหนดีกว่ากัน แล้วแต่จะถูก บางคนถูกกับใบกระโดนก็หายเร็ว บางคนก็หายกับใบมะระขี้เหล็ก ต้องเอาใบมะระขี้เหล็กมาตำกับดินจอมปลวกแล้วเอามาทา

- **เลือดกำเดาออกจุก** ใช้ 3 วิธี คือ 1) ใบกระเพราแดง กระเพราขาวขยี้อุดจุก 2) เอาน้ำใสน้ำเย็นรดหัว น้ำแข็งโปะ 3) เอาตะไคร้ 3 ราก ต้มกับน้ำพอมท่วม พอเดือด ก็เอามากินได้เลย

- **อาเจียนรุนแรง** เอารากขนุนแห้ง ฝนกับน้ำซาวข้าวประมาณครึ่งแก้ว ฝนจนน้ำมันขึ้น ต้มครั้งเดียว

ชื่อ-สกุล หมอมา หินเพชร

อายุ 70 ปี ประสบการณ์การรักษา 20 ปี

ที่อยู่ 99 หมู่ 1 บ้านตะเคียน ต.ตะเคียน อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์ โทรศัพท์ 085-7696917

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ไม่ได้ทำอาชีพอะไร รับเบี้ยยังชีพ

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้รับความรู้มาจากปู่ย่าตายาย ครูบาอาจารย์ที่จอมพระ คนสวย ได้ตำรามาจากคนที่สนิทกัน คนไหนขอยาก็ซื้อเหล่าให้กิน

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการต่อกระดูก โรคต่างๆ ไปที่ไม่รุนแรง และฆ่าพยาธิจากควายได้

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **การห้ามเลือด:** ห้ามเลือดใช้สาบเสื่อที่ดีที่สุด เมืองร้าง ตำๆ แล้วโปะ แก้วบาดทะยักได้ด้วย ถ้ามีว่านทิพยเนตรจะดีที่สุด เอามาโปะที่แผล
- **แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก** ไฟไหม้ น้ำร้อนลวกเอาน้ำปลาโปะไปก่อน ครั้งแรก น้ำปลาราดแก้มันพองบวม บางคนตำกะปิใส่ โบราณอมเกลือพ่นแผล เดียวนี้ใช้น้ำปลา จากนั้นก็ใช้ว่านหางจระเข้ ถ้ามั่นออกร้อนหลังจากใช้ว่านหางจระเข้ ใช้น้ำมันที่ได้จากการกวนข้าวทิพย์ผสมกับขมิ้นตำละเอียด นำมาชุบสำลี ทาแผลเข้าเย็น เหมือนยาเหลือง ยาเหลืองสมานแผลได้ดีที่สุด เคยรักษามา
- **แผลสด** ถ้าคนถูกมีดบาดแล้วเลือดออกใช้ยางสบู่ดีที่สุด หมากัดรับประกันเลยไม่มีบวม
- **แมลงสัตว์กัดต่อย** ถ้าตะขาบกัด ปลาตุ๊กตำ แมงป่องต่อย เอาหัวของว่านแมงมุมตำไปโปะอย่างเดียว ไปเก็บมาตั้งนานแล้ว
- **ท้องเสียจากอาหารเป็นพิษ**

วิธีที่ 1 อาหารเป็นพิษที่ไม่ทราบสาเหตุ

  - 1) ใช้ใบหมี (หมีเหม็น) สัก 1 กำมือ มาตำให้ละเอียด คั้นเอาน้ำ กลืนลงไป 1-2 ครั้งก็หาย
  - 2) ใช้ว่านหางช้าง เอว่านหางช้างมามัดด้วยด้ายดำ 7 เส้น โดยมัดเป็นข้อๆ จำนวนทั้งหมด 7 ท่อน แล้วนำมาต้มกับหม้อดิน ต้มต่างน้ำ

วิธีที่ 2 อาหารเป็นพิษจากเมาเห็ดเมากลอย ใช้รางจืดดอกม่วง(ใบและเถา) 1 กำมือ ต้มกิน หรือใช้เถาย่านางแดง พอประมาณมาต้มให้กิน
- **ลมพิษ** เป็นลมพิษมีผื่นขึ้นทั้งตัว ใช้เหล้าขาวกับใบพลูตำให้ละเอียด ทา

ชื่อ-สกุล อาจารย์พยนต์ โอภาณี

อายุ 71 ปี ประสบการณ์การรักษา 11 ปี

ที่อยู่ 126/1 ต.ในเมือง อ. เมือง จ.สุรินทร์

การศึกษา บ.ว. , บ.ภ., บ.ผ. และการนวดไทย ปริญญาตรี (ปรัชญา) ปริญญาโท (จิตวิทยาคลินิก)
จากประเทศอินเดีย

อาชีพหลัก ข้าราชการบำนาญและเปิดคลินิกรักษาโรคคนในพื้นที่
การสืบทอดความรู้

องค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยได้รับสืบทอดมาจากตระกูล สมัยเด็กๆ ปู่ก็เป็นหมอพื้นบ้าน
ตระกูลก็เป็นหมอพื้นบ้านมา เพราะว่าสมัยโน้น ในอำเภอบัว จังหวัดนครสวรรค์ ไม่มีหมอแผนปัจจุบัน แผน
ไทยรักษากันมา รักษาตามมีตามเกิด ไม่เข้าสู่ระบบสาธารณสุข เราก็ฝังใจ ไม่สบาย ตาเป็นต้อก็ให้ยารักษาให้
เอารากไม้ฝนมาป้ายให้เราทีเดียวก็หาย แขนหักไปต่อที่โรงพยาบาลตั้ง 3 เดือน ก็ไม่ติดกัน ไปหาหมอแผน
โบราณ 3 วันก็ติด ก็กระดิกนิ้วได้ ทำให้เราได้คำตอบจากหมอแผนไทยมากพอสมควร

หลังจากจบการศึกษาแล้ว กลับมาทำงานในกระทรวงสาธารณสุข ในตำแหน่งนักจิตวิทยา พอดี
ในช่วงนั้นกระทรวงสาธารณสุขอาจารย์หมอเพ็ญญา เปิดสอนแพทย์แผนไทย เป็นรุ่นแรกของสถาบันแพทย์
แผนไทย กระทรวงสาธารณสุขในสมัยโน้น จนปัจจุบันพัฒนามาเป็นกรมแพทย์แผนไทย ช่วงนั้นก็จะได้ความรู้
ทั้งสอบเวชกรรมได้ เกษีขกรรมได้ นวด ผดุงครรภ์ ทั้งสี่อย่าง แล้วก็แต่งตั้งให้มาเป็นครูเวชกรรม ครูนวด
หลังจากเกษียณมาก็มาตั้งคลินิก เราได้คำตอบที่ครบถ้วนหลายอย่าง ทำให้ช่วงนั้นได้ไปช่วยมหาวิทยาลัยราช
ภัฏสุรินทร์ร่างหลักสูตรปริญญาตรี แพทย์แผนไทย และเดี๋ยวนั้นก็ตั้งคลินิกที่บ้าน ก็ไม่ได้โฆษณาอะไร เพียงแต่
ใครเป็นโรครมา ถ้ายังแก้ไม่ได้ เราก็จดไว้ก่อน เาไปถามอาจารย์มนาวุธ/อาจารย์วุฒิซึ่งเคยสอนมาว่า เป็นโรคนี้
ใช้ยาตัวไหน เราได้คำตอบมาก็เอายาของท่านมาจ่ายให้ ยาที่เราปรุงเองด้วย ลองให้ดู ก็ได้คำตอบ ก็เลยทำให้
มั่นใจว่า ถ้ายาไทยมันพัฒนาได้เข้าระบบอาเซียน จะดีมากเลย เช่น อย่างเราปวดหัว แผนปัจจุบันใช้พาราเซตา
มอล แต่ยาไทยจะใช้เบญจโลกวิเชียร ถ้าปวดท้องก็มียาสามัญประจำบ้าน 7 ขนาน เราก็เอามาใช้ด้วย ก็ได้ผลดี
ตนเองและครอบครัวตั้งแต่ พ.ศ.2540 ถึงบัดนี้ไม่เคยใช้ยาแผนปัจจุบันเลย

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการรักษาโรคจิตสี่ดวง ปวดเข่า ปวดข้อ นิ้วล็อก ไข้ธรรมดา โรคผิวหนัง อีสุกอีใส เป็นลม
พวกชัก ลมบ้าหมู นอกนั้นจะเป็นเกี่ยวกับเรื่องระดูไม่ปกติ ในแพทย์แผนไทยจะมีมาแบบรักษาที่โน่นที่นี้ไม่
หาย ก็มาลองรักษาดู

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1.ห้ามเลือด วิธีห้ามเลือด

ส่วนใหญ่แล้วใช้ใบสาบเสือ ใบยาสูบ ทุบๆ ผสม ไม่มีเหล้าก็เคี้ยวแล้วก็โปะไปเลย ก็จะห้ามเลือดได้ดี
หรือไม่ก็ใบบัวบก จะห้ามเลือดได้ดี ครั้งที่ใช้ได้ ประสบการณ์ที่ใช้มา ก็โดนมีดมา ใบสาบเสือที่บ้านมี ก็เคี้ยวๆ
โปะปุ๊บก็จะหยุด

ใบสาบเสือเขามีประวัติว่า ครั้งหนึ่งโจรมันโดนยิง แล้วก็มุดเข้าไปดงป่าสาบเสือ เลือดมันไหลมาก ก็ไม่
รู้ทำไง ก็เคี้ยวใบสาบเสือโปะลงไปในแผล ปรากฏเลือดมันหยุด ก็เลยเป็นประวัติความเป็นมา ห้ามเลือดได้
จริงๆ

2. แผลสดที่ใหญ่มากๆ จะทำอย่างไร ถ้าเลือดหยุดแล้ว

ส่วนใหญ่แล้วถ้าเป็น แผลสดใหม่ ๆ ส่วนใหญ่ที่ใช้ก็คือบัวบก ทุบๆ แล้วก็มาวางที่แผล แล้วค่อยล้างออก หรือน้ำมันงา น้ำมันมะพร้าว หรือไม่ก็น้ำผึ้ง แต่เลยนะ ราคที่แผลใช้น้ำผึ้งเวลาราคา ต้องใช้ผ้าก๊อชก็ได้ ถ้าหายาก คนโบราณใช้ใบตองก็ได้ หรือใช้ผ้าอะไรก็ได้แล้วแต่ ผ้าสะอาดหน่อย พันๆไว้ ผ้าขาวม้าอะไรก็ได้ พันเพื่อไม่ให้ น้ำผึ้งมันขยายไปที่อื่น ก็พอใช้ได้

3. แผลเป็นหนอง ถ้าเกิดเป็นหนองขึ้นมา ใช้เถาคันแดง หรือ เถาคันขาวก็ได้ ตำๆๆๆ ผสมกับข้าวสุกก็จะดูหนองออก หรือเอาผ้าพันไว้ ปกติมันก็เหนียวอยู่แล้วข้าวเหนียว ก็โปะไว้ พันไว้ชนิดหนึ่ง ก็จะดูหนองออก ถ้ามีเถาคันแดงให้ใช้เถาคันแดง แต่ถ้าไม่มีเถาคันแดงให้ใช้เถาคันขาวได้ บางอย่างเกี่ยวกับเรื่องหนองหรือแผลเป็นเรื้อรัง มันจะดูแห้ง

4. แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก น้ำผึ้งแท้ก็ใช้รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวกได้ ไฟไหม้ น้ำร้อนลวกที่น้ำร้อนลวกเห็นได้ชัด ๆ โบราณเขาใช้เกลือหรือน้ำปลา พอน้ำร้อนลวกบู่ให้ใช้น้ำปลาราดเลยนะ ไม่ให้มันพองหรือไม่ก็ส่วนใหญ่ที่ใช้เป็นน้ำมัน น้ำมันที่ตัวเอง สูตรน้ำมันที่ผสมสมุนไพรประมาณ 20 ตัว แล้วก็เอาเมนทอลใส่เข้าไป พอโดนไฟไหม้ น้ำร้อนลวกบู่ก็ฉีดใส่เข้าไปเลย พอโดนท่อไอเสียฉีดใส่เข้าไปเลย ไม่มีพองนะ อันนี้เป็นยาตำหรับที่ต้องซื้อสมุนไพรมาชั่ง เอามาเคี้ยว แล้วก็เอามาใส่ขวด ตัวนี้แก้หวัดด้วย

อันนี้สูตร 20 กว่าชนิด คือถ้าพุดง่ายๆ ว่าร้อนก็ต้องใช้เย็น จะใช้อะไร เช่น ฟ้าทะลายโจรก็ได้ รางจืดก็ได้ หรือบอระเพ็ดก็ได้นะครับ ที่ผมสังเกตดู หรือจะใช้พวกเกลือก็ได้ โบราณเขาใช้น้ำปลา เวลาโดนพริกบู่ ก็ใช้น้ำปลาราดลงไป

5. พิษจากแมลงกัดต่อย ที่นี้มีตะขาบ มีแมลงป่อง งู ถ้ายุ่งกัด โบราณให้ใช้ปูน ปูนกินหมากป้าย ถ้าแมลงมูกัด ใช้ว่านแมลงมูกัด มันเป็นหัว เป็นขา ตะขาบกัด ก็ว่านตะขาบ ปีกเหมือนตะขาบ ว่านพญาออสลดพังพอน เอามาตำแล้วก็พอกแผล นอกจากนั้นก็มีการผสมกับสุรา โลดทะนงแดงฝน ทาแผลก็แก้ตะขาบ แมงป่อง ก็ใช้เหมือนๆ กัน

6. แมงป่อง มีเหล็กใน หางจะมีเหล็กในมีวิธีเอาเหล็กในออก ใช้เส้นผมเรายาว คูดที่แผล มันก็จะติดออกมา แมงป่อง หรือตะขาบ หรือผึ้ง อะไรก็แล้วแต่ นอกนั้นก็จะมีสมุนไพรอยู่หลายตัว ใช้บ่อยก็จะเป็นเสลดพังพอนตัวผู้และตัวเมีย ตินตะขาบ นอกนั้นก็จะเป็นว่านสารพัดพิษที่เขาขายตามงานแพทย์แผนไทยก็เอามาตำพอก

7. ผึ้งต่อย ใช้มะนาวบีบใส่ แล้วก็กินน้ำมะนาวด้วยสักลูกหนึ่ง นอกนั้นก็บีบใส่ที่มันต่อย ใช้น้ำมันมะพร้าว เวลาเอาเหล็กในมันออก เอาเส้นผมครูด กะปิคั่ว คั่วให้มันแห้งๆ ใส่พิษที่มันต่อย กะปิคั่วเอา ตะๆไว้ ไม่ต้องกิน น้ำมันมะพร้าวสะอาดที่สุด มะนาว ส้มเปรี้ยวๆ ก็ได้

8. พิษจากเมาเห็ด เมากลอย

วิธีที่ 1 ใช้หัวเต่า หัวเต่านา เวลาเห็นมันตายที่ไหนเขาจะเก็บหัวเต่าไว้ เวลาเมาเห็ด เมาอะไรพวกนี้เอามาต้ม เอามาฝน กับน้ำธรรมดา แล้วให้กิน โดยเฉพาะหัวเต่านา ดีมากเลย กินแป็บเดียวก็หาย

วิธีที่ 2 ใช้เซียง เซียงที่ใช้ในครัวที่บ้านเราซึ่งเป็นไม้มะขาม เอาเซียงใส่กระทะต้มเลย ต้มทั้งเซียง พอ น้ำเดือดก็เออลงมา เอาน้ำกินไม่ต้องมาก เซียงมันจะมีสับหอมมั้งกระเทียมมั้งอยู่ในตัวมัน พอเราเอามาต้มแล้ว ก็มากิน ก็จะหายเมาเห็ดเมากลายไปด้วย

9. ท้องเสีย ที่ใช้ได้ผลจริง ๆ เป็นสมุนไพรที่มีรสฝาดอย่างแรง เช่น มังคุด หรือเปลือกทับทิม จะชะงัด ถ่ายอย่างแรง ๆ หรือใบ/ยอดฝรั่ง ฝรั่งดิบใช้ได้ผล เคี้ยวยอดฝรั่งแล้วกลืนเลย

10. พิษจากสารเคมี สารเคมีได้จากเราไปฉีดข้าวหรือหญ้ามา ไม่มีอะไรเกินรางจืดดอกม่วง ผสมน้ำข้าว ข้าว กินเลย อาบทั้งตัว ได้ผลมาก แม้แต่โดนยาเบื่อ หมาโดนยาเบื่อมา กินครั้งเดียวพอ กินสัก 2 - 3 ครั้ง กินกับน้ำข้าวข้าว หรือน้ำคั้นข้าว โครกมาเลย โครกกิน เอาใบรางจืดสัก 1 กำมือ (7 - 10 ใบ) เอามาตำและ คั้นน้ำ

ถ้ากินยาฆ่าตัวตาย ใช้สูตรเดียวกัน แต่ต้องใช้มากขึ้น โดยให้กินนมก่อน แล้วกินยารางจืด ควบกับน้ำ ข้าวข้าว จากนั้นผู้ป่วยจะอาเจียนออกมา นมก็จะไปชะยาที่มันมีอยู่ในนั้น

11. ลมพิษ ถ้าเป็นลมพิษอย่างแรง คัน ผื่นขึ้นทั้งตัว ให้กินเบญจโลกวิเชียร 5 เม็ดเลย นอกจากนั้นจะใช้ ใบพลูโขลกกับสุรา แล้วก็พอกเลย กินเบญจโลกวิเชียร 5 เม็ด ทุก 4 ชั่วโมง จนกว่าอาการมันจะหาย อาการ หายก็หยุด และเอาใบพลูมาพอกผื่นตามตัว ไม่นานก็หาย

12. อาเจียนเป็นเลือดจากแผลในกระเพาะอาหาร ถ้าอาเจียนเป็นเลือดจากแผลในกระเพาะอาหารให้ เอาต้นสนที่อยู่ตามทะเลสัก 1 กำมือ ต้มกับน้ำตาลทรายแดงสัก 2 ซ้อน ไม่ต้องหวานมาก ต้มกับน้ำตาลทรายแดง ใส่ไปคนๆ อุ่น ก็กินเลย ห้ามเลือด ทางปากทางจมูก เจ็บมาก สักสองสามครั้งก็ได้ ห่างสัก 1 ชั่วโมงก็ได้ กินไปเลย สักพักเดียวกินอีก กินทุกชั่วโมง หาย ใช้รักษาเลือดกำเดาออกจุมูกได้ด้วย วันนั้นหลานมัน เลือดออกทางจมูก จ๊อกๆ ก็ให้ไปเอาใบสนมาเลย มาถึงต้มกับน้ำตาลทรายแดง ไม่ถึงครึ่งชั่วโมงหยุดทันทีเลย (สูตรอาจารย์ มนาวุฑฒ ผุดผาด)

อาเจียนเป็นเลือด เกิดจากหลายสาเหตุ ถูกซ่อม แผลในกระเพาะ ตับ อาเจียนเป็นเลือด ถ้าเป็นต้นสนนี้ เลือดออกทวารไหนก็ได้

13. อาเจียนเป็นเลือดจากถูกซ่อมและซ้ำใน ถ้าถูกซ่อมมาอยากให้กิน

วิธีที่ 1 หนุมานประสานกาย ใช้ใบหนุมานประสานกายสัก 1 กำมือ เคี้ยวๆ กลืนเลย เคี้ยวไปเรื่อยๆ ประมาณสักครึ่งชั่วโมง ถ้าเคี้ยวไม่ได้ก็มา โขลก คั้นน้ำแล้วกินเลย

วิธีที่ 2 ครั่งและมดแดง เอาครึ่งสัก 1 ounculi มดแดงต้องเอาตัวมดที่เขายายมีไข่ด้วย มีตัวเล็กๆ ผสมกัน แล้วก็ปัสสาวะของผู้ป่วยเอง โดยเอาครึ่งทุบให้แตก เอามดแดงที่มีไข่และปัสสาวะของผู้ป่วยประมาณ 1 แก้วมาผสมกัน ต้มให้เดือด กินทั้งหมดเลย มันจะไปปรับความซอกซำ หรือ

วิธีที่ 3 ใบบัวบก คั้นน้ำบัวบก คั้นให้มันข้นๆ กินไปเลย มากๆ เลย

วิธีที่ 4 เลือดเป็ด กินเลือดเป็ดสด ๆ สักครึ่งแก้ว ตลาดเขายายหรือฆ่ามัน กินแก้ซ้ำใน

14. เลือดกำเดาไหลไม่หยุด ใช้สูตรต้นสนกับน้ำตาลทรายแดง

15. อาเจียนรุนแรงจากเห็ดพิษ เอารางแดง (ต้นมันจะแดง) คู่กับรางจืด 2 อย่าง มาฝน แล้วกินน้ำ รางจืดใช้ตัวเถา เวลาขายเขาจะเขียนเลย แก้อาเจียน เป็นมดเลย

หมอพื้นบ้านจังหวัดร้อยเอ็ด

ชื่อ-สกุล หมอทองสา เจริญตา (เจ้าของรากลานหมัน)

อายุ 66 ปี ประสบการณ์การรักษาโรค 52 ปี

ที่อยู่ 24 หมู่ 4 ต.ผาน้ำย้อย อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด โทรศัพท์ 085-3359868

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพ ทำนา

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดองค์ความรู้มาจากการอ่านและคัดภาษาถิ่นได้ จดเอาไว้ในใบลาน อ่านตัวไทยได้ เว้นแต่ตัว ขอม กับตัวสวย ศึกษาเรื่องสมุนไพรมาจาก 24 ผู้เฒ่า บอกมาหมดเป็น 1000 ต้น ดูตามตำรา ก็เลยเก็บยามา เป็นต้นๆ เวลาเก็บยาเก็บเดือน 5 เดือนเพ็ญ ได้ยาประมาณ 100 อย่าง ทั้งลูกเอายาชุม ตำรายังอยู่หมด พวกมหาสารคามก็มา ก็ให้ความรู้ไปกับลูกหลาน มา 70 คน ก็พาเก็บหลังฤดู เก็บได้ประมาณ 100 อย่าง แต่ว่า ยาไม่ครบ เป็นพันๆ

ความชำนาญในการรักษาโรค

รักษาได้ทุกโรค ไม่ได้ดับ กับเอดส์ แต่ว่าทดลองยา เลือดบวก เอดส์ดีไปสองคนแล้ว ในตำราโบราณ เขาไม่ได้ว่าเอดส์ ใช้ยาตัวนี้ ในตำราบอกว่า “ข้างเมื่อย” ไม่ได้ว่าเอดส์ ก็ใช้ยาตัวนี้ ใช้ไป 3 เดือน มื้อนี้คนหายขาดร้อยละ 100

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **การห้ามเลือด** ถ้าถูกมีดบาด หรือถูกฟันมา มีเลือดออก ห้ามเลือดได้ 2 วิธีดังนี้
  1. **ใช้คาถา** การห้ามเลือดใช้คาถาคัดเลือดคือ “อาคัตถายะ อาคัตถาหิ อาคัตถะมุหิ आयत्तมะมุหิ ति ฉะเทหิ” ท่อง 3 ครั้งเป่าที่หนึ่ง รวม 9 ครั้ง
  2. **ใช้สมุนไพร** เอาใบฝรั่งกับใบพลู ขยี้ปั่นน้ำ ทาแผล แต่มันแสบ หรือใช้ส้มเปรี้ยวๆ เช่น ป่านเลือด มะขาม ของที่มีรสเปรี้ยว ใช้วิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้ เอามาตำคั้นน้ำหยดใส่แผล
- **แผลสด** วิธีรักษาแผลสดใช้ได้ทั้งคาถาและสมุนไพร ดังนี้
  1. **คาถาจอตให้แผลติดกัน** คือ “อมสามป้องไม่พี สี่ป้องไม่พาย สองมือพายใส่เลือด ขึ้นขาดให้ขึ้นต่อ ข้อขาดให้ข้อดำ มั่งสะโรหัง มั่งซัง โลหิตตั้ง ทั้งขึ้นและเนื้อข้อให้แห้งเหือดหาย”
  2. **ใช้น้ำมันงา** เอาน้ำมันงามาทาแผลจะช่วยสมานแผล ใช้คาถาเป่าใส่น้ำมันงาด้วยก็ได้
- **แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก** ใช้เปลือกยางบง เกล็ดปลาช่อนมาคั่วให้ไหม้ดำก่อน ตำ ผนผสมกันทา เปลือกยางบงเหนียว เอามาผสมกัน ใส่น้ำนิดหนึ่งทาให้เย็น

ถ้าเป่าก่อน แล้วมีคนมาเป่าตามหลัง แผลจะเน่า

- **ตะขบกัดหรือแมงป่องต่อย** ตะขบกัดให้ใช้ว่านตะขบ หรือยางคางคก เอาอย่างขาวๆ ทาเลย
แมงป่องต่อยใช้น้ำปลาร้าทาแผล
- **ผึ้ง ต่อ แตน** ผึ้งต่อยใช้หัวข่ามาเคี้ยวแล้วเป่า ต่อ/แตนต่อยปล่อยมันหรือเอาผ้าร้อนมาประคบ
- **งูกัด** เป่า ใช้น้ำเหล้า เต็ด น้ำมะนาว แล้วแต่ เอาหัว**สมัดน้อย สมัดใหญ่ ส่องฟ้า กอมก้อย**
ลอดขอน มาฝนใส่น้ำมะนาวแล้วทาตรงที่งูกัด แล้วต้องกินรากส่องฟ้า รากสมัดน้อย รากสมัดใหญ่ ตามไปด้วย ถ้าเป็นงูจงอาง ผู้ป่วยจะตายภายในชั่วโมงเดียว รีบทันที เอาหัวเอื้องที่ดอกอยู่ปลาย นำมากินและทา
- **แมงมุมกัด (บึ้ง)** เมื่อแมงมุมกัด 2 ชั่วโมง แผลเขียวซ้ำ ๆ หมดสติ ชัดตั้งแต่หัว ก็เอาอมก้อย
รอดขอนและกล้วยเครือมากิน พิษงู แมงมุม หมาวัว ก็สูตรเดียวกัน
- **ท้องเสีย** ใช้แก่นเปล้าน้อย พะเนียงหัดและเปื่อยเลือด อย่างละข้อนี้นิ้วมือ ใช้น้ำ 1 ชัน ต้มให้สุก แล้ว
กินแทนน้ำ 1 แก้ว (พะเนียงหัดอยู่ในป่าช้า)
- **เมาเห็ด เมากลอย** ใช้จางจืด เอาไปต้ม หรือใช้ลำต้นมาฝนกินได้เลย ฝนน้ำชั้นหนึ่ง ฝนหลายๆ กิน
เข้าไปให้มันจืดเลย ไม่เป็นพิษอะไร กินครั้งเดียวพอ ถ้ายังมีมันยั้งงง ก็กินจนหมดขัน จางจืดแก้พิษ
- **ผื่นคัน ลมพิษ** ใช้เปลือกตุ๊กตา ผักแป้น ข้าวเจ้า(แดง) ตำแหลก ๆ พอประมาณ ผสมน้ำ ทาทั้งตัว
- **เลือดกำเดาออกจุก** ใช้ป่านเลือด
- **อาเจียนเป็นเลือด** ถ้าอาเจียนเป็นเลือดจากซ้ำในหรือโดนช้อมมา ตกรถ ใช้พญารากเดียว
(ปลาไหลเผือก) ฝนเหล้าให้กิน
- **แผลกระเพาะอาหาร** ให้ต้มยา 1. แก่นหนามแท่ง 2.7 กีบ ต่อหนึ่งหม้อ กินไปเรื่อย ไม้บักคาย
มาอีก 2 กีบ แก้อืดด้วย ต้มสุกแล้วก็กิน
- **เป็นลมชัก** มีไข้สูง ยาฝนแก้เด็กน้อยใช้ชัก 1. สักเครือ 2. สักยอด 3. รากหมากไฟ ฝนกินแก้ชัก
กินพอสมควร จนกว่าไข้จะลด
- **อาเจียนรุนแรง ท้องเสีย** ใช้ยาฝนจาก**รากหนามหัน** เอาออกจากเหง้า ถ่ายฝนทั้งกัก ถ้าฝนก
หรือฝนทางหัวของรากจะทำให้หยุดถ่าย รักษาอาการท้องเสีย แต่ถ้าฝนทางปลายรากจะรักษาอาการอาเจียน
[ฝนก (หัว) ห้ามถ่าย ฝนปลายห้ามราก]

หมอพื้นบ้านจังหวัดกาฬสินธุ์

ชื่อ-สกุล หมอคัมภีร์ สารเลา (หมอบำบัดพิษงู)

อายุ 82 ปี ประสบการณ์ 25 ปี

ที่อยู่ 45 หมู่ 1 ต. พุงทอง อ. คำม่วง จ. กาฬสินธุ์

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา/ อยู่บ้าน

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดองค์ความรู้มาจากพ่อ พ่อเป็นหมอพื้นบ้าน 2 อาจารย์ อาจารย์พ่อเจียวและพ่อหมอหนึ่ง วิชาหมอหนึ่งรากไม้ เอามาผสมกัน ของพ่อส่วนใหญ่เป็นเรื่องงูพิษ ได้ทุกงู อีกท่านรักษาแต่งูพิษ

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญเรื่องรักษาพิษงู รักษาพวกแม่ลูกอ่อนที่มีปัญหาเกี่ยวกับลูกในท้อง มีหมอต้มยาตามไปรักษา เวลาเข้าไฟ และเด็กเล็กเป็นตาแดงก็รักษาได้

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **พิษงู** ดูก่อนว่างูชนิดไหนกัด หรือว่าใช้วิธีเดียวกัน อาบน้ำมันต์ เสกคาถาจากบ่อ จนหนาว จนหาย เหน็บ อาบที่ครั้ง ต้องมาอยู่กับพ่อหมอ อาบเข้าเย็น ตัวแผลต้องเอายาสมุนไพรรักษา *ข้างงาเดียว (ไม้ตาพระบุตร)* มาฝนกับน้ำ ฝนหลายๆ ครั้ง น้ำประมาณ 2-3 กลิน ฝนรากเดียว ฝนสัก 5 นาที ให้อาเจียนออกมา เลือดไหลโครก บางคนอาเจียน บางคนก็ไม่อาเจียน แล้วทั้งกินทั้งทา ใช้เวลา 2 เดือน บางคนก็ 2 อาทิตย์ 2 เดือนจะเป็นงูมีพิษ งูเห่า แผลเน่า ใช้ยาชุดเดียวกัน ฝนให้มันออกให้กิน ฝนทา ฝนซุน ๆ ใช้สูตรเดิมทั้งกินและทั้งทา ใช้น้ำธรรมดาไม่ต้องเป็นน้ำขาวข้าว

ข้อห้าม ห้ามกินกบ เขียด ไก่ กา สัตว์ปีก สัตว์ที่งูกินได้ สังเกต งูกินอะไรห้ามกินชนิดที่งูกินได้

- **ห้ามเลือด** วิธีห้ามเลือดมีหลายวิธี เช่น ใช้คาถาชื่อคาถาจืดเลือด หยุดเลือด หรือใช้หญ้า คอมมิวนิสต์ (หญ้าคา) เอามาเคี้ยว แปะแผล หรือใบพลูเอามาเคี้ยวแปะแผล หรือพริกแดงสุกสีแดงตำแปะแผล หรือสาบเสือตำ แปะแผลให้เลือดหยุด

- **เมาเห็ดเมากลอย** ถ้าเมาเห็ด เมากลอยหรือถูกยาเบื่อใช้รางจืดดอกม่วงเป็นเครือ ภาษาอีสาน เรียก เครือเขาม่วง ตัดยาวๆ เป็นฉมวกเหล็ก เอามา 1 กำมือ ตัดเป็นท่อนๆ ฝนให้กินเลย

ชื่อ-สกุล พ่อใหญ่ด้วง แสงกล้า (หมอบำบัดพิษงู)

อายุ 64 ปี ประสบการณ์รักษา 30 ปี

ที่อยู่ 74 หมู่ 1 ต.หนองผึ่ง อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์ โทรศัพท์ บ้านยา 089-5765707

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา ทำไร่

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้รับความรู้มาจากตระกูลของพ่อ ยังไม่ได้ไปประกอบวิชาชีพ พ่อเป็นหมอพื้นบ้าน เป็นคนภูไท มาจากอำเภอห้วยผึ้ง

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญทางไสยศาสตร์ เป็นหมอเป่า รักษาพิษงู

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **พิษงู** แยกประเภทงู กะปะ งูเห่า ผู้ที่ถูกงูกะปะกัดจะมีลักษณะง่วง งูเขียวหางไหม้ แผลที่กัดจะ

ไหม้คล้ายถูกไฟลวก ถ้าผู้หญิงถูกงูเห่ากัด ปกติจะมีประจำเดือนมาไม่เกิน 3 วัน หลังถูกกัดมีประจำเดือนมา มากกว่า 3 วัน มักจะไม่รอด หลังจากนั้นไม่มีปัญหา เพราะวาระบบไหลเวียนปกติ

วิธีรักษา

1. **ปฐมพยาบาลขั้นต้น** โดยใช้ใบหญ้าครัดไว้เหนือแผลก่อน เพื่อไม่ให้พิษแพร่ออกไปเร็ว ช่วงหมอบ่าคาถาเตรียมยาทา และยากิน ฝนยาควบคู่กันไป หมอบเป็นคนป่าคาถา มีคนอื่นฝนยา

2. **เถาสะค้ำน** เอาเถาสะค้ำนมาฝนประมาณ 2 นาที ใส่มะนาว ประมาณ 1 ลูก หรือครึ่งลูก ทั้งกินทั้งทา

3. **ถ้าแผลไหม้ บวม เปื่อย** สมุนไพรช่วยลดความบวมคือ เถาหย่านางหมูใช้ร่วมกับน้ำมะนาว เอาเถาหย่านางหมูมาฝน แล้วบีบมะนาวใส่ ใช้พอกให้ปากแผลเปิด จะช่วยให้อาการบวมลดลง ไม่เกิน 3 ชั่วโมง อาการจะดีขึ้น คนเขตนี้อ่างูกัดจะไม่ไปโรงพยาบาล เถาหย่านางหมูไม่จำกัดว่าอายุเท่าไร

ต้องเสกคาถาด้วย ถ้าไม่ใช่คาถาได้ผลประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ พ่อหมอว่าคาถา..ดังนี้

“โอมจ้อ จ้อ ภูจ้อจ้อ ทั้งต่อนดับ ทั้งดับแดง ตับไต ต้มสอม วนีวะยะ อมสวมยะ”

ว่าคาถาทั้งหมด 7 รอบ เสกใส่น้ำ เอาน้ำให้กิน และทาตรงงูกัด ไปหาหมอแล้วเข้าน้ำเกลือตายทุกราย

เวลาเห็นงูขุบเลื้อยผ่านไป ต้องลุกไปเหยียบบรอยที่งูเลื้อยผ่าน เพื่อเป็นการข่มขู่อิทธิพลของงู ท่องคาถา ถ้าเจองูเลื้อย งูหยุดทันที

ของแสด อาหารที่ผู้ป่วยควรงดคือ กบ เขียด ปลาจ๋า หลัง 7 วันก็กินได้

ถ้าถูกงูกัด แผลเน่าเอาเถาหย่านางหมู สมุนไพรที่ใช้ป่าครั้งแรก ใช้ทา แถวนี่ส่วนใหญ่จะเป็นงูเห่า มี 2 ชนิด ตัวเล็กพิษมากกว่าตัวใหญ่ วิธีรักษา งูพิษมันแรงก็ใช้คาถาใดๆ พิษแรง 3 เท่า เขาอยู่ในรู ถ้าอยู่ข้างนอก เจอกัด ต่างคนต่างตกใจ ก็พิษน้อยกว่าอยู่ในรู พิษงูถ้าถูกคาถาเป่าเรื่อยๆ พิษก็จะเย็นลง

ชื่อ-สกุล หมอหนุออน ตาลพรศรี

อายุ 74 ปี ประสบการณ์การรักษา 57 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 128 หมู่ 14 ถ.ห้วยผึ้ง-นาคู บ้านหนองแสง ต.นิคมห้วยผึ้ง อ.ห้วยผึ้ง จ.กาฬสินธุ์

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 **อาชีพหลัก** ทำนา

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดความรู้มาจากปู่ หลวงพ่ออุปการะ ชำนาญในการรักษาพิษงู มีชื่อเสียงในเรื่องไสยศาสตร์ เรื่องการเป่า วิชอาคมเป่าแก้พิษงูกัด น้ำร้อนลวก ไฟไหม้ กระจกหัก ยาต้าน ยาประคบ กระจกหัก ถ้าไม่เกิน 15 วัน ต่อมาค้นคว้าจากพ่อ ทำยาสลายนิ่วและยาแก้ริดสีดวงทวาร

ความชำนาญในการรักษาโรค

ทุกวันนี้ก็มารักษาโรคปวดขา ปวดข้อ ปวดเข่า รูมาตอยส์หรือโรคประดงเส้น ประดงเอ็น ต้องใช้สมุนไพรหลายตัวมาประกอบกัน

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **ห้ามเลือด** เวลาคนเราถูกมีดบาดเลือดออกมากใช้คาถาหยุดเลือด คือ “ นมฺมันจะรุ ปันจะอติ วิชา จะโท อุทาจจะติ วิชาจะโทหะเพม จัตตะโร ปัตติ ยะถา เหโก ปะโท ตะถา ปัตถิ ถาหิ ” ตัวนี้ห้ามเลือด การห้ามเลือดให้เสกใส่น้ำ ฟันตามแผลที่เป็น ไม่ต้องกลัวว่าแผลจะถูกน้ำ ถ้าแผลหะหะก็รดน้ำไปเลย
- **ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก** ถ้าไฟไหม้ น้ำร้อนลวกใช้คาถาอีกบทหนึ่ง คาถาดับพิษน้ำร้อนลวก ไฟไหม้ ต้องว่า 7 จบ อย่างน้อย 5 จบก่อน คือ “ วัตโท วรรณุ วัตโทหะโร อนุตริง เทสาหิ ”
- **ตะขาบ หรือแมงป่องกัด** ใช้ว่านแก้พิษ เอาหัวมาตำครอบที่แผล ปรากฏว่ามันจะหาย ต่อแต่น ผึ้งต่อย ใช้ยาหม่องตะขาบ ฐุกัด แอมโมเนีย ผสมน้ำกลั่น ชุบมาปิดที่แผลหาย
- **งูกัด** ไม่ต้องแยกว่าเป็นงูพิษตัวไหน หมากัด งูจงอาง ชักดิ้น เอาว่านใส่หาย ว่านถอนพิษงู เอามาฝนทำให้มันเป็นฝุย แขน้ำเอาน้ำกรอกปากหมา ใช้ว่านนี้เดียว ฝนให้มันมากๆ เจาจะรูสังกะสี ฝนให้ มาก ๆ ใส่ น้ำกรอกปากไปเลย แผลใช้ว่านโปะ
- **ท้องร่วง ท้องเสีย** ใช้กล้วยน้ำว้า ดิบๆ แก่ เอามาล้างให้สะอาด ฝานเป็นแว่น 1-2 ลูก จิ้มเกลือ แล้วกินไปเลย
- **อาเจียนรุนแรง** ใช้สมุนไพรรุไซสุ (ใบใหญ่ๆ เท่าฝ่ามือ เป็นหนามชนิด ๆ มีตามลำห้วย ตีนเขา) เอาต้น มาเลย ต้นขนาดหัวโป่งเท่า สักสองคืบ ตัดมาขูดให้เป็นฝุย แขน้ำ ก็ขูดให้มาก ประมาณ 1 กำมือ ใส่ขันหรือ 1 แก้ว กินเฉพาะน้ำ กินสัก 10 นาที ก็ไม่อาเจียนแล้ว
- **เมาเห็ด เมากลอย** ใช้รางจืดแก้พิษทุกอย่าง พวกเมากลอย เมาเห็ด เอาใบรางจืดมาสัก 4-5 ใบ ใส่ น้ำปั่น เหมือนย่านาง กินแต่น้ำ รับรองว่า 20 นาที หาย
- **พิษจากยาฆ่าแมลง** ไปฉีดยาฆ่าแมลง เข้าตัว มีนหัว ใช้รางจืดดอกม่วงหรือย่านางแดงต้ม ใช้ ตัวไหนก็ได้ ทั้งเถาทั้งใบ 1 กำมือ ต้มน้ำกิน หรือผสมทั้งรางจืดและย่านางแดงก็ได้ โรงพยาบาลเจาจะเลือดจะไม่เจอสารพิษ
- **ลมพิษ** ผื่นขึ้นแล้วคัน เอาข้าวสารจ้าว ใส่ครกตำผสมกับใบกุ่มฉาย (ผักแป้น) เอามาทา มันจะ เหมือนกันกับคาลาไมล์ทา
- **อาเจียนเป็นเลือด** ถ้าอาเจียนเป็นเลือดจากถูกช้อมหรือตกต้นไม้ ใช้คาถาเสกใส่น้ำให้กิน ไม่ต้อง ใช้สมุนไพโร ถ้าใช้ยาหรือยาต้านก็พวกใบหนาดเอามาผสมกับใบกะบก แล้วมาทำเป็นลูกประคบ ต้มหรือหนึ่ง ชื่อ-สกุล หมอบุญเพ็ญ ผ่านโพธิ์คำ

อายุ 72 ปี ประสบการณ์การรักษา 41 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 3 หมู่ 3 บ้านสะพานหิน ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46180

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา/ไร่

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้องค์ความรู้มาจากพ่อใหญ่ทุม อรรถประจง เป็นหลานพ่อใหญ่ นอกจากนั้นก็ยังมีพ่อใหญ่สมบูรณ์

อึ้งเอว พ้อใหญ่ทุมรักษาไข้ไทพอยด์ (ไข้หมากไหม้) พ้อใหญ่สมบุญอวยเลือด (ห้ามเลือด) จอดกระดุกเวลาได้รับอุบัติเหตุ ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า ปวยเลือด เวลาเลือดคั่ง ไม่ให้มันเนา ให้เลือดมันกระจาย

ความชำนาญในการรักษาโรค

โรคที่รักษาได้คือไทพอยด์ อวยเลือด จอดตุก กระดุกหัก กระดุกแตก กระดุกร้าว เด็กมีไข้ออกผื่น
การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **การห้ามเลือด** ถ้าถูกมีดบาด ต้องห้ามเลือดโดยใช้คาถาจอดเลือด ห้ามเลือดมีสมุนไพรมะเขือเปราะ ได้ได้แก่ ใบฝรั่ง ใบสาบเสือ เอามาขยี้ เปะที่แผล
- **ไฟไหม้น้ำร้อนลวก** รักษาโดยแก้พิษไฟ เอาเนื้อฟัก ขูดให้เป็นฝอย เปะแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก หรือใช้ว่านหางจระเข้ถ้าเป็นแผลพอง เปื้อย เปะ 3 ครั้ง เข้า กลางวัน เย็น ไม่ต้องกินยาอะไร
- **ท้องเสีย** ถ่ายหลายครั้ง
  - เด็ก เอาน้ำจากการเคี่ยอดต้นทุง ต้นชาต (ภาษาอีสาน) ต้นเต็ง เคี่ยอดอ่อน น้ำใส่ไหล ออกมา ต้มก่อน เด็กท้องเสียเอามากินมือเดี๋ยวก็กหาย
  - ผู้ใหญ่ ต้มยอดใบฝรั่งพื้นบ้าน ฝรั่งขึ้นก เอาหลายๆ ยอดมาต้มใส่เกลือ เอาน้ำมากิน
- **เมาเห็ด เมากลอย** ใช้รางจืดก็ได้หรือใช้เห็ดแดง เอาเห็ดที่เกิดจากต้นไม้ที่เป็นไม้แดง ไม้เนื้อแข็ง เอามาผสมกัน แล้วเอามาต้ม น้ำท่วมยา ต้มเดือด กินได้เลย กินหม้อเดียว ประมาณ 2-3 ถ้วย กินต่อกันเลย กินต่างน้ำไปได้เลย ถ้วยขนาดนี้
- **มีไข้และชัก** ใช้สมุนไพรมะเขือเปราะ และคาถา สมุนไพรมะเขือเปราะที่ให้มีต้นจันทน์ จันทน์ขาว จันทน์แดง จันทน์ดำ จันทน์ทั้ง 5 เอามาฝนแล้วกินเลย ใช้คาถาเป่าร่วม เป็นแห่ง ไปซื้อมาจากท่าพนม บ้านเราไม่มี
- **ไข้ไทพอยส์** ผู้ป่วยจะมีอาการตัวร้อน อ่อนแรง บางคนท้องเสีย บางคนท้องไม่เสีย หมอจะส่องเทียนดูตุ่ม ฝนยาพอกตัวคนป่วย เป็นผื่นออกมา ทั้งเด็กเล็กเด็กโต คนธรรมดา มองไม่เห็น ใช้คาถาและส่องเทียนแล้วหมอจะมองเห็น ใช้คาถาเป่า สมุนไพรมะเขือเปราะกับเขากวางซี่ เขาเสียงผา จางจืด เห็ดแดง เมื่อมีไข้มีอาการเพ้อ เอามาฝนรวมกันแล้วกิน ไข้ไทพอยด์เป็นทั้งเด็กและผู้ใหญ่

สาธิตวิธีฝนยา

พ้อหมอเอาย่ามยา เป็นผ้าขาวห่อด้วยสมุนไพรมะเขือเปราะหลายชนิดมาสาธิตวิธีการฝนยารักษาไทพอยด์ หมอบอกว่า ผ้าซีกแล้วมันเปื้อย สมุนไพรมะเขือเปราะที่ใช้รักษามีหลายชนิดได้แก่ 1. จันทน์แดง 2. จันทน์มูม 3. จันทน์หอม 4. จันทน์เหลือง 5. จันทน์ขาว 6. เห็ดแดง 7. เขาเสียงผา (ใช้ช่วยเลือดคือทำให้เลือดคั่งกระจาย ไม่ให้เลือดคั่ง) 8. จางจืด ใช้เครือ เป็นเถา 9. รางจืด อากาศเดียวกัน 10. จันทน์ดำ 11. จันทน์หอม 12. เขากวางซี่ (ใช้กับไข้ไทพอยด์ที่มีอาการเพ้อ) แล้วฝนใส่น้ำ ฝนประมาณยาออก เท่าๆ กัน หลังจากฝนเสร็จกินครั้งเดียวหมดเลย กินน้ำมากก็กินน้ำ กินต่างน้ำ บางคนเจ็บหัว หัวจะแตก ไข้ไทพอยด์ที่มาหาหมอจะมีอาการไข้สูง ท้องเสียด้วย ในบางคน ถ้ามีอาการถ่ายท้องเสียแสดงว่าเชื้อลามเข้าลำไส้ เข้าน้ำเกลือ ถ้ากลับจากโรงพยาบาลกินยาพวกนี้แล้วจะดีขึ้น หมอโรงพยาบาลบอกว่าเป็นไทพอยด์

หมอพื้นบ้านจังหวัดมหาสารคาม

ชื่อ-สกุล หมอสำเร็จ เพียนู

อายุ 66 ปี ประสบการณ์การรักษา 45 ปี

ที่อยู่ 112 หมู่ 12 ต.หนองไฮ อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม 44120

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้รับการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากพ่อ มีผู้ป่วยรายหนึ่งมีอาการบวม หมอให้น้ำเกลือ หมอบอกว่าผ้าก็ตาย ไม่ผ้าก็ตาย ก็เลยบอกว่าตายก็พาไปตายที่บ้าน ยังอยู่ได้ งดของมัน ของเค็ม ปลาทะเล เนื้อวัว กบ เขียด เอากะตักมาบูชาน้ำยาไปกินแล้วหาย ก็เลยได้รักษาคน ตอนนักรักษาอยู่ 5-6 คน รอดก็บอกได้ ไม่รอดก็บอกได้ หมอยา หมอเทวดา เป็นหรือตายคือกัน

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญโรคเกี่ยวกับมดลูก มะเร็ง ตกขาว หมากขาวแห้ง ไปโรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น ตัดมดลูก ต้มเห็ดหลินจือ เป็นยา เห็ดบดเป็นส่วนผสมสมุนไพร เห็ดธรรมชาติ

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- การห้ามเลือด ใช้ “บักหมู” (สาบเสือ) ใช้ใบขี้เฒ่าแปะแผล
- บำบัดแผลสด ใช้รากกระยอมนผสมกับน้ำมะนาว ทาแผล
- แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ให้ใช้พญารากเดียว ฝน ทาแผล
- ปวดท้อง ใช้รากกระย่อม รากเจตพังคี รากโกฐน้ำเต้า รากโกฐน้ำเต้า รากโกฐกระดุก ฝนกิน
- พิษ ตะขบ แมงป่อง เอารากโกฐน้ำเต้าผสมกับน้ำมะนาวทาแผล หรือใช้นางแขง(ไลดทะนางแดง) หรือต้นมะนาวปาดตัวใดตัวหนึ่ง ผสมน้ำมะนาว นำมาทาแผล
- ท้องร่วง ใช้สูตรเดียวกับปวดท้อง เอารากกระย่อม รากเจตพังคี หลายตัวผสมกัน รวมทั้งโกฐน้ำเต้าด้วย
- อาหารเป็นพิษ เม่าเห็ดเม่ากลอย ใช้ยานางแดง แก้กินผิด แต่ถ้ากินผิดมาแล้วเวียนหัว เอาผักหนอก (บัวบก) เคี้ยวกลืนหรือปั่นกิน รวมด้วย ไม่นานก็หาย
- ลมพิษ ให้กินยาล้างเลือดและบำรุงเลือด โดยใช้โกฐหัวบัว จันทน์หอม จันทน์แดง สมุลแว้ง ตะไคร้ ต้น ผางแดง พญามือเหล็ก ต้นนมสาว ย่านางแดง จันทน์เหลือง สมัด ส่องฟ้า นำมาต้ม กินน้ำ หรือฝนกินก็ได้
- เลือดกำเดาไหลไม่หยุด เอาผักหนอก (ใบบัวบก) มาเคี้ยว กลืนเลย หรือปั่นกินก็ได้

ชื่อ-สกุล หมอทองผา ปะติโยเก

อายุ 80 ปี ประสบการณ์การรักษา 30 ปี

ที่อยู่ 80 หมู่ 2 บ้านตำแย ต. แคน อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม โทร. 084-9566143

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดความรู้มาจากพ่อภรรยา เป็นหมอรักษาโรคเลือดออกทางปาก จมูก ไข้ และประดง

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการรักษาโรคเลือด คนตกต้นไม้ เลือดคั่ง และบวมข้างในโดยต้มยาให้กิน

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **ท้องเสีย อาหารเป็นพิษ** ใช้ต้นรางจืดดอกม่วงฝนให้กิน เมาเห็ดเมากลอย ก็ใช้ได้ ฝนกับน้ำเปล่า ๆ แล้วก็กิน ใช้น้ำประมาณแก้วเดียว
  - **พิษจากยาฆ่าแมลง** จางจืด รางจืด พิษสารเคมีใช้อันเดียวกัน
  - **อาเจียนเป็นเลือด** ใช้หลายอย่าง เป็นยาฝน 1) เขากวางสี 2) กวางแก้ง 3) ข่าตัน 4) ชิงโคร้ตัน 5) ผากจาน 6) ต้นจันทร์แดง 7) ยี่บาอยู่ตามเขา (เป็นกาฝากใบใหญ่ มีอยู่ที่เขาภูพาน) 9) จันทร์แดง 10) จันทร์เหลือง 11) จันทร์หอม 12) ย่านางแดง ฝนรวมกันกับน้ำ กิน อย่างละชนิดหน่อย ฝนกับน้ำเปล่า ถ้าตกต้นไม้ก็ฝนกับเหล้ากินได้
  - **อาเจียนเป็นเลือดจากรถชน ตีกันหรือถูกรถชน** ให้ใช้ยี่บา ผากจาน(กาฝากต้นจาน) หอระดาด (ก้อนสีเหลือง) 3 อย่าง เอามาฝนใส่เหล้า กิน กินไปเรื่อยๆ ทีละนิด หนึ่งคืนถึงสองคืน จนหาย ประมาณ 2 วัน ยาขยายเลือด ฟกข้าบวม
  - **เลือดกำเดาไหล** ใช้ยา 8 อย่างของอาเจียนเป็นเลือด ยกเว้น 4 อย่างคือ ผากจาน ยี่บา หอระดาดและย่านางแดง ฝนกับน้ำแล้วก็กิน
- หมอเน้นว่า “เวลาไปหาหมอเอง ห้ามเหยียบทับต้นไม้ที่เราจะเอามาทำยาสมุนไพร”
จากนั้นหมอทองผาก็พาไปดูต้นสมุนไพร....

ชื่อ-สกุล บุญเกิด นทะศิริ (ผู้หญิง)

อายุ 48 ปี ประสบการณ์การรักษา 10 ปี

ที่อยู่ 134 หมู่ 1 บ้านแคน ต.แคน อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม โทรศัพท์ 084-7934039

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา

การสืบทอดองค์ความรู้

ถ่ายทอดจากคุณยาย มีประสบการณ์ตั้งแต่เด็กๆ เวลาไข้ วิงเวียน ยายหาให้ ก็จำเอา เวลายายเสียนี่ก็มีความรู้ที่ได้จากแม่

ความเชี่ยวชาญในการรักษาโรค

รักษาอาการวิงเวียนศีรษะ คนที่ตกต้นไม้แล้วขาหัก

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **การห้ามเลือด** ใช้ใบสาบเสือ มาขยี้ แปะแผล หรือ**เอาใบสะแก**ที่เหลือง ๆ เอามาเคี้ยว แปะแผล ถ้าแผลไม่ใหญ่มาก ถ้าแผลใหญ่มากก็ควรไปโรงพยาบาล
- **การบำบัดแผลสด** เมื่อเลือดหยุดแล้ว ใช้ใบพลู ล้างสะอาดแล้วเอามาตำ แปะแผล ถ้าแผลเล็ก แต่ ถ้าแผลใหญ่ไปโรงพยาบาลเพื่อเย็บแผล
- **แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก** ใช้ว่านหางจระเข้ เป่าคาถา เสียพิษไฟ
- **ท้องเสีย** ก็เอาเปลือกทับทิมย่างไฟ แล้วเอามาแช่น้ำ กินแก้ท้องเสีย 1 ลูก อย่างพอเหลือง แช่น้ำฝน 1 แก้ว จิบแทนน้ำ หรือใช้รากหมากที่ลอย โผล่เหนือดิน รากมะพร้าว เปลือกต้นมะกอก อย่างใด อย่างหนึ่ง เอามาอย่าง เปลือกต้นฝรั่ง รวมกันก็ได้ กินแก้ท้องเสีย
- **เมาเห็ดเมากลอย** เมื่อเมาเห็ดหรือกลอยให้รักษาโดย 1) เอาไข่ให้กินก่อน 2) เอาเนื้อฟักมาตำ ให้กิน หรือกินเนื้อฟักดิบๆ เคี้ยวกลืน 2 คำ 3) เอาเถารางจืดมาฝนกับน้ำให้ดื่ม หรือ ชุดหลุมฝังท่วมคอ นอน นิ่งโผล่หัว ให้ดินดูดพิษเบื่อพิษเมาออก นอนประมาณ 4 ชั่วโมง ส่วนใหญ่ได้ผล
- **ลมพิษ** วิธีการรักษาให้เอาเปลือกกล้วยดิบ เอามาแปะ เอายาฝนกระดูกสัตว์และสมุนไพรมาฝนให้ กินเหมือนของพ้อทองผา
- **วิงเวียนศีรษะ** ใช้กาฝากต้นมะม่วง ต้นน้อยหน่า ต้นเขยตาย ใบเขยตาย ใบมะขาม ใช้อย่างละ 1 กำมือ มาต้มอาบ
- **ตกต้นไม้** เวลาคนตกต้นไม้ให้ย่างไฟ โดยเอาแครงไม้ไฟ เอาผ้าย้อมครามปูข้างบนสมุนไพร จุดไฟ ข้างล่าง สมุนไพรที่ใช้มีใบเปกล้า ใบหนาด ตะไคร้ ต้นละหุ่ง ต้องฝัง/ย่างไฟประมาณ 4 ชั่วโมง เป็นการถอดภูมิ ปัญญาของคุณยาย บางคนย่าง 3 – 4 คืบ อย่างตอนค้าๆ เขาก็เลิก ให้เลือดกระจาย เอาถ่านไว้ใต้แครง เอา สังกะสีรอง โยถ่านให้ร้อนไปทั่ว ต้องมีคนเฝ้า นอนเฝ้ากันเป็นแถวเลย

หมอพื้นบ้านจังหวัดขอนแก่น

ชื่อ - สกุล บัวไข ไสภูเขียว

อายุ 63 ปี ประสบการณ์การรักษา ตั้งแต่อายุ 23 ปี (40)

ที่อยู่ 48 หมู่ 5 ต. ภูเวียง อ. ภูเวียง จ. ขอนแก่น โทรศัพท์ 083 - 6630715

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา/ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย กรมป่าไม้
หน่วยต้นน้ำ ปัจจุบันเกษียณอายุ

การสืบทอดองค์ความรู้

ความรู้ที่ได้มาจากอาจารย์ที่เป็นอาคม งูกัดก็เป่า อาจารย์ตอนนี้เสียชีวิตไปแล้ว เคยเป็นพระสีกออกมาแล้ว อาจารย์เรียนมาจากอินเดีย ความสามารถคือ ต่อกระดูกหักโดยการใช้คาถาเป่า ใส่น้ำมัน เรียนมาตั้งแต่อายุ 22 ปี ผมขาหัก ไปโรงพยาบาลหมอจะตัดขา เลยไปหาอาจารย์มาเป่า จากนั้นก็หายเดินได้ จึงเลยเรียนวิธีการต่อกระดูกจากอาจารย์ ใช้เวลาเรียนไม่นาน แค่เขียนและท่องได้แล้ว ก็กลับบ้านมาเลย

ความชำนาญในการรักษาโรค

ต่อกระดูกโดยใช้คาถาเป่า

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

กระดูกหัก แขนหัก ขาหัก เอาน้ำมันมาทำพิธี ทาแล้วก็เป่า ไม่ต้องกิน ถ้าหายก็มาโป่งข่ายหมอ ให้สสิ่งเดียว ใช้น้ำมันสัตว์ เช่น น้ำมันหมู น้ำมันไก่ น้ำมันงูเหลือม น้ำมันเลียงผา หรือน้ำมันอื่นก็ได้ถ้ามี น้ำมันอย่างน้อย 3 อย่าง หลักๆ จะเป็นน้ำมันหมู น้ำมันไก่ น้ำมันงูเหลือม ใช้น้ำมันหมูปริมาณมากที่สุด ถ้าขาดแผลเล็ก ๆ น้อยๆ ใช้น้ำมันหมูอย่างเดียว ต้องถ่องคากายาว 4 บท ๆ ละ 7 วรรค $4 * 7 = 28$ คาถารักษากระดูกและเอ็น ท่องไม่ยาว

“โอมสิ โอม นะโม ตัส โอมมน โอมสอย โอมสโหมตติ”

ท่องคาถารักษากระดูก รักษาเอ็น เป็นภาษาบาลี แต่แปลออกมาแล้ว (ถ่ายภาพไว้ในกล่องซีดี)

อาหารแสลง คือ ห้ามกินไข่

หมอฟันบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ชื่อ-สกุล หมอนิรันดร อภิบาล

อายุ 48 ปี ประสบการณ์รักษา 10 ปี

ที่อยู่ 151 หมู่ 9 บ้านห้วยแดง ต. ดอนจิก อ. พิบูลมังสาหาร จ. อุบลราชธานี

โทรศัพท์ 080-4849708, 061- 9383230

การศึกษา ปริญญาตรี(การจัดการสุขภาพชุมชน)จากสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

อาชีพหลัก ทำนา

การสืบทอดองค์ความรู้

ปู่เป็นหมอฟันบ้าน และมีอาจารย์หลายคนใน จ.อุบลราชธานี สมัยก่อนเจออาจารย์ก็เก็บเอาตำราขอมาคคนละเล็กคนละน้อย คัดเอา อาจารย์แต่ละคนจะชำนาญคนละอย่าง พ.ศ. 2547 เริ่มทำกลุ่ม เริ่มสะสม

ความชำนาญในการรักษาโรค

ปวดท้อง งูสวัด (ไฟลามทุ่ง) ตะขบกัด ปลาตุ๊กปัก ท้องผูก ผึ้ง ต่อ แตน แมงป่อง

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. มีดบาด นิดหน่อย วิธีห้ามเลือด เอาผิวไม้ไผ่ ทิ้งๆไป ชูดเอาผิว มาโปะ เอามากตามขนาดแผล แผลใหญ่หน่อย แผลเล็กใช้ใบสบเสื่อ บีบ/บิดให้น้ำออก โปะ/ บางคนก็เคี้ยวโปะก็ได้

2. แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ใช้ว่านหางจระเข้ทาแผลถ้าแผลเล็ก
3. ตะขบ แมงป่อง ปลาตุ๊ก ใช้รากพญาบาท ฝนกับน้ำมะนาว ทั้งทา และดื่ม พร้อมเป่าคาถาชนิดน้อย คาถาสำหรับตะขบกัดคือ นะโม 3 จบ และ “นะ มะ พะ ทะ จะ อู๋ อัด สะวะ” แล้วเป่า 3 ครั้ง
4. ปวดท้องจากลมมาก ใช้ 1) กำแพง 7 ชั้น 3 ซีด 2) ตากวงแดง 3 ซีด 3) แก่นจำปา 3 ซีด 4) แทรกรากเจตพังคี เอามาต้มใส่น้ำท่วมยา เคี้ยวจนสีมันออกมากที่สุดได้ ต้มวันละครั้ง หรือถ้าไม่ระบายนกินแทนน้ำเลย ไม่อันตราย ถ่ายแล้วก็ลดจำนวนลง
5. พิษจากสารเคมี ฉีดยาฆ่าหญ้า มีนหัว ปวดหัวเล็กน้อย ถ้ายังไม่มาก ให้นอนสักพักก็จะหาย แนะนำให้ใช้ใบรางจืดใบแก่ ๆ สัก 1 กำมือ กับน้ำ 1 ขัน ถ้ำ (น้ำพอกท่วมยา) ต้ม เคี้ยวสักประมาณ 10-20 นาที ให้อายุมันออก ต้องกิน (ซ้ำ 2 – 3 ครั้ง) ถ้าเป็นมากต้องส่ง รพ.สต.
6. ท้องเสียอย่างรุนแรง มี 2 วิธี
  - 6.1 ท้องเสียไม่รุนแรง ใช้รากเจตพังคี ฝน กิน
  - 6.2 ท้องเสียรุนแรง ใช้ใบฝรั่งหรือ ยอดฝรั่ง 1 กำมือ เอามาตำ คั้นน้ำ กรองน้ำแล้วดื่ม ซ้ำทุกชั่วโมงได้ รสฝาดจึงรักษาท้องเสียได้ อาจารย์หรือหมอพื้นบ้านจะนิยมใช้ตัวนี้
7. ลมพิษ ผื่นขึ้นตามผิวหนัง ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับน้ำเหลือง เลือด ว่านนางคำ หรือว่านนกยูง (หัว) กลิ่นฉุน เอามาฝน เอาน้ำมาทาผื่นยุบ ถ้ายังไม่หายทาซ้ำได้อีก ซ้ำอีกเมื่อแห้ง ว่านรักษามะเร็ง กระแตไต่ไม้ ว่านมหาเมฆ มัวยาว/แดง ต้มน้ำดื่มได้ งดอาหารหมัก เนื้อ
8. งูสวัด ไฟลามทุ่ง พบบ่อยกับผู้สูงอายุ แผลพอง ปวดแสบปวดร้อน ใช้ใบตำลึง 7 ใบ ข้าวสาร 7 เม็ด ยอดหญ้าคาอ่อนๆ 7 ยอด ข้าวเจ้า / ข้าวเหนียว ตำใส่น้ำธรรมดาชนิดหนึ่ง นำมาทา ปีกขนไก่ทาหลังอาบน้ำเสร็จ เป็นมากก็ทา 3 เวลา หรือเป็นมากทาบ่อยๆ แห้งแล้วทาช้ำ 1 – 2 วันก็แห้ง

ชื่อ-สกุล หมอ ทูเรียน นพเคราะห์

อายุ 90 ปี ประสบการณ์รักษา พ.ศ. 2508 ประมาณ 50 ปี

ที่อยู่ 103 ม. 2 บ้านหนองเต่า ต. หนองเต่า อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี

โทรศัพท์ ลูกชาย นายประธาน นพเคราะห์ (จ้อ) 089 4528503

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา ทำสวนและเป็นหมอพื้นบ้าน

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรรักษาโรคมามากจากอาซึ่งเป็นหมอพื้นบ้าน

ความชำนาญในการรักษาโรค

รักษาเบาหวาน ความดันโลหิตสูง รักษาปากเปื่อย อัมพฤกษ์ อัมพาต ได้ใบประกอบวิชาชีพโบราณเภสัชกรรมตั้งแต่ พ.ศ. 2508

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. มีดบาด เลือดไหลไม่หยุด ใช้แอลกอฮอล์เช็ดก่อน แล้วใช้วิธีใดวิธีหนึ่งดังนี้

วิธีที่ 1 ใช้รากลสมอดิน (ต้นเตี้ยๆ อยู่ในป่า) ผนกับน้ำต้มสุก ทาแผล

วิธีที่ 2 ใช้เปลือกตะเคียน ผนกับน้ำต้มสุก ทาแผล

วิธีที่ 3 ใช้เปลือกมังคุด ผน กับน้ำต้มสุกแล้วนำมาทารักษาแผล พวกฝาด สมานแผล ใบฝาด ๆ ทั้งหลาย เช่น ใบฝรั่ง ใบหว่า เป็นต้น

2. **ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก** ห้ามเอาน้ำล้าง ใช้ใบอบสด ๆ นำมาโขลกให้แหลก แล้วนำมาปิดแผล ใส่ขี้จมน้ำมันเย็น (บวบอะไรก็ได้)

3. **ได้รับสารพิษ** กินอาหารแล้วท้องร่วงอย่างแรง ใช้สมุนไพรร 5 ชนิดได้แก่ พริกไทย เห่ง่าชิงแห้ง ตีป्ली รากชะพลู สะค้ำน อย่างละเท่าๆ กัน เอามาต้มกินต่างน้ำ

4. **เห็ดพิษ/ พิษเม็ดดำโพง** กินแล้วคลื่นไส้ อาเจียน กินรางจืดดอกม่วง 1 กำมือ นำมาต้มกับน้ำ 3 แก้ว ต้มให้เหลือ 1 แก้ว กินทุก 2 ชั่วโมงจนกว่าอาการจะดีขึ้น

5. **พิษจากยาฆ่าหญ้า** ปวดหัว คลื่นไส้ ให้พักผ่อนก่อน พิษยาฆ่าแมลง ให้กินไข่ดิบ 1 ฟอง ทำให้อาเจียนแล้วก็ค่อยๆ หายไป

6. **ลมพิษ** ฝนขึ้นตามผิวหนังมากๆ เอากระเม็ง ตาเม่น การบูร มาโขลก พอก และทา

7. **หมาถูงูกัด งูเห่ากัด** ยอดกำจายอ่อน เคี้ยว ๆ ฟนเข้าปากหมา เข้าจุมูกหมา ยอดกำจายใช้พอประมาณ

8. **เลือดกำเดาจุมูก** ใบพุทรา ต้มน้ำ 1 กำมือ กับยาอื่น อีก 2 - 3 อย่าง ต้มน้ำ

ชื่อ -สกุล หมอบุญส่ง สมตน

อายุ 58 ปี ประสบการณ์ 25 ปี

ที่อยู่ 12 ม.2 บ้านฝางเทิง ต.ฝางคำ อ.สิรินธร จ.อุบลราชธานี **โทรศัพท์** 0810744490

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 **อาชีพหลัก** ทำนา **อาชีพเสริม** สมุนไพรร ผลิตหมูกระจกขาย

การสืบทอดองค์ความรู้

น้ำเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ให้

ความชำนาญในการรักษาโรค

รักษาโรคกระเพาะ โรคกรดสึดวงทุกชนิด ยาถอนพิษ มีรากลเดี่ยว หมายถึงว่ามีหลายตัวยา แต่ละตัวยารักษาโรคคามโรค ถ้าสึดติดเชื้อ แผลแตก แผลเน่าเปื่อย แมลงสึดตัวกัดต่อย มดลูกตกขาว แก้วผิดสำแดง ขากรรไกรแข็ง และรักษาโรคเบื้องต้น

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. **แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก** เอาแก่นถ่าน หามาเป็นแก่น มาต้มเคียน้ำให้ขึ้น เป็นตะกอน ทิ้งให้น้ำเย็น แล้วเอามาทาแผลทุกๆ วัน (ภูมิปัญญาไม่เหมือนภาคกลางเอาน้ำปูนใสผสมน้ำมันมะพร้าว) ปัจจุบันใช้แบบว่าไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ใช้คาถาเสี่ยพิษไฟ ถ้ำลวกมาก ๆ เช่น มือโดนแก๊สมาแล้วนี้ ลวกมากๆ มันขาว หน่งมันลอกออกหมดเลย มืออง ใช้คาถามเสี่ยพิษไฟเป่าลงในน้ำ เอามือลงไปแช่สุราขาว 10 นาที สลับกับแช่ใน

น้ำเกลือเค็มจัด 10 นาที แข็งจนกว่ามันจะเย็น แล้วจะไม่มีแผลเป็น มันจะคืนหมดเลย บางคนโดนแก๊สนี้มันจะลอกหมดเลยนะ แต่ถ้าเราใช้คาถาเสียพิษไฟออก มันจะทำให้หนังคืนมาเหมือนเดิม เหมือนมือเราปกติเลย

คาถาดับพิษไฟ “โอมพระพุทฺธ โอมพระเพฺลึง สารสะเอิง พระเพฺลึงฉิบหาย ถูกเนื้อถูกใจไม่ให้พองหนัง ถูกหนังถูกใจไม่ให้พองเลือด โอมสวาหาย” ว่าคาถา 3 ครั้ง

2. ยาถอนพิษปลาตกปัก ตะขาบ แมลงป่อง

วิธีการรักษา ทำแผลให้กว้างให้เลือดออก ล้างทำความสะอาด ใช้น้ำอุ่นกับสบู่ล้าง และเอาแอลกอฮอล์มาเช็ดแผลให้สะอาด เอายามาฝน รากยาคือรากพญาครุฑปราบพิษ มันจะหอม ใช้ถอนพิษไข้ เอามาฝนกับหินใส่น้ำธรรมดา แล้วเอามาทาแผล เพื่อให้ดูดพิษออก ทาครั้งเดียวหายเลย พญาครุฑปราบพิษช่วงนี้ใบมันร่วงหมดแล้วตัวยาจะลงราก ประมาณเดือนสาม 15 คำ ก็จะขึ้นยอดทันที มีตามลำห้วย ปลูกตามบ้านไม่ได้ถอนก็เฉาเลย

3. อาหารเป็นพิษ กินเห็ดพิษ ใช้จางจืด ไม่ใช่ที่ปลูกตามบ้าน ปลูกตามเขา ที่ปลูกตามบ้านก็อาจจะใช้ได้แต่ว่าไม่แรง ใช้ต้น ถ้าเก็บไว้จะต้องทำให้มิดชิด เพราะมีตัวยามีละอองไปทำให้ตัวยาอื่นมันจืดลง เอาเถาฝนหรือต้มก็ได้ 2 วิธี

วิธีที่ 1 การฝน เอาจางจืดมาฝนกับน้ำธรรมดาหรือน้ำอุ่น ฝนจนน้ำขุ่น 1 แก้ว กิน 1 แก้วครั้งเดียวจะหายเลย

วิธีที่ 2 การต้ม ใช้จางจืดเถาประมาณ 1 ท่อน (ยาว 1 นิ้วซี้) น้ำประมาณ 1 ลิตร ใส่กา ต้มนานหน่อยประมาณสักครึ่งชั่วโมง

ถ้าถูกเงินจริงๆ ทำไม่ทัน ก็เคี้ยวประมาณ 1 ช้อนนิ้วมือ แล้วกลืนเลย จะค่อยๆ หาย ไม่แข็ง

ถ้าผิดสำแดงแบบรุนแรงเอาเถาย่านาง เถาตุ้มกาเครือ นางแกว่งแดง รากนางแว่งแดง (เหมือนหัวผักกาด สีแดง เป็นหัว ต้นเล็กนิดเดียว อยู่ตามทุ่งนา) ทั้ง 4 อย่าง เอาประมาณ 3 ช้อนนิ้วมือ จะทำให้อาเจียนออกทันที

วิธีทำ เอาสมุนไพรทั้ง 4 อย่างมาต้มประมาณ 5 นาที ใส่น้ำประมาณ 4 แก้ว กรองเอาน้ำมาดื่ม จะทำให้ ทั้งถ่ายทั้งอาเจียน ขับพิษกระทั่งทันหัน

4. ท้องเสียอย่างรุนแรง ใช้ฝิ่นขาว (ตอนนี้ตายหมดแล้ว) เอาใบฝิ่น 7 ใบ มาต้ม (ใบใหญ่ เหมือนใบมันสำปะหลัง) กับน้ำ 1 ลิตร เคี้ยวประมาณ 2 – 3 นาที สีเหลืองเหมือนน้ำชาและหอมด้วย ต้มเป็นระยะแทนน้ำหอม แต่ใบฝิ่นตอนนี้ไม่มี ปลูกไม่ได้ตายหมด

5. ลมพิษ ใช้มดแดง รังมดแดง 1 รัง ใบหรือยอดมะขามอ่อน ใบเปกล้า ใบหนาด เกลือ อย่างละ 1 กำมือ ต้มอาบ แช่น้ำอุ่นๆ ประมาณ 3 ครั้ง

ชื่อ-สกุล หมอ ประเสริฐ แห่งหิน

อายุ 61 ปี ประสบการณ์รักษาประมาณ 20 ปี

ที่อยู่ 163 ม.3 บ้านขาด ต.หนามแท่ง อ. ศรีเชียงใหม่ จ.อุบลราชธานี โทรศัพท์ 0915380078

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา อาชีพเสริม ตัดผม

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดองค์ความรู้ในการรักษาโรคมาจากพ่อซึ่งเป็นหมอพื้นบ้าน ศึกษาไปเรื่อย ๆ กับกลุ่ม สร้างเป็นกลุ่มสมุนไพรร 3 - 4 กลุ่ม ในหมู่บ้าน

ความชำนาญในการรักษาโรค

การรักษาโรคผิวหนัง ผิดสำแดง อาหารเป็นพิษ เม็ดเลือด เมากลอย สารพิษ แขนหัก ขาหัก อุบัติเหตุ มีใบประกอบวิชาชีพ 3 - 4 ใบ ได้แก่ 1) เกียรติบัตร จากกรมพัฒนาแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ที่ได้เผยแพร่ความรู้ด้านการดูแลแม่และเด็กในงานสัมมนาเครือข่ายหมอพื้นบ้าน 4 ภูมิภาค ณ กรมพัฒนาแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข วันที่ 3 มี.ค. 2557 และ 2) ใบประกาศเกียรติคุณจากกรมพัฒนาแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกในฐานะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัดตามกฎหมายกระทรวงฯ พ.ศ. 2546 กลุ่มหมอพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างปี 2552 -2553

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. **เห็ดพิษ** ใช้ประจำในหมู่บ้านเป็นยาฝน ได้แก่ 1) เถาแมวขาว 2) จวงหอม ฝนกับหินจนน้ำขุ่นผสมน้ำ 1 แก้ว ให้ผู้ป่วยกิน ถ้าอาการไม่หนัก 1 แก้วก็หาย ถ้าอาการหนัก ต้องกินซ้ำ

2. **งู แมงมุมและตะขาบกัด** เอาเถาแมวขาว จวงหอม หมาก ฝนขึ้นๆ กับน้ำมะนาว ทาแผล แห้งก็ทาซ้ำ ถ้าเป็นพิษงูให้ทาซ้ำหลายๆ ครั้ง เพราะถ้างูกัด แผลจะซ้ำและบวม ต้องกินหมาก จวง หมาก ฝนกับน้ำมะนาว หรือเหล้าขาว 30 ดีกรี กิน 1 ครั้ง พิษจากยาฆ่าแมลงก็ใช้ได้

แมวขาวแก้เมาเหล้าก็ได้ ถ้ากินก่อนจะไม่เมาเลย 3 ขึ้น ๆ ละ 1 นิ้วมือ

3. **พิษจากยาฆ่าแมลง** กิน หมาก จวง หมาก ฝนกับน้ำมะนาว หรือเหล้าขาว 30 ดีกรี กิน 1 ครั้งเช่นกัน

4. **ท้องเสีย ท้องร่วงรุนแรง** ใช้จานเครือ เป็นเถา ตัดมาแล้วผ่า ทาเกลือ ปิ้งไฟ แขน้ำเย็น 1 แก้ว น้ำจะเป็นสีแดง กิน 2 ครั้ง ๆ ละ ครั้งแก้ว ห่างครึ่งชั่วโมง บิด บิดมูกเลือดก็หาย กินแก้ท้องเสีย (3 ขึ้น ๆ ละ 2 ข้อนิ้วมือ) หลังโรงเรียนมีต้นจานเครือ

5. **ห้ามเลือด** เอาเถาแมวขาวกับจวงหอมมาฝน แล้วทาแผล

6. **แผลสด** ใช้ใบพลู ขยี้แปะแผล เลือดหยุด และแผลก็หาย แต่เหมาะกับแผลเล็กๆ

7. **ไฟไหม้น้ำร้อนลวก** ใช้เปลือกต้นลิ้นฟ้าฝนกับน้ำทาแผล มากก็ไม่เป็นไร

8. **ลมพิษ** มียาอาบ เอาเถาแมวแดงกับหัวของต้นกระตักไถมาต้มอาบ (ส่วนใหญ่อยู่ในป่า) หรือเอาต้นแกผักบุงข้างมาต้มอาบก็ได้

9. **เลือดกำเดาไหลออกจุก** ใช้ของเย็น น้ำแข็งโปะ

10. **ปวดท้องมาก** ปวด จุกเสียดแน่น สมุนไพรร 2 อย่าง คือ 1) กาฝากต้นกระบก 1 กำมือ 2) ประดงเหลือง (เถา) 1 กำมือ ต้มกับน้ำ 1 ลิตร กินครั้งละแก้ว ต้มทุกชั่วโมง

11. ปวดท้องแน่นไม่มีสาเหตุ เอาเจตพังคี่มาฝนกับน้ำเปล่ากิน ถ้าเด็กแรกเกิด เอาเจตพังคี่ฝนกับหินทาท้องเลย แก้วปวดท้อง

ชื่อ สกุล หมอ ฟอง อุทัย

อายุ 85 ปี ประสบการณ์รักษา 65 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 78 ม.3 ต.นาเกษม อ. พุ่งศรีอุดม จ. อุบลราชธานี

โทรศัพท์ 082 3797255

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา ทำสวน ทำไร่

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคมมาจากพ่อของภรรยา

ความชำนาญในการรักษาโรค

ขนาดแก้ปวดเข่า ขา แขน คอ

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. ห้ามเลือด

- 1) ใบปอพาน เคี้ยวใบปอพาน และเอามาแปะแผล
- 2) ใบยาสูบ จุ่มน้ำ ปิบ แปะแผล
- 3) ใบสาบเสือ ตำใบ หรือเคี้ยว แปะแผล

ถ้าแผลใหญ่ ต้องว่าคาถาแปะ

2. **น้ำร้อนลวก** ใช้คาถาเป่า แล้วเอาเปลือกเพกามาฝนกับหินและน้ำสะอาด จนได้น้ำขุ่นๆ ทาแผลที่น้ำร้อนลวกจะไม่เปื่อย ไม่พอง ใช้น้ำเหล้าเป่าก็ได้

3. **แมลงกัดต่อย** แมงป่องต่อยให้ใช้ว่านดักแด้ ว่านมหากาฬ และว่านมหาเมฆ เอามาฝนทาแผลแมลงป่องต่อย ตะขาบ พิษงูได้ทุกชนิด

4. **พิษงู** เสียดฟ้า (ปอกขี้ไก่) สีเสียดน้อยเอารากมาเคี้ยวและพ่นใส่แผล

5. **ท้องร่วงอย่างรุนแรง** เพกา ชิงอ่อนและข้าวอ่อนอย่างละ 1 กำมือ น้ำอ้อย พอประมาณ ตำกิน กินตอนเย็นเช้าก็หาย ถ้ายังไม่หายกินซ้ำอีก

6. **เห็ดพิษ** ใช้ฝนยานางแสงแดง (โลดทะนงแดง) หรือ ย่านางแดงก็ได้ ฝนกับน้ำข้าวข้าว แม่ลูกอ่อนก็กินได้ (เม้าหล้า/เม้ายา) กินทีเดียว อาเจียนออกมา พิษจากเม็ดลำโพงก็ใช้สูตรเดียวกัน

7. **เม้ายาฆ่าแมลง** ถ้าหมดสติต้องดิ่งผมก่อน ถ้ายังมีราก็รักษาหาย ถ้าไม่มีราก็รักษาไม่หาย มี 2 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 กลบลำตัวด้วยดิน เพื่อดูดสารพิษออก และ

วิธีที่ 2 ใช้รากนางแสงแดง รากนางแสงขาว ใช้ฝนกับน้ำข้าวข้าว กินบ่อยๆ

8. **ลมพิษ** มี 2 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 ยาต้มอาบ เอาฟางแรมปี 1 กำ ร้างแหขาดพอประมาณ กลัวยตีบแห้งพอประมาณ เอามา ต้มน้ำอาบ

วิธีที่ 2 ยาฝนกิน เอากระดูกแร้ง กระดุกกา กระดุกหมาดำ และกระดูกหมาขาว เอามาฝนแล้วต้ม หรือใช้จันทน์แดง จันทน์หอม จันทน์เหลือง กัลปิงหา (รากทะเล) ยาชุมใหญ่ และจิวดำ เอามาฝนดื่ม

9. อาเจียนเป็นเลือด ใช้ข่าอึปูทั้ง 5 และไซสุ่ตัน 1 กำมือ ต้มพอประมาณ กิน (ไซสุ่เครือกินไม่ได้มันขม) ใส่น้ำพอประมาณ

10. เลือดกำเดาออกไม่หยุด ไซสุ่ตันทั้ง 5 ต้มกับน้ำกิน

11. ปวดท้องมาก นวด มั่นเกี่ยวกับเส้น ลมเบื้องสูง/ต่ำ และเอาตะไคร้ ชিং ข่า กระเทียม กระทบ มาต้มกิน

หมอพื้นบ้านจังหวัดนครพนม

ชื่อ-สกุล หมอ สอย เพชรฤทธิ์

อายุ 78 ปี ประสบการณ์รักษา 31 ปี

ที่อยู่ 13 หมู่ 6 ต.โคกสี อ.วังยาง จ. นครพนม โทรศัพท์ 080 - 1774513

การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อาชีพหลัก ทำนา สมุนไพรเป็นอาชีพเสริมและรักษาผู้ป่วยที่บ้าน

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดมาจากปู่ พ่อ ปู่เป็นหมอพื้นบ้านโดยชายอยู่ที่บ้าน ตอนหลังไปเรียนมาจากประเทศจีน ตอนนั้นเป็นคอมมิวนิสต์ เรียนการทหาร เรียนสมุนไพรที่มณฑลยูนนานของประเทศจีน 2 ปี สมุนไพรจีนเหมือนสมุนไพรไทย ต่างกันที่ภาษา ตอนแรกก็คิดว่าจะทำยังไงจะแบกสมุนไพรจีนกลับมาประเทศไทยยังไง ตอนหลังไปต่อลาก็ถึงบางอ้อ เป็นทหารคอมมิวนิสต์ 20 ปี ไปเป็นทหารรบจนกว่าลาวปลดปล่อย เป็นทหารไทยแต่เป็นคอมมิวนิสต์ เดียวนี้เขาเรียกว่า “กลุ่มพัฒนาชาติไทย” เมื่อก่อนเรียก “พรรคประชาชนปฏิวัติ” เขาเรียกคอมมิวนิสต์ เสียขี้ปนแตก ไปอยู่ราว 20 ปี เต็ม เป็นทหารฝ่ายหมอ แต่ยังไม่ได้เป็นหมอไปเรียนพวกฝังเข็ม ฉีดยา เรียนหมด ทำเป็นหมด

ความชำนาญในการรักษาโรค

รักษาอาการปวดศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ กระดุกหัก กระดุกแตก มะเร็ง ภูสวัต ลมพิษ โรคผิวหนังตับ โรคผิวหนังปอด โรคลำไส้ ใช้หมากไม้ พืชงู กินผิดสำแดง และได้ใบประกอบวิชาชีพอบรมานเวชกรรม

รางวัลทางการแพทย์แผนไทย

- ได้เกียรติบัตรเชิดชูเกียรติหมอพื้นบ้านในงานภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเป็นสายใยแห่งคุณค่า ของปู่ย่าตายายคนอีสานบ้านเฮา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2555

- รางวัลหมอไทยดีเด่นระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ออกให้โดยงานมหกรรมแพทย์แผนไทยแห่งชาติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2557 เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2557

- รางวัลหมอไทยดีเด่น ประจำปี 2558 จากกระทรวงสาธารณสุข

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. ห้ามเลือด

วิธีที่ 1 ยอดหญ้าดอกขาว ยอดอ่อนๆ ตำแปะ ใช้ได้ทั้งแผลใหญ่แผลเล็ก เอามากๆ ตำๆ แปะเลยถ้ามีเหล้าผสมลงไปด้วย อยู่กองทหารมีเหล้าทุกคน ถูกปืนเหล้ารดเลย

วิธีที่ 2 พริกป่น พริกเผ็ด ป่น โปะแผลเลย ไม่แสบ ไม่ปวด ต้องแผลใหม่ๆ แผลนานๆ แล้วไม่ต้องใส่

2. แผลสด ทำให้แผลหาย

วิธีที่ 1 มินหม่อน เปลือก เป็นแผลเรื้อรังทุกชนิด ผนทา (ก็กินหม่อนใบเล็กๆ) ไปถามอาจารย์ทัศนีย์ รัตนราม จ.นครพนม ศูนย์สมุนไพรรีสโศกตะบูลย์ สวน 200 ไร่ เรียนทุกอย่าง ได้หมด ตัวอาจารย์ก็ร่วมกับพวกผม มีปัญหาอะไร สารพิษในต้นไม้ ปรีक्षाอาจารย์ อาจารย์เรียนจบทางนี้ ต้นไม้ชื่ออะไร มีหนังสือ

วิธีที่ 2 เปลือกต้นสมอไทย เปลือกต้นมะขามป้อม เอาเปลือกมาฝน ทาเลย

3. แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

วิธีที่ 1 เอามินหม่อน ผนทาเลย รักษาแผลเรื้อรัง แผลอะไรก็ได้หมด ผมเอามาผสมยาต้านมะเร็ง

วิธีที่ 2 ถ้าไม่มีมินหม่อนใช้เปลือกสมอไทยแทนก็ได้

4. พิษงู

วิธีที่ 1 งูกัด ให้ใช้มดแดงเอามากัดทั้งตัว มดแดงกัดแรกๆ มดแดงตาย ให้มดกัดจนกว่ามดแดงจะไม่ตายแสดงว่าพิษหาย ถ้าถูกงูจงอางกัด มดแดงมีเท่าไรเอามาให้หมด ตอนนั้นทหารป่าทำกันอย่างนี้เพราะหารากไม้ไม่ทัน

วิธีที่ 2 งูกัด ให้เอารากผักถอด (ต้นเล็ก รากใหญ่ พบอยู่ในประเทศลาว ในประเทศไทยไม่เคยเจอ) ดึงขึ้นมาจะมีอยู่รากเดียว ผนกับน้ำมะนาว ถ้าไม่มีมะนาวก็ผนกับน้ำเปล่า สามารถกินได้ทุกงู มันถอดพิษออกมาได้ทุกชนิด โดยเฉพาะงูจงอาง กินจนกว่าพิษมันจะลดลง เดี่ยวนี้ต้องใช้มดแดง

5. ผึ้ง ต่อย ต่อย ใช้ น้ำหน่อไม้ส้มหรือหน่อไม้แดง เอามาตำ เอาหัวข่าใส่ลงไป แล้วเอามาโปะแผล

6. แมงป่อง ตะขาบ ใช้ต้นตีนตะขาบ เอายางมาทาแผล

7. ท้องเสียอย่างรุนแรง

วิธีที่ 1 ใช้รากพริกป่า เอามาฝนใส่น้ำเหล้าให้กิน มีรสเผ็ด ชาลิ้น

วิธีที่ 2 เอาเปลือกสีเสียดมาแช่น้ำกิน

8. ปวดท้องมาก (ไม่รู้สาเหตุ)

วิธีที่ 1 ใช้ฝอยลม ที่อยู่ตามต้นไม้ เหมือนบวบ รสมันขมมา 1 ข้อนิ้วมือ ใส่ลงในน้ำเดือด ใช้ น้ำกิน

วิธีที่ 2 เอาแก่นกฤษณามาฝนน้ำธรรมดาพอชุ่มๆ สัก 2 ข้อนิ้วมือก็พอ ให้คนไข้กิน

วิธีที่ 3 เอาตะไคร้ต้น ผนน้ำธรรมดาพอชุ่มๆ กิน กินอย่างใดอย่างหนึ่ง

9. เห็ดพิษ พิษจากเมล็ดลำโพงหรือสบู่แดงก็ใช้วิธีเดียวกัน

วิธีที่ 1 ใช้วานขมิ้นดำ 1 หัว เคี้ยวกิน ต้มน้ำตาม

วิธีที่ 2 เอารางจืดเถาดอกม่วง 2 ซ่อนิ้วมือ ฝนกิน หรือต้มกิน 1 กำมือ น้ำ 1 กระบวย ต้มเดือด แล้วนำมากินได้เลย

10. ยาฆ่าแมลง หรือยาฆ่าหญ้า ทำให้ปวดหัว มึนงง ให้เอา 1) ตะไคร้บ้าน 2) ตะไคร้หอม 3) อีตู่ลาว อย่างละ 1 กำมือ น้ำ 1 ชัน ต้มกับน้ำตาลทรายแดง พอเดือด ทิ้งไว้ให้พออุ่นๆ นำมาดื่ม

11. กินยาฆ่าตัวตาย รักษา 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 มะพิก ชูด(ข้างในขาวๆ) ตีกับไข่เป็ด ตีกรอกให้กินเลย กลืนหายเลย ถ้าไม่ดีขึ้นใช้ขั้นตอนที่ 2

ขั้นที่ 2 ใส่น้ำมันหมูเพิ่มกินซ้ำอีกครั้ง

12. ลมพิษ มีทั้งยาต้มอาบและยากิน

วิธีที่ 1 ยาต้มอาบ ผักบุงข้าง ต้นหมากเขือก (เป็นเหลี่ยม) หมากแก สะแก (ลูกเล็ก) ใบตองกล้วย ๒ ชนิด เอามาต้มอาบ เอาผักบุงข้างออกไม่เอามาต้มเพราะมันเป็นพิษทำให้ท้องเสีย

วิธีที่ 2 ยากิน ถ้ากิน ต้องเอาหมากเขือก หมากแก อย่างละ 1 กำมือ น้ำ 3 แก้ว เคี้ยวให้เหลือ 1 แก้ว กิน

13. อาเจียนเป็นเลือด กระอักเลือดเอา 1) ต้นหนามคอง (ตะคอง) 1 กำมือ 2) ต้นเล็บแมว 1 กำมือ 3) ฝางแดง (หายาก) 2 ซ่อนิ้ว เอามาต้มน้ำ 3 ส่วน เอา 1 ส่วน ต้มบ่อๆ ไม่อันตราย

14. เลือดกำเดาออกจุก เอาผักแป้น (ต้นกุ่มฉาย) ต้ม กับน้ำแข็ง ห่อผ้า โปะที่หัว ที่กระหม่อม

15. เป็นลม ใช้มดแดง ยี แล้วให้ผู้ป่วยดม คนเป็นลมเลือดจาง ต้องให้ยาบำรุงเลือด นมสาว นมวัว ส่วนใหญ่ใช้จางจืด ต้มบำรุงเลือด ประดงแดงบำรุงกำลัง

16. หอบหืด ถ้าโพงทั้งต้น ตากให้แห้ง หั่นใส่ใบตองกล้วยสุบ อย่าต้มกิน ต้มกินบ้า สูบเอาควันออกทางจุก

ชื่อ-สกุล หมอ เมย งามฤทธิ์

อายุ 65 ปี ประสบการณ์รักษา 24 ปี

ที่อยู่ 47 ม. 3 บ้านนางามเหนือ ต. นางาม อ.เรณูนคร จ.นครพนม โทรศัพท์ 0801761235

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อกศน. จบมัธยมศึกษาปีที่ 6

อาชีพหลัก ทำนาปลอดสารพิษ แนะนำการทำนา อาชีพเสริม รักษาด้วยสมุนไพรในตำบล

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรมาจากพ่อที่เป็นหมอพื้นบ้าน เอายามาต้มบำรุงกำลัง และประสบการณ์ในการไปทำงานอยู่ที่โรงพยาบาลเรณูนครกับหมอประดิษฐ์ เป็นยาอบ ประคบ และนวด

ความชำนาญในการรักษาโรค

ทำยา เป็นยาอบ ประคบ นวด นวดฝ่าเท้าและฝ่ามือ

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. ห้ามเลือด มีดบาด ถูกฟัน ถูกแทง ต้องการห้ามเลือดมี 2 วิธีดังนี้

วิธีที่ 1 หนีฝ่าฝืน ขยำ ทาแผล ถ้ามีดบาด ห้ามเลือด ถ้าไม่หยุดใช้วิธีที่ 2

วิธีที่ 2 เสดดฟังพอนตัวผู้ ใช้ใบขยำ ตัวผู้แรงกว่าตัวเมีย ทาแผล ร่วมกับคาถาห้ามเลือด ถ้าไม่ว่าคาถาก็อธิษฐานเอาก็ได้ “หัวใจปฏิสังขะโย ...” อธิเสหิ นะอุ โมอัด โอม 3 ครั้ง แล้วเป่า

2. แผลสด ใช้ว่านหรีอก เอาใบมากิน 5-7 ใบ เคี้ยว กลืน เข้า - เย็น หลังอาหาร แล้วแต่อาการ กินไปเรื่อยๆ จนกว่าแผลจะหาย คู่กับใช้น้ำมันเลียงผาทาแผล ถ้าไม่มีน้ำมันเลียงผาก็ใช้น้ำมันงาทาแทน

3. แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

วิธีที่ 1 ใช้ว่านทางจระเข้ทาแผล

วิธีที่ 2 น้ำมันเลียงผา / น้ำมันไพล ทาแผล

4. ผึ้ง ต่อ แตน ต่อย ใช้สมุนไพรรชื่อ “เถาถอนพิษ” ถ้าไม่มีก็เอาเสลดพังพอนตัวผู้ ขยี้แปะแผล

5. แมงป่อง/ ตะขาบ/ งู ใช้สมุนไพรรชื่อ “เถาถอนพิษ” เอาใบมาขยี้แปะแผล

6. ท้องเสียอย่างแรง ถ่ายท้องให้ใช้ใบฟ้าทะลายโจรมาต้ม 5 ยอด ต้มน้ำ 3 ส่วน ต้มเหลือ 1 ส่วน กินแก้ท้องเสีย แก้ไข้ หาย

7. ปวดท้องมาก ถูกฉีกไหสาเหตุ ถ้าเกิดจากการกินคะลำ ต้องถอนพิษ ถ้ารุนแรงใช้ดีท็อกกลางพิษในลำไส้และดับด้วยขมิ้นชันและไพลอย่างละ 1 กำมือ เอามาทุบ แล้วต้มน้ำ 1 ลิตร ประมาณ 15 นาที ทิ้งไว้ให้เย็นกรองเอาแต่น้ำมาสวนทวารหนัก ขมิ้นจะสมานแผลในลำไส้ด้วย

8. อาหารเป็นพิษ เห็ดพิษ พิษจากเมล็ดลำโพงให้ใช้ใบรางจืดดอกม่วง 7-9 ใบ ต้มน้ำ 3 แก้ว ต้มให้เหลือ 1 แก้ว ต้มเช้า-เย็น จนกว่าจะหาย ไม่เกิน 7 วัน หยุดก่อน

9. พิษจากยาฆ่าแมลง ใช้ล้างพิษ ใบรางจืดกินสดๆ 7-9 ใบ เคี้ยวกลืน ใบแก่หน่อยจะมีตัวยามาก แก้ๆ ยิ่งดี

10. กินยาฆ่าตัวตาย ใช้รางจืดดอกม่วง 1 กำ ตำผสมน้ำข้าวข้าว ½ แก้ว คั้นน้ำ กรอกปากถ้าหมดสติ

11. ลมพิษ ผื่นขึ้นตามผิวหนังมาก ๆ ใช้ใบตำลึงแก่ 1 กำมือ ตำกับน้ำข้าวข้าว ทา ไม่ต้องอาบ

12. อาเจียนเป็นเลือด กระอักเลือด ใช้พวกขมิ้นชัน 2 กำมือ ล้าง ปอกเปลือก เอามาตำ คั้นเอาแต่น้ำกรองด้วยผ้าขาวบาง ให้กิน เข้า-เย็น ส่วนมากมีสาเหตุมาจากกระเพาะเป็นแผล

13. กำเดาออกจุก ใช้หญ้าฝรั่น 1 กำมือ เอามาตำ คั้นน้ำมาทาจุก หรือต้มกินด้วย โดยเอาหญ้าฝรั่นทั้ง 5 ต้มน้ำ 3 แก้วให้เหลือ 1 แก้ว กินเช้า-เย็น กินเย็นต้องต้มใหม่ ประมาณ 1 สัปดาห์ ถ้าไม่หายกินต่ออีก 3 เดือน

ชื่อ-สกุล หมอ สุพล แสนสุริวงศ์

อายุ 64 ปี ประสบการณ์รักษา 14 ปี

ที่อยู่ 7 ม. 4 บ้านหนองบึง ต. ยอดขาด อ. วังยาง จ. นครพนม โทรศัพท์ 083-340487

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา อาชีพเสริม รักษาโรคด้วยสมุนไพร

การสืบทอดองค์ความรู้

ไต่ถามความรู้เรื่องสมุนไพรมาจากพ่อของภรรยาซึ่งเป็นหมอพื้นบ้านในตำบลยอดเขา

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการรักษาโรคกระเพาะ ตาเหลืองและโรคตับ ได้ใบประกอบวิชาชีพ บว. (โบราณเวชกรรม) จาก สสจ. นครพนม และหนังสือรับรองหมอพื้นบ้าน พ.ศ. 2542 ให้รักษาโรคได้ และได้รับเกียรติบัตรจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครพนม ให้เป็นคณะกรรมการประเมินหมอพื้นบ้าน ปีงบประมาณ 2556 ให้ไว้ตั้งแต่วันที่ 26 เมษายน 2556

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. **แผลสด** วิธีห้ามเลือด ว่าคาถาคัดเลือด เอาใบสาบเสือกกับใบฝรั่ง ขยี้แล้วเอามาปิดแผล เอาผ้าขาวมาผูกปิดไว้ หรือเอาร่วมมหาเมฆ (หัวต้นกระเจียว) ชูดอ่อน ๆ ปิดแผล พันแผลด้วยผ้าไว้ ดูแผลก่อนถ้าแผลใหญ่ส่งโรงพยาบาล หรืออนามัยเลย

2. **ไฟไหม้น้ำร้อนลวก** ใช้ว่านหางจระเข้ เอารุ่นปิดแผล ตันมันเอามืดปาด ชูดเอารุ่นปิดแผล

3. **ท้องร่วง** รักษา 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ล้างพิษด้วยใบรางจืด ใบแก่ 10 ใบ หรือใบอ่อน 7 ใบ ล้าง ขยี้ ใส่ น้ำครึ่งแก้ว กินสด ๆ เลย แล้วเอาบกพินลา (ใบทับทิม) 7 ก้าน หรือ 1 กำมือ เอามาต้มด้วยน้ำ 2 แก้ว เคี้ยวเหลือ 1 แก้วกินแก้ท้องร่วง

ขั้นตอนที่ 2 รักษาพิษด้วยฝิ่นบ้าน (ภาษากลางเรียกว่า ฝิ่นต้น) เอาใบ 1 กำมือ ก้าน 7 ก้าน เอาใบมาต้มกับน้ำ 2 แก้ว ๆ ละ 250 ซีซี เคี้ยว เหลือ 1 แก้ว ต้ม 2 แก้ว ก็หาย ต้มห่างกัน 30 นาที

4. **เห็ดพิษ พิษเมา เปื้อ**

ขั้นที่ 1 ล้างพิษ ใช้รางจืดมาล้างพิษ 1 กำมือ ใส่ น้ำ 2 แก้ว ต้ม เหลือ 1 แก้วกิน กินตอนร้อน ให้เหงื่อออก ขับพิษ

ขั้นที่ 2 พิษฟูสภาพร่างกาย ทำยา “แก่นางนิ” เป็นไม้ยืนต้น เอารากมาฝนผสมน้ำครึ่งแก้ว กินจนกว่าจะหายอ่อนเพลีย กิน เข้า-กลางวัน-เย็น ครั้งแรกกินมากหน่อยก็ได้

5. **แมลงกัดต่อยทุกชนิด** แมงป่อง ผึ้ง ต่อ แตน ได้หมดโดยใช้ว่านถอนพิษกินและทาแผล ดังนี้

1) การกินว่านถอนพิษ ล้างหัวว่านให้สะอาด ปอกเปลือก เอามาฝานๆ เคี้ยวกิน 1 ช้อนนิ้วมือ

2) การทายาที่แผล ชูดว่านถอนพิษที่ปอกเปลือกแล้วให้เป็นวุ้น และทาแผลที่แมลงกัดต่อย

หมอพื้นบ้านจังหวัดมุกดาหาร

ชื่อ-สกุล หมอ ยวน หนองแคน

อายุ 76 ปี ประสบการณ์ 58 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 50 หมู่ 3 บ้านว่านใหญ่ ต. ว่านใหญ่ อ. ว่านใหญ่ จ. มุกดาหาร

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพ ทำนา

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากน้ำ ซึ่งเป็นหมอพื้นบ้าน ชำนาญเรื่องยารากไม้ รากเดียว เป็นสมุนไพร รักษาหมาบ้า ถอนพิษทุกอย่าง พิษงู แก้ไขแก้หนาวได้ความรู้มาจากพ่อ พ่อเป็นหมอยารากไม้ ยาแผนโบราณ แก้กินผิด อยู่ไฟ

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญเรื่องการถอนพิษทุกอย่าง พิษงู การรักษาไข้ การกินผิด การอยู่ไฟในหญิงหลังคลอด

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. **ห้ามเลือด** สมุนไพรที่รักษา หญ้ายาพิษ (สาบเสือ) มีดอกไม้เหม็น และเป็นหญ้าฝรั่น มาขยี้แล้วใส่เอาผ้ามัดไว้ ตื่นเช้ามาจะหาย แผลใหญ่ก็ใช้ใบสาบเสือได้เหมือนกัน และดีที่สุด

2. **แผลสด** ถูกมีดฟัน มีวิธีรักษาให้แผลติดกัน ใช้น้ำมันสัตว์ โดยเฉพาะน้ำมันเลียงผา เคี้ยวตัวเลียงผาหนึ่ง ล้วนในน้ำมันมะพร้าว เอามาทาแผล เอามาจากฝั่งลาว เอามาทาแผล ไม่เกินสามวันหาย ไม่อักเสบ ต้องเอาผ้าพันแผลปิดแผลไว้ ไม่ให้อากาศเข้า ปิดไว้

3. **พิษแมงป่อง ตะขาบกัด** ใช้น้ำธรรมดาผสมดิงเกลือ เอามาทาแผล สักด้านหัวก่อน 3 ที ใช้เข็มสัก

4. **ผึ้ง ต่อ แตน ต่อย** เป็นน้ำธรรมดาผสมดิงเกลือ

5. **พิษงู** ใช้น้ำธรรมดาผสมดิงเกลือ

6. **พิษสุนัขบ้า** ใช้สมุนไพรเป็นรากไม้ รากเดียว ชื่อพื้นบ้านคือ แสนขึ้นาก เป็นเถา ใช้รากมาฝนใส่น้ำธรรมดา แล้วมาผสมกับดิงเกลือแล้วเอามาสัก ทาก็ได้ ถ้ากลัวเข็มก็ทาเอา สักที่หัว 3 ครั้ง ทาบริเวณรอบๆ แผล ให้พิษออก ห้ามทาตรงแผล ต้องทำต่อเนื่อง 3 วันหาย ถ้าหายก็วันเดียวแต่เพื่อเวลาให้ สามวันๆ ละครั้ง

7. **อาหารเป็นพิษ** กินผิด จะมีอาการผื่นขึ้น ตามัว ผ่นรากแสนขึ้นากกับน้ำธรรมดา ต้องใช้น้ำมาก ผ่นจนน้ำขุ่นๆ ต้มลงไป 1 ชันใหญ่ๆ กินมากๆ ดี ไม่อันตราย หายเร็ว

8. **เมาเห็ด เมากลอย เมามาเม็ดลำโพง** เอาเถาย่างแดงมาฝนกินใส่น้ำธรรมดาให้ขื่น ๆ ประมาณครึ่งแก้วถึงเต็มแก้ว กินน้ำมากๆ ต้มกินก็ได้ เอาเถา 3 - 5 ท่อน ไปต้ม ต้มนิดเดียวออกน้ำสีแดง เปื่อเห็ดเปื่ออะไรทุกอย่างแก้ได้ กินผิด หรืออยู่ไฟไม่ได้

9. **ท้องเสีย** ถ้าท้องเสียมากๆ ถ่ายหลายครั้ง ให้นำเปลือกเปื่อยเลือดมาอย่างไฟ เอาเกลือทา ก่อน เอามาแช่น้ำกิน น้ำสีแดง กินได้เลย ต้องกินประมาณ 1 ชัน ก็หาย

10. **พิษจากยาสารเคมี** ถ้าได้รับพิษจากยาฆ่าหญ้าจะมีอาการปวดหัวคลื่นไส้อาเจียน ใช้ **ว่านกำลังม้าขาว** เอามา 1 หัว เคี้ยวกินเลย กินซ้ำอีกก็ได้ อีกประมาณ 3 ครั้ง กินครั้งหนึ่งประมาณ 1 ช้อนนิ้วมือ เมารถลงเรือไปเหนือล่องใต้ ก็พกติดกระเป๋า แก้ปวดท้องก็ได้ เม่าเหล่าเม่าสุรากินว่านกำลังม้าขาวลงไปก็แก้ได้ แก้ท้องเสียก็ได้ กินแค่นี้ก็หายเลย

11. **ลมพิษ** เอาต้นถั่วแฮทั้งต้น 1 กำมือกับใบกล้วยตีบพอประมาณ มาผสมกัน ต้มกับน้ำ กินแทนน้ำ มันจะหายผื่นคัน ถั่วแฮเป็นไม้ล้มลุก บางทีก็ไม่ตาย ถั่วแฮเป็นเมียงกินกับหมาก

14. อาเจียนเป็นเลือด เอาวุ้นปลาหลายใหญ่ คล้ายขมิ้น เอาหัวมาต้ม 1 หัว กับน้ำประมาณ 1 ชันใหญ่ ต้มประมาณ 1 ชั่วโมง เหลือประมาณ 1 แก้ว แล้วก็กินน้ำ

ชื่อ-สกุล หมอ บัน เชื้อคำฮาด

อายุ 66 ปี ประสบการณ์รักษา 30 ปี

ที่อยู่ 87 ม. 2 บ้านมะนาว ต.พังแดง อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร โทรศัพท์ 042 676307 (แม่ลุงบัน)

จบการศึกษา ไม่ได้เรียน อาชีพหลัก ทำนา

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดองค์ความรู้จากบรรพบุรุษ พ่อของภรรยา พ่อเอายามาต้มบำรุงกำลัง ไปทำงานอยู่ที่โรงพยาบาลกับหมอประดิษฐ์ เป็นยาอบ ประคบ นวด

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการรักษาโรคกระเพาะอาหาร เบาหวาน นิ่ว อัมพฤกษ์ อัมพาต การอักเสบต่างๆ แผล อักเสบ ปวดท้อง ได้ใบประกอบวิชาชีพจากสถาบันการแพทย์แผนไทยรุ่นแรก ได้มา 2 – 3 ปี

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. ห้ามเลือด แผลสด มีดบาด ให้ใช้ใบย่านางเขียว โขลก/ตำ โปะพอกแผล ห้ามเลือดได้ ถ้าแผลใหญ่ แผลสด เอาประคบไว้บนแผล แล้วมัด ก่อนไปพบแพทย์

ถ้าไปเดินป่า ไม่มียา มีบาดแผล หลังจากห้ามเลือดแล้ว ใช้ต้นมวกแดง เอามัดชูดเปลือกมาโปะแผล

2. ไฟไหม้น้ำร้อนลวก ใช้ว่านหนวดแมว เป็นไม้ล้มลุก ใช้หัว เป็นหัวชูดแปะ

3. ตะขากัด บอระเพ็ดสด เอาเถาพอดัด มียางออก ทูบๆ มาทาแผล 15 นาที ปวดลดลง

4. ผึ้ง ต่อย แตน ใช้ว่านหนวดแมว ไม่บวม ใช้ได้ ที่บ้านมี หายากเลยเอามาปลูกไว้

5. พิษงู พยาบาลเบื้องต้น ใช้ว่านดูดพิษ (ว่านตั้ง) เอาตั้งมาทา แปะบริเวณแผล เช็มพิษมันดูดแผล เป็นว่านถอนพิษ สมัยก่อนไม่มีโรงพยาบาล เอาทั้งหัวปาดหัวว่านแปะแผล เวลาถูกงูกัดมา ปาดครึ่งแปะบริเวณ แผลมันจะติดเหมือนพลาสติก ใช้ได้ผลกับงูกะปะ

6. ท้องเสียรุนแรง บิด ท้องร่วง มี 2 ตัว ดังนี้

1) เปลือกมะค่าแต่ เอาเปลือกแช่น้ำสะอาด ประมาณ 2 -3 ชัน แช่กับน้ำธรรมดา ออกสีแดง แล้ว ต้ม ครั้งละแก้ว ทุกชั่วโมง ประมาณ 2 – 3 แก้ว ก็หายแล้ว

2) รากย่านางเขียว ฝนให้ข้น เหมือนน้ำโอวัลติน กับข้าวเจ้าแดง 7 เม็ด ฝนใส่น้ำธรรมดามากิน รักษาอาการท้องเสียรุนแรงได้

7. ปวดท้องรุนแรง ปวดท้องเ็น เป็นลมปาง ท้องแข็งแต่ไม่ได้ ใช้แก่นไม้แห้ง (แก่นสมอพิเภก) เอามา ปริมาณพอควร 1 กำมือ เอามาต้มน้ำ ปริมาณ 2 แก้ว ต้มจนสีออก จะเป็นสีเหลือง เอามากินได้เลย ส่วนใหญ่ ใช้ตัวนี้เป็นหลัก ท้องตึงจุกเสียดแน่น

8. ท้องเสียอาเจียน อาหารเป็นพิษ มี 2 อย่าง แพ้อาหารหรืออาหารเป็นพิษ ถ้าอาหารเป็นพิษใช้เปลือกไม้กระบกถอนพิษได้ เอาเปลือกกระบกมาประมาณ 1 กำมือ แช่น้ำจนออกสี (1 แก้ว) ประมาณ 10 นาที กินหรือเคี้ยวกลืนเลย ไม่มีอันตราย

9. พิษจากยาฆ่าหญ้า หรือยาฆ่าแมลง มี 2 วิธี ดังนี้

- 1) ใช้รางจืดดอกม่วง ใบ เถา /ราก ย่านางแดง ใบกับเถา เอามาต้มอย่างละ 1 กำมือ ต้มน้ำ
- 2) ใช้ย่านางแดงทั้งใบและเถา ประมาณ 1 กำมือ น้ำ 3 แก้ว ต้มเหลือ 1 แก้วครึ่ง กินจนกว่าอาการจะทุเลาดีขึ้น

10. ลมพิษ ใช้ประดงคันหรือใบเถาตดหมา ขยี้ผสมน้ำโปะบริเวณที่เป็นผื่นหรือทาบริเวณที่เป็นผื่นลมพิษที่ดีที่สุด หาง่าย แล้วขยี้ใบและต้นประดงคัน ผสมน้ำอาบ

11. กำเดาออกจุก ใช้ว่านห้ามเลือด หรือพญาวาน 1 หัว เอามาต้มกับน้ำ 2 แก้ว ต้มจนออกกลิ่น/ สี ใช้กินห้ามเลือด ใช้ดื่ม ถ้าเป็นนานกินจนกว่าจะหาย กินเช้า-เย็น

12. กินเห็ดพิษ (เม็ดลำโพง เนื้อหอย ไข่แมงดาพิษ ใช้ได้หมด) เปลือกไม้ค้ำช้าง ถ้าอาการหนัก เอามาฝนกรอก ถ้ารู้ตัวให้เคี้ยว แล้วกลืนน้ำสด ๆ เลย ยิ่งเร็วยิ่งดี อยู่ในป่าแถวบ้านไม้ยืนต้น ต้นใหญ่ อยู่ในป่า บางคนเรียก คะเม็ดช้าง ก็ชื่อเดียวกัน หมอพื้นบ้านทั่วไปก็รู้จัก

ชื่อ-สกุล หมอ บุญรินทร์ ฝาระมี

อายุ 60 ปี ประสบการณ์ในการรักษา 40 ปี

ที่อยู่ 20 ม. 1 บ้านนิคมทหารผ่านศึก ต.ดงหมู อ.หัวน้ำใหญ่ จ.มุกดาหาร โทรศัพท์ 085

7493980

จบการศึกษา ป.4 อาชีพหลัก ทำสวนยาง

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้รับความรู้จากพ่อแม่ที่เป็นหมอพื้นบ้าน

ความชำนาญในการรักษาโรค

โรคทางเดินอาหาร ภาวะแพ้ลำไส้ ผู้หญิงตกขาว มดลูกอักเสบ ไอบี หอบหืด ทางสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคามและสกลนครให้ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพประมาณ 10 กว่าใบ แต่ไม่เคยไปสอบใบประกอบวิชาชีพ

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. ภูมิแพ้หลอดลมอักเสบ (ใบบัวบก) ผักหนอก เอามาตำพอกปากแผล

2. แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

วิธีที่ 1 ใช้หนังกระต่ายเผาไฟจนไหม้เป็นผง เอามาบดให้ละเอียดจนเป็นผง ใส่ขวดทิ้งไว้ เมื่อเกิดแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวกก็นำมาทาหรือพอกปากแผล

วิธีที่ 2 ใช้น้ำมันเสียงผา ทาจะหายปวดแสบปวดร้อนมันจะหายปวด (ใช้น้ำมันมะพร้าวเคี้ยวเสียงผา) ได้มานานแล้ว ได้พวกเล็บ พวกหนัง เขา ใช้น้ำมันมะพร้าวเป็นฐานเอาเสียงผาใส่

3. **ท้องเสีย** อาหารเป็นพิษ ท้องเสียอย่างรุนแรง ให้เอาเถาจางจัด แก่นจันทร์แดง ผนกับน้ำอุ่น 1/2 แก้ว ให้ชงๆ ให้กิน กินครั้งเดียวก็หยุดถ่าย รสชาติเผื่อน ๆ หวานๆ

4. **เห็ดพิษ เมากลอย เบื่อปลาต้ม (แหนมปลา)** เอาเถาจางจัดมาผนกับน้ำข้าวข้าวครึ่งแก้ว ผนให้ชงๆ กินแล้วจะอาเจียนออกมา พวกที่เบื่อ ถ้ารุนแรงกินข้าวได้ ทุก ครั้งชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง ก็กินข้าวได้

5. **พิษยาฆ่าแมลง** เอาเถาจางจัด 3 ซ้อ (1นิ้วชี้) ต้มกับน้ำ 2 แก้ว ให้น้ำเดือด 10 นาที ต้องกินบ่อยๆ กินต่างน้ำ จนอาการทุเลา ช่วยขับพิษในเลือดด้วย

4. **ไอเป็นเลือด** ถ้าไอเป็นเลือด เอาตำแยแมวทั้งต้น (ตำแยแมวตัวเมีย) กับต้นคูกอั้งทั้ง 5 อย่างละ 1 กำมือ ต้มใส่น้ำท่วมยา ต้มประมาณ 10 นาที กินเย็นร้อนก็ได้ ไอเป็นเลือด ไอจะหายทันที

ชื่อ-สกุล หมอล้วน แพทย์สา

อายุ 73 ปี ประสบการณ์ในการรักษา 20 กว่าปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 1 หมู่ 2 ต.บ้านค้อ อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร

การศึกษา จบ ปวส.ช่างก่อสร้าง

อาชีพหลัก ข้าราชการบำนาญ เคยรับราชการที่ อ.คำชะอี จ.นครพนม มาอยู่มุกดาหาร ปัจจุบันประกอบอาชีพแพทย์แผนไทย

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษ คุณตา คุณพ่อ คุณแม่ พี่ชาย 4 คนที่เป็นหมอพื้นบ้าน หมอพื้นบ้านที่เป็นหมออยู่ในแต่ละพื้นที่ที่เราไปพบเห็นก็สัมภาษณ์เอามา และขอต่อมาเรื่อยๆ ศึกษาการใช้สมุนไพรมานาน ตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก ป่วยหนัก ถ่ายเป็นมูกเป็นเลือด ทรมานมาก พ่อก็พาไปเอายา ไปขุดเอารากเจตพังคี มาต้มกินแล้วมันหายก็ทิ้ง เอามาประมาณ 4 – 5 ชิ้น เอามาต้มกับน้ำ เอามาต้ม หลังจากนั้นก็หาย แม่ก็เห็นว่าลูกชายสุขภาพไม่ดีก็เลยเอาเปลือกแค ข้าวเหนียว กับมดแดง มาตำเข้าด้วยกัน แล้วก็ห่อไว้ประมาณ 1 คืน รุ่งเช้าก็เอามากิน เป็นยาถ่ายพยาธิได้อย่างดี

อีกสูตรหนึ่ง คุณตาให้ ตอนนั้นโรคตาแดงระบาด ตัวเองก็เป็นโรคตาแดง คุณตาก็บอกคาถา แล้วก็บอกว่าไปเคี้ยวต้นหอม เคี้ยวมาก ๆ แล้วก็เป่าตา มันก็หายนะ ไม่แสบตา ต้องพ่นวันละ 3 ครั้ง ก็หาย จึงทิ้งสมัยตอนเป็นเด็กคุณตาก็เล่านิทานและสอนวิธีการนวด และตัวเองก็เป็นหลายโรค ใช้สมุนไพรรักษาแล้วก็ดีขึ้น จึงเชื่อในประสิทธิภาพของสมุนไพร แล้วก็ปรุงสมุนไพรรักษาโรคให้ตัวเองหายได้

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการรักษาด้วยการนวดน้ำมันรักษาโรคกระดูกทับเส้นประสาท นวดและให้ยารักษาโรคปวดข้อ คลายเส้น รักษาริดสีดวงทวารหนัก ริดสีดวงลำไส้ ริดสีดวงจมูก รักษาแผลเน่าเปื่อยทุกชนิด แผลเบาหวานโดยไม่ต้องผ่าตัด รักษาโรคกระเพาะอาหารทุกชนิด รักษาโรคหลอดเลือดหัวใจตีบ ต่อมลูกหมากโต ไอหอบหืด ถอนพิษที่ตกค้างในร่างกาย ให้ยาลดน้ำตาลในแม่หลังคลอด และยาบำรุงน้ำนม รวมถึงอาหารเสริมบำรุงกำลังและยาอายุวัฒนะ หลังลาออกราชการมาเจอกับแพทย์แผนไทย คนนั้นแนะนำ คนนี้

แนะนำ ก็ศึกษาและปะติดปะต่อ จนสามารถไปสอบใบประกอบวิชาชีพได้ทั้งโบราณเภสัชกรรมและโบราณเวชกรรม

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. แผลเลือดออก ถ้ามีบาดแผลเลือดออกไม่หยุด รักษาได้ 2 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 ใบสาบเสือ ใช้ใบสาบเสือกลางแก่กลางอ่อน เอามาขยี้ให้เป็นเมือกๆ แปะแผล เอาผ้ามัดไว้ ปิดสนิทเลย

วิธีที่ 2 พญายอและกระถิ่นเทศ ทำยาหม่อง นำมาทาแผลเมื่อมีบาด เป็นยาห้ามเลือดได้

วิธีที่ 3 ขมิ้นชัน เอาขมิ้นชันสกัดทำยาหม่อง แผลมีบาด ใช้ยาหม่องทาได้ดีมาก

2. แผลสด ใช้โลดทะนงแดงกับเปลือกมังคุดอย่างละเท่าๆ กัน เอามาบดผสมกัน ใส่ น้ำแล้วทาแผล หรือใช้สมุนไพรรูปประเภทที่มีรสฝาด

3. ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ล้างแผลด้วยน้ำเกลือต้มเดือดอย่างน้อย 15 นาที แล้วใช้ปูนจากว่านหางจระเข้ หรือน้ำมันมะพร้าวก็ได้ ทาแผลทาบ่อยๆ ไม่นานก็หาย

4. ผึ้ง ต่อย แตน เอาใบพญายอ (เสลดพังพอนตัวเมีย) มาตำ บด แปะแผล ได้ทั้ง ผึ้ง ต่อย แตน แมงป่อง ตะขาบ ก็ได้

5. ท้องเสียอย่างแรง เอาขมิ้นชัน 1 กำมือ ผักเสี้ยน 1 กำมือ ตำให้แหลก แช่น้ำปูนใส 1 แก้ว แล้วกรองเอาแต่น้ำดื่ม ดื่มซ้ำอีกแก้วหนึ่งถ้ายังไม่หาย ดื่ม 1 - 2 แก้ว ก็จะดีขึ้นแล้ว

6. ปวดท้องอย่างแรง ให้กินว่านกระชายดำ ต้องกินประมาณ ล้างให้สะอาดปอกเปลือกแล้วก็เคี้ยวกินเลย กระชายดำจะมีขี้อ่อนและแก่อยู่ด้วยกัน ต้องแกะออกจากขี้แก่ เคี้ยวกลืนเลย

7. เห็ดพิษ พิษจากเม็ดละหุ่ง/เม็ดลำโพง รักษาโดยใช้ใบย่านางแดงกับใบรางจืดดอกม่วง สองอย่าง หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง รางจืดดอกม่วงกับย่านางแดงอย่างละ 5 ใบ เอามาใส่น้ำ 1 แก้ว ต้มเดือด 5 นาที รางจืดดอกม่วงเอาทั้งใบและเถา คนละครึ่งกับย่านางแดง ต้องเดือดประมาณ 5 นาที แค่นี้ก็เอาอยู่แล้ว ยาแผนปัจจุบัน แพ้สองตัวนี้ เมาเห็ด เมากลอย แพ้อาหารทะเลก็ใช้สูตรนี้ได้

8. พิษจากสารเคมี ถ้าถูกพิษจากยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลงให้ใช้น้ำย่านางหรือใช้สูตรเดียวกับเห็ดพิษ เอาใบย่านางเขียว 1 กำมือ คั้นน้ำ กรองเอากากออก แล้วก็กินเลย กินครั้งเดียว หรือสองสามครั้งก็หายแล้ว ขับพิษได้ดี

9. กินยาฆ่าตัวตาย ใส่ยาให้อาเจียน ออกเร็วๆ โลดทะนงแดง ฝนให้ยาค่อนข้างเข้มข้น กรอกปาก แล้วอาเจียนออกมา กรอกปากนี้อาจสำลักเข้าปอด พวกกินยาจะกัดฟัน เกร็ง ต้องหาอะไรมาวางฟันออก เกิดความเกร็ง ความเครียด เท 1 ซ้อนโต๊ะเข้าไปในปาก ให้อาเจียนออกมา ออกทางปาก ทางจมูก (ผมเคยลองเอง ไปหาสมุนไพรร ได้โลดทะนงแดง ก็เอามาเคี้ยว คายทิ้ง กินน้ำตามไป สักพักทั้งอาเจียนและถ่ายออกมา)

10. ลมพิษ ผื่นขึ้นที่ผิวหนัง ใช้ใบตำลึง มาขยี้ ทาก็หาย

11. เลือดกำเดาออกจมูก ความดันสูง เอาความเย็นเข้าแก้ ความร้อน เอาน้ำเย็นเช็ด น้ำแข็งโปะเอา

หมอฟันบ้านจังหวัดสกลนคร

ชื่อ-สกุล หมอ นิน ทะนุบำรุง

อายุ 69 ปี ประสบการณ์รักษา 20 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 29 หมู่ 3 บ้านบอน ต. นาโพธิ์ อ. กุสุมาลย์ จ. สกลนคร 47210

โทรศัพท์ 0852742710

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 และนักรธรรมเอก **อาชีพหลัก** ค้าขายสมุนไพร

การสืบทอดองค์ความรู้

ได้รับองค์ความรู้จากปู่และพ่อซึ่งเป็นแพทย์ประจำตำบล มียา 3 ห่อ 1) สัตว์วัตถุ เขี้ยวทะเล 2) รากไม้ แก้วไข่ จันทน์แดง จันทน์หอม อังฮ้อน (มะไฟเดือน 5 แสนทำทาน) 3) หนามเดือน 5 กวาวเครือขาว

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการรักษาแผลสดและอาการมีไข้ ได้ใบประกอบวิชาชีพได้จากกระทรวงสาธารณสุข โดยการสัมภาษณ์

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. แผลสด ห้ามเลือด

วิธีที่ 1 ใบสาบเสือ ใช้ใบสาบเสือ ขยำ/ตำ เสกคาถา คัดเลือด พอกแผล

วิธีที่ 2 ใบตองแห้ง ใช้ใบตองแห้ง(ใบกล้วยแห้ง) เคี้ยวแล้วโปะแผลเลย จะช่วยสมานแผล โดยว่า

คาถาประสานบาดตร 3 ครั้ง

2. ไฟไหม้น้ำร้อนลวก

ใช้น้ำมันงาหรือน้ำมันว่าน 108 ทาแผล

3. ผึ้ง ต่อย ต่อย ว่าคาถาถอนพิษ เป่า ทาด้วยน้ำมัน ถ้าไม่มี ให้ใช้โลดทะนงแดงฝนกับน้ำขี้หนู และทาแผล หรือใช้รากมวกขาวฝนกับน้ำทาแผลก็ได้ หรือใช้จางจืดก็ได้

4. แมงป่อง ตะขาบ ใช้สูตรเดียวกัน

5. ถ้ำยบ่อยรุนแรง

ใช้เถาอมกขาวก็ได้ อาหารเป็นพิษใช้ยา 7 ตัว

6. เมมาเห็ด

ใช้รากมวกขาว ฝนกิน ฝนจนน้ำขุ่น ๆ กิน

7. พิษยาฆ่าแมลง

ใช้รากย่านางแดง ฝนกิน ถ้ามีมากก็ต้มกิน เถาก็ได้

8. กินยาฆ่าตัวตาย กินว่านขอทอง 1 กำมือ โขลก ปีบน้ำ เอาหางช้อนกินข้าวใส่ปาก เกล่งไปเข้าปาก ประมาณ 1 ชั่วโมงกระดิกมือ เท้าได้

9. กระจกเลือด

อาเจียนเป็นเลือด 1) เอารากกาสะลอง (กลางทอง) ต้ม น้ำท่วมยา กิน น้ำ 3 เท้า

2) หัวข้าวเย็นเหนียว 3) ผาง เสมอภาค น้อยหน่อย

10. ลมพิษ ใช้

1) ยากิน เอาตำแยแมว ต้มกิน 1 กำมือ (แก้หอบหืดได้ด้วย) และ

2) ยาทา กามซ้าง หนั่งซ้าง ลึงซ้าง ฝนผสมกัน ทา

11. กำเดาไหล ฝางพอควร ต้มกิน บำรุงเลือดด้วย ใช้สำลีอุดจมูก

ชื่อ-สกุล หมอทรงพล เดชพันธ์

อายุ 73 ปี ประสบการณ์การรักษา 60 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 22 ม. 12 บ้านลาดสมบูรณ์ ต. ห้วยยาง อ. เมือง จ.สกลนคร โทรศัพท์ 086-1964636

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6 **อาชีพหลัก** ทำสวนยาง/สวนปาล์ม ขายสมุนไพรเป็นอาชีพเสริม
การสืบทอดองค์ความรู้

เริ่มศึกษาความรู้ทางการแพทย์ที่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 จากพ่อซึ่งเป็นหมอพื้นบ้าน เป็นความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพร การนวด การเป่า การสะเดาะเคราะห์ จากนั้นก็ศึกษาเพิ่มเติมจากหมอจีนในเรื่องการจับเส้นประสาท และเรียนการนวดเพิ่มเติมจากนางสมบูรณ์

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการโรคแม่และเด็ก ใช้หมากไม้ ใช้มาลาเรีย ทุ่งวัด เส้นเอ็นหย่อน ปวดเมื่อย อัมพฤกษ์ อัมพาต ไข้มันในเลือดสูงและเบาหวาน ได้ไปประกอบวิชาชีพอหกรรมไทย ประเภท ข จากกระทรวงสาธารณสุขออกให้

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. **ห้ามเลือด** มีความรู้มานานแล้ว ใช้คาถา ตั้งนะโม 3 จบ “นะ อัด โม ปี อุ ทัง ชัด โท...” ว่า 3 รอบ เป่า เอามือปิดแผล เลือดจะหยุด

ถ้ามีดสับตัวเอง ก่อนจะทำคาถา ต้องหลับตา 1 ช้าง แล้วรักษา ใช้หญ้าสามเสื่อ 3 ยอด และใบหญ้าคาอ่อนๆ 3 ใบ เอามาเคี้ยว แล้วเอามาปิดแผล กล่าว นะโม ขอนุญาตพระแม่ธรณี ที่นำหญ้ามาใช้ ขอให้หญ้าศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เลือดหยุดไหล ไปถางป่ากับเพื่อน ตัดไม้ไผ่มนที่มลงหลังเท้า ก็ไปเอาไม้ไผ่ออกให้เขา เลือดพุ่งข้ามหัว ต้องว่าคาถา “นะ โม อุ ทัง อัด” เรียกว่า “คาถาลอดปอง”

2. **สมุนไพรรักษาแผลสด** มีทั้งยากินและยาทา ดังนี้

2.1 ยาทาภายนอก ต้นพะเนียงอัด (ใช้เปลือก) ใช้ได้หมดทุกส่วน ใช้ลูกฝนทา ใช้ใบโกลกแปะ ใช้เปลือกฝนทา แผลจะหายเร็วมาก 3 - 4 วัน อาการจะหาย แผลสดรักษาง่ายไม่มีหนอง

2.2 ยาภายใน ยาต้มกิน มีสมุนไพร 3 ชนิด ดังนี้

- 1) ปลาไหลเผือก 1 หัว เอามาหั่นเป็นท่อนๆ ละประมาณ 2 ซ่อนิ้วมือ จำนวน 3 ท่อน มัดไว้
- 2) พะเนียงอัด (เปลือก) เอาแก่น ใบ ได้หมด 2 ซ่อนิ้วมือ
- 3) หญ้ารีแพร์ (หญ้าขม) 1 กำมือ

นำสมุนไพรทั้ง 3 ชนิด มาใส่น้ำธรรมดาพอให้ท่วมยา ต้มแค่เดือดไม่ต้องเคี่ยวยา ทิ้งให้อุ่นๆ นำมาดื่มครั้งละ 1 ถ้วย วันละ 3 เวลาหลังอาหาร ไม่เกิน 3 วันหาย

3. ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

1) ใช้น้ำมันงาที่หุงด้วยไม้ไผ่จืด และหนามต่างๆ เช่น หนามไผ่ หนามแห้ง หนามเล็บแมว หนามเสือโคร่ง หนามมูยแดง หนามคัตเค้า หนามตัว เป็นต้น อย่างน้อย 7 หนาม หุงเป็นน้ำมันใช้ในบ้านทา

2) น้ำมันเลียงผา ถ้ามีเอามาใส่รวมกัน ได้ผลดี น้ำร้อนลวก ไม่พอง

คาถาถอนพิษไฟ นะโม คาถา “ก้งล้ง ก้งต้ง” 3 จบ เป่าแผล เป่าลงไป เป่าจากที่บนบนลงไป จง ณ หยิบทิ้ง เป่าเหล่านี้ไป เย็นเจี๊ยบเหมือนไม่เคยโดนอะไรเลย

4. **ผึ้ง ต่อย** ต่อย ถูกฉิ่นที่สุด เอาน้ำหน่อไม้ตอง รินออกจากในโหล ใส่ๆ ต้ม 3 อีก ส่วนที่เหลือเทใส่ถึง ถ้วยตราไก่ 1 ขาม ใส่ น้ำ 20 ลิตร นำมาอาบ อาการปวดจะหายเลย บางคนจะเดินทางไปไกลๆ จะเสียชีวิตกลางทาง ได้ทุกชนิด

5. **แมลงป่องต่อย/ตะขาบกัด** ปลาตุ๊กปัก ใช้วานตะขาบ ใช้แค่ 1 ใบ โขลก ถ้ามีเหล็กในเอาเส้นผมลากก่อน จะติดออกมา จะหลุดออกมาอาการปวดจะลดลง ถ้าไม่มีเหล็กใน แปะแผล 20 นาที หาย

6. พิษงู มี 2 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 พญาพังพอน ใช้พญาพังพอน (รากไม้เลื้อยตามก้อนหิน) ตามหน้าผา ใบลักษณะนี้ มันจะเป็นขนแดงๆ ปุยๆ เอาไม้จืด เอามาตากแห้ง ผน ทา เวลางูกัด ทาแผล (ใบคล้ายผักกูด เฟิร์น สีแดง) ผนกับน้ำมะนาว เอาน้ำขึ้นๆ กรอกปาก และทาแผล รากพญาพังพอนเป็นแท่ง ต่อดากให้แห้งแข็งและจะไม่ขึ้นรา ต้องไปหามาจากป่าเก็บไว้

วิธีที่ 2 อดุพิท ใช้อดุพิทแก้พิษงู เวลางูกัด ให้รีบเอาหัวอดุพิทมาล้างให้สะอาด ให้คนที่ถูกงูกัด เคี้ยวกิน 3 ส่วน แล้วที่เหลืออีก 1 ส่วน เอามาโขลกให้ละเอียด แล้วนำไปปิดแผล เปิดปากแผลก่อนให้เลือดซึมออกมา ทาบ่อยๆ แห้งก็ทา กินก็ต้องกินเรื่อย ๆ สักพัก 30 นาที หรือ 1 ชั่วโมง ก็จะอ่อนลงๆ ให้กินไปเรื่อย ๆ ถ้าคันปากก็ไม่ต้องให้กินแล้ว แสดงว่าพิษหายแล้ว

7. **ท้องเสียรุนแรง** เอาทับทิมแดง ใบ กิ่งหรือผล สัก 1 กำมือ ม้วน ปอกมด 3 ปลอก ใช้ดอกสวนกัน ตันตอกต้องหันเข้าหากัน การแก่วิธคอย่าเอาดอกไปทางเดียวกัน ต้ม น้ำ 2 ถ้วย เหลือ 1 ถ้วย กินให้หมด ถ้าจะหยุดทันที กินสัก 3 ถ้วยก็หาย

8. **ปวดท้องมาก** ถ้าปวดท้องไม่มีสาเหตุ หรือปวดจากมีลมในท้องมาก จุกลม ลมป่วง หายใจไม่ทัน ต้องจับสะดือ เปิดลม จับรอบสะดือและใช้ใบฝิ่นต้น 3 ก้าน แก่ๆ ใส่ น้ำ 1 ถ้วย ต้ม น้ำเดือด (ไม่ต้องเคี้ยว) ต้ม ถ้ายังไม่หายให้ต้มซ้ำทุก 1 ชั่วโมง แต่ต้มให้นานหน่อย ถ้ายังไม่ตดก็ให้กินอีก

9. อาหารเป็นพิษ เห็ดพิษ เห็ดลำโพง ผู้ป่วยมักจะคลื่นไส้ อาเจียน ให้เอา

- 1) รางจืดดอกม่วง ½ กำมือ
- 2) ย่านางเขียว 1 กำมือ
- 3) ย่านางแดง 1 กำมือ

เอาทั้ง 3 อย่างมารวมกัน ใส่ น้ำ 2 กระบวย ต้มเหลือ 1 กระบวย กิน 1 แก้ว ถ้าอาการยังไม่ทุเลากินต่อหลังอาหารเช้า กลางวัน เย็น จนกว่ามันจะตด หรือถ่าย ท้องจะยุบลง ถอนพิษทุกอย่างในร่างกายออก กินได้ถึง 3 วัน ไม่เกิน 5 วัน

10. พิษยาฆ่าแมลง ผู้ป่วยมักปวดหัว ให้เอา

- 1) รางจีตดอกม่วง 1 กำมือ
- 2) ย่านางเขียว 1 กำมือ
- 3) ย่านางแดง 1 กำมือ
- 4) นางพญาเสือโคร่ง 1 กำมือ กินได้ (เป็นตัวควบคุมไม่ให้ยาออกฤทธิ์แรงเกินไป)

เอาทั้ง 4 อย่างมารวมกัน ใส่ น้ำ 2 กระบวย ต้มให้เหลือ 1 กระบวย กิน 1 แก้ว จะช่วยถอนพิษได้ ถ้าอาการไม่ทุเลากินต่อหลังอาหารเช้า กลางวัน เย็น กินได้ไม่เกิน 5 วัน

11. กินยาฆ่าตัวตาย เอาเถารางจีตมาฝนกับน้ำข้าวข้าว กินครั้งละ 1 แก้ว กรอกปาก โดยจัดปากแล้วรีบปิดปากจะไม่สำลัก (อาจเอาไม้พายเข้ามา เอาผ้าพัน เอายาน้ำใส่กระบวย กรอกปาก แล้วปิดปากไว้ ไม่ให้ลมออก ไม่ให้สำรอก แล้วจะกลืนลงเลย)

12. ลมพิษ ใช้เหมือนเห็ดพิษ

- 1) รางจีตดอกม่วง 1 กำมือ
- 2) ย่านางเขียว 1 กำมือ
- 3) ย่านางแดง 1 กำมือ

เพิ่มอีก 2 ตัว คือ รังมดแดงร้าง และรังแหขาด ต้มใส่ น้ำ 2 กระบวย ให้เหลือ 1 กระบวย กิน 1 แก้ว ที่เหลือเอามาอาบ ยากินจะขยายหลอดลม โรคปัจจุบันทำให้ตายได้

13. อาเจียนเป็นเลือด ยาสั่ง ผี บางทีโดนبوب แค่กินเลือด ไม่ได้ทำ เพราะกลัวของเข้าตัว

14. เลือดกำเดาออกจุก ร้อนใน ความดันโลหิตสูง ให้ใช้น้ำแข็งโปะ

ชื่อ-สกุล หมอสีนวน ทุมแสง

อายุ 63 ปี **ประสบการณ์การรักษา** 30 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 148 หมู่ 2 บ้านชมภูพาน ต. สร้างค้อ อ. ภูพาน จ. สกลนคร

โทรศัพท์ 087-2297646

จบการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6 อาชีพหลัก เพาะพันธุ์สมุนไพร /กล้าไม้ป่า

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดองค์ความรู้มาจากแม่ ซึ่งเป็นหมอพื้นบ้าน จากเพื่อน หนังสือ และชมรมแพทย์แผนไทย

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการรักษาโรคปวดเส้นเอ็น ปวดเอว ริดสีดวง มดลูกอักเสบ เริม งูสวัด ปวดฟัน นิ้ว บวม

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. เลือดออกจากบาดแผล ใช้ใบแห้วหมู (มากน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของแผล) นำมาตำให้ละเอียดผสมกับน้ำปูนใสจากปูนแดงกินกับหมาก พอสมควร นำมาพอกบาดแผลให้ทั่ว เลือดจะหยุดไหลทันที

2. บาดแผลสด มี 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ห้ามเลือดด้วยใบสาบเสือ เอาใบสาบเสือนำมาตำให้ละเอียดใช้พอกบาดแผลเลือดก็จะหยุดไหลทันที

ขั้นตอนที่ 2 สมานแผลด้วยใบบัวบก นำต้นใบบัวบกมาตำให้ละเอียด ใช้พอกที่บาดแผลจะหายสนิท เป็นเนื้อเดียวกันชั่วระยะเวลาไม่นานเลย มีสรรพคุณขงจัดมาก

3. บาดแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก เมื่อร่างกายโดนความร้อนใหม่ๆ ให้เอาลูกมะนาวผ่าซีก เอาเมล็ดออกแล้วถูบริเวณแผลไฟไหม้ไปมาให้ทั่วรอบๆ วันละ 2-3 ครั้ง 4-5 วัน รับรองหายเป็นปกติ

4. เลือดกำเดาออกจมูก ให้แหงนหน้าขึ้น เช็ดด้วยผ้าชุบน้ำเย็น แล้วใช้หัวหอมแดงขยี้หรือตำให้แตกทาบบริเวณจมูก ไม่ถึง 5 นาที เลือดจะหยุด ในขณะที่ทาควรอยู่นิ่ง ๆ อย่าเดินหรือออกแรงจนกว่าเลือดจะแห้ง

5. ไอเป็นเลือด เอาใบมะกา เถาวัลย์เปรียง เถาคันแดง ใบมะคำไก่ เกลือทะเล ต้วยาทั้ง 5 อย่างนี้ เอาอย่างละ 5 ตำลึง นำมาใส่หม้อดินต้มใช้น้ำยาคิน มีสรรพคุณแก้โรคไอเป็นเลือดได้ผลให้หายโดยไม่ยากนัก

6. อาเจียนเป็นเลือด เอาต้นกระเม็งสดๆ ใช้ทั้ง 5 (ราก ต้น โคน ใบ ดอก) หนึ่งกำมือใหญ่ล้างให้สะอาดใส่ครก ตำให้ละเอียด จึงเอาเหล้าขาวประมาณหนึ่ง ทั้งหมดใส่รวมคั้นเอาน้ำให้คนป่วยที่อาเจียนเป็นเลือดดื่มครั้งเดียวให้หมด ทำดื่มติดต่อกันเป็นระยะ จนอาการเป็นปกติ

7. ภูมิแพ้ อากรากโลดทะนงแดง ผนผสมกับลูกหมากแห้งให้ชันใช้ทำน้ำดื่มผสมกับน้ำ 1 แก้ว ใช้ดื่มจากนั้นใช้รากโลดทะนงแดงผสมกับลูกหมากแห้ง ผสมกับน้ำมะนาว ปิดบริเวณแผลที่ถูกกัด ก็จะลดอาการบวม ป้องกันแผลเปื่อย ถ้าแผลมีรอยไหม้ให้ใช้ว่านอึ่ง ทูบ แล้วนำมาปิดแผลด้วย อาการจะดีขึ้น 2 ชั่วโมงต่อมาก็ฝนรากโลดทะนงแดง กับลูกหมากและน้ำมะนาวปิดแผลไปเรื่อยๆ

8. แผลงสัตว์กัดต่อย (ผึ้ง ต่อ แตน แมลงป่อง) เอาหัวหอมแดงกับมะขามเปียก นำมาตำผสมกันแล้วใช้ทาบริเวณที่แมลงสัตว์กัดต่อย ได้ผลขงจัดนัก

9. ลมพิษ เอาใบเสลดพังพอนกับดินสอพองนำมาตำผสมกัน ผสมกับน้ำเล็กน้อยใช้ทาบริเวณที่เป็นลมพิษใช้ทาบ่อยๆ อาการจะดีขึ้น

10. อาเจียนรุนแรง 1) ใช้หมากกอกอ่อน (มะกอกอ่อน) 2) ใช้รากทับทิมแดง 3) ใช้รากตำลึง 4) ผนแสนห้า ใช้ผน 3 แฉด ก็พอ ใช้น้ำสะอาดธรรมดา เป็นกระสายยา ให้ผู้ป่วยกิน

11. ท้องเดินรุนแรง เอาสีเสียดเทศ สีเสียดไทย ยางตะเคียน เปลือกลูกทับทิม ชันย่อง จันทร์ขาว เปลือกลูกมังคุด เปลือกเพกา เปลือกมะเดื่อชุมพร เปลือกแค จันทร์แดง เอาเท่ากัน ตำเป็นผงละลายหรือชงน้ำร้อนครั้งละ 1 ช้อนกาแฟ รับประทานวันละ 3-4 ครั้ง โรคหายแน่นอน

12. ปวดท้องรุนแรง 1) ใช้ไม้ไต้ (แทนสนโบราณหรือสนป่า) 2) ดิงูเหลื่อม 3) ดีหมี สามอย่างฝนใส่ น้ำ 1 แก้ว เอาใส่หม้อหนึ่ง แล้วให้ดื่มอาการปวดท้องที่รุนแรงก็จะหาย

13. **อาหารเป็นพิษ** (เมาเห็ดกลอย แพ้อาหารทะเล พิษจากแมงดา ถ้วย เชื้อจากหน่อไม้ดิบ) ใช้เถา รากจัดดอกม่วงฝนใส่น้ำข้าวขาวจนข้นๆ กินเข้าไปจะถอนพิษ ยาเบื่อ ยาพิษได้หมดสิ้น

14. **ได้รับสารพิษ** จากการฉีดยาฆ่าแมลง/ยาฆ่าหญ้าในการทำไร่ ทำนา ทำสวนให้เอา

1) มะเฟืองเปรี้ยว 1 ลูก	2) หัว ไซล 1 ซีด
3) หัวขมิ้นชัน 1 ซีด	4) หัวขมิ้นนางคำ 1 ซีด
5) หัวกระชาย 1 ซีด	6) เกลือ 1 ซ้อนโต๊ะ
7) น้ำตาล 1 ซีด	

วิธีทำ เอามาตำรวมกัน แล้วคั้นเอาน้ำดื่ม เข้า – เย็น อาการจะดีขึ้น

15. **กินยาหรือสารพิษฆ่าตัวตาย** (กรัมมอกโซนน้ำยาล้างห้องน้ำ ยาแก้ปวดพาราเซตามอล) เอาราก โลดทะนงแดงฝนผสมกับสุรา 1 ซ้อนชา กินทำให้อาเจียนอย่างรุนแรง ถอนพิษคนกินยาเบื่อยาเมาได้ดีมาก

16. **เป็นลมหมดสติ** ให้นำตัวมดแดงเป็นๆ มา 1 กำมือ ตำหรือ ขยี้ ให้พอแหลกให้มีกลิ่นฉุนออกมานำไป ให้ผู้ป่วยสูดดมเข้าไป คนป่วยที่หมดสติอยู่ก็จะรู้สึกตัวทันทีอย่างน่าอัศจรรย์

ชื่อ-สกุล หมออาน อุทโท

อายุ 89 ปี ประสบการณ์รักษา 40 ปี

ที่อยู่ 132/1 หมู่ 8 บ้านบัว ต. กุดบาก อ. กุดบาก จ. สกลนคร โทรศัพท์ 087-2274171

การศึกษา จบประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำนา ทำสวน

การสืบทอดองค์ความรู้

หมออานบวชเป็นเณรและพระภิกษุมานับแต่อายุ 13 – 24 ปี รวมบวชมา 11 พรรษา และเริ่มศึกษา ความรู้ทางการแพทย์พื้นบ้านมาตั้งแต่ปีอายุประมาณ 17 ปี จากปู่ซึ่งเป็นหมอพื้นบ้าน อีก 5 ปีต่อมากศึกษา จากลุง และจากผู้ใหญ่สี สะกุลฮา ตั้งแต่อายุ 52 ปี จนถึงปัจจุบันก็ศึกษาเพิ่มเติมจากตำราและหมอพื้นบ้านอีก หลายท่าน

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการรักษาโรคกระเพาะ ลำไส้เป็นแผล ปวดท้อง และโรคเบาหวาน

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. **ห้ามเลือด** เสดดพังพอนตัวเมียดีที่สุด ขยี้ใส่แผล ใหม่มห้ามเลือดได้ดีที่สุด
2. **แผลสด** มีดบาด การรักษา 2 ขั้นตอน ดังนี้
 ขั้นตอนที่ 1 **ห้ามเลือด** ใช้ใบสาบเสือ เอามาเคี้ยวหรือขยี้แล้วโปะแผล
 ขั้นตอนที่ 2 **รักษาแผล** ใช้เปลือกหนามคอง (เถา) บดหรือฝน แล้วโรยแผล แผลเน่าเปื่อยก็ใช้ได้
3. **ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก**

วิธีที่ 1 ใบบวบ เอาใบบวบมาขยี้ให้ออกน้ำ ใส่น้ำ แปะแผล บรรเทาแล้ว

วิธีที่ 2 ใบตูดหมา ถ้าแผ่นมันเป็นหนังหมู และๆ ยังไม่แห้ง เอาใบตูดหมามาขยี้จนออกน้ำ ใส่น้ำชั้น ๆ ทาที่แผลจะยุบ ถ้าไม่มีใบตูดหมาสามารถใช้ใบตูดหมาได้เลย ไม่พอง ตากแห้ง บดผง โรยก็ได้

4. ผึ้ง ต่อ แตน ต่อย ถ้าอยู่ป่า

วิธีที่ 1 หัวคาคอมหรือข่าใหญ่ป่า เหมือนหัวข่า เอามารม ต้มกินหรือแช่น้ำกินก็ได้ ทำให้หายใจโล่ง อบอุ่นดินโคลน และต้องเอาเหล็กไนผึ้งออกก่อน

วิธีที่ 2 พญาวาน ใช้ได้หมด ผึ้ง ต่อ แตน ต่อย ทา 3 นาที หาย เหมือนขมิ้น เอามาขยี้ใส่น้ำกินเลยก็ได้ เอามาทา ผึ้งต่อแตน ต่อย แมงป่อง ตะขาบด้วย 3 นาที หาย

5. แมงป่อง ตะขาบ แมงป่องต่อย กินน้ำปู้บผายลมทันที แต่ไม่เสมอไป ถ้าพิษเข้าไปให้ใช้พญาวาน อย่างเดียวแก้พิษได้ทุกอย่าง พญาวานเป็นยออดวาน เหมือนขมิ้น หัวสีเหลือง ที่บ้านมีแต่มีไม่มาก ถ้าปลูกพญาวาน วนอื่นจัดไปเลย

6. พิษงู ถ้าโดนงูกัดในป่า ใช้หญ้าทุกอย่างที่อยู่ข้างหลัง กลั้นใจหยิบ ขยี้ อธิฐานปู่ชีวกโกมารภัจ ขยี้ เคี้ยว โปะแผล เอาหญ้าคาหรือผ้าขาวม้าคาร์ดไว้ มาถึงบ้านใช้ว่าน “พญาวาน” ทุบๆ มาก ใส่น้ำกิน และนำมาตำ ใส่น้ำโปะแผล พรหมเลย อาบด้วยจะดีมาก ถ้ามาไกลจากปากมันจะเข้าเลือด

7. ท้องเสียรุนแรง เลือกใช้ชนิดใดชนิดหนึ่ง ดังนี้

1) รางจืด แช่น้ำ ต้มกิน

2) ไม้มหาเมฆ (ไม้จางจืด/สะเดาดง) ดีที่สุด

3) เถาแมวขาว ฝนน้ำชั้น ๆ ใส่น้ำครึ่งขัน กินท้องเสียจะหยุดทันที ท้องเสียอยู่ป่า ไม่มีมหาเมฆก็ใช้ รางจืด (เปลี่ยนไม้ประดู่) แช่น้ำ กินเลย

แพ้ยา แพ้มอริฟีน พาราเซตามอล ใช้จางจืดกินเลยได้แก่กันได้ เช่นกาแพกินแล้วบิ๊บหัวใจ กินพวกนี้ เข้าไปแก้ได้ หรือ

แพ้ยอยขม กินจางจืดเข้าไปก็หมดพิษ ใช้ได้ทุกอย่าง มันจัดจริงๆ

8. ปวดท้องรุนแรง

8.1 ถ้าท้องแข็ง กระด้าง ปวดท้องไม่รู้สาเหตุ ให้เอาก้อนหิน/อิฐ เผยไฟ ห่อผ้าชุบน้ำประคบหน้าท้อง ก้อนหิน/ก้อนอิฐ เผาไฟ เอาผ้าห่อ โปะประคบท้องทำให้บรรเทาอาการได้ หากปวดท้องไม่รู้สาเหตุ อยู่ป่า ใช้หัวบุกตอ/บุกป่า เผาไฟ

8.2 ปวดท้องแน่น มีลมมาก ท้องอืด ให้เอารากเจตพังคีมาฝนผสมน้ำ 1 ถ้วย กิน จะตดทันที และ ต้มเป็นยาระบาย กำแพงเจ็ดชั้น 1 กำมือ ชันทอง เอาแก่น เอาราก 1 กำมือ มันระบายออกมา ต้มรักษาโรค กระเพาะ รักษาแผลลำไส้ แผลกระเพาะ

8.3 ปวดท้องเนื่องจากมีลมมาก ใช้เจตพังคี (ราก) ฝนหรือแช่หรือต้ม กิน 1 ถ้วย ผายลม ดีขึ้น กิน ยาระบายตามโดยเอา 1) กำแพงเจ็ดชั้น 1 กำมือ 2) แก่นชันทองพญาบาทมา 1 กำมือ ใส่น้ำท่วมยา ต้ม 3 เอา 1 กินก่อนอาหารเช้า-กลางวัน-เย็น ให้ถ่าย เป็นยาหมู่ ใช้เป็นยารักษาแผลในกระเพาะอาหารและแผลในลำไส้

9. **เห็ดพิษ พิษจากเม็ดลาโพง** ใช้ไม้จางจืด ฝนกับน้ำกิน ถ้าเป็นยาฆ่า/ยาบ้า/สบู่ดำ/ เห็ดพิษ เอาเห็ดไม้แดงแก้ได้ทุกอย่าง กินได้กับคน กินปุ๊บจะหายทันที ถ้าไม่มีไม้จางจืด ไฟไหม้ น้ำร้อนลวกก็ใช้เห็ดไม้แดงได้

10. **พิษจากสารเคมี** ถ้าได้รับพิษจากยาฆ่าหญ้า มี 3 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 ยากิน เอาเถาจางจืดมาต้มกินก่อน หรือไม้จางจืด 1 กำมือ ใส่ น้ำ 3 ถ้วย ต้มเคี่ยวให้เหลือ 1 ถ้วย ต้มก่อน 1-2 ถ้วย จากนั้นต้มต่างน้ำ หรือไม้มหาเมฆ กินให้จืดก่อน สัก 1 วัน กินแทนน้ำทั้งวัน

วิธีที่ 2 ยาทาแผล ถ้ามีแผลพุพองใช้ เสดดพังพอน ตัวผู้/ตัวเมีย ทั้ง 2 อย่าง ขยี้ ใส่ Alcohol 70 % หรือน้ำเหล้ามาเป็นกระสาย แปะแผล ถ้าไม่มีเสดดพังพอนตัวผู้/ตัวเมีย หรือใช้ใบพลูแทนได้

วิธีที่ 3 ยาอาบ ใช้อาบ เอาตัวยารสฝาด เช่น ต้นจาม กวาวเครือแดง เอาเถามาต้ม ถ้าไม่มีให้เอาเปลือกกรกฟามาต้ม หรือเปลือกไม้เต็งมาต้มอาบ ประคูกี้ยุบได้เหมือนกัน เปลือกพะเนียงหัด ไม้ นางจิว เปลือกหนามคอง (ตะคอง) ก็ใช้ได้

11. **กินยาฆ่าตัวตาย** (ยังไม่เคยเจอ) ใช้ยาสามไม้ หรือยา 3 ราก คือ 1) พิษงูยาไฟ (รสร้อน)

2) ปลาไหลเผือก และ 3) โลดทะนงแดง (ไม้สะنون) รักษาได้เท่า 16 โรค ได้หมดทุกอย่าง แต่ต้องใช้ให้เป็นต้องคุยกัณนาน โดยโลดทะนงแดงฝนให้กินจะทำให้อาเจียนออกมา จากนั้นใช้ 2) ไม้จางจืด ฝนกินต่อหายแน่นอน

12. **ลมพิษ** ผื่นขึ้น มี 2 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 เสดดพังพอน ผสมเหล้าขาว หรือ แอลกอฮอล์ นำมาขยี้ทา

วิธีที่ 2 ใบพลู ผสมเหล้าขาว นำมาทา

13. **อาเจียนเป็นเลือด** ข้างในเป็นแผล ใช้ยาห้ามเลือด ใช้ว่านห้ามเลือด พญาวานมาต้มกินเลย ก็ได้ พญาวาน มีดฟันก็ติด ได้ผล พอใช้ตัวนี้ประจำ ว่านห้ามเลือด มีหลายชนิด พญาวานดีกว่า อาเจียนเป็นเลือดก็ใช้พญาวานได้

14. **เลือดกำเดาออกจุก** เอาผ้าเย้นหรือน้ำแข็งโปะก่อน จากเอารากโป่งฟ้า 1 กำมือ หรือ 3 ช้อนนิ้วมือ ผสมน้ำ ต้มกับน้ำพอเดือด กินครั้งละ 1 แก้ว วันละ 3 เวลา ก่อนอาหาร 1-2 วัน ก็หาย

ชื่อ-สกุล พ่อใหญ่ทรง ขวัญมา

อายุ 68 ปี ประสบการณ์การรักษา 20 ปี

ที่อยู่ 529 ม. 1 ต.ห้วยยาง อ.เมือง จ.สกลนคร 47000 โทรศัพท์ 042-747127

การศึกษา ระดับอนุปริญญา อาชีพหลัก ข้าราชการบำนาญ

ประวัติส่วนตัว/ครอบครัว บ้านเกิดอยู่ในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ ปัจจุบันมาอยู่ที่ ต.ห้วยยาง อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร สมรสแล้ว มีบุตร 4 คน

การสืบทอดองค์ความรู้

การศึกษาการแพทย์พื้นบ้านจากพ่อหมอฝนยาสมุนไพรที่รักษาคนไข้ในหมู่บ้าน สนใจและได้ศึกษาหาความรู้ จากนั้นก็เห็นคุณแม่นำสมุนไพรมากินเมื่อเวลาป่วยเป็นไข้ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2556 ได้มอบตัวเป็นศิษย์เรียนแพทย์แผนโบราณจากครู

ความชำนาญในการรักษาโรค

รักษาโรคติดเชื้อทางทวาร โรคกระเพาะ เริม งูสวัด มดลูกอักเสบ และบาดแผลจากอุบัติเหตุได้
การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **การห้ามเลือดจากบาดแผล** ใช้ใบสาบเสือ มาขยี้หรือตำให้แหลกแล้วใช้ปิดบาดแผลห้ามเลือด และเป็นยารักษาบาดแผลได้ผลดีเยี่ยม
- **แผลสด** ใช้ใบสาบเสือประมาณ 1 กำมือ มาตำหรือบดให้แหลกละเอียดปิดบาดแผลและเปลี่ยนวันละ 2 ครั้ง ไม่นานบาดแผลก็จะหายดี
- **บาดแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก** ใช้ปูนจากว่านหางจระเข้ทาบ่อยๆ
- **เลือดกำเดาออกจุก** ใช้หัวหอมแดงปาดขั้วให้คนไข้นอนหงายแล้วใช้ปิดรูจมูก หรือให้คนไข้นอนหงายใช้ก้อนน้ำแข็งประคบไว้
- **อาเจียนเป็นเลือด มี 2 วิธี ดังนี้**
  - วิธีที่ 1 ใช้ใบหนุมาณประสานกาย 15 ใบย่อย นำมาตำคั้นเอาน้ำ 2 ถ้วยตะไล ต้มครั้งละ 1 ถ้วย ตะไลวันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น ติดต่อกัน 5 วัน ก็หาย
  - วิธีที่ 2 ใช้ต้นว่านหอยแครงหรือว่านกาบหอย 10 ใบ ต้มกับน้ำ 1 ถ้วยแก้ว ใส่น้ำตาลทรายเล็กน้อย เอาน้ำมาดื่มวันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น ติดต่อกัน 7 วัน
- **งูพิษกัด มี 3 วิธี ดังนี้**
  - วิธีที่ 1 ใช้รากเขยตายฝน ทาบาดแผล
  - วิธีที่ 2 ใช้หัวว่านขอทองแก่ บดละเอียดทาและใช้กิน
- **แมลงสัตว์กัดต่อย (ผึ้ง ต่อ แตน แมลงป่อง) ใช้ใบพญาฮอ (เสลดพังพอนตัวเมีย) บดละเอียด เอามาพอกแผล**
- **ลมพิษ มี 2 วิธี ดังนี้**
  - วิธีที่ 1 ใช้เครื่องสังวาลพระอินทร์ผสมกับเสลดพังพอนตัวเมีย ตำพอหยาบ แช่เหล้า 40 ดีกรี ทาวันละ 2-3 ครั้งก็หาย
  - วิธีที่ 2 ใช้ใบพลุกินกับหมากตำ หยาบๆ แช่เหล้า 40 ดีกรี ทาวันละ 2-3 ครั้งก็หาย
- **อาเจียนรุนแรง** ให้ใช้ลูกยอที่ผลโตเต็มที่แต่ยังไม่สุก 2 ลูก เอาลูกยอมาเผาไฟแล้วแช่น้ำ 1 แก้ว เอาน้ำมาดื่ม
- **ท้องเดินรุนแรง รักษาได้หลายวิธี ดังนี้**
  - 1. ใช้ใบฝรั่งเทศลาด 10 ใบ ปิ้งไฟ ชงน้ำร้อน 1 แก้ว ต้มได้ 2 ครั้ง ต้มอย่างน้อยวันละ 4 ครั้ง

2. ใช้เปลือกลูกทับทิมแก่มาฝนกับน้ำ หรือน้ำปูนใสให้ข้นๆ ต้มครั้งละ 2 ซ้อนแกง วันละ 4 เวลา
3. เอากล้วยน้ำว้าดิบ 1 ผล ฝาน นำมาเคี้ยวกิน ถ้าท้องเดินรุนแรงต้องกินทั้งเปลือกด้วย
4. เอาเปลือกแคประมาณ 1 ฝ่ามือ (1 ส่วน) มาบั้งไฟ ต้มกับน้ำปูนใส 10 ส่วน ต้มครั้งละ 2 ซ้อนแกง วันละ 4 เวลา
5. เอาเปลือกต้นมะม่วงหิมพานต์มาแช่น้ำต้ม หรือต้มกิน

- **อาหารเป็นพิษ (เมาเห็ด กลอย แพ้อาหารทะเล พิษจากแมงดาถ้วย เชื้อจากหน่อไม้ดิบ)**

1. ใบรางจืดหรือตำคั้นน้ำประมาณ 1 แก้ว ต้มแล้วก็หาย
2. ว่านรางจืด 1 หัว เคี้ยวกิน
3. ว่านขอท้องแก่ 4-5 หัว เคี้ยวกิน
4. โลดทะนงแดงฝนกับน้ำให้ข้นๆ กิน จะอาเจียนออกมา

- **สารพิษจากยาฆ่าแมลง** เมื่อได้รับสารพิษจากการฉีดยาฆ่าแมลง/ยาฆ่าหญ้าในการทำไร่ ทำนา ทำสวนให้ใช้ใบและเถารางจืดดอกม่วง 1 กำมือ คั้นเอาน้ำดื่มบ่อยๆ จนกว่าอาการจะดีขึ้น หรือใช้ 2 กำมือ สับใส่น้ำให้ท่วมยา ต้มให้เดือด 10 นาที ต้มแต่น้ำบ่อยๆ จะช่วยถอนพิษได้

- **กินยา หรือสารพิษฆ่าตัวตาย (กรัสมอกโซนน้ายาล้างห้องน้ำ ยาแก้ปวดพาราเซตามอล)** ให้กินไข่ขาวสด แล้วฝนโสดทะนงแดงฝนใส่น้ำดื่ม หรือใช้ว่านรางจืดคั้นเอาน้ำดื่มก็ได้

ชื่อ-นามสกุล พ่อใหญ่พรมมา จันทะแสน

อายุ 68 ปี ประสบการณ์ในการรักษา 27 ปี

ที่อยู่ 29 หมู่ 3 บ้านบอน ต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร โทรศัพท์ 085-2742710

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 และนักธรรมเอก อาชีพ ทำนา

การสืบทอดองค์ความรู้

เริ่มศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 จากพ่อซึ่งเป็นแพทย์ประจำตำบล อีก 20 ปีต่อมาศึกษาจากลุงและอาจารย์จำลอง อรุณรัตน์ จากนั้นในปี พ.ศ. 2545 ศึกษาจากโรงเรียนแพทย์แผนไทยสาขาเภสัชกรรมไทยที่อำเภอพังโคน จากนั้นเรียนเพิ่มเติมจากตำรา อักษรธรรมโบราณและแลกเปลี่ยนกับหมอแพทย์พื้นบ้านหลายคนในชมรมหมอพื้นบ้าน

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญในการรักษาไข้หามกไม้ ไข้ร้อนหนาว ปวดท้อง ปวดประจำเดือน ตกขาว มดลูกพิการ อาการผิด้สำอาง

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

- **บาดแผลสด** ใช้ใบสาบเสือ ขยี้แล้วโปะที่เป็นแผลนั้น ถ้าเป็นแผลไม่ใหญ่มากนัก และเป่าคาถาขัดเลือดด้วย
- **บาดแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก** ใช้น้ำมันร้อยแปด เป็นน้ำมันว่านและสัตว์เอารวมกันใช้ทา แล้วเป่า

เสียชีวิตด้วย

- **แมลงสัตว์กัดต่อย(ผึ้ง ต่อ แตน แมลงป่อง)** ให้เอาวุ้นอุตพิช ขยำแล้วทาตรงที่มันต่อนั้น แล้วให้เป่าเสียชีวิตด้วย

- **ปวดท้องรุนแรง** เอาโกฐสอและโกฐหัวบัว ผานแล้วให้เคี้ยวกิน

- **อาหารเป็นพิษ** (เมาเห็ด กลอย แพ้อาหารทะเล พิษจากแมงดาถ้วย เชื้อจากหน่อไม้ดิบ) เอาจางจืด (เครือเข้าบวก) ผนใส่น้ำให้กิน

- **พิษจากสารเคมีเกษตร** ได้รับสารพิษจากการฉีดยาฆ่าแมลง/ยาฆ่าหญ้าในการทำไร่ ทำนา ทำสวน ให้เอาเถารางจืดและย่านางแดงต้มเอาน้ำกินประจำ ก็หาย

หมอพื้นบ้านจังหวัดอุดรธานี

ชื่อ-สกุล หมอสิงห์ บรรเทาโฮม

อายุ 53 ปี **ประสบการณ์รักษาโรค** 35 ปี

ที่อยู่ 229 หมู่ 6 บ้านดงยางพัฒนา ต.จอมศรี อ.เพ็ญ จ.อุดรธานี **โทรศัพท์** 086-2296091

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 **อาชีพหลัก** ทำไร่ ทำนา ทำสวน

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการแพทย์พื้นบ้านมาจากปู่ ซึ่งเป็นหมอยาพื้นบ้าน แล้วก็มาศึกษากับหลวงลุงชื่อหลวงปู่ฉานเป็นพี่ชายของแม่ทั้งตอนเป็นเด็กและตอนโตขึ้นมาเพราะท่านลือกว่าถ้าอยากจะได้ของเล่นสาวก็ต้องมาอยู่กับหลวงลุง จากนั้นก็ศึกษาเรื่องยาพื้นบ้านจากหลวงลุงมาตลอด ช่วงที่ท่านป่วยเป็นโรคกระเพาะและลำไส้ ก็ไปปรุงยารักษาตามที่ท่านสั่ง ต้มยาให้ท่านกิน จนกระทั่งหาย และยังมียาอีกหลายอย่าง

ความชำนาญในการรักษาโรค

โรคทั่วไปรักษาได้ถ้าอาการไม่รุนแรง เช่น โรคไข้ต่างๆ ปวดท้อง บาดแผล โรคในกระเพาะอาหารและลำไส้ เป็นต้น รักษาโรคเด็กเป็นไข้ตัวร้อนก็ได้ มีใบประกอบโรคศิลปะโบราณเภสัชกรรม ได้มาประมาณ 5 ปี แล้ว

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. การห้ามเลือด มี 2 วิธี หมอเคยทดลองใช้ เอาใบเสื่อหมอบใช้ก่อน ขยี้ปิดแผลก็เอาอยู่เลย ถ้าเอาไม่อยู่ก็ใช้ผิวไม้ไผ่ ดังนี้

วิธีที่ 1 ใบเสื่อหมอบ เอาใบเสื่อหมอบมาขยี้ โปะแผลไว้ ถ้าฉีกมากเกินไปต้องใช้เสื่อหมอบหลายๆ และรัดไว้ พอกเยอะๆ เอาอยู่

วิธีที่ 2 ผิวไม่ไผ่ ถ้าใช้ใบเสื่อหมอบแล้วเลือดยังไม่หยุดก็เอาผิวไม่ไผ่ ขูดๆ เปลือกไม้ไผ่สีเขียวๆ ปิดแผล เป่า ไม่รู้ว่าดีด้วยอะไร เลือดก็หยุด ถ้าแผลลึกๆ ต้องใช้ผิวไม่ไผ่ มันเป็นรูลึก แผลใหญ่มากๆ เสื่อหมอบจะเอาไม่อยู่

2. การรักษาแผลสด เลือดหยุดแล้ว รักษาแผลสด ใช้พวกที่มีรสฝาด ที่นิยมมากที่สุด คือ ต้นรกฟ้า (ใช้เปลือก) ต้นชกฟ้า ต้นใหญ่ๆ ผิวดำ มันเป็นต้นไม้ ไม่ใช่ลิ้นฟ้า ทางอีสานเรียกต้นเทือก เอาเปลือกมาฝนหรือทุบๆ บางทีก็เอามาต้ม เคี้ยวๆ ให้เข้มข้นเอามาคอยทา เข้าเย็น หรือเช้า กลางวัน เย็น สามเวลา

3. แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก แรก ๆ จะเป่าคาถาเป่าไฟ “จัตตาโร ปัตเต ยะถาโร หิตาหิ” เสียพิษไฟ ก็ใช้คาถา ตอนแรกมันร้อน ก็จะใช้คาถาดับพิษไฟก่อนคือ “อมเพลิงพระพาย ละลายเป็นน้ำพระคงคา สวาหะ” ต้องอมน้ำแล้วพ่นตอนว่าคาถาดับพิษไฟ มันจะเย็นเร็ว แล้วตามด้วยคาถา “จัตตาโรปัตเต” หลวงลุงไม่ได้บอกคาถาอะไร ท่านให้ท่อง พอว่าคาถา 3 จบ 7 จบ เสร็จ ต้องขนลุก ต้องรู้สึกร้อน ขนหัวมีอาการก่อน (ขนหัวลุก) ถึงจะดี ขนหัวยังไม่ลุก ยังไม่รู้สึกร้อนหัวอะไร เอาไม่อยู่ พวกนี้มักจะตาย ถ้าผู้ป่วยรู้สึกขนลุกซู่ๆ ต้องมากจนขนลุกก่อนถึงจะได้ผล แต่ถ้าสมาธิดีว่าสัก 3 ครั้งก็เกิดหรือว่า 7 ครั้ง จากนั้นใช้ขี้วัวทางจรจะเข้าหาแผล นอกจากขี้วัวทางจรจะเข้าแล้ว ถ้าไฟไหม้มากก็จะใช้พวกแอลกอฮอล์ราดหรือใช้น้ำเหล้า ว่าคาถาเสร็จแล้วใช้น้ำเหล้าราดเลย ถ้ามีขี้วัวทางจรจะเข้า ก็ใช้ขี้วัวทางจรจะเข้า ถ้าไม่มีขี้วัวทางจรจะเข้า ก็ใช้น้ำเหล้า หรืออมน้ำเป่าตอนว่าคาถาดับพิษไฟ อมน้ำแล้วก็พ่น มันจะเย็นเร็ว

4. แผลงัดต่อย ฝัง แผลงปกป้อง ตะขาบ

4.1 ตะขาบ ใช้รากสบู่ดำ ฝนทา

4.2 แผลงปกป้อง ใช้ยาหม่องแล้วก็เป่า

4.3 ฝัง ต่อ แตน เอาน้ำหน่อไม้ส้มหรือหน่อไม้แดงมาประคบแผล ถ้ามันต่อยมาก เอาน้ำหน่อไม้แดงใส่ผ้าเยาะๆ เอามาประคบแผล ถ้าพวกต่อยมาก ๆ อาจตายได้ *ไม่ใช่หน่อไม้ปีบนะ* หน่อไม้ส้ม หน่อไม้แดงที่มันเปรี้ยวๆ บางทีก็เอาพวกรากโลดทะนงแดง ถ้าหาได้ ถ้าหาไม่ได้ก็เอายาเสื่อหมอบเหมือนเก่า เอายอด ขี้โปะแผล รากโลดทะนงแดงเอามาฝน ถอนพิษ ฝนใส่มะนาว ส่วนมาอยู่ป่าจะไม่มีจะเอายอดเสื่อหมอบ ขี้แล้วโปะแผลเลย

5. งูพิษ ใช้ขี้วัวหรือไม้ก็ใช้รากโลดทะนงแดง ใส่ขี้วัวมะนาว หมากแห้ง สูตรเดียวกับหมอเอี้ยะ สายกระสุนที่สุรินทร์ คล้ายๆกัน ถ้าใช้ขี้วัวถอนพิษงู (ใบคล้ายต้นพลับพลึง มีสองสามชนิดที่บ้านผม มีหัวคล้ายกับหัวเผือก มียอดตรงกลาง ใบแบนๆ เหมือนกับเศรษฐีรูปร่างนอก ใบคล้ายๆ แต่เป็นใบหนาเขียว ใบเหมือนขมิ้น แต่มีเส้นกลางแดงๆ ออกหน่อเหมือนขมิ้น) ฝ่าหัวขี้วัวมาแปะตรงแผลให้ดูคอก ว่าถอนพิษงู ต้องแปะทุกสองชั่วโมง แปะเรื่อยๆ ประมาณ 1 ชั่วโมง ไปแกะดูว่ามันหลุดไหม ถ้าหลุดก็เปลี่ยน ถ้าไม่หลุดก็ไม่ต้องเปลี่ยน ทุกวันนี้ปิดแล้วก็ต้องส่งต่อไปโรงพยาบาล โดยเฉพาะพวกงูอันตราย

6. ท้องเสีย ถ่ายบ่อย มี 3 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 เปลือกต้นมะม่วง เอาเปลือกต้นมะม่วงมาสักสองนิ้วมือ เอามาต้มกับน้ำสักประมาณ 1 แก้ว ต้มให้น้ำเดือด 3-4 นาที เอาลง แล้วก็เอาน้ำมากินเลย ถ้าไม่หยุดก็กินต่อ

วิธีที่ 2 ยอดฝรั่ง บางทีก็เอายอดใบฝรั่งมาต้ม ยอดฝรั่งต้องหักมาทั้งกิ่ง แล้วก็เอามาม้วนๆ มัด แล้วก็เอามาต้มเลย ใส่น้ำสักสองชั้นหรือน้ำท่วมยา เคี่ยวให้เหลือสักชั้นครึ่ง กินแทนน้ำได้เลย

วิธีที่ 3 กิ่งมะกอกกัน เอากิ่งมะกอกกันมาปอกเปลือกให้เหลือแต่ผิวข้างใน ต้มน้ำเดือดแล้วเทใส่แก้ว แล้วก็เอากิ่งมะกอกกันแช่ลงไปสัก 2-3 นาที ก็เอาขึ้น เอาน้ำมาดื่มได้เลย ท้องเสียจะหยุดกะทันหัน แล้วก็ทำให้ท้องอืด

ถ้าท้องอืดอย่างแรง ใช้เจตพังคี ถ้าจะให้ผายลมอย่างเดียวใช้รากจิวแดง รากตากวง ถ้าไม่มีรากก็ใช้เถาเถาตากวง เอาสองอย่างฝนให้เท่าๆ กันแล้วก็กินเลย ถ้าผายลมมากก็ให้ไปอาบน้ำถึงจะหยุดผายลม (รากจิวแดง ออกดอกแดง เปลือกใช้ขับปัสสาวะ บำรุง ล้างไต)

7. อาหารเป็นพิษ อาจมีอาการท้องอืด ท้องเสีย อาเจียน ให้ใช้แก้มอัน(เป็นต้นไม้ขนาดกลางผิวเปลือกหนา คล้ายใบหว่า) แล้วก็มิตากวง ตาไก่ โดไม้รู้ลุ่ม รากกระเพราแดง ทั้ง 5 อย่าง ตันตะไคร้หอม หัวแห้วหมู ทุกอย่างเท่าๆ กัน เอามาใส่น้ำท่วมยา ต้มเดือดประมาณ 10 – 15 นาที พอยาออกก็เอามากินได้เลย กินแรกๆ ก็จะไม่อาเจียนออกมา ถ้ายังไม่อาเจียนก็กินไปเรื่อยๆ กินไปจนยาออกฤทธิ์ ทั้งอาเจียนทั้งถ่าย พออาเจียนออกมาแล้วก็หยุด

ถ้าเป็นโรคเกี่ยวกับกระเพาะอาหารก็ใช้ยาจำพวกนี้ ถ้ามีลมในทางเดินอาหารมากก็ใช้กานพลูและเจตพังคีช่วย ถ้าท้องอืดมากให้ผสมเจตพังคีเข้าไปด้วย เอารากเล็กประมาณ 1 ราก

ควรรดพวกไก่อ หน่อไม้ ของที่เผ็ดจัด เค็มจัด และพวกเหล้า บุหรี่ ถ้าเป็นโรคกระเพาะมานาน

8. พิษจากสารเคมี อาการมีหัว คลื่นไส้ ให้กินรางจืด ใช้หัวว่านรางจืด (เป็นว่านเหมือนขมิ้น) เอาหัวว่านรางจืดมาต้มหรือผานให้เขากินเลย ต้ม 2 หัว ต้มใส่น้ำประมาณ 1 แก้ววัด ต้มให้เดือดสัก 5-10 นาที ให้นำว่านออก แล้วเอาน้ำมาดื่ม ช่วยลดอาการปวดหัวได้ ถ้าไม่มีไฟ ให้เคี้ยวกินได้เลยสักประมาณ 1 องคุลี เคี้ยวแล้วกลืนเลย ครั้งเดียวได้ผล ถ้ากินรางจืดแล้วอาการดีขึ้น หลังจากเคี้ยวกลืนไปแล้วเอามาต้มกินต่อถ้ามีพิษมาก กินวันละ 2 หัว เข้าเย็น ต่ออีก 3 วัน เกี่ยวกับสารเคมี บางทีไปที่นาแล้วเป็นผื่นคันขึ้นตามผิวหนัง ก็ตำเอาน้ำว่านรางจืดมาทาเลยก็ได้ (หมอสังห์จะใช้ยาหม่องว่านรางจืดที่ทำไว้มาทา)

9. ลมพิษ เคยรักษา ส่วนมากจะเอารากมะก่าตาแดง ตาดำ เป็นเถา เอามาฝนทา วิธีนี้ดีที่สุดเลย แต่ถ้าเอาน้ำเหล้าใส่กับใบพลู (ปู) มันจะยุบไปไม่นาน ประมาณ 2-3 ชม.จะขึ้นมาใหม่ ถ้าไม่โดนอากาศเปลี่ยนแปลง ถ้ามันหายไปแล้วจะไม่ขึ้น มะก่าตาแดงทั้งต้นทั้งยอด ทั้งเครือ ทั้งเถา ถ้าเป็นมากๆ ก็ให้เขาต้มสักประมาณถ้วยชา อย่าดื่มมาก ถ้าไม่เป็นไม่ควรกินเพราะจะทำให้เมา ถ้าเป็นลมพิษจะไม่เมา เป็นไม่มากก็ไม่ให้ดื่ม ถ้าเป็นมากๆ ถึงดื่มได้ มันอันตราย

ถ้ามันจำเป็น ถ้าเป็นมากถึงจะกินได้ จะมีสะค้าน รากกะตังใบ รากผีหยิก พญามิฤทธิ์ หรือพญาลิงโตน ผนกิน อันนี้จะแก้ภูมิแพ้ เขาจะแพ้ ผื่นคัน พวกนี้จะรักษาภูมิแพ้ได้ด้วย พญาลิงโตนรักษาไข้ได้ แต่มันร้อน ผนแก้ไข้ได้ กะตังใบรากก็แก้ไข้ได้ แก้ภูมิแพ้หรือผื่นคัน ไม่ถึง 10 นาทีจะยุบลงเลย หายเลย ต้องฝนประมาณ 2 แก้วกาแพ ผนให้ออก ให้ขุ่นๆ ผนกะให้ออกประมาณเท่าๆ กัน หมอเคยใช้ สังเกตเอา กะให้ตัวยากออกให้เสมอๆ กัน จะได้ผลดี โรคนี้เป็นบ่อย

10. ปวดท้องรุนแรง ถ้าไม่รู้สาเหตุ ไม่ค่อยมี เคยเจอตอนเด็ก ๆ เอาขี้จูด (คล้ายกับฝิ่งที่อยู่ในดิน หรือซื้อฝิ่ง ขี้จูด หมายถึง ที่เขาหอน้ำไว้ เหมือนขี้ผึ้ง เป็นยางไม้ เป็นยางที่เขาหอน้ำ ภาษาอีสานเรียกว่า ขี้จูด) ขี้จูดประมาณ 1 ช้อนนิ้วก้อย เอาหนังสือสันเท้าของผู้ป่วย 2-3 ชั้น (เอาमितไปขูดหรือเอาที่ตัดเล็บไปตัด) เอาสอง อย่างมาต้มกับน้ำประมาณ 1 แก้ว ต้มให้มันเดือด ให้ขี้จูดละลาย เดือดประมาณ 10 นาที เอน้ำมากินเลย

11. คนสะอึกไม่หยุด ก็เอารากเจตพังคักกับเถาสะค้านมาฝนอย่างละเท่าๆ กัน ฝนกับน้ำให้ขุ่นๆ กิน ถ้า ยังไม่หยุดเอารากเสม็ดแดงกับรากมะอึกมาฝนสองอย่างกับน้ำ กิน ได้ผลแน่

ชื่อ- สกุล หมอสมยา รัตนพลธี

อายุ 70 ปี ประสบการณ์ในการรักษาโรค 33 ปี

ที่อยู่ 143 หมู่ 2 ต. นาทุ่งผล อ. ชุมแสง จ. อุตรธานี โทรศัพท์ 0844337993

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 และนักธรรมโท อาชีพหลัก ค้าขายสมุนไพรที่บ้าน

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดองค์ความรู้ทางการแพทย์พื้นบ้านมาจากคุณตานวล ดอกไม้งาม ซึ่งเป็นพ่อของแม่เป็นคนสอน ผม ท่านเป็นหมอพื้นบ้าน นอกจากนั้นก็ศึกษาจากพระธุดงค์ตอนบวช บวชอยู่ประมาณ 7 ปี

ความชำนาญในการรักษาโรค

โรคแผลเปื่อยตามผิวหนัง โรคผิวหนัง ประเภทหิด กลากเกลื้อนและแผลเปื่อยโดยใช้สมุนไพร ได้ใบรับรองการเป็นหมอพื้นบ้านจากกระทรวงสาธารณสุขโดยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 เป็น อาสาสมัคร สาธารณสุข (อสม.) และได้รางวัล อสม.ดีเด่นระดับชาติใน พ.ศ. 2554

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. การห้ามเลือด ใช้ต้นสาบเสือทุบๆ ปิดแผล ถ้าแผลมันใหญ่มากตามตำราเขาจะใช้ผ้าดำชุบน้ำมา โปะปากแผล ใช้คาถาคัดเลือด ใช้คาถาคัดเลือด (ไม่สามารถบอกได้ ต้องขออนุญาตครูบาอาจารย์ก่อน) ว่า คาถา 3 จบ เลือดจะหยุด

2. แผลมีดบาด หลังเลือดหยุดแล้ว แผลยังไม่หายก็จะใช้น้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมันจากว่าน คือ ว่านมหาเมฆ ว่านมหากาฬ ว่านปอกหอมแดง ว่านเอ็นเหลือง ว่านทรหด เอา 5 อัน อะไรก็ได้ขอให้เป็ว่าน ว่านดอกกระเจียวก็ได้ ใช้หัวมัน เอามาฝานแล้วทอดจนเหลืองในน้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมันงาก็ได้ (ห้ามทำ เป็นน้ำมันหม่องและในตัวน้ำมันห้ามใส่การบูนเนื่องจากทำให้ผิวหนังร้อน) ใช้น้ำมันว่านทาแผล จะไม่อักเสบ น้ำมันว่าน 108 ก็ได้ น้ำมันเลี้ยงผาก็ได้

4. แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก ตัวนี้ดีที่สุดเลย ใช้น้ำมันกบ โดยเอาน้ำมันที่ผ่าจากท้องกบ ไขมันกบเป็น พวงอยู่ในท้อง เอามาอย่างไฟจนได้น้ำมันออกมา หรือเอาน้ำมันกบมาดองผสมกับน้ำมันมะพร้าว เอาเฉพาะ น้ำมันมาผสม แล้วมาทาได้เลย น้ำมันมะพร้าวเอาแบบสกัดร้อน ถ้าเป็นน้ำมันมะพร้าวไฟยิ่งดี แล้วเอามาแช่ไว้ นานเท่าไรก็ได้ ผสมแล้วใช้ทาได้เลย สามารถเก็บได้นาน สมัยก่อนไม่มีระยะบอกว่าจะเสียเมื่อไหร่ ใช้ปีสองปี เหลือก็แขวนไว้ ไม่หมดอายุ สามารถใช้ได้ตลอด กบใช้ได้ทุกสายพันธ์

5. **แมลงสัตว์กัดต่อย ผึ้ง ต่อ แตน** ไม่มีสมุนไพรที่ใช้แล้วได้ผล ใช้น้ำมันหม่อง ใบส้มค่อมเคี้ยวทา บางคนก็เอาหน่อไม้สับ ใบพลับพลา ลูกพลับพลา เคี้ยวใส่แผล ถ้าเป็นตัวต่อจะมีเหล็กไนฝังอยู่ บางคนมีใช้ให้เอาหน่อไม้เปรี้ยวหรือหน่อไม้ดองต้มให้เป็นไอน้ำมารวมทั้งตัวจะหายบวม

6. **แมงป่อง ตะขาบ** เอาหัวบุงกรอ อีสานเรียก “หัวอีรอก” เอามาผานแล้วปิดแผลที่ถูกแมงป่องหรือตะขาบกัด เหล็กไนมันจะล่อย ไม้ผึ้ง ถ้าไม่ปวดมากอันเดียวก็หาย เคยเอาไปทดลองที่ รพ.สต. พันสีดแล้ว ได้ผลดีมาก เจ้าหน้าที่ รพ.สต.คือ คุณทองยศ นันทจักร

7. **ท้องเสียอย่างแรง** รักษาแบบหมอพื้นบ้านก็ใช้รากสะแบง ภาษากลางเรียก “ยางเหียง” อีสานเรียก “สะแบง” เอารากสะแบงประมาณ 1 กำมือ ใส่น้ำประมาณ 1 ชันหรือครึ่งลิตร เอารากสะแบงมาแช่น้ำประมาณ 5 นาที กินไปเรื่อยๆ มันจะค่อยๆหายไปเรื่อยๆ เอารากสะแบงที่ดีที่สุด แช่น้ำต้มอยู่กลางป่ามาไม่ทัน

8. **เมาเห็ด เมากลอย** ใช้รางจืดต้มให้กิน ไปโรงพยาบาลกลับมาไม่หาย ใช้รางจืด 1 กำมือ น้ำ 1 ลิตร หรือว่า 500 ซีซี ต้มประมาณ 5 นาที เอามากินต่างน้ำ ส่วนใหญ่กิน 500 ซีซี ก็ดีขึ้นแล้ว

9. **พิษยาฆ่าแมลง** ไปฉีดยาฆ่าแมลง กลับมาบ้านปวดหัว คลื่นไส้ ใช้รากไผ่दान (ภาษากลางเขาเรียก “พุทธา”) รางจืดดอกม่วง (ใช้ทุกส่วนทั้งใบ ทั้งลำต้น) ย่านางแดง (เอารากหรือลำต้นแก่ๆ) เอารวมกันทั้งสาม อย่างประมาณสักกำเล็กๆ หรือ 1 อ้อมมือ (ภาษาอีสาน) เอามาต้ม ใช้น้ำประมาณครึ่งลิตร ต้มประมาณสัก 5 นาที ตอนแรกก็กินต่างน้ำ ถ้ายังไม่หายก็กินซ้ำได้

10. **ลมพิษ** มีผื่นลมพิษขึ้นที่ผิวหนังและคันจะใช้เถาตำลึงแก่ๆ ทูบเอาน้ำทา ถ้ายังไม่หายทาช้ำไปเรื่อยๆ รากกระพังพม หารากส่วนหัวมาทุบแช่น้ำผสมน้ำ แล้วก็คั้นเอาแต่น้ำทา

11. **อาเจียนเป็นเลือดจากซ้ำใน** พวกต่อมมวย พวกนี้จะเอายาสมุนไพรไปต้มคือ พวกประดงเลือด เอาเปลือก แก่น ไปต้มแล้วกินไปเรื่อย ๆ เอาแก่นประดงเลือดผสมแก่นฝางสองอย่างๆ ละครึ่งกำมือ เอามาต้มกับน้ำประมาณครึ่งลิตรหรือสองแก้ว ต้มสักสิบนาทีน้ำยาจะออกสีแดงเข้ม เอามาดื่ม ดื่มไปเรื่อย ๆ ใช้เวลาประมาณหนึ่งชั่วโมงก็จะทุเลาไป

ชื่อ-สกุล หมอสถิต ศรีสวัสดิ์

อายุ 66 ปี ประสบการณ์รักษาโรค 15 ปี

ที่อยู่ 12 หมู่ 12 ต. นาไหม อ. บ้านดุง จ. อุดรธานี โทรศัพท์ 087-8645464

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 **อาชีพหลัก** ค้าขายสมุนไพรกับเครื่องจักรสาน

การสืบทอดองค์ความรู้

สืบทอดองค์ความรู้ทางการแพทย์พื้นบ้านมาจากปู่และญาติพี่น้องตั้งแต่อายุ 13 ปี ก็ตามเขาไป ก็ไปตากสมุนไพรมาบดเรียกว่า ยาฝุ่น แต่ก่อนไม่มีโรงพยาบาล ต้องใช้สมุนไพร ก็ใช้มาเรื่อยๆ มีความชอบ ระยะเวลาหลังเข้ามาอยู่กับชมรมหมอพื้นบ้าน ก็นำองค์ความรู้มาแลกเปลี่ยนกัน และได้ไปรับรองหมอพื้นบ้านจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานีแล้ว

ความชำนาญในการรักษาโรค

ชำนาญหลายโรค เช่น รักษาโรคนิ้วไ้โต โรคแผลในกระเพาะอาหาร ประดง ปวดตามข้อ มือชา เท้าชา เป็นต้น

การรักษาโรคในภาวะฉุกเฉิน

1. **การห้ามเลือด** ใช้ต้นสาบเสือห้ามเลือด ตามท้องไร่ท้องนา มีดบาด หรือหญ้าบาด ก็เอาสาบเสือมาขยี้แปะแผลเลือดจะหยุด ถ้าแผลใหญ่ไม่ลึกเกินไปก็ใช้ได้ ไม่ต้องว่าคาถา หรือเอาใบฝรั่ง (ภาษาอีสานคือ ใบหมากสีดา) มาเคี้ยวหรือขยี้แล้วเอามาแปะแผล รสออกฝาด ห้ามเลือดได้

2. **การรักษาแผลสด** ถ้ามีดบาดหรือถูกมีดฟันมา ใช้น้ำมันพวกเขาไก่ที่มีส่วนผสมหลายอย่าง แผลใหญ่ไม่ติดกันง่าย เราต้องประคบหาตรงนี้ ไม่นานแผลก็จะติดกันและแห้ง

3. **แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก** ใช้น้ำมันของทางภาคอีสานที่มีส่วนผสมของว่านหลายอย่าง มีขายในท้องตลาด เราไปซื้อเป็นขวด แล้วเอามาทาพวกแผลไฟไหม้ ตัวน้ำมันจะมีฤทธิ์ร้อน ทาประมาณ 3-4 ครั้ง แผลจะแห้งเร็ว

4. **แมลงสัตว์กัดต่อย: ตะขาบ** ใช้โลดทะนงแดงฝนกับใสน้ำมะนาวแปะแผล หรือเอาต้นกุง จะเป็นดอกหรือเป็นยอดก็ได้ เราไปหักที่เป็นตุ่มออกมา (ต้นกุงจะเป็นต้นใหญ่ๆ เลย เขาเอาไปทำเป็นชื้อบ้าน) พวกนี้เป็นยา หายอะไรไม่ทัน ก็หักยอดต้นกุงเอาปลายมาจ้ำที่แผลที่มันตอด เป็นสัตว์มีพิษหรืองูก็ใช้ได้

5. **ปลาตุกตำ/ตอด** ถ้าปลาตุกตอดหรืออะไรตอดก็ใช้ผักบุง ปลาตุกนาก็ใช้ยอดผักบุงหักแล้วมาแปะแผล มันจะมียางเหนียวๆ ออกมาสมานแผล สมัยพ่อเคยรักษามา

6. **แมงมุมกัด** ใช้น้ำแมงมุม เอามาผสมกับน้ำ มาแปะตรงที่แมงมุมกัด ว่านแมงมุมคล้ายๆ แมงมุม เอามาฝนกับหิน มันจะออกเหมือนขี้โคลนน้ำ เป็นสีเหลืองๆ ไม่ต้องกิน

7. **อาหารเป็นพิษ** มีวิธีรักษาต่างๆ โดยเอาต้นรางจืด และไมยราบสองอย่างมาต้ม เอาใบกับเถา เอารางจืด (ทั้งเถาและใบ) สักหนึ่งกำมือ ไมยราบสักสองต้น เอามาใ้่น้ำ 3 แก้วกาแฟ ต้มเคี้ยวให้เหลือสองแก้ว แล้วก็กิน ถ้าไม่หาย ยังไม่ตื่นต้มแล้วกินซ้ำ

8. **เมาเห็ด เมากลอย** ใช้รางจืด เปื่อเห็ด (ภาษาอีสาน) อย่างทำต้มปลาน้อย เปื่อ (เมา) ก็ไปฝังดิน เป็นเคล็ดลับตั้งแต่สมัยโบราณ สมัยก่อนเอาตัวไปฝังดินตรงใต้บันไดก่อนโดยให้ดินดูดซับสารพิษ ถ้าไม่ฝังดินก็กิน คนแก่คนเฒ่าจะเอาเถารางจืด (เถาหมวก) เอามาฝนประมาณ 15 นาที เอามาผสมน้ำ เอาน้ำประมาณครึ่งขันหรือประมาณ 500 ซีซี. กินเรื่อยๆ ไป ฝนกินจนกว่าอาการจะดีขึ้น กินแทนน้ำได้เลย ยาตัวนี้แก้กินผิดได้

9. **ได้รับพิษจากสารเคมี** อย่างเช่นยาฆ่าหญ้าหรือยาฆ่าแมลง มียาล้างสารพิษคือ ขมิ้นเครือ รางจืด ไมยราบ ขมิ้นเครือก็เอาเถามาฝาน แล้วตากแห้งหรือเอาสดมาเลย และหัวสาบเสือ (หัวสาบเสือนี่กลิ่นหอม) เอาทั้ง 4 อย่างเสมอกาตามต้ม น้ำประมาณ 4 แก้ว ต้มให้เหลือสองแก้ว แล้วก็กินเช้า - เย็นประมาณ 3 วัน ล้างออกหมดทุกอย่าง ช่วงที่กินยาห้ามดื่มเหล้าทุกชนิดเพราะพิษจะออกทันที

10. ท้องเสียอย่างแรง ถ้าถ่ายไม่หยุด เอาเปลือกต้นกะเลา (ที่ปลูกลงตามถนน ดอกสีม่วงๆ) ภาษาอีสานเรียกว่า “หมากกะเลา” ถ้าถ่ายไม่หยุด ถากเปลือกออกมาชুবน้ำเกลือ ปิ้งไฟ แล้วเอาไปแช่น้ำกิน กินแค่ครั้งสองครั้งก็หายแล้ว ถ้ารีบมากก็เอาเปลือกต้นกะเลามาแช่น้ำกินได้เลย

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บำบัดอาการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
	สัตว์					
1	กบ	ปลาช่อน ปลาตอ	<i>Hoplobatrachus rugulosus</i>	แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก	ทาแผล	น้ำมัน
2	ปลาช่อน		<i>Channa striatus</i>	แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก	เอาเกล็ดปลาช่อนคั่วแล้วตำละเอียด ผสมกับเปลือกยางบงฝนและน้ำ ทา	เกล็ด
3	ผึ้ง	ผึ้ง ผึ้ง มิม	<i>Apis sp.</i>	แผลสด	ทาแผล	น้ำผึ้ง
	พืช					
1	เขยตาย	กระรอกน้ำ(ชลบุรี) ลูกเขยตาย (ภาคกลาง) กระรอกน้ำข้าว (ภาคกลาง ชลบุรี) เชนทะ(ภาคเหนือ) ส้มขึ้น(ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ) น้ำข้าว(ภาคกลาง ภาคใต้) ตาระแป (มลายู-ยะลา) พุทธรักษา(สุโขทัย)	<i>Glycosmis pentaphylla</i> (Retz.) DC.	พิษงู	ฝนกับน้ำสะอาด ทาแผล	ราก
2	เครือเขามวกขาว	สร้อยสุมาลี กุมาริกา(ภาคกลาง) เครือเขามวก ตังผู้เครือ(ภาคเหนือ) เถาประหลาด(เขื่อนาพ) มวก ส้มลม (ปราจีนบุรี) ตังคืด(จันทบุรี) เครือ ชูล (สระบุรี อุบลราชธานี) ช้างงา เดียว(ประจวบคีรีขันธ์) ส้มเอ็น (สตูล)	<i>Parameria laevigata</i> (Juss.) M	ห้ามเลือด	ฝนกับน้ำสะอาด ทาแผล	เถา
				แมลงสัตว์กัดต่อย	ฝนกับน้ำสะอาด ทาแผล	เถา
				แมงมุม(บึง)กัด	ฝนร่วมกับ จวงหอม หมาก ผสมน้ำ มะนาวทาแผล	เถา
				อาการท้องเดินเฉียบพลัน	ฝนกับน้ำสะอาด กิน	เถา
				ภาวะอาหารเป็นพิษ	ฝนกับน้ำสะอาด กิน	เถา
3	เครื่องสังวาลพระอินทร์	รังนกกะสา (จันทบุรี) ซ้องนางกลี (ภาคใต้) สังวาลพระอินทร์ (นครราชสีมา) เขียงคำ เขียวคำ	<i>Cassythia filiformis</i> L.	ลมพิษ	ผสมกับเมล็ดพืงพอนคั่วเม็ช ตำพอ หยาบ ทา	เถา
4	เปล้าน้อย	เปล้าน้อย (ปราจีนบุรี) ประจวบคีรีขันธ์) เปล้าทำโท(ภาค	<i>Croton stellatopilosus</i> H. Ohba	ท้องเดินเฉียบพลัน	ใช้ต้มร่วมกับพะเนียงหัด เปลือยเลือด กิน	แก่น
5	เป็อยเลือด	มะเกลือเลือด ตะแบกเลือด(ภาคกลาง) เป็ย (อุบลราชธานี) เป็อยบั้ง เป็อยปี เป็อยสะแอน(ภาคเหนือ) โคะกาง(กะเหรี่ยง-เชียงใหม่) มะกา	<i>Terminalia mucronata</i> Craib & Hutch.	ท้องเดินเฉียบพลัน	ทาเกลือ อย่างไฟ แขน้ำกิน	แก่น
				ท้องเดินเฉียบพลัน	ใช้ต้มร่วมกับแก่นเปล้าน้อยและ พะเนียงหัด กิน	แก่น
6	เพกา	เพกา (ภาคกลาง) ลิ่นฟ้า(เลย) มะลิดไม้ มะลื่นไม้ ลิดไม้(ภาคเหนือ) หมากลื่นก้าง หมากลื่นข้าง(เงี้ยว-ภาคเหนือ) เบ โภ(มลายู-นราธิวาส)	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Benth. ex Kurz	ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	เอาเปลือก ฝนน้ำ ทาแผล	เปลือก
				ท้องเดินเฉียบพลัน	เอาเพกา จิง ข่า อย่างละหนึ่งกำมือ ใส่น้ำอ้อย ตำกิน	เปลือก

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บำบัดอาการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
7	เล็บแมว (เล็บเหยี่ยว)	พุทราขอ เล็ดเหยี่ยว(ภาคกลาง) หมากหนาม หนามเล็บเหยี่ยว มะ ต้นขอ(ภาคเหนือ) ยับยิว(ภาคใต้)	<i>Ziziphus oenoplia</i> (L.) Mill. var. <i>oenoplia</i>	อาเจียนเป็นเลือด	ดื่มร่วมกับตะคอง ผ่างแดง กิน	ต้น
				พิษจากสารเคมี	ดื่มร่วมกับรางจืดดอกม่วง ย่านางแดง กิน	ราก
8	เสลดพังพอนตัวเมีย	พญาขอ(ทั่วไป) พญาปล้องคำ พญา ปล้องทอง(ภาคกลาง) ลิ่นงูห้า (จันทบุรี) เสลดพังพอนตัวเมีย (พิษณุโลก) พญาปล้องคำ(ลำปาง)	<i>Clinacanthus nutans</i> (Burm. f.) Lindau	ห้ามเลือด	ขี้ให้ช้ำ พอกแผล	ใบ
				ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	ตำร่วมกับใบว่านมหากาฬ ฟ้าทะเลสา โจร ยอดสะเดาใส่เหล้า พอกแผล	
				แมลงสัตว์กัดต่อย	ตำ พอกแผล	ใบ
				แมงป่อง ต่อย	ตำ พอกแผล	ใบ
				ผึ้ง ต่อย แตน ต่อย	ตำ พอกแผล	ใบ
				พิษจากสารเคมี	ตำร่วมกับเสลดพังพอนตัวผู้ และ เหล้า พอกแผล	ใบ
				ลมพิษ	ตำร่วมกับดินสอพอง ผสมน้ำ ทา	ใบ
					ตำร่วมกับเหล้าขาว ทา	ใบ
9	เสลดพังพอนตัวผู้	ทิมเสนต้น เสลดพังพอน เสลดพังพอนตัวผู้(ภาคกลาง)	<i>Barleria lupulina</i> Lindl.	ห้ามเลือด	ขี้ให้ช้ำ พอกแผล	ใบ
				แมงป่อง ต่อย	ตำ พอกแผล	ใบ
10	เอ็นอ้าแดง	เอ็นอ้า(ปราจีนบุรี) หญ้าพลองขน (ชุมพร) อ้าน้อย(เชียงใหม่) เอ็นอ้า น้อย (อบตราสุธานี)	<i>Osbeckia chinensis</i> L.	อาเจียนเป็นเลือด	ดื่มร่วมกับ รางจืด ย่านางแดง หนาด หอม เอ็นอ้าขาว กิน	ต้น
11	เอ็นอ้าขาว	อ้าน้ำ เอ็นอ้าน้ำ(เชียงใหม่)	<i>Osbeckia nepalensis</i> Hook. f.	อาเจียนเป็นเลือด	ดื่มร่วมกับ รางจืด ย่านางแดง หนาด หอม เอ็นอ้าแดง กิน	ต้น
12	เอื้อง-เอื้องหมาขานา	เอื้องเพ็ชร์ เอื้องหมาขานา(ภาค กลาง) บันไดสวรรค์ เอื้องใหญ่ (ภาคใต้) เอื้องต้น(ยะลา) เอื้องช้าง (นครศรีธรรมราช)	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J. Koenig) C.D. Specht [<i>Costus speciosus</i> (J. Koenig) Sm.]	พิษงู	คั้นน้ำกิน และ พอกแผล	หัว
13	แก้มฮั่น(พลอง)	พลวดหม้อ(ชลบุรี) พลองแก้มฮั่น พลองชี้ได้ พลองชี้ฮั่น (ประจวบคีรีขันธ์) ก้นกล้วย	<i>Rhodamnia dumetorum</i> (DC.) Merr. & L.M.Perry	อาหารเป็นพิษ	ดื่มร่วมกับสมุนไพรอีก 6 ชนิด กิน	แก่น
14	แคบ้าน	แค แคบ้าน แคบ้านดอกแดง(ภาค กลาง) แคแดง (เชียงใหม่)	<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Poir.	ท้องเดินเจ็บพลัน	บั้ง ดมกับน้ำปูนใส กิน	เปลือก
					ดมน้ำกิน	เปลือก
					ดมกับหอมแดง เกลือ น้ำตาลทราย เหล้าและน้ำ ดม	เปลือก
15	เหหัวหมู	หญ้าเหหัวหมู(ทั่วไป) หญ้าขนหมู(แม่เ ย)	<i>Cyperus rotundus</i> L.	ห้ามเลือด	ถ้าแผลใหญ่ ตำผสมเหล้า พอก สำหรับแผลเล็ก ตำผสมน้ำปูนใส พอก	หัว
16	แฮนขึ้นาก	ผักขึ้นาก ผักรด(นครราชสีมา) ผักฮาก	<i>Erythralum scandens</i> Blum	อาหารเป็นพิษ	ฝนกับน้ำกิน	ราก
17	ไค้ไม่รู้ลืม	จี้ไพนกุ่ม(เลย) ถึงไพนกุ่ม (ชัยภูมิ) หญ้าไถ่นกุ่ม หญ้าปราบ หญ้าสามสิบสองหาบ หนาดผา	<i>Elephantopus scaber</i> L. var. s	อาหารเป็นพิษ	ดื่มร่วมกับสมุนไพรอีก 6 ชนิด กิน	ต้น

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บَابคอกการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
18	โปรงฟ้า-โปรงฟ้าแดง	ล่องฟ้า(อุตรธานี) สมุยหอม (นครศรีธรรมราช) เหมื่น (จันทบุรี)	<i>Clausena harmandiana</i> (Pierre) Pierre ex Guillaumin	แมลงสัตว์กัดต่อย	ฝนกับน้ำมันาว กิน ทา	ราก
19	โลดทะนงแดง	ข้าวเย็นเนิน (ราชบุรี) ประจวบคีรีขันธ์) สู่เคี้ย คู่เบี้ย (เพชรบุรี) ทะนง รักทะนง (นครราชสีมา) ทะนงแดง (ประจวบคีรีขันธ์) นางแซง (อุบลราชธานี) โลดทะนงแดง (บุรีรัมย์) หนาดคำ(ภาคเหนือ)	<i>Trigonostemon reidioides</i> (Ku	แมลงสัตว์กัดต่อย	ฝนกับน้ำมันาว ทา	ราก
				พิษงู	ฝนกับหมาก กิน ฝนกับหมากและน้ำมันาว ทา	ราก
				อาหารเป็นพิษ	ฝนกับน้ำข้าวข้าว กิน	ราก
20	ไซซุ-ชิงชี	กระดาดขาว กระโรคใหญ่ จิงโจ้ พญาจอมปลวก แสมซอ(ภาคกลาง) กระดาดป่า(ชลบุรี) ค้อนกลอง (เพชรบูรณ์) ค้อนฆ้อง(สระบุรี) ชายชู้ หมากหมก (ชัยภูมิ) ชีซอ (ปราจีนบุรี) รัม (สงขลา) พวงมาระคอ เม็งซอ(ปัตตานี) แสมน้ำทลาย(เชียงใหม่) หนวดแมวแดง (เชียงใหม่)	<i>Capparis micracantha</i> DC.	อาหารเป็นพิษ	ขูดคั้น ใส่น้ำดื่ม	ราก
21	ไผ่จืด	ไผ่ร้อยกอ ไผ่น้อย (เลย)	<i>Pogonatherum paniceum</i> (Lamk) Hack	แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก	หุงกับน้ำมันงาและหนามอีก 7 ชนิด ทาแผล	ทั้งต้น
22	ไผ่ป่า	ไผ่หนาม (ภาคกลาง) ชางหนามชาน(ภาคเหนือ) ชารอง (นครพนม) ทะงาน ซอง(ตราด) ไผ่รวก (กาญจนบุรี) วาคะยู (กะเหรี่ยง) ระไซ (เขมร-สุรินทร์)	<i>Bambusa bambos</i> (L.) Voss	ห้ามเลือด	ขูดผิว พอกแผล	ผิว
23	ไพล	ว่านไฟ (ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ปูลอย ปูลุย	<i>Zingiber montanum</i> (J. Koenig) Link ex A. Dietr.	พิษจากสารเคมี	ตำรวมกับสมุนไพรหลายชนิด คั้นน้ำดื่ม	หัว
24	ไมยราบ	ระงับ(ภาคกลาง) กระทึบยอดหนามหญ้าราบ(จันทบุรี) หญ้าจิชอบ หญ้าป็นยอด(ภาคเหนือ) กะหังบ (ภาคใต้) ก้านของ(นครศรีธรรมราช)	<i>Mimosa pudica</i> L.	พิษจากสารเคมี	คั้นกับสมุนไพรอีกสามชนิดกิน	ทั้งต้น
25	กระเพราแดง	กะเพราชน กะเพราขาว กะเพราแดง (ภาคกลาง) อีสุไทย (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) กอมก้อ กอมก้อดง (เชียงใหม่)	<i>Ocimum sanctum</i> Linn.	อาหารเป็นพิษ	คั้นร่วมกับสมุนไพรอีก 6 ชนิด กิน	ราก
26	กระแจะ-พญาฮา	พญาฮา ดุมตั้ง (ภาคกลาง ราชบุรี) ขะแจะ(ภาคเหนือ) ดุมตั้ง พิณยา	<i>Naringi crenulata</i> (Roxb.) Nicolson	แมลงสัตว์กัดต่อย	ฝนกับน้ำมันาว กิน ทา	ราก
27	กระโดน	ปุย (ภาคใต้ ภาคเหนือ) ปุยกระโดน (ภาคใต้) ปุยขาว ผ้าฮาด(ภาคเหนือ)	<i>Careya arborea</i> Roxb	ลมพิษ	เคี้ยวฟัน	ใบ

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บَابคอกการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
28	กระชาย	ว่านพระอาทิตย์ (กรุงเทพฯ) กระชายดำ กะแอน จิงทราย(มหาสารคาม) ละแอน(ภาคเหนือ) จี๊ปู ซี่ฟู เปาซอ เไระ เป้าสี่ระแอน (กะเหรี่ยงแม่ฮ่องสอน)	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	พืชจากสารเคมี	ตำรวมกับสมุนไพรหลายชนิด คั้นน้ำดื่ม	หัว
29	กระบก	กระบก กระบก ทรบกก(ภาคกลาง) บกหมากบก (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) มะมื่น มื่น (ภาคเหนือ) มะลั่น หมักลั่น (นครราชสีมา สุโขทัย)	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A. W. Benn.	อาหารเป็นพิษ	แช่น้ำดื่ม หรือเคี้ยวกลืน	เปลือก
30	กระพังโหม-ศูดหมาศูดหมา	พังโหม(ภาคกลาง)ย่านพาโหม (ภาคใต้) หญ้าศูดหมา (ภาคเหนือ) ศาดานตัวผู้ (นครราชสีมา)	<i>Paederia linearis</i> Hook. f. var. <i>linearis</i>	ลมพิษ	ทุบ คั้นน้ำทา	ราก
31	กล้วยดิบ	ดิบคำ อีดิบ กล้วยดิบน้อย	<i>Musa X paradisiaca</i> L.	ลมพิษ	ต้มกับต้นกล้วยแสด คั้น	ใบ
32	กล้วยน้ำว้า	กล้วยนาก(กรุงเทพฯ) กล้วยมะลิอ่อน (จันทบุรี) กล้วยใต้ กล้วยส้ม (ภาคเหนือ) กล้วยอื่ออง(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) กล้วยอ่อง (ชัยภูมิ) กล้วยตานีอ่อน (อุบลราชธานี)	<i>Musa</i> ABB cv. Klui "Namwa" (<i>Musa sapientum</i> L.)	ท้องเดินเจ็บพลา้น	กินกล้วยดิบ	ผล
33	กอมก้อลอดซอน	แผ่นดินเย็น(ภาคกลาง) หญ้าเลือด (๕)	<i>Aristolochia arenicola</i> Hance	พิษงู	ฝนร่วมกับรากดินตั้งเคี้ยว ชายเคน สัก รอบปากแผล ง่ามมือ ง่ามเท้า	ราก
34	กระเม็ง	กระเม็งตัวเมีย คัดเม็ง(ภาคกลาง) หญ้าสับ ส้อมเกี้ยว (ภาคเหนือ)	<i>Eclipta prostrata</i> (L.) L.	ห้ามเลือด	ตำพอกแผล	ทั้งต้น
				อาเจียนเป็นเลือด	ตำผสมเหล้าขาว คั้นน้ำดื่ม	ทั้งต้น
35	กะเลา-อินทนิลบก	อินทนิลบก(ภาคกลาง) กาสลา กาสลา(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จ้อล่อ จะล่อหูกวาง หูกวาง(ภาคเหนือ) กากะเลา (อุบลราชธานี)	<i>Lagerstroemia macrocarpa</i> Wall. ex Kurz	ท้องเดินเจ็บพลา้น	ชุบน้ำเกลือ บั้งไฟ แช่น้ำกิน	เปลือก
36	ขนุน	ขนุน ขนุนละมุด (ทั่วไป) หมักหมี่ (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) มะขนุน (ภาคเหนือ) เนน (นครราชสีมา)	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	อาหารเป็นพิษ	ฝนกับน้ำข้าวข้าว คั้น	ราก
37	ขมิ้นเครือ	ขมิ้นเครือ (ภาคใต้ จันทบุรี) ขมิ้นฤๅษี ฮับ (ภาคใต้) แสม (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)	<i>Arcangelisia flava</i> (L.) Merr	พืชจากสารเคมี	ต้มกับสับเสื่อ รากจืดคอกม่วง ไมขราบ คั้นน้ำ	เถา
38	ขมิ้นชัน	ขมิ้น (ทั่วไป) ขมิ้นแกง ขมิ้นหยอก ขมิ้นหัว(เชียงใหม่) ขมิ้น หมิ้น (ภาคใต้)	<i>Curcuma longa</i> L.	อาเจียนเป็นเลือด	ต้มกับว่านเอ็นเหลือง กิน	หัว
				อาเจียนเป็นเลือดจากแผลในกระเพาะอาหาร	ตำ คั้นน้ำดื่ม	หัว
				ลมพิษ	ฝนน้ำข้าวข้าวทา	หัว
				พืชจากสารเคมี	ตำกับสมุนไพรอีก 4 ชนิด คั้นน้ำดื่ม	หัว
39	ขมิ้นดำ	ว่านขมิ้นดำ ว่านมหามง (เชียงใหม่)	<i>Curcuma aeruginosa</i> Roxb.	อาหารเป็นพิษ	เคี้ยวกิน	หัว

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บَابคอกการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
40	ข่าบ้าน	กุกุกโรหิณี (ภาคกลาง) ข่าหยวก ข่าหลวง(ภาคเหนือ)	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	ท้องเดินเจ็บพาลัน	ตำกับเพกา จิงอ่อน กิน	หัว
41	ข่าลิง	ข่า (อุบลราชธานี) ข่าลิง (ภาคใต้นครราชสีมา) ภูวะก็อดิง (นราธิวาส)	<i>Alpinia conchigera</i> Griff.	แมลงสัตว์กัดต่อย	ตำใส่น้ำหน่อไม้ดอก พอกแผล	หัว
42	ข้าว	ข้าวเจ้า ข้าวหอมแรง (ทั่วไป) ข้าวเหนียว	<i>Oryza sativa</i> L.	ลมพิษ	ตำกับเปลือกขูดงา ผักแป้น ทา	เมล็ด
43	ข้าวเย็นเหนือ	ข้าวเย็นออก ข้าวเย็นเหนือ หัวข้าวเย็น	<i>Smilax corbularia</i> Kunth	อาเจียนเป็นเลือดทั่วไป	ต้มกับรากกาสะลอง ผ่าง กิน	หัว
44	ขิง	ขิงแกลง ขิงแดง (จันทบุรี) ขิงเผือก (เชียงใหม่) สะเอ(แม่ฮ่องสอน)	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ท้องเดินเจ็บพาลัน	ตำกับเพกา ข่าอ่อน กิน	หัว
45	คูน	คูน(ภาคกลาง ภาคเหนือ) ชัยพฤกษ์ ราชพฤกษ์ (ภาคกลาง) ลมแล้ง (ภาคเหนือ)	<i>Cassia fistula</i> L.	ท้องเดินเจ็บพาลัน	ต้มกิน	เปลือก
46	จวงหอม	จวง จวงหอม (ภาคใต้) การบูร (หนองคาย) จะไลคั้น จะไลหอม (ภาคเหนือ) เทพทาโร(ทั่วไป) พลุคั้นขาว(เชียงใหม่)	<i>Cinnamomum parthenoxylon</i> (Jack) Meisn.	แมงมุม(บึ้ง)กัด	ฝนกับเกลือเขมรขมขาว หมาก น้ำมะนาว ทาแผล	แก่น
47	จางจืด	จางจืด (มุกดาหาร) ดาปลาตัน นางโย แฟนน้อย(เลย) โจ๊กขน มะเฟืองป่า(เชียงใหม่) ชงแก(ยะลา) ดาเสื่อหุ้ง กะดอนองอปี(ปัตตานี)	<i>Heynea trijuga</i> Roxb. ex Sims	อาหารเป็นพิษ	ฝนกับน้ำ กินบ่อยๆ	ราก
48	จานเครือ-กวางเครือ	ทองเครือ(ภาคกลาง) กวางเครือ (ภาคเหนือ) จานเครือ(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ดานจอมทอง (ชัยภูมิ) โป้ตะกู(กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) โป้มือ(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)	<i>Butea superba</i> Roxb.	ท้องเดินเจ็บพาลัน	เอาเถาทาเกลือปิ้งไฟแช่น้ำ กิน	เถา
49	ชาด	ชาด พันชาด (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) เตรีย (เขมร-สุรินทร์) ทรายาก(ชุมพร)	<i>Erythrophleum succirubrum</i> Gagnep.	ท้องเดินเจ็บพาลัน	ต้มน้ำดื่ม	เปลือก เนื้อไม้
50	ชายแดน	แคหาง(จันทบุรี) พญาธรรค้ำ(ชลบุรี) โมดคง(ระยอง) กะเจียน(ชัยภูมิ) จันทน์คิง ทรายเค้น(ขอนแก่น) สะบันงาป่า(ภาคเหนือ) คำสามซีก (เชียงใหม่) เหลือง (ลำปาง)	<i>Hubera cerasoides</i> (Roxb.) Chaowasku	พิษงู	ฝนร่วมกับรากกอมก้อยตลอดจนดินคั้งเตี้ย สักรอบปากแผล ง่ามมือ ง่ามเท้า	ราก
51	ดีคน-ราชคืด	ดีคน ราชคืด(ภาคกลาง) พระยาคาบหัก (ตราด) มะขี้เหา มะดีคาวย (ภาคเหนือ) กาจับหลัก ยาแก้ยากขม (เชียงใหม่) เพ็ชระฟาน(นครราชสีมา) กะคืด ณะคืด(ภาคใต้) มะลาคา (ปัตตานี)	<i>Brucea javanica</i> (L.) Merr.	พิษงู	ฝนกับโลดทะนงแดง ใสน้ำมะนาว ทั้งกินและทา	ราก

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บำบัดอาการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
52	ตะเคียน	ตะเคียนทอง ตะเคียนใหญ่(ภาคกลาง) แคน(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จะเคียน (ภาคเหนือ) ไพร(ลัวะ-เขียงใหม่) กะลี้ โกลี้(กะเหรี่ยง-เขียงใหม่) จูเค้ โขเก(กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)	<i>Hopea odorata</i> Roxb.	แผลสด	ฝนกับน้ำดื่มสุก ทาแผล	เปลือก
53	ตะไคร้	ตะไคร้ (ภาคกลาง) จะไคร (ภาคเหนือ) ไคร(ภาคใต้) เชิดเกรย (เขมร-สุรินทร์) หัวสิงโต(เขมร-ปราจีนบุรี) ข่าหอม หัววอตะโป (แม่ฮ่องสอน)	<i>Cymbopogon citratus</i> (DC.) Stapf.	พืชจากสารเคมี	ต้มน้ำดื่ม บำบัดกลิ่น ไล่ยุง	ต้น
54	ตะไคร้หอม	ตะไคร้หอม (ภาคกลาง) ตะไคร้แดง (นครศรีธรรมราช) ตะไคร้มะขูด จะไครมะขูด(ภาคเหนือ)	<i>Cymbopogon nardus</i> (L.) Rendle	พืชจากสารเคมี	ต้มน้ำดื่ม บำบัดกลิ่น ไล่ยุง	ต้น
55	ตะคอง	ตะครอง หมากกะทันช้าง(ภาคกลาง) มะคันคง มะหมากมา หมากมา (ภาคเหนือ) นามค้อม นามค้อม นามตะคอง(อุบลราชธานี) อัง โกรง(เขมร-สุรินทร์)	<i>Ziziphus cambodiana</i> Pierre	แผลสด	ฝนทาแผล	เปลือก
56	ดาไ้-กำแพงเจ้าจัน	กำแพงเจ้าจัน(ทั่วไป) ตะกุ่มนง (ราชบุรี) มะต้อมไ้(ภาคเหนือ) ดาไ้(พิษณุโลก) หลุมนง(ภาคใต้) น้ำอง สามชั้น (เลย)	<i>Salacia chinensis</i> L.	อาหารเป็นพิษ	ต้มน้ำดื่มร่วมกับสมุนไพรอื่น 6 ชนิด กิน	แก่น
57	ดากวาง	ดากวาง (นครพนม) กำแพงเจ้าจัน (หนองคาย) ดากวาง(ลำปาง) กระดอเย็น ดากวาง (เกาะช้าง) กระโดนเย็น (ชลบุรี) กำคอง (สุราษฎร์ธานี) ขอบคั้งเถา ตะก้อง (ชุมพร)	<i>Salacia verrucosa</i> Wight.	อาหารเป็นพิษ	ต้มน้ำดื่มร่วมกับสมุนไพรอื่น 6 ชนิด กิน	แก่น
58	ตำลึง	ผักตำลึง(ภาคกลาง) แคลดอก (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ผักแคบ (ภาคเหนือ)	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	ลมพิษ	ตำผสมเหล้าขาว ทา	ใบ
				ลมพิษ	ทุบ คั้นน้ำทา	เถา
59	ดินดั่งเตี้ย	นมแมวป่า(ภาคเหนือ) ที่เขา พิพวนนี้	<i>Uvaria cherrevensis</i> (Pierre ex Finet & Gagnep.) L. L. Zhou, Y. C. F. Su & R. M. K. Saunders	พิษงู	ฝนร่วมกับรากกอมก้อยตลอดจน ทรายแดง สักรอบปากแผล ง่ามมือ ง่ามเท้า	ราก
60	ถั่วแระ	ถั่วแระ ถั่วแม่ตาย(ภาคกลาง) ถั่วแระ(ชุมพร) มะแสะ มะแสะต้น (ภาคเหนือ)	<i>Cajanus cajan</i> (Linn.) Millsp.	ลมพิษ	ต้มน้ำดื่มร่วมกับสมุนไพรอื่น	ต้น
61	ทับทิม	ทับทิม (ภาคกลาง) มะเกี๊ยะ (ภาคเหนือ) พิลขาว มะก่องแก้ว (น่าน) หมากจิ้ง(แม่ฮ่องสอน) พิล (หนองคาย)	<i>Punica granatum</i> L. var. <i>granatum</i>	ท้องเดินเฉียบพลัน	โขลกใส่น้ำผึ้ง กิน	ลูกอ่อน
				ท้องเดินเฉียบพลัน	ฝนกับน้ำปูนใส กิน	เปลือกลูกแก่

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บำบัดอาการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
62	นางพญาเสือโคร่ง	ฉวีวรรณ ชมพู่พิงค์ (ทั่วไป) นางพญาเสือโคร่ง(ภาคเหนือ) เส่ค่า แ้ว เส่แม่ เส่ลาแหล่(กะเหรี่ยง- เชียงใหม่)	<i>Prunus cerasoides</i> D. Don	พืชจากสารเคมี	ต้มน้ำกับรังจืดดอกม่วง ย่านางเขียว ย่านางแดง กิน	เปลือก
63	บวบเหลี่ยม	บวบเหลี่ยม(ภาคกลาง) มะนอยงู มะนอยเหลี่ยม (ภาคเหนือ) บวบหวาน (แม่ฮ่องสอน) มะนอย หมักนอย (เชียงใหม่) กะตอโร(ปัตตานี) เคาเร เนอุมู เคาเรต่ำ(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)	<i>Luffa acutangula</i> (L.) Roxb.	แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	โขลก พอกแผล	ใบ
64	บอระเพ็ด	บอระเพ็ด (ทั่วไป) เครือเขาสอง จุ่งจิง (ภาคเหนือ) ตัวเจตมูลยาน เถาหัวด้วน(สระบุรี) หางหนู (สระบุรี อุบลราชธานี) เจตมูลหนาม (หนองคาย)	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook. f. & Thomson	แมลงสัตว์กัดต่อย	เอาขางจากเถาสดทาแผล	เถา
65	บัวบก	บัวบก (ภาคกลาง) ผักหนอก (ภาคเหนือ) ผักแว่น(ภาคใต้)	<i>Centella asiatica</i> (L.) Urb.	แผลสด	ตำพอกแผล	ใบ
66	บุก	บุก (ทั่วไป)	<i>Amorphophallus saraburiensis</i> Gagnep.	แมลงสัตว์กัดต่อย	ผ่านหัวปิดแผล	หัว
67	ประดงเลือด	กระพ่อนลอก (ตราด) ประดงไฟ ประดงเลือด(ราชบุรี) มะพอก(ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ราชบุรี) พอก (อุบลราชธานี) ตะเถาะ ตะโลก (สุรินทร์) มะมือ หมักมอก หมักมือ (ภาคเหนือ) จั๊ด จั๊ด(ลำปาง) ทำลอก (นครราชสีมา ปราจีนบุรี พิจิตร โลก) มะกลอก(สุโขทัย อุตรดิตถ์) หมา กรอก (ประจวบคีรีขันธ์)	<i>Parinari anamense</i> Hance	อาเจียนเป็นเลือดจากซ้ำใน	ต้มน้ำรวมกับแก่นฝาง กิน	แก่น
68	ประดู่ป่า	ประดู่ ประดู่ป่า (ภาคกลาง) ประดู่ เสน(ราชบุรี สระบุรี) คู้ คู้ป่า (ภาคเหนือ) ละนอง(เชียงใหม่) จี ด็อก(ฉะเชิง-แม่ฮ่องสอน) ตะเลอ ตะเ เลอ(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	ท้องเดินเจ็บพลา้น	เคี้ยวกลืนแต่น้ำ	เปลือก
69	ปลาไหลเผือก	ปลาไหลเผือก(ภาคกลาง) คณาง ชะนาง(ตราด) เอียนค้อน หอกบ่อ ทอง หอกไม้ถึง(ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ) ดุงสอ แสพัน ชั้น (ภาคเหนือ) เพี้ยก(ภาคใต้) ไหล เผือก(ตรัง) กรุงบาดาล(สุราษฎร์ ธานี) ตรึงบาดาล(ปัตตานี) ดูวเบ้าะ มิง ดูวอวมิง(นราธิวาส)	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	แผลสด	ต้มน้ำกับพะเนียงหัด หญ้ารีแพร์ กิน	ราก
				แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	ฝนกับน้ำ ทาแผล	ราก
				อาหารเป็นพิษ	ฝนกับน้ำ กิน	ราก
				อาเจียนเป็นเลือด	ฝนกับเหล้า กิน	ราก

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีกรใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บำบัดอาการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
70	ปอพาน	ปอพาน(เขียงใหม่) ขี้หมาแห้ง (สุโขทัย) ปอขี้ตุ่น(อุตรดิตถ์) ปอที (อุบลราชธานี) ปอปาน (นครราชสีมา) ปอพราน (จันทบุรี นครราชสีมา)	<i>Colona auriculata</i> (Desf.) Craib	ห้ามเลือด	ตำพอกแผล	ใบ
71	ปาน	ปานรามิ (กรุงเทพฯ) ปอปาน ดานขโมย(ภาคกลาง) เรือกาบปริ (เขียงใหม่) สร้อยป่า (แพร่) ปอบอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ปานแดง (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) กะเมย (เขมร)	<i>Boehmeria nivea</i> (L.) Gaudich.	แผลเน่าเปื่อยจากพิษงู	ฝนกับน้ำสะอาดทาแผล	ราก
72	ปีบ-กาสะลอง	ปีบ(ภาคกลาง) กาสะลอง กาดสะลอง(ภาคเหนือ) เต็กตองโพ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)	<i>Millingtonia hortensis</i> L. f.	อาเจียนเป็นเลือดทั่วไป	ต้มกับหัวข้าวเย็นเหนือ แก่นฝาง กิน	ราก
73	ผักแป้น-กุ้ยช่าย	กุ๊ยไฉ่ กุ้ยช่าย (ทั่วไป) หอมแป้น (ภาคกลาง) ผักแป้น(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)	<i>Allium tuberosum</i> Rottler ex Spreng.	ลมพิษ	ตำกับข้าวสารเจ้า ทา	ต้น
74	ผักกระสัง	ผักกระสัง(ทั่วไป) ผักกูด(เพชรบุรี) ผักฮากกล้วย(ภาคเหนือ) ซากูรด (ภาคใต้) ดาจีโพ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ผักราชวงศ์ (แม่ฮ่องสอน) ผักสังเขา(สุราษฎร์ธานี)	<i>Peperomia pellucida</i> (L.) Humb; Bonpl & Kunth	ห้ามเลือด	ตำผสมกับน้ำปูนใส ทา	ทั้งต้น
75	ฝรั่ง	ฝรั่ง(ภาคกลาง) หมากสิดา(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) สิดา (นครพนม) มะก้วยกา มะมัน (ภาคเหนือ) มะกา(แม่ฮ่องสอน) มะก้วย(เขียงใหม่) มะจิน(ตาก) ยามู ย่ามู(ภาคใต้) จุ่มโป้(สุราษฎร์ธานี)	<i>Psidium guajava</i> L.	ห้ามเลือด	ขี้กับใบพลู คั้นน้ำทาแผล	ใบ
76	ฝาง	ฝาง(ทั่วไป) ฝางส้ม (กาญจนบุรี) ง้าย(กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)	<i>Caesalpinia sappan</i> L.	อาเจียนเป็นเลือดทั่วไป	ต้มกับรากกาสะลอง หัวข้าวเย็นเหนือ	แก่น
				อาเจียนเป็นเลือดจากซ้ำ	ต้มรวมกับแก่นประดงเลือด กิน	แก่น
77	พริกป่า	พริกกา พริกปานก(ชลบุรี) พริกป่า(ระ	<i>Tabernaemontana pauciflora</i> Blume	ท้องเดินเจ็บพลัน	เอารากมาฝนกับเหล้า กิน	ราก
78	พลู	พลูจิน(ภาคกลาง) ใบปู้(ภาคเหนือ) สะบรุ้(ปะหล่อง) ปูทะเล(กะเหรี่ยงแดง) ใบพลู(ภาคใต้) เปล้าฮ้วน ซีเก๊ะ(นราธิวาส)	<i>Piper betle</i> L.	ห้ามเลือด	ขี้กับใบฝรั่ง คั้นน้ำทาแผล	ใบ
79	พวงพีแดง	ขี้ขม ขุมวัน นมหวาน(ระนอง) นางเข้มป่า สะมุด(จันทบุรี) พวงพีแดง(เลย) ฝาละมี(ตรัง) พนมสวรรค์ป่า(ยะลา) มะปิ้งง (นราธิวาส)	<i>Clerodendrum villosum</i> Blume	อาหารเป็นพิษ	ฝนกับรากสมัดน้อย รากส่องฟ้า กิน	ราก
80	พะเนียงหัด	พะเนียงหัด ซี(อุบลราชธานี) ผีเสื้อแดง(เขียงใหม่) ขายปู้ สองสลึง(ชลบุรี) พิชญ โลก)	<i>Lophopetalum dupeteanum</i> Pierre	แผลสด	ยาทา ฝนกับน้ำทาแผล ยากิน ต้มกับรากปลาไหลเผือก และหญ้ารี้แพร์ กิน	เปลือก

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บำบัดอาการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
				ท้องเดินเจ็บพลิ้น	ดื่มกับแก่นเปล้าน้อยและแก่นเป็ย เลือด กิน	แก่น
81	พิ๊ก	พิ๊ก(ทั่วไป) พิกขาว พิกจีน พิกเขียว แปง(ภาคกลาง) ขี้พริ้ว(ภาคใต้) พิก ขี้หนู พิกจิง มะพิ๊กขม มะพิ๊กหม่น ขม(ภาคเหนือ) มะพิ๊กหอม (แม่ฮ่องสอน) ดีหมื่อ(กะเหรี่ยง- แม่ฮ่องสอน)	<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	เนื้อพิ๊ก ขูดฝอย พอกแผล	ลูก
82	ฟ้าทะลายโจร	ฟ้าทะลาย ฟ้าทะลายโจร(กรุงเทพฯ) หญ้างักนงู(สงขลา) ชีบั้งกี(จีน)	<i>Andrographis paniculata</i> (Burm. f.) Wall. ex Nees	แผลสด	ตำกับเสลดพังพอนตัวเมีย ผสมน้ำ หรือน้ำผึ้ง พอกแผล	ใบ
				แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	ตำกับเสลดพังพอนตัวเมีย ใบว่าน มหากาฬ ยอดสะเดา ให้แหลก ผสม เหล้า ทาแผล	ใบ
83	มะเฟือง	มะเฟือง(ทั่วไป) สะบือ(เขมร)	<i>Averrhoa carambola</i> L.	พิษจากสารเคมี	ตำกับสมุนไพรอีก 4 ชนิด คั้นน้ำดื่ม	ลูก
84	มะกล่ำ	ดากล่ำ ชะอมเทศ มะกล่ำตาหนู (ทั่วไป) กล่ำเครือ กล่ำตาไก่ มะกล่ำ เครือ มะกล่ำแดง มะแกล้(เขียงใหม่) เกมกรอม(สุรินทร์) มะขามเถาไม้ ไฟ(ตรัง) หมากกล่ำตาแดง (ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ)	<i>Abrus precatorius</i> L.	ลมพิษ	ฝนทา	ราก
85	มะกอกกั้น-มะกอก เลื่อม	มะกอกเลื่อม (ภาคกลาง) กอกกั้น มะนิม(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) มะกอกเลือด(ภาคใต้) เก็ม มะเก็ม (ภาคเหนือ) มักเห่เลียม มะเลื่อม (จันทบุรี) กอกเลื่อม โมกเลื่อม (ปราจีนบุรี) มะกอกเกลื่อน(ราชบุรี)	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	ท้องเดินเจ็บพลิ้น	เอากิ่งที่ปอกเปลือกแช่น้ำเดือด กินน้ำ	กิ่ง
86	มะขาม	มะขาม (ทั่วไป) ตะดูบ (นครราชสีมา) ม่องโคล้ง (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) มอดเล ลำมอ เกล(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) หมาก แกง(ลาน-แม่ฮ่องสอน) อำเป็ยล (เขมร)	<i>Tamarindus indica</i> L.	แมลงสัตว์กัดต่อย	เอามะขามเปียกตำกับหัวหอมแดง ทา	เนื้อในฝัก
87	มะขามเทศ	มะขามเทศ(ภาคกลาง) กำเทศ (สิงห์บุรี) มะขามแป (ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ) มะขามข้อง (แพร่)	<i>Pithecellobium dulce</i> (Roxb.) Benth	ท้องเดินเจ็บพลิ้น	ฝนกับน้ำข้าวข้าว กิน	ราก
88	มะคำแต้	มะคำแต้ (ทั่วไป) มะคำหนาม(ภาค กลาง ภาคเหนือ) มะคำหุ้ม (ภาคเหนือ) แต้(ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ) กรอถ้อส (เขมร-พระตะบอง) ก่อเก๊ะ ก้าเกาะ (เขมร-สุรินทร์)	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. ex Miq. var. <i>siamensis</i>	ท้องเดินเจ็บพลิ้น	แช่น้ำดื่ม	เปลือก
89	มะนาว	มะนาว ส้มมะนาว(ทั่วไป) โกรษะมี	<i>Citrus x aurantifolia</i> (Christm.) Swingle	แมลงสัตว์กัดต่อย	ฝนโคลทงนงแดงกับน้ำมะนาว ทาแผล	ลูก

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บำบัดอาการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
90	มะม่วง	มะม่วง(ทั่วไป) มะม่วงบ้าน มะม่วงสวน (ภาคกลาง) มะม่วงกะเลิง มะม่วงขี้ควาง(ภาคใต้) ไตร์ก (นครราชสีมา) สะวาย(เขมร) แป (ละโว้-เชียงใหม่) ลำเคาะ	<i>Mangifera indica</i> L.	ท้องเดินเจ็บพาลัน	ดื่มน้ำกิน	เปลือก
91	มะระขี้นก	มะระขี้นก มะระเล็ก(ทั่วไป) มะร้อยรู(ภาคกลาง ภาคใต้) มะไห้ มะห้อย (ภาคเหนือ) ผักไห (นครศรีธรรมราช) ผักเขย(สงขลา) สุพะซู สุพะเด(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)	<i>Momordica charantia</i> L.	คลื่นมพิษ	ตำกับดินจอมปลวก ทาขึ้น	ใบ
92	มะละกอ	มะละกอ (ทั่วไป) บักหุ้ง หมักหุ้ง (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ลอกอ (ภาคใต้) มะก้วยเทศ(ภาคเหนือ) สะกุกขัส(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) หมากขวางพอ(เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ก้วยลา (ยะลา) แดงตัน(สตูล) มะเต๊ะ (มลายู-ปัตตานี)	<i>Carica papaya</i> L.	อาเจียนเป็นเลือดจากซ้ำ	ดื่มน้ำกับแก่นมะขาม น้ำตาล ดื่มน้ำตาล ดื่มน้ำ	เปลือกลูก
93	ขางบง	ขางบง ขาง โบรม(นครพนม นครราชสีมา)	<i>Persea kurzii</i> Kosterm.	ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	เอาเกลือปลาช่อนคั่วแล้วตำละเอียด ผสมกับเปลือกขางบงฝน และน้ำทาแผล	เปลือก
94	ย่านาง (เขียว)	เถาย่านาง เถาวัลย์เขียว หญ้ากิกินี (ภาคกลาง) ผักจอยนาง จ้อยนาง (ภาคเหนือ) ยาดนาง วันยอ(สุราษฎร์ธานี) เถาร้อยปลา ปู่เจ้าเขาเขียว ย่านางขาว	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ห้ามเลือด	ตำให้ละเอียด พอกแผล	ใบ
				อาหารเป็นพิษ	ดื่มรวมกับรางจืดดอกม่วงและย่านาง	ใบและเถา
95	ย่านางแดง	หญ้านางแดง ย่านางแดง(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ขัน เครือขันธ์(ภาคเหนือ) สยาน(ลำปาง ตาก)	<i>Lysiphyllum strychnifolium</i> (Craib) A. Schmitz	อาหารเป็นพิษ	เคี้ยว กลืนน้ำ	ใบ
					ฝนกับน้ำ กิน	เถา
					ดื่มน้ำหรือเถา กิน	ใบ เถา
					ดื่มรวมกับรางจืดดอกม่วงและย่านาง	ใบและเถา
				อาเจียนเป็นเลือดทั่วไป	ดื่มรวมกับสมุนไพรอีก 4 ชนิด กิน	ใบและเถา
96	ยาสูบ	ยาสูบ (ทั่วไป) จะวัว (เขมร-สุรินทร์)	<i>Nicotiana tabacum</i> L.	ห้ามเลือด	เอามาผสมกับใบสาบเสือ ทุบ ผสมเหล้าขาว พอกแผล	ใบ
97	รกฟ้า	รกฟ้า(ภาคกลาง) สกฟ้า(ภาคเหนือ) กอง(ภาคเหนือ สงขลา) เชือก เชือก (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) คลี่ (ลำย-สุรินทร์) จะลิก(เขมร-บุรีรัมย์) เชือก(สุโขทัย) สะพิแกล(กะเหรี่ยง-เชียงใหม่)	<i>Terminalia alata</i> B. Heyne ex Roth	แผลสด	ฝนทาแผล	เปลือก

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บَابคอกการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
98	รางแดง	รางแดง เถาวัลย์เหล็ก(ภาคกลาง) กิ่งแถบ(ภาคเหนือ) ทรงแดง (ภาคใต้) เถามวกเหล็ก(สระบุรี) กะ เลียงแดง(ชลบุรี) เขาแถบ สองหน้ (เลย) ปลูกแถบ(บุรีรัมย์) แสงอาทิตย์(ประจวบคีรีขันธ์) ซอ เพาะแหล่งโม(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)	<i>Ventilago denticulata</i> Willd.	อาหารเป็นพิษ	ฝนคู่กับเอารางจืด กินน้ำ	เถา
99	รางจืด-รางจืดดอก ม่วง	รางจืด (ทั่วไป) กำล้างข้างเคือก ขอบขนาน เครือเขาเขียว ขาเขียว (ภาคกลาง) น้านอง(สระบุรี) แอด แอ ย่ำแอ(เพชรบูรณ์) กล้วย รางเย็น (ยะลา) จอลอดิเออ ซังกะ ปังกะละ พอนอเตอ(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) คูเหว่า(ปัตตานี) ทิดพุด (นครศรีธรรมราช)	<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl.	แมลงสัตว์กัดต่อย	ตำจนแหลก พอกแผล	เถาและใบ
				อาหารเป็นพิษ	เคี้ยวใบกลืนน้ำลายกาก	ใบ
					คั้นน้ำกิน	ใบ
					ต้มน้ำกิน	ใบและเถา
					ต้มน้ำกิน	ราก
					ฝนกับน้ำกิน	เถา
				ลมพิษ	ต้มกิน ต้มอาบ ขี้ทาพื้น	ใบ
				อาเจียนเป็นเลือดทั่วไป	ต้มรวมกับสมุนไพรอีก 4 ชนิด กิน	ใบ
100	ว่าน(ดิน)ตะขาบ	แสยกใบหึก(กรุงเทพฯ) ว่าน ตะขาบ ดินดินตะขาบ(ภาคกลาง)	<i>Euphorbia thymaloides</i> L. subsp. <i>smallii</i> (Millsp.) V. W. Steinm.	ตะขาบกัด	เอายางทาแผล	ยาง
101	ว่านเอ็นเหลือง		<i>Curcuma aurantiaca</i> Van Zijp.	ลมพิษ	ตำกับว่านมหาเมฆ ขมิ้นชัน ว่านชัก มดลูก ผักแป้น ข้าวสารจ้าว และ เหล้าขาว ทาพื้นลมพิษ	หัว
102	ว่านแมงมุม	ว่านแมงมุม (สกลนคร)	<i>Cibotium barometz</i> J. Sm.	แมลงสัตว์กัดต่อย	ตำพอกแผล	หัว
				แมงมุม(บึง)กัด	ฝนผสมน้ำ พอกแผล	หัว
103	ว่านกาบหอย-ว่าน หอยแครง	ว่านหอยแครง (ทั่วไป) กาบหอยแครง	<i>Tradescantia spathacea</i> Swartz	อาเจียนเป็นเลือด	ต้มน้ำดื่ม	ใบ
104	ว่านกำลั้งมีขาว	ว่านเพชรมี ว่านมี ว่านมีขาว	<i>Curcuma</i> sp.	พิษสารเคมี	เคี้ยวกลืน	หัว
105	ว่านขอทอง-ขอทอง แก่	ว่านขอทองแก่ ว่านขอทอง(ภาค กลาง) ว่านแก่ พญาว่านตัวเมีย	<i>Curcuma</i> sp.	อาหารเป็นพิษ	เคี้ยวกลืน	หัว
				พิษงู	ตำคู่กับว่านนางคำพอกแผล และคั้น น้ำกิน	หัว
106	ว่านงู	ว่านงูห้า	<i>Curcuma flaviflora</i> S.O.Tong	พิษงู	ตำพอกแผล และฝนกับน้ำขาวข้าวกิน	หัว
107	ว่านจางจืด-รางจืด	ว่านรางจืดขมิ้น ว่านรางจืดหัว ว่าน จางจืด	<i>Curcuma</i> sp.	อาหารเป็นพิษ	ต้มกับเปลือกสำโรงกับถ่านหุงข้าว ทิ้งให้เย็น ropy ข้าวสารข้าวเหนียว ดื่ม	หัว
108	ว่านชักมดลูก	ว่านชักมดลูก ว่านชักมดลูกตัวเมีย (ภาคกลาง)	<i>Curcuma Comosa</i> Roxb.	ลมพิษ	ตำกับว่านมหาเมฆ ขมิ้นชัน ว่านเอ็น เหลือง ผักแป้น ข้าวสารจ้าว และ เหล้าขาว ทาพื้นลมพิษ	หัว

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บำบัดอาการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
109	ว่านทิพยนคร	ว่านไถ่คำ ว่านกำแพงเจ็ดชั้น ว่าน เจ้าน้อยมหาพรหม ว่านดอกดิน ว่านตูปหนู ว่านกำแพงขาว	<i>Kaempferia rotunda</i> L.	แผลสด	ปอกเปลือกตำให้ละเอียด พอกแผล	หัว
110	ว่านนางคำ	ว่านนางคำ (ภาคกลาง)	<i>Curcuma aromatica</i> Salisb.	พิษงู	ตำกับขี้เถ้าของพอกแผล และ ต้มน้ำกิน	หัว
111	ว่านปลาไหลใหญ่- ว่านปลาไหลเผือก	ว่านปลาไหลเผือก ว่านปลาไหลขาว	<i>Curcuma</i> sp. <i>Wanplalaipueak</i>	อาเจียนเป็นเลือดทั่วไป	ต้มน้ำกิน	หัว
112	ว่านมหาเมฆ	ขมิ้นดำ ว่านขมิ้นดำ (เชียงใหม่) อาวแดง กระเจียวแดง หัวต้น กระเจียว	<i>Curcuma aeruginosa</i> Roxb.	แผลสด	ขูดหัวปัดแผล	หัว
				ลมพิษ	ตำกับว่านเอ็นเหลือง ขมิ้นชัน ว่าน ขั้มนดลูก ผักเป็น ข้าวสารจ้าว และ เหล้าขาว ทาพื้นลมพิษ	หัว
113	ว่านมหากาฬ	ดาวเรือง ว่านมหากาฬ(ภาคกลาง)	<i>Gynura pseudochina</i> (L.) DC. var. <i>hispida</i> Thwaites	ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	ตำกับเมล็ดพื้งพอนตัวเมีย ฟ้าทะเลลาย โจร ยอดสะเดา ให้เหลก ผสมเหล้า ทาแผล	หัว
114	ว่านหางจระเข้	ว่านหางจระเข้ หางตะเข้ (ภาคกลาง) ว่านไฟไหม้(ภาคเหนือ)	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm. f.	ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	เอาวันทาแผล	ใบ
115	ว่านอึ้ง	ว่านอึ้งอ่าง ว่านกบ พญาอังกูลี ว่านอึ้ง (นครราชสีมา)	<i>Eulophia macrobulbon</i> (C. S. P. Parish & Rechb. f.) Hook.f.	แผลเปื่อยจากพิษงู	ตำพอกแผล	หัว
116	สนทะเล	สนทะเล (ภาคกลาง) ทุ(นราธิวาส)	<i>Casuarina equisetifolia</i> L.	อาเจียนเป็นเลือดจาก แผลในกระเพาะอาหาร	ต้มน้ำน้ำตาลทรายแดง กิน	เปลือก
117	สบู่เลือด	สบู่เลือด(ภาคกลาง) เปล้าเลือดเครือ (ภาคเหนือ) บัวกือ(เพชรบุรี เชียงใหม่) บัวเครือ(เพชรบูรณ์) บัวบก(กาญจนบุรี นครราชสีมา)	<i>Stephania pierrei</i> Diels	แผลสด	ปอกเปลือก ผาน ปัดแผล	หัว
118	สบู่ดำ	สบู่ดำ สบู่หัวเทศ สลอดดำ สลอด ป่า สลอดใหญ่ สีหลอด(ภาคกลาง) พม้กเขา มะเข่า มะหัว มะหู่ฮั่ว มะ โห่ง หงเทก (ภาคเหนือ)	<i>Jatropha curcas</i> L.	ตะขบกัด	ฝนกับน้ำ ทาแผล	ราก
119	สมอไทย	สมอไทย สมออัปยา (ภาคกลาง) สมอมอ (ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ) มะนะ (ภาคเหนือ) ม่าเน่(กะเหรี่ยง- เชียงใหม่)	<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. <i>chebula</i>	แผลสด	ฝนน้ำ ทาแผล	เปลือก
				ท้องเดินเจ็บพลิ้น	ต้มน้ำกับรากสะเดาและอ้อยช้าง กิน	เปลือกและ ราก
120	สมอดิน	สมอดิน สมอไทย ม่าเน่ (กะเหรี่ยง- เชียงใหม่) หมากเน่ะ (กะเหรี่ยง- แม่ฮ่องสอน)	<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. <i>nana</i> Gagnep.	แผลสด	ฝนกับน้ำ ทาแผล	ราก
121	สมัดใหญ่	หาวดมอน(ทั่วไป) สมัด(เพชรบูรณ์) สมัดใหญ่ (เลย) ส่องฟ้า (เลย ศรีสะเกษ)	<i>Clausena guillauminii</i> Tanaka	อาหารเป็นพิษ	ฝนกับรากพวงพิเต้ง รากสมัดน้อย กิน	ราก

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บำบัดอาการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
				พิษงู	ฝนกับรากสมัคน้อย รากคอมก้อยล อดซอน ใต้น้ำมะนาว ทาแผล ยากิน ฝนรากสมัคน้อย สมัคใหญ่ กิน	ราก
122	สมัคน้อย	ขี้ผึ้ง(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) สมัคน้อย(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)	<i>Micromelum falcatum</i> Lour.	พิษงู	ฝนกับรากสมัคใหญ่ รากคอมก้อยล อดซอน ใต้น้ำมะนาว ทาแผล ยากิน ฝนรากสมัคน้อย สมัคใหญ่ กิน	ราก
				อาหารเป็นพิษ	ฝนกับรากพวงทีแดง รากสมัคใหญ่ กิน	ราก
123	สะเดา	ควินิน(ทั่วไป) สะเดา(ภาคกลาง) สะเดาอินเดีย(กรุงเทพฯ) สะเลียม (ภาคเหนือ) กะเลา(ภาคใต้) จะดั่ง (ส่วย)	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss. (syn. <i>Azadirachta indica</i> A. Juss. var. <i>siamensis</i> Valetou.)	ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	ตำกับเมล็ดพืงพอนด้วเม็ช ฟ้าทะลาย โจร ใบว่านมหากาฬ ให้เหลก ผสม เหล้า ทาแผล	ยอด
				ท้องเดินเฉียบพลัน	ต้มรวมกับเปลือกและรากสมอไทย อ้อ	ราก
124	สะแก	สะแก สะแกนา(ภาคกลาง) แก(ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ) แป้ง (ภาคเหนือ) ขอนแซ่ จองแซ่(แพร่) ซังแก(เขมร-ปราจีนบุรี)	<i>Combretum quadrangulare</i> Kurz	ห้ามเลือด	เอาใบที่เหลือง ตำพอกแผล	ใบ
125	สามเสือ	หญ้าดอกขาว (ทั่วไป) สามเสือ เสือ หมอบ ผักคราด บ้านร้าง ฝรั่งเศสที่ ฝรั่งเศส หญ้าพระศรีโอยสวรรค (ภาคกลาง) เบญจมาศ หมาหลง หญ้าฝรั่งเศส(ภาคตะวันออกเฉียง) หญ้า เหม็น บ้านร้าง หญ้าลิมเมือง หญ้า เลาฮ้าง มังกระด้าย(ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ) หญ้าเมืองวาย หญ้าเมืองฮ้าง(ภาคเหนือ) ซ้าฝัก คราด ร้าเคย ขี้ส่นเดือน(ภาคใต้) ซิ โพทวย ไข่ปูกอ เซโพทวย บ่อไล่ เพาะจีแค(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R. M. King & H. Rob.	ห้ามเลือด	ตำละเอียด พอกแผล	ยอด
					ตำรวมกับปูนขาว พอกแผล	ใบ
					ทุบรวมกับใบยาสูบ พอกแผล	ใบ
				แมลงสัตว์กัดต่อย	ขี้ให้ขี้ พอกแผล	ยอดและใบ อ่อน
				แมลงสัตว์กัดต่อย	ตำรวมกับสารส้ม ผสมน้ำเล็กน้อย พอกแผล	ใบและยอด อ่อน
				เลือดกำเดาออกจุมุก	ตำคั้นน้ำ ทางมูก หรือต้มกิน	ทั้งต้น
126	ลำโรง	ลำโรง(ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียง) จ้ามะโฮง(เชียงใหม่) มะโรง มะ โทรง(ปัตตานี) โหมโรง(ภาคใต้)	<i>Sterculia foetida</i> L.	อาหารเป็นพิษ	ต้มกับหัวว่านรางจืดกับถ่านหุงข้าว ทิ้งให้เย็น โรยข้าวสารข้าวเหนียว ดื่ม	เปลือก
127	สีเสียดแก่น	สีเสียดเหนือ(ภาคกลาง) สีเสียด (ภาคเหนือ) สีเสียดแก่น(ราชบุรี) สีเสียดเหลือง(เชียงใหม่) สะเจ (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน)	<i>Acacia catechu</i> (L. f.) Willd.	ท้องเดินเฉียบพลัน	แช่น้ำกิน	เปลือก

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บำบัดอาการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
128	หญั้วรี่แพร่	หญั้วรี่แพร่ (ทั่วไป) หญั้วรี่ขุ่ม(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ขนหมอย แม่ม่าย(สตูล) หญั้วรี่เหินยว(ชัยนาท) เหินยวหมา(ระนอง) เหล็กไผ่(สุราษฎร์ธานี)	<i>Centotheca lappacea</i> (L.) Desv.	แผลสด	ต้มกับรากปลาไหลเผือกและเปลือกพะเนียงหัด กิน	ทั้งต้น
129	หนาด	ใบกลม คัดซี่ข้าง พิมเสน หนาดใหญ่(ภาคกลาง) คำพอง หนาดหลวง(ภาคเหนือ) หนาด(จันทบุรี) จะบอ(มลายู-ปัตตานี) เน้ ท้อบกวาง (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	อาเจียนเป็นเลือดทั่วไป	ต้มร่วมกับ รวงจืด ย่านางแดง เอ็นอ้าแดง เอ็นอ้าขาว กิน	ใบ
130	หนามหัน-กำจาย	ขี้แรด(ภาคกลาง) บ่าเบน หนามจาย (ภาคเหนือ) กระจาย กำจาย จี้คาก (แพร่) หนามแดง(ตราด) หนามหัน (จันทบุรี) ฮาย(สงขลา) งาม(ปัตตานี นครศรีธรรมราช) จึงจาย ฮายปูน (นครศรีธรรมราช) ดาลูแม สือกีพอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) มะหนามจาย(ตาก)	<i>Caesalpinia digyna</i> Rottler	อาหารเป็นพิษ	ฝนทางหัวของราก กินเป็นระยะ	ราก
131	หนุมานประสานกาย	หนุมานประสานกาย (ทั่วไป)	<i>Schefflera leucantha</i> R. Vig.	อาเจียนเป็นเลือดจากซ้ำใน	เคี้ยวกลืน เอาใบ 15 ใบตำผสมน้ำกิน	ใบ
132	หมาก	หมาก หมากเมี่ยง(ทั่วไป) หมากสง (ภาคใต้) ปี่แน(มลายู-ภาคใต้) เชียด (นครราชสีมา) เต็ด พลา สะลา (เขมร) แซ(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) หมากมู(เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) สีชะ (กะเหรี่ยง-ภาคเหนือ)	<i>Areca catechu</i> L.	พิษงู	ฝนคู่กับ โลดทะนงแดง ใส่ น้ำมะนาวทาแผล และฝนกับ โลดทะนงแดง กิน	เมล็ดหมาก
133	หมี-หมีเหม็น	หมีเหม็น มะเขือ ขุบเหยา(ภาคเหนือ ชลบุรี) อีเหม็น(กาญจนบุรี) หมูทะลวง(จันทบุรี) ดอกจุ่ม(ลำปาง) ดั่งลีพร(พิจิตร โลก) หมูเหม็น(แพร่) หมี(ลำปาง อุตรดิตถ์) เส่ปียู้ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ทั้งบวน (ปัตตานี) มัน(ตรัง) มือเบาะ(มลายู-ยะลา)	<i>Litsea glutinosa</i> (Lour.) C. B. Rob.	อาหารเป็นพิษ	ตำละเอียด คั้นเอาน้ำกิน	ใบ
134	หอม	หอม (ทั่วไป) หอมแดง หอมแกง (ภาคใต้) หอมไทย หอมเล็ก หอมหัว (ภาคกลาง) หอมบัว(ภาคเหนือ) ปะเข้ล่า(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ปะเขอก่อ (กะเหรี่ยง-ตาก)	<i>Allium ascalonicum</i> L.	แมลงสัตว์กัดต่อย	ตำกับมะขามเปียก ทาแผล	หัว
				ท้องเดินเจ็บพลิ้น	ต้มกับเปลือกแค เกลือ น้ำตาลทราย เหล้า และน้ำ คั้น	หัว

สมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉิน: ชื่อวิทยาศาสตร์และวิธีการใช้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่ออื่นๆ	ชื่อวิทยาศาสตร์	บَابคอกการ	วิธีใช้	ส่วนที่ใช้
135	อ้อยช้าง	กู่ก อ้อยช้าง(ภาคเหนือ) กอกกั้น (อุบลราชธานี) หวิด(เชียงใหม่) ช้า เกาะ ช้างโน้ม(ตราด) ตะคร้า (กาญจนบุรี ราชบุรี) ซากะ(สุราษฎร์ธานี) ปี่เชียง(กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)	<i>Lansea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	ท้องเดินเจ็บพลา	ดื่มร่วมกับรากและเปลือกสมอไทย รา	ราก
136	อีตุลลาว	แมงลัก มังลัก (ภาคกลาง) กอมก้อ ขาว(ภาคเหนือ) ผักอีตุล(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)	<i>Ocimum africanum</i> Lour.	พืชสารเคมี	ดื่มร่วมกับ ตะไคร้บ้าน ตะไคร้หอม กิ	ต้น
137	อุตพิด	อุตพิด(ภาคกลาง) มะโหรา(ชอง-จันท	<i>Typhonium trilobatum</i> (L.) Schott	แมลงสัตว์กัดต่อย	ขย้าหัวอุตพิด เอาน้ำทาแผล	หัว

ภาคผนวก ข

ภาพสมุนไพรมะเขือเทศที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เขยตาย1

เขยตาย2

เครือเขามวกขาว

เครือสังวาลพระ
อินทร์

เปล้าน้อย1

เปล้าน้อย2

เป็อยเลือด

เพกา

เล็บแมว

เสลดพังพอนตัว
เมีย1เสลดพังพอนตัว
เมีย2เสลดพังพอนตัว
ผู้1เสลดพังพอนตัว
ผู้2

เอ็นอ้า1

เอ็นอ้า2

เอื้อง-เอื้องหมาย
นา

แก้มอ้น1

แก้มอ้น2

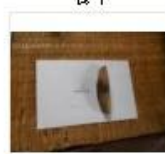
แคบ้าน

แห้วหมู1

แห้วหมู2

แฮนชันาก

โตไม่รู้ล้ม

โปรงฟ้า-โปรงฟ้า
ดง

โลดทงแดง1

โลดทงแดง2

โลดทงแดง3

ไชชู-ชิงซี่1

ไชชู-ชิงซี่2

ไผ่จืด1

ไผ่จืด2

ไผ่ป่า

ไพล1

ไพล2

ไมยราบ

กระเพราแดง

กระเจาะ-พญายา1

กระเจาะ-พญายา2

กระโดน1

กระโดน2

กระชาย

กระชบ-1

กระชบ-2

กระพังโหม-ตุตหม
ตุตหมา1กระพังโหม-ตุตหม
ตุตหมา2

กล้วยตีบ

กล้วยน้ำว้า

กอมก้อยตลอดขอล

กะเม็ง1

กะเม็ง2

กะเลา-
อินทนิลบก1กะเลา-
อินทนิลบก2

ขนุน

ขมื่นเครือ1

ขมื่นเครือ2

ขมื่นชัน1

ขมื่นชัน2

ขมื่นดำ

ข้าบ้าน

ข้าลิง1

ข้าลิง2

ข้าว

ข้าวเย็นเหนือ1

ข้าวเย็นเหนือ2

ชิง

คุณ1

คุณ2

จวงหอม1

จวงหอม2

จางจีต1

จางจีต2

จางเครือ-กาว
เครือ

ขาด1

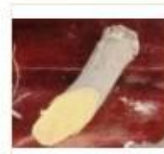
ขาด2

ชายเดน1

ชายเดน2

ชายเดน3

ดีคน-ราชคัต1

ดีคน-ราชคัต2

ดะเคียน1

ดะเคียน2

ดะไคร้

ดะไคร้หอม

ดะคอง1

ดะคอง2

ดาไ้-กำแพงเจ็ด
ชั้น1ดาไ้-กำแพงเจ็ด
ชั้น2ดาไ้-กำแพงเจ็ด
ชั้น3

ดากวง1

ดากวง2

ดากวง3

ด่าลิ่ง

ดินตั้งเตี้ย

ถั่วแฮ

ทับทิม1

ทับทิม2

นางพญาเสือโคร่ง

บวบเหลี่ยม

บอระเพ็ด

บัวบก

บุกรอ

ประดงเลือด

ประดู่ป่า1

ประดู่ป่า2

ปลาไหลเผือก1

ปลาไหลเผือก2

ปลาไหลเผือก3

ปอพาน

ป่าน1

ป่าน2

ป๊อบ

ผักแป้น-กวยช่าย1

ผักแป้น-กวยช่าย2

ผักแป้น-กวยช่าย3

ผักกระสัง

ผรั่ง

ผ่าง1

ผ่าง2

พริกป่า1

พริกป่า2

พลู1

พลู2

พวงพีแดง1

พวงพีแดง2

พะเนียงหัด1

พะเนียงหัด2

ฟัก

ฟ้าทะลายโจร1

ฟ้าทะลายโจร2

มะเฟือง1

มะเฟือง2

มะกล่ำ

มะกอกกั้น-มะกอก
เลื่อม

มะขาม

มะขามเทศ1

มะขามเทศ2

มะค่าแต้1

มะค่าแต้2

มณาว

มะม่วง

มะระขี้นก

มะละกอ

ยางง

ย่านาง(เขียวก)1

ย่านาง(เขียว)2

ย่านางแดง1

ย่านางแดง2

ยาสูบ

รกฟ้า

รางแดง

รางจืด-รางจืดดอก
ม่วง1รางจืด-รางจืดดอก
ม่วง2

ว่าน(ดิน)ตะขาบ1

ว่าน(ดิน)ตะขาบ2

ว่านเอ็นเหลือง1

ว่านเอ็นเหลือง2

ว่านแมงมุม

ว่านกาบหอย-ว่าน
หอยแครง

ว่านกำลังม้าขาว

ว่านขอทอง-ขอ
ทองแก่1ว่านขอทอง-ขอ
ทองแก่2

ว่านงู1

ว่านงู2

ว่านจางจืด-
รางจืด1ว่านจางจืด-
รางจืด2

ว่านชักมดลูก1

ว่านชักมดลูก2

ว่านทิพยเนตร1

ว่านทิพยเนตร2

ว่านนางคำ

ว่านปลาไหลใหญ่-
ว่านปลาไหลเผือก

ว่านมหาเมฆ

ว่านมหากาฬ

ว่านหางจระเข้

ว่านอี้ง

สนทะเล

สบู่เลือด-กระท่อม
เลือด1สบู่เลือด-กระท่อม
เลือด2

สบู่ดำ

สมอไทย1

สมอไทย2

สมอดิน1

สมอดิน2

สมัดใหญ่1

สมัดใหญ่2

สมัดน้อย

สะเดา

สะแก1

สะแก2

สะแบง

สาบเสือ1

สาบเสือ2

สำโรง

สีเสียดแก่น

หญ้ารืแพร์

หนาด1

หนาด2

หนามหัน-กำจาย

หนุมานประสาณ
ภาย

หมาก1

หมาก2

หมี-หมีเหม็น

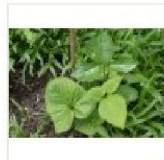
หอม

อ้อยช้าง

อีตู่ลาว

อุดพิต1

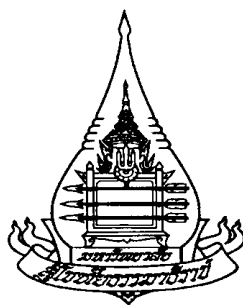

อุดพิต2

ภาคผนวก ซ

คู่มือสมุนไพรรักษาโรคที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

คู่มือ

“สมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”

โดย

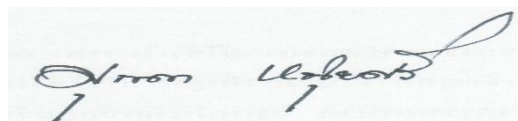
รองศาสตราจารย์ ดร.มุกดา หนูยศรี
สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

คำนำ

จากการที่ผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์ประจำของสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนาให้จัดทำโครงการวิจัยเรื่อง “สมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้สมุนไพรในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจัดทำคู่มือสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การศึกษานี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านในภาคอีสานแบบเจาะลึก จากนั้นทำการถอดเทปและวิเคราะห์เนื้อหา นำเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินที่ได้ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิรวม 3 ท่านพิจารณา วิธีการที่ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเห็นว่ามีประสิทธิภาพและไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพจะนำมาบรรจุไว้ในเนื้อหาของ “คู่มือสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ซึ่งคู่มือเล่มนี้ใช้สำหรับอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฐมพยาบาลประชาชนในยามฉุกเฉินหรือในสภาวะที่ขาดแคลนยาแผนปัจจุบันก่อนนำส่งโรงพยาบาล

ผู้วิจัยขอขอบคุณหมอพื้นบ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการคัดกรองวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉิน เพื่อจัดทำคู่มือเล่มนี้ ตลอดจนกองทุนรัตนโกสินทร์ 200 ปี สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่มอบทุนสนับสนุนการวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่า อสม. ที่ศึกษาคู่มือเล่มนี้จะสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฐมพยาบาลผู้ที่อยู่ภาวะฉุกเฉิน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในชนบทห่างไกลให้รอดชีวิตจากความรุนแรงของโรคได้

(รองศาสตราจารย์ ดร.มุกดา หนูยศรี)

มีนาคม 2560

สารบัญ

	หน้า	
เรื่องที่ 1	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ	185
เรื่องที่ 2	สมุนไพรที่ใช้ในการห้ามเลือดจากบาดแผล	191
เรื่องที่ 3	สมุนไพรที่ใช้บำบัดแผลสด	193
เรื่องที่ 4	สมุนไพรที่ใช้บำบัดบาดแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก	194
เรื่องที่ 5	สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย	195
เรื่องที่ 6	สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษงู	198
เรื่องที่ 7	สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดท้องร่วงอย่างแรง	200
เรื่องที่ 8	สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะอาหารเป็นพิษ	202
เรื่องที่ 9	สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดพิษจากสารเคมี	204
เรื่องที่ 10	สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดลมพิษ	207
เรื่องที่ 11	สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือด	208
เรื่องที่ 12	สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดอาการเลือดกำเดาออกจมูก	211
บรรณานุกรม		212
ภาคผนวก	ภาพสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ	214

เรื่องที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทาง สุขภาพ

ความหมายของภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ

ภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพ หมายถึง การเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน จำเป็นต้องทำการช่วยเหลือและดูแลรักษาอย่างทันท่วงที เพื่อป้องกันความรุนแรงของโรคหรือป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อนที่จะเกิดตามมาจนอาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิต

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพตามภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษของภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวม 11 ปัญหาได้แก่ สมุนไพรที่ใช้ในการห้ามเลือดจากบาดแผล บำบัดแผลสด บำบัดบาดแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก บำบัดพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย บำบัดพิษงู บำบัดท้องร่วงเฉียบพลัน บำบัดภาวะอาหารเป็นพิษ บำบัดพิษจากสารเคมี บำบัดลมพิษ บำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือด และสมุนไพรที่ใช้บำบัดอาการกำเือออกรกจุมูก

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสมุนไพร

1. ความหมายของสมุนไพร “สมุนไพร (Herbs/ Medical Plants)” หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติทั้งพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ซึ่งสามารถนำมาใช้บำบัดโรค สร้างเสริมสุขภาพให้ร่างกายแข็งแรงและสวยงาม

2. ประเภทและลักษณะของสมุนไพร สมุนไพรแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ พืชสมุนไพร สัตว์วัตถุ และธาตุวัตถุ ดังนี้

2.1 พืชสมุนไพร เป็นพืชพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่นำมาปรุงหรือประกอบเป็นยารักษาโรค ซึ่งแบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่ ประเภทต้น เช่น กระจิงงา ข่อย เหงือกปลาหมอ ดาวเรือง เป็นต้น ประเภทเถา เช่น โศภกรระอม มะแว้งเครือ บวบ เป็นต้น ประเภทหัว เช่น ไพล ขมิ้นชัน เป็นต้น ประเภทผัก เช่น ผักคราดหัวแหวน ผักเสี้ยนผี ผักกาดนา ผักปลัง เป็นต้น และประเภทหญ้า เช่น กะเม็ง ขลุ่ น้ำนมราชสีห์ เป็นต้น

2.2 สัตว์วัตถุ เป็นร่างกายสัตว์หรืออวัยวะของสัตว์ที่นำมาใช้เป็นยาได้ เช่น เขา ขนหนัง เล็บ เขี้ยว กราม ดี กระดุก เลือด น้ำมัน เป็นต้น ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภทได้แก่ สัตว์บก เช่น ไล่เดือน เขากวางอ่อน เป็นต้น สัตว์น้ำ เช่น ดีจระเข้ ลิ่นทะเล เป็ยจัน เป็นต้น และสัตว์อากาศ เช่น หางนกยูง น้ำผึ้ง ชันกพิราบ เป็นต้น

2.3 ธาตุวัตถุ ได้แก่ แร่ธาตุต่างๆ ที่เกิดตามธรรมชาติหรือสิ่งประกอบจากแร่ธาตุต่างๆ ตามกรรมวิธี แบ่งเป็น 2 ประเภทได้แก่ ประเภทสลายตัวง่ายหรือสลายตัวอยู่แล้ว เช่น กำมะถัน เหลือง เกลือสินเธาว์ เป็นต้น และประเภทสลายตัวยาก เช่น นมผา ศิลาหยอน ทองแดง เป็นต้น

3. หลักการใช้สมุนไพรในการบำบัดโรค ในการบำบัดโรคโดยใช้สมุนไพรนั้น ต้องรู้จักวิธีการเก็บพืชสมุนไพร รู้สรรพคุณของสมุนไพรจำแนกตามรศยา การเก็บรักษาพืชสมุนไพร และวิธีการปรุงยา ดังนี้

3.1 วิธีการเก็บพืชสมุนไพร เนื่องจากคุณภาพของยาสมุนไพรขึ้นกับช่วงเวลาเก็บ วิธีการเก็บ พื้นที่ปลูก สภาพแวดล้อม อากาศ และส่วนของพืชที่ใช้เป็นยา หลักในการเก็บส่วนของพืชสมุนไพรจำแนกตามส่วนที่ใช้เป็นยามีดังนี้

3.1.1 ประเภทรากหรือหัว รากหรือหัวควรเก็บในช่วงที่พืชหยุดเจริญเติบโต ในช่วงต้นฤดูหนาวหรือปลายฤดูร้อน หรือในช่วงที่ใบและดอกร่วงหมด เพราะในช่วงดังกล่าว รากและหัวมีการสะสมอาหารเอาไว้มากที่สุด ปริมาณตัวยาในรากและหัวจึงมีมากที่สุดด้วย

3.1.2 ประเภทใบหรือเก็บทั้งต้น ควรเก็บในช่วงที่พืชเจริญเติบโตมากที่สุดหรือบางชนิดอาจระบุช่วงเวลาการเก็บชัดเจน เช่น เก็บใบไม่อ่อนหรือไม่แก่เกินไป (ใบเปสลาด) เก็บช่วงดอกตูม เริ่มบาน หรือช่วงที่ดอกบาน เป็นต้น การกำหนดเวลาที่เก็บใบเพราะช่วงเวลานั้นในใบมีตัวยามากที่สุด

3.1.3 ประเภทเปลือกต้นและเปลือกราก เปลือกต้นควรเก็บระหว่างช่วงระหว่างฤดูร้อนต่อกับฤดูฝน ปริมาณยาในพืชสูงและลอกออกง่าย ในการลอกเปลือกต้นนั้นอย่าลอกเปลือกออกรอบทั้งต้น เพราะกระทบกระเทือนในการส่งลำเลียงอาหารของพืช อาจทำให้ตายได้ วิธีการที่ดีควรลอกจากส่วนกิ่งหรือแขนงย่อย ไม่ควรลอกออกจากลำต้นใหญ่ของต้นไม้ หรือจะใช้วิธีลอกออกในลักษณะครึ่งวงกลมก็ได้ ส่วนของเปลือกกรากเก็บในช่วงต้นฤดูฝนเหมาะสมที่สุด

3.1.4 ประเภทดอก โดยทั่วไปเก็บในช่วงดอกเริ่มบานหรือดอกเจริญเติบโตเต็มที่ แต่บางชนิดเก็บในช่วงดอกตูม เช่น กานพลู เก็บช่วงที่เปลี่ยนสีเขียวเป็นสีแดง เป็นต้น

3.1.5 ประเภทผลและเมล็ด ผลควรเก็บเมื่อผลแก่เต็มที่แต่ยังไม่สุก เนื่องจากผลสุกสารต่างๆ อาจถูกทำลายไป หรือถูกนำไปใช้เลี้ยงเมล็ด แต่พืชบางอย่างอาจเก็บไปใช้ในขณะผลอ่อนก็ได้ เช่น ฝรั่ง เก็บผลอ่อนใช้แก้ท้องเสีย เป็นต้น ส่วนเมล็ดควรเก็บเมื่อผลสุกอมเต็มที่ เมล็ดแก่จะมีสารต่างๆ สะสมอยู่มากที่สุด

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ทางกรมแพทย์แผนไทยยังมีการเก็บยาตามฤดูกาล วัน โมงยาม และทิศอีกด้วย เช่น ฤดูร้อนเก็บรากและแก่น ฤดูฝนเก็บใบ ดอก ลูก ฤดูหนาวเก็บเปลือก กระพี้ และเนื้อไม้ เป็นต้น ในเบื้องต้นควรยึดหลักการเก็บพืชสมุนไพรที่อธิบายไว้ข้างต้น

3.2 สารสำคัญในสมุนไพรที่มีฤทธิ์ในการบำบัดโรค สารสำคัญในพืชมีมากมายหลายชนิด แต่สารสำคัญในพืชสมุนไพรที่มีฤทธิ์ทางยามี 10 กลุ่ม (พรรณนิภา ชุมศรี, 2544:23-38; พรสวรรค์ ดิษยบุตรและคณะ, 2543: 13-16) ดังนี้

3.2.1 คาร์โบไฮเดรต เป็นกลุ่มสารที่พบมากทั้งในพืชและสัตว์ เช่น แป้ง น้ำตาล กัม (Gum) วุ้น น้ำผึ้ง เป็นต้น กัมเป็นของเหนียวที่พบเมื่อกรีดหรือทำให้พืชนั้นเป็นแผล นำมาใช้เป็นยาได้

3.2.2 ไขมัน น้ำมันในพืชหลายชนิดเป็นสมุนไพร เช่น น้ำมันละหุ่ง น้ำมันมะพร้าว เป็นต้น

3.2.3 น้ำมันหอมระเหย เป็นน้ำมันที่มีกลิ่นหอม ระเหยง่าย ใช้ขับลมและฆ่าเชื้อโรค พืชสมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหยคือ กระเทียม ขิง ขมิ้น ไพล มะกรูด ตะไคร้ กานพลู อบเชย เป็นต้น

3.2.4 เรซินและบาลซัม เรซินเป็นยางจากต้นไม้ เช่น ชันสน เป็นต้น ส่วนบาลซัมเป็นยางจากสมุนไพรที่มีกลิ่นหอม เช่น กำยาน เป็นต้น

3.2.5 แอลคาลอยด์ แอลคาลอยด์มีประโยชน์ในการรักษาโรคอย่างกว้างขวาง เช่น ใช้เป็นยาระงับปวด ยาชาเฉพาะที่ ยาแก้ไอ ยาแก้หอบหืด ยารักษาแผลในกระเพาะและลำไส้ ยาลดความดันโลหิต ยาควบคุมการเต้นของหัวใจ เป็นต้น พืชสมุนไพรที่มีแอลคาลอยด์มากมีหลายชนิด เช่น ลำโพง หมาก ดองดึง ระย่อม ยาสูบ กลอย ผีนุ่ แสลงใจ แพงพวยฝรั่ง เป็นต้น ในต้นลำโพงนั้นมีแอลคาลอยด์ อะโทรปีน(atropine) ซึ่งมีฤทธิ์ลดการบีบตัวของลำไส้ จึงใช้ผสมในยาแก้ปวดท้อง

3.2.6 กลัยโคไซด์ เป็นสารประกอบที่พบมากในพืชสมุนไพร กลัยโคไซด์มีหลายชนิด บางชนิดเป็นยารักษาโรค แต่บางชนิดเป็นพิษต่อร่างกาย เช่น *สมุนไพรที่มีกลัยโคไซด์กระตุ้นหัวใจ* ได้แก่ ราเพย ยี่โถ เป็นต้น *สมุนไพรที่มีแอนทราควิโนนกลัยโคไซด์* มีฤทธิ์เป็นยาระบาย ยาฆ่าเชื้อ และสีย้อม ได้แก่ ใบมะขามแขก ใบขี้เหล็ก ใบชุมเห็ดเทศ ใบว่านหางจระเข้ เป็นต้น *สมุนไพรที่มีซาโปนินกลัยโคไซด์*ที่ทำให้เม็ดเลือดแดงแตก เป็นพืชต่อสัตว์เลือดเย็น ได้แก่ ลูกประคำดีควาย เป็นต้น *สมุนไพรที่มีไซยาโนจีนิกกลัยโคไซด์หรือไซยาโนตีในสภาพเกลือของโซเดียมหรือแคลเซียม* ซึ่งใช้สกัดทองคำหรือเงินออกจากสินแร่ เป็นยาพิษที่รุนแรงมาก สารนี้พบได้ในเปลือกมันสำปะหลัง ยอดอ่อนของต้นมันสำปะหลังที่มียอดสีแดง พบได้เล็กน้อยในยอดกระถิน หน่อไม้ลวก หน่อไม้ฝรั่ง ผักหนาม และผักเสี้ยน จึงไม่นิยมรับประทานสด ก่อนรับประทานต้องนำไปลวก ต้มหรือดองก่อน เพราะสารพวกนี้ถูกทำลายได้ง่ายโดยใช้ความร้อน ส่วนผักเสี้ยนเมื่อนำไปดองแล้ว สารจำพวกไซยาโนจีนิกกลัยโคไซด์จะระเหยออกไปหมด ไม่ทำให้เกิดอาการท้องอืดท้องเฟ้อเมื่อรับประทาน

3.2.7 แทนนิน แทนนินเป็นกรดอ่อน มีรสฝาด มีฤทธิ์ทำให้เนื้อเยื่อหดตัวและฝาดสมาน จึงทำให้เลือดหยุดและป้องกันการติดเชื้อ สารประกอบแทนนินทำให้เนื้อเยื่อที่ย่อนยานตึงตัวขึ้นมาได้ จึงมีการนำมาใช้รักษาโรคหลอดเลือดดำขอด แก้ก้อนเสี้ยน และป้องกันเนื้อเยื่อที่ถูกทำลาย เช่น ผิวหนังที่มีปัญหาอักเสบ เปื่อย และพุพอง รวมทั้งแผลไฟไหม้และน้ำร้อนลวก สารประกอบแทนนินพบมากในสีเขียวชนิดต่างๆ เช่น สีเขียวหนือ สีเขียวแขก สีเขียวเปลือก เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีสมุนไพรที่มีแทนนินอีกหลายชนิด เช่น เปลือกทับทิม เปลือกอบเชย ใบฝรั่ง ใบชา เป็นต้น

3.2.8 โพลีแซคคาไรด์ เป็นน้ำตาลโมเลกุลใหญ่ ที่พบเห็นในพืชได้แก่ สารเมือก และกัมส์ (gums) พบเห็นได้ตามเปลือกไม้ ใบ และเมล็ด ทั้งเมือกและกัมส์มักอยู่ในสภาพของเหลวเหนียวข้นเหมือนเจลลี่ ช่วยบรรเทาอาการแพ้ตามผิวหนัง เช่น สารเมือกจากใบบัวนางจระเข้ เป็นต้น

3.2.9 สารขม (Bitters) ความขมมีฤทธิ์กระตุ้นให้น้ำลายหลั่งออกมาได้ รวมทั้งกระตุ้นน้ำย่อยด้วย ความขมจึงช่วยเพิ่มความอยากอาหารและเร่งการทำงานของระบบย่อยอาหาร รวมทั้งเร่งการดูดซึมอาหารด้วย พืชที่มีรสขมมีหลายชนิด เช่น มะระ สะเดา ชีเหล็ก ใบบัวบก เป็นต้น

3.2.10 วิตามิน (Vitamins) สารจำพวกวิตามินพบได้ในพืชนานาชนิด แต่บางชนิดมีวิตามินบางอย่างสูงมากและสามารถนำมาใช้ในการบำบัดโรคได้ เช่น ผลไม้ที่มีวิตามินซีสูง คือ มะนาว มะขามป้อม เป็นต้น ใช้รักษาโรคเลือดออกตามไรฟันได้

3.2.11 เกลือแร่ (Minerals) แร่ธาตุมีในพืชสมุนไพรด้วย เช่น ใบหญ้าหนวดแมวซึ่งใช้เป็นยาขับปัสสาวะได้ เนื่องจากในใบมีโปแตสเซียมสูง ทำให้ร่างกายต้องขับทิ้งไปทางปัสสาวะ จึงเร่งให้ขับปัสสาวะมากขึ้น เป็นต้น

3.3 สรรพคุณของสมุนไพรจำแนกตามรสยา ในทางการแพทย์แผนไทยแบ่งชนิดของสมุนไพรโดยใช้รสและกลิ่น เนื่องจากรสและกลิ่นเป็นเครื่องบอกถึงสารประกอบสำคัญภายในที่นำไปใช้ประโยชน์ในด้านการป้องกันและรักษาโรค โดยทั่วไปจะจำแนกเป็นรสของยา เรียกว่า ยารสประธาน 3 รส และรสของตัวยาหรือรสของเภสัชวัตถุเรียกว่า รสยา 9 รส (ประเสริฐ พรหมมณี และคณะ, 2531:146-147 ; สมพร ภูติยานันต์, 2541:86-87) ดังนี้

3.3.1 ยารสประธาน 3 รส หมายถึง ยาที่มุ่งแก้ในกองสมุฏฐานสามอย่าง เรียกว่า ตรีโทษ คือโทษจากปิตตะสมุฏฐาน โทษจากวาตะสมุฏฐาน และโทษจากเสมหะสมุฏฐาน ดังนี้

1) **ยารสร้อน** มีสรรพคุณแก้ลมกองหยาบ ซึ่งทำให้ปวดท้อง แน่นท้อง จุกเสียด บำรุงธาตุและบำบัดโรคเกี่ยวกับโลหิตระดูสตรี ยารสร้อนได้แก่ ยาที่เข้าเหง้าขิง เหง้าข่า และยาที่มีรสร้อนต่างๆ เมื่อปรุงเสร็จแล้วเป็นยาที่มีรสร้อน เช่น ยาประสะกานพลู ยาประสะการบูร เป็นต้น

2) **ยารสเย็น** มีสรรพคุณแก้ไข้ ตัวร้อน ยารสเย็นได้แก่ ยาที่เข้าไปไม้ที่ไม่ร้อน เกสรดอกไม้ที่ไม่ร้อน เขาสัตว์ และเขี้ยวสัตว์ เมื่อปรุงเสร็จแล้วเป็นยาที่มีรสเย็น เช่น ยาเขี้ยวน้อย ยาเขี้ยวใหญ่ ยามหานิล ยาจักรวาลฟ้าครอบ ยาแห่งเขียว ยาแห่งดำ เป็นต้น

3) **ยารสสุขุม** มีสรรพคุณแก้ลมกองละเอียด คือลมที่ทำให้เกิดอาการวิงเวียน หน้ามืด ตาลาย ใจสั่น คลื่นเหียน อาเจียน และอาการที่ใช้ยารสร้อนไม่ได้ เช่น ไข้เพื่อลม ไข้ทับระดู ระดูทับไข้ เป็นต้น ยารสสุขุม ได้แก่ ยาที่เข้าโถง เทียน กฤษณา กะลำพัก ชะลูด อบเชย ขอนดอก แก่นจันทร์ และเครื่องเทศที่ไม่ร้อน เมื่อปรุงเสร็จแล้วเป็นยารสสุขุมคือไม่ร้อนและเย็นจนเกินไป เป็นรสกลางๆ กลิ่นหอม เช่น ยาหอมต่างๆ ยาถ่อมนางนอน เป็นต้น

3.3.2 ยา 9 รส ประกอบด้วยยารสฝาด รสหวาน รสเมาเบื่อ รสขม รสเผ็ดร้อน รสมัน รสหอมเย็น รสเค็ม และรสเปรี้ยว ดังนี้

1) **รสฝาด** มีสารสำคัญคือแทนนิน มีสรรพคุณในการบำบัดโรคทั้งภายในและภายนอกในร่างกาย การบำบัดโรคภายในร่างกายได้แก่ การรักษาอาการท้องเสีย คุมธาตุ ปิดธาตุ แก้โรคบิด การบำบัดโรคภายนอกในร่างกายได้แก่ การใช้ชะล้างบาดแผล สมานแผล ทำให้เนื้ออ่อนผิวดมสมุนไพรรสฝาดมีหลายชนิด เช่น รากหามาก รากเพกา รากมะเดื่อชุมพร เปลือกต้นข่อย เปลือกต้นแค เปลือกต้นสีเสียด เปลือกต้นมะขาม เปลือกต้นเพกา ใบทับทิม น้อยหน่าดิบ ลูกหามาก ลูกเบญจกานี เปลือกลูกมังกุด เป็นต้น

2) **รสหวาน** มีสารสำคัญคือน้ำตาล มีสรรพคุณซึมซาบไปตามเนื้อ ทำให้เนื้อหนังชุ่มชื้น บำรุงกำลัง และแก้อ่อนเพลีย สมุนไพรรสหวานมีหลายชนิด เช่น รากสามสิบ หัวแห้วสด หัวเต่าร้าง หัวแคระอห ตันอ้อย แตงโม สับปะรด ลูกชิต ลูกตาล ข้าวโพด น้ำตาล น้ำผึ้งใหม่ เป็นต้น

3) **รสเมาเบื่อ** มีสารสำคัญคือกลัยโคไซด์และแอลคาลอยด์บางชนิด มีสรรพคุณแก้พิษสัตว์กัดต่อย แก้โรคผิวหนังผื่นคัน แก้พิษเสมหะและโลหิต แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ทำให้นอนหลับและ ระงับประสาท สมุนไพรรสเมาเบื่อมีหลายชนิด เช่น รากกระทิงหมาบ้า รากทับทิม รากตานดำ รากมะเกลือ รากเล็บมือนาง รากลำโพง เปลือกต้นข่อย เนื้อไม้ชันทองพญาบาท เนื้อไม้หูลิง ใบกัญชา ใบกระท่อม ใบทองพันชั่ง ใบชุมเห็ดเทศ ลูกมะเกลือ น้ำมันจากเมล็ดกฤษณา เห็ดกระถิน พิมาน คางคก กระจุกงูเหลือม กระจุกงูข้าง กำมะถันเหลือง ขามเบญจรงค์ สารหนู เป็นต้น

4) **รสขม** มีสารสำคัญคือแอลคาลอยด์บางชนิด มีสรรพคุณบำรุงโลหิต บำรุงน้ำดี แก้ไข้ เจริญอาหาร แก้อ่อนใน ระบายน้ำและแก้ปวดศีรษะ สมุนไพรรสขมมีหลายชนิด เช่น รากน้ำเต้าขม รากปลาไหลเผือก เถาบอระเพ็ด เถาชิงช้าชาลี เถาขี้กาแดงและขาว เถาโคกกระออม เนื้อไม้จันทร์แดง แก่นขี้เหล็ก ใบฟ้าทะลายโจร ใบผักโขม ใบมะระขี้นก ลูกกระดอม ลูกมะแว้ง ลูกสมอติงู เป็นต้น

5) **รสเผ็ดร้อน** มีสารสำคัญคือ เรซิน กลัยโคไซด์และฟีนอล มีสรรพคุณแก้ลม แก้ปวดท้อง แน่น จุกเสียด ขับลมในลำไส้ แก้ธาตุพิการ ขับเหงื่อ บำรุงไฟธาตุและช่วยย่อยอาหาร สมุนไพรรสเผ็ดร้อนมีหลายชนิด เช่น รากกระชาย รากและใบกระเพรา ราก ใบ และต้นเจตมูลเพลิง รากสลอด เหง้าชิง เหง้าข่า เหง้าไพล หัวกระเทียม หัวดองดึง หัวหอม เปลือกต้นมะรุ้ม เถาและดอกดีปลี ต้นข้าพลู ต้นดาวเรือง ใบกระป๋องเจ็ดตัว ใบแมงลัก ใบสะระแหน่ เมล็ดพริกขี้หนู เมล็ดพริกไทย เป็นต้น

6) **รสมัน** มีสารสำคัญคือไขมัน มีสรรพคุณแก้เส้นเอ็นพิการ บำรุงไขมันในร่างกาย ทำให้ร่างกายอบอุ่น บำรุงไขข้อ บำรุงเส้นเอ็นและเป็นยาอายุวัฒนะ สมุนไพรรสมันมีหลายชนิด เช่น รากมะตอก รากและเมล็ดบัวหลวง เถาผักกระเฉด แก่นกันเกรา เมล็ดขนุน เมล็ดงาขาว เมล็ดงาดำ เมล็ดถั่วชนิดต่างๆ เมล็ดมะม่วงหิมพานต์ เนื้อในเมล็ดกระบก เนื้อในลูกจาก น้ำมันเนย เป็นต้น

7) **รสหอมเย็น** มีสารสำคัญคือน้ำมันหอมระเหย มีสรรพคุณบำรุงหัวใจ ทำให้จิตใจชุ่มชื้น บำรุงครรภ์ รักษาตับและปอด แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก้เสมหะและโลหิต แก้อ่อนเพลีย และบำรุงกำลัง สมุนไพรรสหอมเย็นมีหลายชนิด เช่น รากแฝกหอม รากมะเดื่อหอม แก่นจันทน์เทศ แก่นจันทน์นา เนื้อไม้กฤษณา ใบเตยหอม ใบบัวบก ดอกกระดังงา ดอกมะลิ ดอกปีบ ชะมดเข็ด ชะมดเขียง พิมเสน เป็นต้น

8) **รสเค็ม** มีสารสำคัญคือเกลือและแร่ธาตุ มีสรรพคุณซึมซาบไปตามผิวหนัง รักษาโรคผิวหนังและแผลเน่าเปื่อย รักษาบาดแผล ขับเมือกมันในลำไส้ แก้เถาตานในท้อง ฟอกโลหิต และกัดเสมหะ รวมถึงช่วยเพิ่มน้ำในร่างกาย สมุนไพรรสเค็มมีหลายชนิด เช่น รากแคแดงแคขาว รากลำแพน เปลือกต้นและใบเหียงอกปลาหมอ เปลือกต้นโกก崗 เปลือกต้นลำพู ใบกระชาย กระจับ เปลือกชนิดต่างๆ ดินโป่ง น้ำมูตร กระดองปลาหมึก(ลิ้นทะเล) กระดองแมงดาทะเล เปลือกหอย เป็นต้น

9) **รสเปรี้ยว** มีสารสำคัญคือกรดอาหาร มีสรรพคุณแก้ทางเสมหะ ฟอกโลหิต ระบายอุจจาระ แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ไข้หวัด แก้ไข้เพื่อดีและโลหิต แก้ไอ ทำให้โลหิตไหลเวียนดีขึ้น ทำให้ร่างกายแข็งแรง และเพิ่มความต้านทานโรค สมุนไพรที่มีรสเปรี้ยวมีหลายชนิด เช่น เถาและใบส้มกุ่ม ใบและฝักมะขามแขก ใบมะยม ลูกมะดัน ลูกมะขามป้อม ลูกมะปริง ลูกมะไฟ ลูกมะอึก ลูกสมอไทย น้ำในลูกมะนาว เนื้อในส้มโอ น้ำส้มสายชู มดแดง สารส้ม ชันรง เป็นต้น

นอกจากนั้นในทางเภสัชกรรมไทยยังได้เพิ่มยารสจืดอีก 1 รส โดย ยารสจืดมีสารสำคัญคือธาตุต่างๆ มีสรรพคุณแก้ทางเสมหะ ขับปัสสาวะ ลดอาการปวดแสบปวดร้อน แก้ไข้ตัวร้อน แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก้ไตพิการ แก้ไข้ และถอนพิษผิดสำแดง สมุนไพรที่มีรสจืดมีหลายชนิด เช่น ต้นหญ้าวงช้าง ต้นฝอยทอง ใส้หมาก ใส้หญ้าถอดปล้อง เถารางจืด หวายตะมอย ใบตำลึง รากละหุ่ง รากมะปริง รากมะปรางหวาน เป็นต้น

3.4 การเก็บรักษาพืชสมุนไพร การเก็บรักษาสมุนไพรไม่ให้เกิดรา ป้องกันสีและกลิ่นเปลี่ยนไป มีหลักการเก็บรักษาคือ 1) ยาที่จะเก็บรักษาไว้ต้องทำให้แห้ง ยาที่ขึ้นราง่ายต้องหมั่นเอาออกตากแดดเป็นประจำ 2) สถานที่เก็บรักษาควรเป็นที่แห้ง เย็น อากาศถ่ายเทดี แต่มีลมพัดผ่านไม่มาก และไม่มีแสงแดดส่อง 3) การเก็บรักษาต้องเก็บเป็นสัดส่วน ไม่ปะปนกัน ยาที่มีกลิ่นหอมหรือยาที่มีพิษควรแยกเก็บไว้ในที่มิดชิด และ 4) ต้องมีวิธีการป้องกันแมลง หนู หรือหนอนเข้าทำลายที่ถูกต้องเหมาะสม

3.5 การปรุงยาสมุนไพร กรรมวิธีปรุงยาสมุนไพรที่ใช้ในภาวะฉุกเฉินที่ใช้บ่อยมี 3 วิธี ได้แก่ ยาต้ม ยาตำคั้นเอาแต่น้ำ ยาฝน และยาพอก ดังนี้

3.5.1 ยาต้ม ยาต้มเป็นการปรุงยาสมุนไพรโดยใช้สมุนไพรแห้งหรือสด ต้มรวมกับน้ำ ส่วนของสมุนไพรมีทั้งใบ ลำต้น แก่น เมล็ด และราก วิธีการเตรียมทำได้โดยหั่นหรือสับสมุนไพรเป็นชิ้นเล็กๆ ใส่ลงในหม้อดิน กระเบื้อง หรือภาชนะที่มีใช้โลหะ และใส่น้ำลงไปให้ท่วมยาเล็กน้อย หาก

เป็นสมุนไพรแห้งให้แช่น้ำทิ้งไว้สักครู่ ถ้าเป็นสมุนไพรสดไม่ต้องแช่น้ำ ใช้ไฟขนาดกลางต้มให้เดือด หลังจากเดือดแล้วให้ใช้ไฟอ่อน ควรคนยาสม่ำเสมอให้ยาใหม่(การต้มยาไทยมักจะต้มแบบ 3 เอา 1 คือใส่น้ำ 3 ส่วน ของปริมาณที่ใช้และต้มให้เหลือ 1 ส่วน) ระยะเวลาในการต้มขึ้นอยู่กับส่วนของพืชสมุนไพร หากเป็นส่วนของใบ ดอก หรือกิ่งขนาดเล็กใช้เวลาต้ม 3-4 นาที หากเป็นส่วนที่แข็ง เช่น รากหรือแก่นของลำต้นใช้เวลาต้ม 10 นาที ยาต้มควรดื่มให้หมดภายในวันเดียว ไม่ทิ้งไว้ค้างคืน โดยทั่วไปมักแบ่งดื่ม 3 เวลา ก่อนอาหาร และวันรุ่งขึ้นค่อยเติมน้ำและต้มใหม่อีกครั้งหนึ่ง

3.5.2 ยาตำคั้นเอาแต่น้ำ นำสมุนไพรมาตำให้ละเอียดที่สุด คั้นเอาแต่น้ำมาใช้ เอากากมาพอกแผลหรือทิ้งไป สมุนไพรที่ใช้มักเป็นส่วนของพืชที่มีน้ำมาก อ่อนนุ่ม ตำให้แหลกได้ง่าย น้ำยาที่ได้จะมีกลิ่นและรสรุนแรง ยามีความเข้มข้นมาก ต้องใช้แต่น้อย โดยทั่วไปดื่มครั้งละประมาณ 1 ถ้วยชา

3.5.3 ยาฝน เป็นวิธีที่นิยมใช้กันมากวิธีหนึ่ง การฝนยาใช้ชั้นใสน้ำสะอาดลงไป จุ่มหินลับมีดขนาดเล็กลงไปใต้น้ำ ให้หินโผล่เหนือน้ำเล็กน้อย ฝนยากับหินลับมีดจนได้น้ำยาสีขุ่นชั้นเล็กน้อย หากไม่ฝนกับหินลับมีดอาจฝนกับฝาละมีที่ใสน้ำลงไปโดยตรงเลยก็ได้ โดยทั่วไปจะดื่มยาฝนครั้งละ 1 แก้ว

3.5.4 ยาพอก เป็นยาที่ใช้ภายนอก เตรียมโดยเอาสมุนไพรสดมาตำให้ละเอียด ผสมเหล้าเป็นน้ำกระสายยา เพื่อให้ตัวยาออกฤทธิ์ได้ดีขึ้น คนให้เข้ากัน จากนั้นจึงนำไปพอกแผลหรืออวัยวะที่ต้องการรักษา

3.6 ข้อควรระวังในการใช้ยาสมุนไพร ในการใช้ยาสมุนไพรมีข้อควรระวังดังนี้

3.6.1 ยาใดไม่เคยรับประทานมาก่อน ควรเริ่มรับประทานจากขนาดน้อยๆ ก่อน หากรับประทานแล้วไม่เกิดอาการแพ้หรือผิดปกติ จึงรับประทานยานั้นตามขนาดที่กำหนด และอย่าใช้ยาเข้มข้นเกินขนาดที่กำหนด เช่น ยานั้นระบุว่าใช้ดื่มรับประทานต่างน้ำ ก็ไม่ควรเคี้ยวรับประทาน เป็นต้น

3.6.2 ผู้ที่อ่อนเพลียมาก เด็กอ่อน คนชรา ห้ามใช้ยามาก เพราะความต้านทานของร่างกายมีน้อยกว่าปกติ อาจเกิดพิษได้ง่าย และก่อนใช้ยาต้องทราบข้อห้ามใช้ด้วย

3.6.3 หากใช้สมุนไพรแล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรไปพบบุคลากรสาธารณสุขที่สถานบริการสาธารณสุขใกล้บ้านทันที

เรื่องที่ 2 สมุนไพรที่ใช้ในการห้ามเลือด

ความรู้ทั่วไปของภาวะเลือดออกและการห้ามเลือด

ภาวะเลือดออก หมายถึง การที่มีเลือดไหลออกนอกหลอดเลือดที่ฉีกขาดเนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ถูกฟัน ถูกแทง ถูกมีดกรีด ถูกประตุนหินบดหือเลือด หลอดเลือดในสมองแตก เป็นต้น หรืออวัยวะภายในได้รับอันตราย แตก หรือฉีกขาด เช่น ม้าม ตับแตก เป็นต้น จนทำให้เลือดตกในได้ ภาวะเลือดออกมีทั้งภาวะเลือดออกภายนอกซึ่งเลือดจะออกมาภายนอกโดยผ่านบาดแผลที่ผิวหนัง

ให้เห็น ส่วนเลือดออกภายในหรือที่นิยมเรียกกันว่า “ตกเลือดภายใน” เป็นการตกเลือดที่เลือดไม่ผ่านผิวหนังออกมา แต่มีเลือดออกภายในอวัยวะของร่างกาย เช่น เลือดออกในช่องท้อง ภาวะอาหารจมูก เป็นต้น

การห้ามเลือดจากบาดแผลในทางการแพทย์แผนปัจจุบันทำโดยการกดบาดแผลโดยตรงซึ่งอาจใช้นิ้วมือกดแน่น หรือใช้ผ้าพันบาดแผลให้แน่นก็ได้ ถ้าเลือดยังไม่หยุดให้ใช้นิ้วมือบีบเส้นเลือดโดยตรงหรือใช้นิ้วมือกดตรงจุดเลือดออกบนกระดูกและยกส่วนของร่างกายที่เลือดออกให้สูงขึ้น ยกเว้นในกรณีที่กระดูกแขนหรือขาหัก ในกรณีที่เลือดออกรุนแรงอาจใช้วิธีการกดบนหลอดเลือดแดงที่สัมพันธ์กับจุดที่เลือดออก

การห้ามเลือดจากบาดแผลด้วยสมุนไพร

หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวิธีการห้ามเลือดจากบาดแผล ดังนี้

วิธีที่ 1 สدابเสือ (เสือหมอบ) สدابเสือในภาษาอีสานเรียก “หญ้าเพิน หญ้าฝรั่ง หญ้าลิ่มเมือง มั่งกระต่าย ต้นเหลาลำฮ้าง” การใช้ใบสดาบเสื้อมาห้ามเลือดมีวิธีการดังนี้

1.1 ยอดสดาบเสือ เอายอดสดาบเสือ ยอดอ่อนๆ 2 กำมือ นำมาล้างให้สะอาด ต้มให้ละเอียด พอกแผล ใช้ได้ทั้งแผลใหญ่และแผลเล็ก (ถ้ามีเหล้าผสมลงไปด้วยเพื่อฆ่าเชื้อโรค) ถ้าแผลฉีกขาดมากต้องใช้อยอดสดาบเสือพอกแผล แล้วรัดไว้

1.2 ใบสดาบเสือกับปูนขาว เอาใบสดาบเสื้อมา 1 กำมือ (ขึ้นอยู่กับขนาดของแผล) ล้างให้สะอาด ขยี้ให้ขำ นำมาผสมกับปูนขาวหรือปูนที่ใช้กินกับหมาก แล้วนำตำรวมกันจนละเอียดและเข้ากันดี นำมาพอกแผล ห้ามเลือดได้ดีนัก

1.3 ใบสดาบเสือกับใบยาสูบ นำใบสดาบเสือและใบยาสูบบมาทุบๆ ผสมกับเหล้าขาว หรือเคี้ยวแล้วก็พอกไปที่แผลได้เลย ก็จะห้ามเลือดได้ดี

วิธีที่ 2 ผิวไม้ไผ่ ถ้าใช้ใบสดาบเสือแล้วเลือดยังไม่หยุดก็เอาผิวไม้ไผ่ ขูดๆ เปลือกไม้ไผ่สีเขียวๆ พอกแผลที่ใหญ่ๆ

วิธีที่ 3 กระสังกับน้ำปูนใส ให้เอากระสังทั้งห้ามา 3 ต้น ล้างน้ำให้สะอาดตำให้ละเอียด ผสมกับน้ำปูนใส คั้นเอาเฉพาะน้ำยามาใช้ทาที่บาดแผล เลือดก็จะหยุดไหลทันที และใช้เป็นยารักษาบาดแผลด้วยมีสรรพคุณดีทีเดียว

วิธีที่ 4 ใบเสลดพังพอนตัวเมีย ใช้ใบเสลดพังพอนตัวเมียดีที่สุด โดยเอาใบเสลดพังพอนตัวเมียมาล้างให้สะอาด ขยี้หรือขยี้จนขำ ใส่แผลใหม่ๆ ห้ามเลือดได้ดีที่สุด

วิธีที่ 5 ต้นกระเม็ง เอาต้นกระเม็งมาล้างให้สะอาด ตำให้ละเอียด นำมาพอกแผล ถ้าแผลใหญ่ต้องรัดไว้

เรื่องที่ 3 สมุนไพรที่ใช้บำบัดบาดแผลสด

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับบาดแผลสด

บาดแผล หมายถึง การฉีกขาดของผิวหนังหรือเนื้อเยื่อต่างๆ ของร่างกาย (วิชัย วนดุรงค์วรรณ และทศศาสตร์ หาญรุ่งโรจน์, 2536: 131) บาดแผลแบ่งเป็น 2 ประเภทได้แก่ บาดแผลปิดและบาดแผลเปิด กล่าวคือบาดแผลปิดนั้น ผิวหนังจะไม่ฉีกขาด แต่เนื้อเยื่อ เอ็นใต้ผิวหนัง หลอดเลือดฝอยหรือกล้ามเนื้อฉีกขาด โดยมีลักษณะบวม เขียวคล้ำซึ่งเรียกว่า ห้อเลือด ส่วนบาดแผลเปิดนั้นผิวหนังจะฉีกขาดเป็นแผลและมีเลือดออก บาดแผลเปิดมี 5 ลักษณะ ได้แก่บาดแผลถลอก บาดแผลฉีกขาด บาดแผลตัด บาดแผลถูกแทง และบาดแผลถูกยิง ในทางการแพทย์แผนปัจจุบันนั้น การบำบัดบาดแผลเปิดโดยทั่วไปจะต้องทำความสะอาดบาดแผลโดยใช้น้ำเกลือ (0.9% Normal saline) ถ้าไม่มีให้ใช้น้ำ 1 ลิตรผสมเกลือ 1 ซ้อนชา ต้มให้เดือด แล้วปล่อยให้เย็น นำมาใช้แทนน้ำเกลือในการชะล้างบาดแผลได้ หรืออาจใช้น้ำต้มสุกแทนน้ำเกลือก็ได้ จากนั้นใช้แอลกอฮอล์ 70% ใช้เช็ดรอบๆ แผล เพื่อฆ่าเชื้อโรค ในกรณีที่เป็นแผลถลอกและแผลสดให้ใช้เบทาดีน (Betadine หรือ Povidone-iodine 10%) ทาแผล แล้วจึงปิดแผลด้วยผ้าสะอาดปราศจากเชื้อโรค ปิดพลาสติกยึดผ้าปิดแผลหรือใช้ผ้าพันแผลไว้

การบำบัดบาดแผลสดด้วยสมุนไพร

หมอพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวิธีการบำบัดบาดแผลสดในภาวะฉุกเฉินดังนี้

วิธีที่ 1 ใบบัวบก แผลสดใหม่ๆ ใช้ใบบัวบกนำมาตำให้แหลกหรือทุบๆ แล้วนำมาพอกแผลเข้า-เย็น

วิธีที่ 2 สมอไทย เอาเปลือกต้นสมอไทยมาฝนกับน้ำสะอาด นำมาทาแผล

วิธีที่ 3 ฟ้าทะเลลายโจรกับเสลดพังพอนตัวเมีย เอาฟ้าทะเลลายโจรกับเสลดพังพอนตัวเมียอย่างละ 1 กำมือ ตำผสมกับน้ำหรือน้ำผึ้งก็ได้ นำมาพอกไว้ที่แผล ช่วยทั้งห้ามเลือดและประสานแผลให้แห้งเร็ว หรือถ้าฉุกเฉินจริงๆ ก็เอาทั้งฟ้าทะเลลายโจรและเสลดพังพอนตัวเมียมาเคี้ยวๆ กลืนน้ำกินด้วย เอากากพอกแผลไว้ด้วย หายไว อันนี้ใช้ได้ผลดี ถือเป็นยาวิเศษ ทั้งห้ามเลือดและประสานแผล ใช้สัก 2 – 3 ครั้งก็ดีขึ้น สูตรนี้ครอบจักรวาลดีที่สุดใน ปกติที่วัดทำเป็นผงไว้ทั้งฟ้าทะเลลายโจรและเสลดพังพอนตัดเมีย

วิธีที่ 4 น้ำมันจากสัตว์ เมื่อเลือดหยุดแล้วก็ใช้น้ำมันจากสัตว์ เช่น น้ำมันจากเลียงผา หมูเทศ เสือทุกอย่าง (เช่น เสือดาว เสือโคร่ง เป็นต้น) ใส่กระปุกเอาไว้ ถ้าน้ำมันแห้งให้เอาน้ำมันมาเติมลงไป แผลสดจะหายเร็วที่สุด

วิธีที่ 5 ใบพลู เมื่อเลือดหยุดแล้ว ถ้าแผลเล็กให้ใช้ใบพลู นำมาล้างให้สะอาด แล้วเอามาขยี้หรือตำให้ละเอียด พอกแผล

เรื่องที่ 4 สมุนไพรที่ใช้บำบัดแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก

บาดแผลไฟไหม้ หมายถึง บาดแผลที่เกิดจากความร้อน เช่น ไฟ รังสี แสงแดด สารเคมีจำพวกกรดและด่าง ส่วนบาดแผลน้ำร้อนลวก หมายถึง บาดแผลที่เกิดจากความร้อนชนิดเปียก เช่น น้ำเดือด หรือน้ำร้อน น้ำมันที่ร้อนจัด หรือน้ำเชื่อมเดือดๆ (รชนีพร ภูกร 2533: 53) ลักษณะของแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวกจะประเมินจากความกว้างและความลึกของบาดแผลซึ่งมี 3 ระดับ ดังนี้

1. บาดแผลไหม้ระดับหนึ่ง พบเนื้อเยื่อชั้นหนังกำพร้าถูกทำลาย ลักษณะผิวหนังเป็นสีชมพูหรือแดงเรื่อ ปวดแสบปวดร้อนเล็กน้อยในระยะ 24-48 ชั่วโมง ขอบแผลเรียบ อาจบวมเล็กน้อย ต่อมาจะจางหายหรือหลุดลอกออกไป และหายเป็นปกติภายใน 2-3 วัน โดยไม่มีแผลเป็น

2. บาดแผลไหม้ระดับสอง พบเนื้อเยื่อชั้นหนังกำพร้าถูกทำลายหมดไปจนถึงหนังแท้ ผิวหนังจะมีสีชมพูหรือสีแดง มีตุ่มน้ำพองขึ้นมา เมื่อตุ่มแตกจะมีน้ำเหลืองไหลออกมา เจ็บปวดมาก เมื่อแผลหายแล้วอาจเป็นแผลเป็น ถ้าไม่มีการติดเชื้อแผลจะหายภายใน 10-14 วัน

3. บาดแผลไหม้ระดับสาม พบเนื้อเยื่อชั้นหนังกำพร้า หนังแท้ รวมถึงชั้นลึกซึ่งเป็นไขมัน รากต่อมเหงื่อ รากขน ขน ปลายประสาท กล้ามเนื้อและกระดูกถูกทำลายหมด ผิวหนังมักเปลี่ยนเป็นสีขาว สีดํา หรือสีน้ำตาล เส้นเลือดเล็กๆ และเซลล์ถูกทำลายหมด มักไม่เจ็บปวดเพราะประสาทรับความรู้สึกเจ็บปวดถูกทำลาย ขนหลุดง่าย เนื้อเยื่อผิวหนังไม่อาจงอกขึ้นมาใหม่ ร่างกายต้องอาศัยเยื่อพังผืดปกคลุมแทน จึงเกิดแผลเป็นขึ้น ถ้าแผลเป็นนั้นเกิดบริเวณข้อพับจะหดรั้ง ทำให้เหยียดข้อนั้นไม่ได้ ทำให้เกิดความพิการตามมาได้

หากผู้ป่วยมีบาดแผลไหม้ระดับสองและระดับสามต้องส่งต่อ โดยเฉพาะผู้ป่วยที่มีบาดแผลไหม้ระดับสามควรรับส่งโรงพยาบาลทันที เพราะอาจเกิดภาวะช็อกจากการเสียน้ำและโปรตีน จนเสียชีวิตได้ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นบาดแผลไหม้ระดับใด การปฐมพยาบาลขั้นแรกสุดให้ใช้ความเย็น โดยใช้น้ำเย็นราดบริเวณผิวหนังที่ถูกความร้อนหรือประคบด้วยความเย็น เพื่อลดความร้อนที่จะไปทำลายผิวหนังและกล้ามเนื้อ

การบำบัดบาดแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวกด้วยสมุนไพร

หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำการบำบัดแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก ดังนี้

วิธีที่ 1 น้ำมันสัตว์ ใช้น้ำมันสัตว์ เช่น น้ำมันหมู น้ำมันกบ น้ำมันเลียงผา โดยเฉพาะน้ำมันเลียงผา ต้องเคี่ยวตัวเลียงผา เขา เล็บ หนังและลิ้นในน้ำมันมะพร้าว เอามาทาแผลจะหายปวดแสบปวดร้อน ไม่เกินสามวันหาย ไม่อักเสบ ต้องเอาผ้าพันแผลปิดแผลไว้

วิธีที่ 2 บวบเหลี่ยม ห้ามเอาน้ำล้างแผล ใช้ใบบวบเหลี่ยมสดๆ มาโขลกให้ละเอียด แล้วนำมาปิดแผล ใส่ขี้จันมันเย็น

วิธีที่ 3 **วุ้นว่านหางจระเข้** ใช้วุ้นว่านหางจระเข้ส่วนสะโพกมัน ไม่ใช่ตรงปลาย ปอกเปลือกออกแล้วล้างยางออกให้หมด เช็ดแผลให้สะอาด เอาวุ้นตรงสะโพกหางจระเข้มาทาแผล วันละ 3 ครั้ง ถ้าแผลใหญ่ ใช้เมือกสั้นๆ ทาให้ทั่ว ระวังอย่าให้ถูกน้ำ ลม แดด ให้อยู่ในที่ร่ม

วิธีที่ 4 **เนื้อฟัก** ใช้เนื้อฟักโดยขูดให้เป็นฝอย พอกแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก พอกวันละ 3 ครั้ง เข้า กลางวัน เย็น ไม่ต้องกินยาอะไร เป็นการรักษาโดยแก้พิษไฟ

วิธีที่ 5 **ปลาไหลเผือก (เถียนต๋อน, หยิกบ่อลง, ตรึงบาดาล, พญารากเดียว)** ใช้รากปลาไหลเผือก ฝนใส่น้ำสะอาดชั้นๆ ทาแผล

วิธีที่ 6 **ต้นลิ้นฟ้า (เพกา)** ใช้เปลือกต้นลิ้นฟ้า (เพกา) ฝนกับน้ำสะอาด จนได้น้ำชั้นๆ นำมาทาแผล แผลใหญ่ก็ใช้ได้ แผลจะไม่พอง ไม่เปื่อย

เรื่องที่ 5 สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย

สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อยในเรื่องนี้จะจำแนกเป็น 2 ประเภทคือสมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษจากแมลงที่มีเหล็กไน ได้แก่ ผึ้ง ต่อ แตน และสมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษจากแมงและสัตว์เลื้อยคลานที่พบบ่อย ได้แก่ แมงป่องและตะขาบกัด

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแมลงที่มีเหล็กไนและสมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษ

1. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแมลงที่มีเหล็กไน** แมลงมีพิษในประเทศไทยที่มีเหล็กไนที่พบบ่อย ได้แก่ ผึ้ง ต่อ แตน และมด (เฉพาะมดตะนอยมีเหล็กไน) มีลักษณะโดยทั่วไปคล้ายกัน คือมีลำตัวแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนหัว ส่วนทรวงอก และส่วนท้อง เหล็กไนและต่อมพิษจะอยู่ที่ส่วนท้องหรือก้นของตัวเมีย และพวกที่ทำงาน เช่น ผึ้งงาน มดงาน เป็นต้น จะมีเหล็กไนและอวัยวะสร้างน้ำพิษอยู่ เหล็กไนจะยาวประมาณ 2.5-4 มิลลิเมตร อวัยวะปล่อยน้ำพิษของผึ้งมีลักษณะพิเศษกว่าแมลงอื่น คือมีต่อมสร้างกรด 1 คู่ ต่อมสร้างด่าง 1 ต่อม มีกล้ามเนื้อและมีเหล็กไน ตัวต่อและมดเมื่อต่อยแล้วจะไม่ทิ้งเหล็กไนไว้ ผิดกับผึ้งที่ปล่อยเหล็กไนไว้บริเวณที่ต่อย พิษของผึ้ง ตัวต่อและมดที่ปล่อยออกมาจึงเป็นส่วนผสมของกรดและด่าง มีสารหลายชนิดเป็นองค์ประกอบ เช่น สารฮีสตามีน ซีโรโทนิน อะเซทิลโคลีน ไคนิน สารที่มีพิษต่อเม็ดเลือดแดง สารพิษต่อประสาท และน้ำย่อยหลายชนิด

2. **อาการและอาการแสดงและการปฐมพยาบาล** เมื่อถูกผึ้งหรือแมลงตัวเดียวกัดต่อยมักมีอาการเฉพาะที่คือแดง บวม ร้อน แสบ และคัน ถ้าผู้ป่วยมีอาการแพ้อย่างรุนแรงก็จะทำให้เกิดอาการหายใจลำบากและหอบ บางรายอาจเกิดภาวะช็อกและอาจเสียชีวิตภายใน 15-30 นาที ถึง 4 ชั่วโมง ถ้าถูกผึ้งหรือแมลงรุมต่อย พิษเข้ากระแสเลือด อาการจะรุนแรงจนอาจเสียชีวิตได้ภายใน 48 ชั่วโมง การบำบัดพิษจากผึ้งต่อยให้เอาเหล็กไนออกโดยเร็ว เพื่อช่วยลดปริมาณน้ำพิษที่จะเข้าสู่ร่างกาย เพราะเป็นการเอาถุงน้ำพิษที่ติดอยู่กับเหล็กไนออกไปด้วย การเอาเหล็กไนออกให้ใช้ใบมีดที่สะอาดขูดผิวหนังบริเวณที่ถูกต่อย เหล็กไนจะหลุดตามใบมีดออกมา ไม่ควรใช้เข็มหรือแหนบไปคีบหรือใช้นิ้วมือ

หีบออกมา เพราะอาจเป็นการบีบคั้นน้ำพิษเข้าสู่ร่างกายมากขึ้น ถ้าถูกต่อยบริเวณแขน ควรยกส่วนนั้นให้สูง และไม่ควรใช้ยาที่ทาแล้วทำให้เกิดความร้อนต่อผิวหนัง เช่น ยาหม่อง ขี้ผึ้งบาล์ม เป็นต้น เพราะอาจทำให้หลอดเลือดฝอยใต้ผิวหนังบริเวณที่ถูกต่อยขยายตัว พิษอาจแผ่ซ่านได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจเป็นอันตรายได้ (อมรชัย หาญผดุงธรรมะ, 2544: 1-3)

3. สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษจากผึ้ง ต่อและแตนต่อย หากเป็นผึ้งต่อยจะมีเหล็กไนฝังอยู่ที่แผล ต้องเอาออกก่อนโดยใช้เส้นผมยาวๆ คูดที่แผล เหล็กไนก็จะติดออกมา หมอพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือบำบัดพิษจากผึ้ง ต่อและ แแตนต่อย ดังนี้

วิธีที่ 1 ขาลิงกับน้ำหน่อไม้ดอง ถ้าถูกผึ้ง ต่อ แแตน ต่อย ให้เอาหัวขาลิง 1 หัว มาตำให้ละเอียด ใส่ น้ำหน่อไม้ส้มหรือหน่อไม้ดองลงไป แล้วเอามาพอกแผล

วิธีที่ 2 เสลดพังพอนตัวเมีย (พญาขอ) เอาใบพญาขอมาตำหรืออบ ตำมาพอกแผลทั้งแผลผึ้ง ต่อ แแตนต่อย

วิธีที่ 3 น้ำหน่อไม้ดอง เอาน้ำหน่อไม้ดองหรือหน่อไม้ส้มมาประคบแผล ถ้ามันต่อยมาก เอาน้ำหน่อไม้ดองใส่ผ้าเยอะๆ เอามาประคบแผล ถ้าพวกต่อยมาก ๆ อาจตายได้ *(ไม่ใช่หน่อไม้ดิบ แต่เป็นหน่อไม้ส้ม หน่อไม้ดองที่มันเปรี้ยวๆ)*

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแมงป่อง ตะขาบและสมุนไพรมะพร้าวที่ใช้บำบัดพิษ

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแมงป่องและตะขาบ แมงป่องเป็นสัตว์ในกลุ่ม "แมง" เช่นเดียวกับเห็บและไร เนื่องจากแมงป่องมีลักษณะสำคัญคือมี 8 ขา ลำตัวแมงมีเพียง 2 ส่วนคือ ส่วนหน้าประกอบไปด้วยส่วนหัวและส่วนอกเชื่อมติดต่อกัน และส่วนหลังเรียกว่า ส่วนท้อง (ซึ่งต่างจากแมลงที่มี 6 ขา ลำตัวมี 3 ส่วนและมีปีก) แมงป่องเป็นสัตว์มีพิษ รูปร่างคล้ายปู มีขาเป็นปล้องๆ 4 คู่ ท้องยาวออกไปเป็นหาง ที่ปลายหางมีอวัยวะสำหรับต่อยหรือเหล็กไน ไม่ชอบแสงสว่าง มักจะหลบซ่อนตัวอยู่ตามสถานที่มืดและชื้น แมงป่องในประเทศไทยชอบอยู่ตามทุ่งนา และหลบเข้าไปอยู่ตามบ้านคนในที่พักผ่อนต่างๆ ส่วนตะขาบเป็นสัตว์ขาข้อที่พบได้ในเขตร้อนชื้น มีลำตัวแบนราบ มีปล้อง 15 - 100 ปล้อง แต่ละปล้องมีขา 1 คู่ ส่วนหัวแยกจากลำตัวชัดเจน มีหนวด 1 คู่ และมีเขี้ยวพิษ 1 คู่ในปล้องแรกของลำตัว เขี้ยวพิษเชื่อมต่อกับต่อมพิษ ในเวลากลางวันจะซ่อนอยู่ในที่เย็นๆ ใต้ก้อนหิน ออกหาเหยื่อในเวลากลางคืน กินแมลงเป็นอาหาร

2. อาการและอาการแสดง เมื่อถูกแมงป่องต่อยจะมีรอยแผลคล้ายเข็มแทงรูเดียว บางครั้งอาจเป็นรอยไหม้ บริเวณที่ถูกกัดจะปวดแสบปวดร้อน รู้สึกเจ็บปวดมาก บางรายอาจมีเลือดออกบริเวณที่ถูกกัด หากได้รับพิษจำนวนมากจะมีอาการทางสมองภายในครึ่งชั่วโมง โดยจะมีอาการตื่นเต้น กระวนกระวาย ความดันโลหิตสูง เหงื่อออกมาก อุณหภูมิต่ำ หนึ่งตาบอดก น้ำลายและสิ่งคัดหลั่งออกมากกว่าปกติ เนื่องจากประสาทที่ควบคุมถูกทำลายเสียไป พร้อมกับมีภาวะหัวใจเต้นช้าและเต้นผิดจังหวะ ส่วนใหญ่จะเสียชีวิตจากการหยุดหายใจเพราะศูนย์ควบคุมการหายใจเป็นอัมพาต ถ้า

ได้รับพิษน้อยอาการจะไม่รุนแรงมากนัก มักจะมีอาการทุเลาลงในวันต่อมา นอกจากนั้นเมื่อถูก **ตะขากัด** จะพบรอยเขียวสอ รอย เป็นจุดเลือดออกตรงบริเวณที่ถูกกัดและมีอาการปวด บวม แดง ร้อน ชา และเกิดอัมพาตบริเวณที่ถูกกัด อาจเป็นแผลไหม้อยู่ 2-3 วัน ต่อมาน้ำเหลืองบริเวณใกล้เคียงโต และกดเจ็บ ในรายที่แพ้พิษมากอาจถึงขั้นหายใจไม่ออก หมดสติ พิษจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาด ของตะขาบ และภูมิต้านทานของผู้ถูกกัด (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>)

3. สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษตะขาบและแมงป่อง หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บำบัดพิษจากตะขาบและแมงป่องดังนี้

3.1 ตะขากัด หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำการบำบัดพิษจากตะขากัด ดังนี้

วิธีที่ 1 ตินตะขาบ ให้ใช้ต้นตีนตะขาบ หักลำต้น แล้วเอายางมาทาแผลที่ถูกตะขากัด

วิธีที่ 2 บอระเพ็ด เอาเถาบอระเพ็ดสด พอดีจะมียางออกมา ทูบๆ เอามาทาแผล 15 นาทีอาการปวดจะลดลง

วิธีที่ 3 สบู่ดำ ใช้รากสบู่ดำมาฝนกับน้ำสะอาด แล้วนำมาทาแผลตะขากัด

3.2 แมงป่องต่อย เนื่องจากหางแมงป่องมีเหล็กไน ต้องเอาเหล็กไนอก่อน โดยใช้เส้น ผมยวๆ คูดที่แผล เหล็กไนกี้จะติดออกมา หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำการบำบัดพิษ จากแมงป่องต่อย ดังนี้

วิธีที่ 1 เสลดพังพอนตัวผู้หรือตัวเมีย เมื่อเอาเหล็กไนอก่อนแล้ว ให้เอาใบเสลดพังพอนตัวผู้ หรือตัวเมียมาตำ ปอกแผลไว้

วิธีที่ 2 หัวบุงกรอหรือหัวอีรอก วิธีนี้ไม่ต้องเอาเหล็กไนแมงป่องออก ให้เอาหัวบุงกรอ หรือหัวอีรอกมาฝาน แล้วปิดแผลที่ถูกแมงป่องต่อย เหล็กไนมันจะล่อย ไม่ฝึง ถ้าไม่ปวดมากอันเดียวก็ หาย เคยเอาไปทดลองใช้ที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมาแล้ว ได้ผลดีมาก

3.3 สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อยทุกชนิด หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบำบัดพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อยต่างๆ ไปดังนี้

วิธีที่ 1 โลดทะนงแดง (นางแซง) เอาโลดทะนงแดงมาฝนกับหินผสมน้ำมะนาว นำมาทา แผลแมลงสัตว์กัดต่อย

วิธีที่ 2 รวงจืด ฝึ้ง ต่อ แตนและแมงป่องต่อย เอารวงจืด เอาทั้งเถาทั้งใบมาตำจนแหลก แล้วเอาไปพอกแผล แผลจะค่อยๆ หายไป

วิธีที่ 3 สาบเสือ หากอยู่ในป่าให้เอายอดและใบอ่อนของต้นสาบเสือมาขยี้ให้เข้า แล้วนำมา

พอกแผลเลย หรือหากอยู่ที่บ้านให้ใช้**ยอดและใบอ่อนของต้นสาบเสือ** ตำให้ละเอียด เอาสารส้มมา บดให้ละเอียด นำมาผสมกัน และหยดน้ำลงไปเล็กน้อย แล้วนำยามาพอกที่ปากแผลที่ถูกกัด ต่อย ก็ จะหาย

วิธีที่ 4 เสดดฟังพอนตัวเมีย (พญาฮอย) เอาใบพญาฮอยมาตำ บด แปะแผลได้ทั้ง ผึ้ง ต่อ แตน แมงป่อง ตะขาบ ก็ได้

วิธีที่ 5 ว่านแมงมุม ถ้าตะขาบกัด ปลายตุ่มตำ แมงป่องต่อย เอาหัวของว่านแมงมุมตำไป พอกแผล

วิธีที่ 6 หัวหอมแกงกับมะขามเปียก เอาหัวหอมแกงกับมะขามเปียกนำมาตำผสมกัน แล้วใช้ทาบริเวณที่แมลงสัตว์กัดต่อย ได้ผลชะงัดนัก

เรื่องที่ 6 สมุนไพรที่ใช้บำบัดพิษงู

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับงูและงูพิษ

ในประเทศไทยพบผู้ป่วยที่ถูกงูกัดบ่อย ปัญหาที่พบได้ทุภาคของประเทศโดยเฉพาะใน ภาคใต้และภาคกลาง งูพิษที่กัดคนไทยมากที่สุดคือ งูกะปะ(ร้อยละ 40) รองลงมาได้แก่งูเขียวหางไหม้ (ร้อยละ34) งูเห่า (ร้อยละ12) และงูแมวเซา (ร้อยละ 10) ตามลำดับ ช่วงเวลาที่ถูกกัดมักเป็นฤดูฝน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนพฤศจิกายน (สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ, 2544: 707; สุขชัย สุเทพารักษ์, 2542: 1)

งูเป็นสัตว์เลื้อยคลานที่มีพิษตามธรรมชาติ ในประเทศไทยมีงูพิษจำนวนมาก โดยทั่วไปงูพิษมัก มีตายาวและมีเขี้ยวอยู่ 2 เขี้ยวที่ขากรรไกรด้านหน้า ที่เขี้ยวแต่ละเขี้ยวจะมีร่องหรือรูในเขี้ยวสำหรับ ชับน้ำพิษซึ่งอยู่เหนือตา แผลงูพิษกัดจะเห็นรอยเขี้ยว 2 รอย เป็นรูลึกลงไป มีเลือดออกมา ลักษณะ รอยเขี้ยวของงูพิษแต่ละชนิดจะแตกต่างกัน ส่วนงูไม่มีพิษมักมีตากกลม มีแต่ฟัน ไม่มีเขี้ยว เมื่อถูกงูที่ ไม่มีพิษกัดจะเห็นเป็นรอยฟันจำนวน 2 แถว โดยไม่มีรอยเขี้ยว งูจำแนกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) งูที่ มีพิษรุนแรง 2) งูที่มีพิษอ่อนและ 3) งูไม่มีพิษ งูพิษที่พบบ่อยในประเทศไทยมี 8 ชนิด ได้แก่ งูเห่า งู จงอาง งูสามเหลี่ยม งูทับสมิงคลา งูแมวเซา งูกะปะ งูทะเล และงูเขียวหางไหม้ งูพิษแต่ละชนิดจะมี ลักษณะนิสัยและที่อยู่อาศัยแตกต่างกัน พิษงูจำแนกตามกลไกการออกฤทธิ์ได้เป็น 2 กลุ่มคือ พิษ เฉพาะที่และพิษที่ออกฤทธิ์ทั่วร่างกาย **พิษเฉพาะที่**เกิดจากพิษที่มีผลต่อเนื้อเยื่อที่ถูกสัมผัสซึ่งทำให้เกิดอาการบวม ปวด หรือมีการตายของเนื้อเยื่อเกิดขึ้น ส่วน**พิษที่ออกฤทธิ์ทั่วร่างกาย** แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ**พิษต่อระบบประสาท** พิษต่อระบบเลือด และพิษต่อระบบกล้ามเนื้อ ซึ่ง**งูที่มีพิษต่อระบบ ประสาท**มีผลทำให้กล้ามเนื้ออ่อนแรง ผู้ที่ถูกงูประเภทนี้กัดจะปวดแผล ปวดเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ บริเวณที่ถูกกัดจะบวม ต่อมาแขนและขาไม่มีแรง อ่อนเปลี้ย ซึม หนังตาดก ตาพร่ามัว ต่อจากนั้น อาการจะรุนแรงมากขึ้นจนหมดสติและเสียชีวิตได้ มักพบในงูเห่า งูจงอาง งูทับสมิงคลา และงู

สามเหลี่ยมทางแดง พืชชนิดนี้มีโมเลกุลขนาดเล็ก สามารถดูดซึมไปตามกระแสเลือดได้อย่างรวดเร็ว ส่วน**งูที่มีพิษต่อระบบเลือด**นั้นพิษจะทำลายเกร็ดเลือดทำให้ผู้ป่วยมีเลือดออกไม่หยุด ผู้ที่ถูกงูประเภทนี้กัดจะมีอาการเลือดออกเป็นจ้ำๆ ตามผิวหนัง อาเจียนเป็นเลือด ปัสสาวะเป็นเลือด ชัก ซ็อก และอาจเสียชีวิตได้ บริเวณแผลที่ถูกกัดจะเน่าเปื่อยมากและเร็ว พบในงูกะปะ งูเขียวหางไหม้และงูแมวเซา และ**งูที่มีพิษต่อระบบกล้ามเนื้อ** พิษของงูจะไปทำลายเซลล์ของกล้ามเนื้อ ผู้ที่ถูกงูประเภทนี้กัดจะรู้สึกปวดเมื่อยตามแขน ขา คอ และลำตัวทั่วไป จนไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ อาจมีหนังตาตก ในรายที่รุนแรงมาก พืชชนิดนี้พบในงูทะเล สำหรับงูสามเหลี่ยมและงูทับสมิงคลานั้นเป็นพิษทั้งต่อระบบประสาทและระบบเลือดด้วย (วีรพัฒน์ สุวรรณธรรมา, 2009; วินัย วนานุกูล, 2551: 516-517) นอกจากนี้ยังมีงูที่มีพิษอ่อนได้แก่ งูปล้องทอง งูลายสาบคองแดง งูหัวกะโหลก ซึ่งเมื่อถูกกัดมักมีเพียงอาการปวด บวม แดง ร้อนบริเวณที่ถูกกัด (สุชัย สุเทพารักษ์, 2542: 1)

การปฐมพยาบาลผู้ที่ถูกงูพิษกัดต้องพยายามให้บริเวณที่ถูกงูกัดเคลื่อนไหวน้อยที่สุด และจัดให้อวัยวะที่ถูกกัดให้อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าหัวใจ รัศุนีเกดเหนือแผลหลวมๆ คลายสายรัดทุก 15-20 นาที ใช้สมุนไพรบำบัดขั้นต้น แล้วนำส่งโรงพยาบาล ควรนำซากงูไปด้วยเพื่อให้เซรุ่มต้านพิษงูตามชนิดของงูที่กัด ซึ่งเซรุ่มต้านพิษงูที่ผลิตในประเทศไทยส่วนใหญ่จะจำเพาะต่อพิษงูแต่ละชนิดและใช้แทนกันไม่ได้ จึงต้องวินิจฉัยก่อนว่าเป็นงูชนิดใด ปัจจุบันเซรุ่มต้านพิษงูมี 7 ชนิด ได้แก่ งูเห่า งูจงอาง งูสามเหลี่ยม งูทับสมิงคลา งูแมวเซา งูกะปะ และงูเขียวหางไหม้ (วีรพัฒน์ สุวรรณธรรมา, 2009; วินัย วนานุกูล, 2551: 518-519)

การบำบัดพิษงูด้วยสมุนไพร

หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบำบัดพิษงูโดยใช้สมุนไพร 2 กรณี ดังนี้

1. **กรณีที่งูกัดใหม่ๆ และเป็นแผลสด** มีทั้งการรักษาด้วยยากินและยาทาแผล ดังนี้

วิธีที่ 1 โลดทะนงแดง หมากและน้ำมะนาว ใช้น้ำอุ่นล้างแผล จากนั้นเตรียมสมุนไพร 3 ชนิด ได้แก่ รากโลดทะนงแดง (รสเมาเบื่อ ช่วยขับพิษ) เมล็ดหมากแห้ง และมะนาว รากโลดทะนงแดงและหมากจะช่วยสลายพิษงู ต้องใช้ทั้ง 2 อย่าง มะนาวจะช่วยดูดพิษออกมาที่ปากแผล โดยทำการรักษาตามขั้นตอนดังนี้

1.1 ยากิน นำรากโลดทะนงแดงและเมล็ดหมากแห้งมาฝนกับหินลับมีดโดยใช้น้ำสะอาดเป็นกระสายยา ฝนยาจนกระทั่งน้ำเป็นสีขาวขุ่นโดยนับจำนวนครั้งของการฝนประมาณ 25 ครั้ง (ขึ้นลงเป็น 1 ครั้ง) เวลาฝนยาต้องหมูนรากโลดทะนงแดงไปด้วย ใช้น้ำประมาณ 50 มิลลิลิตร (ถ้าเป็นเด็กลดลงครึ่งหนึ่งคือ 25 มิลลิลิตร) จากนั้นนำยามาให้ผู้ป่วยกิน รอประมาณ 5 นาที ผู้ป่วยจะอาเจียนออกมา หลังจากนั้นอีกครั้งชั่วโมงให้ดื่มซ้ำอีก ถ้าผู้ป่วยหมดสติ ปากแข็งหมดแล้ว ก็จัดปากไว้ กรอกยาลงคอทางส่วนปลายของช่องกลาง ประมาณ 5 นาที ก็พูดได้แล้ว โดยงูทุกชนิดกินครั้งเดียว ยกเว้นงูจงอางกิน 2 ครั้ง

1.2 ยาทาแผล ใช้รากโอดทงแดงกับเมล็ดหมากแห้งมาฝนกับหินลับมีด แล้วบีบน้ำมะนาวเป็นกระสายยา ทาแผลบริเวณที่ถูกกัด โดยทาซ้ำทุก 2 ชั่วโมง

การปฏิบัติตัวของผู้ป่วย ห้ามดื่มสุราในช่วงที่รักษา

วิธีที่ 2 อุดพิต (ขี้ผู้เฒ่า) เมื่อถูกงูพิษกัด ให้รีบเอาหัวอุดพิตมาล้างให้สะอาด ให้คนที่ถูกกัด เคี้ยวกิน 3 ส่วน แล้วที่เหลืออีก 1 ส่วน เอามาโขลกให้ละเอียด แล้วนำไปพอกแผล เปิดปากแผลก่อนให้เลือดซึมออกมา ทาบ่อยๆ แห่งก็ทา กินก็ต้องกินเรื่อยๆ สัก 30 นาที หรือ 1 ชั่วโมง พิษก็จะอ่อนลงๆ ให้กินไปเรื่อยๆ ถ้าคันปากก็ไม่ต้องให้กินแล้ว แสดงว่า หมดพิษแล้ว

วิธีที่ 3 เขยตาย (ชมชื่น) ใช้รากเขยตายมาฝนกับน้ำสะอาดให้ข้นๆ ให้ผู้ป่วยกิน และนำมาทาบาดแผลที่ถูกกัดได้ทุกชนิด

2. กรณีที่เป็นแผลเรื้อรังหรือแผลเปื่อย เป็นการใช้สมุนไพรมาทาแผลเรื้อรังที่ถูกกัด ดังนี้

วิธีที่ 1 ว่านสารพัดพิษและว่านอึ่ง ถ้าผิวหนังพองดำสีเลือดเกรียมไหม้ ให้ใช้ว่านสารพัดพิษทาหรือพอกแผลที่เปื่อย แต่ถ้าเป็นแผลเปื่อยและผิวหนังลอกออกมาให้ใช้ว่านอึ่งทา เมื่อจะทายาครั้งต่อไป ไม่ต้องแกะเอาเยื่อเก่าออก ให้พอกไปเรื่อยๆ และไม่ควรรพันผ้าปิดแผลเพราะจะทำให้พิษบริเวณนั้นยังคงอยู่

วิธีที่ 2 รากปานสด ในกรณีที่แผลเป็นเนื้อตายหรือแผลเน่าเปื่อยให้ใช้รากปานสดผสมกับน้ำสะอาดทาบริเวณที่เป็นแผล 3-4 ครั้งต่อวัน หรืออย่างน้อยเช้า-เย็น ถ้าใช้ได้ผลเมื่อทาจารู้สึกเย็น

เรื่องที่ 7 สมุนไพรที่ใช้ในการบำบัดภาวะท้องเดินเฉียบพลัน

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาวะท้องเดินเฉียบพลัน

อาการท้องเดินเป็นภาวะที่ผู้ป่วยมีอาการถ่ายเหลวเป็นน้ำหรือถ่ายเหลวมากกว่าวันละ 3 ครั้ง หรือถ่ายเป็นมูกหรือมูกปนเลือดเพียงครั้งเดียว อาการท้องเดินรุนแรงเป็นภาวะที่ท้องเดินมากกว่า 4 ครั้งต่อวันหรือมีอาการท้องเดินตอนกลางคืน (<http://www.yaandyou.net/index.php>) แม้ว่าภาวะท้องเดินเฉียบพลันรุนแรงจะพบไม่บ่อยนัก แต่ทำให้มีภาวะขาดน้ำและเกลือแร่ จนอาจเป็นอันตรายถึงกับเสียชีวิตได้ ภาวะท้องเดินเฉียบพลันรุนแรงพบได้ในผู้ที่ได้รับสารพิษจากเชื้อโรคที่ปะปนอยู่ในอาหาร เช่น พิษจากเชื้อสแตฟฟีโลค็อกคัส ซึ่งอาจพบปนเปื้อนอยู่ในอาหารจำพวกสลัด ขนมจีน หรือน้ำปลาหวาน พิษจากเชื้อสเตรปโตคอคคัสที่ปนเปื้อนอยู่ในอาหารจำพวกเนื้อเป็ด ไก่ ปู พิษจากเชื้ออหิวตโรคที่ปนเปื้อนอยู่ในอาหารและน้ำ เป็นต้น ผู้ที่ได้รับสารเคมีจำพวกสารตะกั่ว สารหนู ไนเตรต และยาฆ่าแมลง ซึ่งมักมีอาการอาเจียนและชักร่วมด้วย ซึ่งในการดูแลจะต้องให้อาหารอ่อนหรืออาหารเหลว ดื่มน้ำละลายน้ำตาลเกลือแร่ น้ำอัดลม หรือน้ำข้าวใส่เกลือเล็กน้อย และเฝ้าระวังภาวะขาดสารน้ำ ซึ่งสังเกตได้จากอาการกระหายน้ำ อ่อนเพลีย ตาลึก ปากแห้ง ผิวหนังเหี่ยว ขาดความ

ยืดหยุ่นและซีพจรเบาเร็ว หากเกิดภาวะขาดสารน้ำก็จะต้องให้น้ำเกลือทางหลอดเลือดดำก่อนส่งมาพบแพทย์

การบำบัดภาวะท้องเดินเฉียบพลันด้วยสมุนไพร

หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบำบัดภาวะท้องเดินเฉียบพลัน ดังนี้

วิธีที่ 1 กลัวยน้ำว่าดิบ ใช้กลัวยน้ำว่าดิบ 1 ผล นำมาฝาน กลัวยดิบต้องหั่นทั้งเปลือก ทำเป็นแว่นไม่เกิน 6 ชั้น จิ้มเกลือ เคี้ยวกินเลย 4-6 ชั้น กินของฝาดแล้วอาการท้องเดินจะหายไปเอง

วิธีที่ 2 ฝรั่ง ใช้ได้ 4 วิธี ดังนี้

2.1 เคี้ยวกลืน ใช้ใบฝรั่งชั้นของพื้นบ้านครึ่งแ่ครึ่งอ่อนสัก 2-3 ใบ เอามาเคี้ยวกลืนน้ำไปหมดแล้ว ก็คายกากทิ้ง กินซ้ำอีกได้เลยโดยเด็ดใบมาก็เคี้ยวคายกากทิ้งไปประมาณ 10 นาที หลังจากนั้นอาการท้องเสียจะดีขึ้น หรือเอาลูกฝรั่งดิบมาเคี้ยว แล้วกลืนเลยก็ได้ผลเช่นกัน

2.2 คั้นน้ำกิน เอายอดฝรั่ง 1 กำมือ เอามาตำ คั้นเอาแต่น้ำกิน กินซ้ำได้ทุกชั่วโมง

2.3 ต้มน้ำกิน เอายอดใบฝรั่งมาต้ม ยอดฝรั่งต้องหักมาทั้งกิ่ง แล้วก็เอามาม้วนๆ มัดแล้วก็เอามาต้มเลย ใส่น้ำสักสองขันหรือน้ำท่วมยา เคี้ยวให้เหลือสักขันครึ่ง กินแทนน้ำได้เลย

2.4 ชงน้ำดื่ม ใช้ใบฝรั่งเทศลาด 10 ใบ ปิ้งไฟ ชงน้ำร้อน 1 แก้ว ต้มได้ 2 ครั้ง ดื่มอย่างน้อยวันละ 4 ครั้ง ใบฝรั่ง ยอดฝรั่งและลูกฝรั่งดิบใช้รักษาอาการท้องเดินได้ผล หมอพื้นบ้านจะนิยมใช้ตัวนี้

วิธีที่ 3 เปลือกแค ใช้เปลือกแคครึ่งกำมือ เอาน้ำใส่ประมาณ 3 แก้ว ต้มให้เหลือ 1 แก้ว ทิ้งไว้ให้เย็น กิน 1-2 ครั้ง ก็หาย หรือเอาเปลือกแคประมาณ 1 ฝ่ามือ (1 ส่วน) มาปิ้งไฟ ต้มกับน้ำปูนใส 10 ส่วน ดื่มครั้งละ 2 ช้อนแกง วันละ 4 เวลา

วิธีที่ 4 เปลือกต้นประดู่ ใช้เปลือกต้นประดู่เอาเท่าหัวแม่มือผู้ป่วยก็พอแล้ว เคี้ยวกลืนแต่น้ำ คายกากทิ้งไป เคี้ยวไม่เกิน 3 ชั้น อาการท้องเดินก็น่าจะหยุดแล้ว หรือเอาเปลือกต้นประดู่มาแช่น้ำกินก็ได้

วิธีที่ 5 เปลือกคุณ (ราชพฤกษ์) ใช้เปลือกต้นคุณประมาณ 1 กำมือ เอามาต้ม เอาน้ำใส่ประมาณ 3 แก้ว ต้มให้เหลือ 1 แก้ว ทิ้งไว้ให้เย็น กินแค่ครึ่งสองครั้งก็หาย ไม่อันตราย (ใบและฝักคุณกินแล้วถ่าย) เปลือกมีรสฝาดกินแล้วหยุดถ่าย

วิธีที่ 6 เปลือกเปื่อยเลือด ให้นำเปลือกเปื่อยเลือดมาย่างไฟ เอาเกลือทา ก่อน เอามาแช่น้ำประมาณ 1 ชัน น้ำจะเป็นสีแดง กินได้เลย อาการท้องเดินจะหาย

วิธีที่ 7 ต้นชาด (ชาก, พันชาด, ตระ, ตะแบง) ใช้ต้นชาดใบใหญ่ ต้มเอาน้ำดื่ม แก้อาการถ่ายบ่อย/ถ่ายเป็นน้ำได้ผลดี

วิธีที่ 8 เปลือกต้นมะม่วง เอาเปลือกต้นมะม่วงมาสักสองนิ้วมือ เอามาต้มกับน้ำประมาณ 1 แก้ว ต้มให้น้ำเดือด 3-4 นาที เอาลง แล้วก็เอาน้ำมากินเลย ถ้าไม่หยุดก็กินต่อ

วิธีที่ 9 ทับทิม มี 2 วิธี ดังนี้

9.1 ลูกทับทิมอ่อน เอาลูกทับทิมอ่อน 1 ลูก โขลกใส่น้ำผึ้งกิน ถ้ายังไม่หายก็กินซ้ำได้อีกอาจจะทุก 1-2 ชั่วโมง กินบ่อยๆ ยิ่งดี แสบจะถ่ายไม่ออก

9.2 ทับทิมแดง เอาผลทับทิมแดงหรือใบ/กิ่งสัก 1 กำมือ ม้วน เอาดอกมัด 3 ปลอก ใช้ตอกสวนกัน ต้นตอกต้องหันเข้าหากัน การแกโรค อย่าเอาตอกไปทางเดียวกัน ต้มใส่น้ำ 2 ถ้วย ต้มให้เหลือ 1 ถ้วย กินให้หมด ถ่ายจะหยุดทันที กินสัก 3 ถ้วยก็หาย

9.3 ลูกทับทิมแก่ ใช้เปลือกลูกทับทิมแก่มาฝนกับน้ำ หรือน้ำปูนใสให้ข้นๆ ต้มครั้งละ 2 ซ้อนแกง วันละ 4 เวลา ก็หยุดถ่ายได้เช่นกัน

วิธีที่ 10 เปลือกสีเสียด เอาเปลือกสีเสียดมาแช่น้ำให้ผู้ป่วยกินแทนน้ำ รักษาอาการท้องเดินได้

เรื่องที่ 8 สมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะอาหารเป็นพิษ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอาหารเป็นพิษ

ภาวะอาหารเป็นพิษเกิดขึ้นเมื่อเรากินอาหารที่ปนเปื้อนเชื้อแบคทีเรียหรือพิษของเชื้อแบคทีเรีย โดยมีอาการท้องเดิน อาเจียน และปวดท้อง และโดยทั่วไปจะเริ่มเกิดอาการภายหลังกินอาหาร 4-36 ชั่วโมง ภาวะอาหารเป็นพิษมีสาเหตุที่พบบ่อยคือ พิษจากเชื้อแบคทีเรีย พิษและสัตว์ที่บริโภค เชื้อแบคทีเรียที่ทำให้เกิดภาวะอาหารเป็นพิษมีหลายชนิด เช่น เชื้ออี.โคไล เชื้ออหิวาตกโรค เป็นต้น อาหารทะเลที่ทำให้เกิดภาวะอาหารเป็นพิษบ่อยๆ ได้แก่ ปลาปักเป้า แมงดาถ้วย และอาหารทะเลจำพวกกุ้ง หอย ปู และปลาที่กินแพลงตอนเป็นอาหาร พิษที่ใช้เป็นอาหารแต่ทำให้เกิดพิษที่พบบ่อย ได้แก่ เห็ดและกลอย ภาวะอาหารเป็นพิษมักเกิดในฤดูร้อนเนื่องจากการเก็บรักษาอาหารไม่เย็นพอที่จะป้องกันการเจริญเติบโตของเชื้อแบคทีเรีย (Ehrlich, 2008) ผู้ที่กินอาหารแล้วเป็นพิษมักพบในคนที่กินอาหารร่วมกันแล้วมีอาการพร้อมกันหลายคน โดยผู้ป่วยมักมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้อง ถ่ายเป็นน้ำบ่อยครั้ง ปวดหัวและปวดเมื่อยตามกล้ามเนื้อ และมีไข้ ถ้ากินอาหารที่ปนเปื้อนเชื้อโรคมักจะปรากฏอาการภายใน 12-72 ชั่วโมง ถ้าเป็นพิษจากอาหารชนิดอื่นมักมีอาการทั้งในระบบทางเดินอาหารและระบบประสาท การรักษาภาวะอาหารเป็นพิษโดยทั่วไปจะชดเชยการสูญเสียน้ำและเกลือแร่ ในรายที่มีอาการอาเจียนและท้องเดิน ให้กินอาหารเหลวใสและงดอาหารแข็ง ในกรณีที่มีอาการทางระบบประสาทจากการได้รับพิษจากปลาปักเป้า แมงดาถ้วย เห็ดหรือกลอยต้องล้างท้อง ล้างคอทำให้อาเจียน แล้วนำส่งโรงพยาบาลทันที เพื่อให้ผั่ง่านและรักษาตามสาเหตุ

การบำบัดภาวะอาหารเป็นพิษด้วยสมุนไพร

หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบำบัดภาวะอาหารเป็นพิษ ดังนี้

วิธีที่ 1 รางจืดดอกม่วง รางจืดดอกม่วงช่วยดูดพิษที่มีฤทธิ์ร้อนจากเห็ด กลอย อาหาร

ทะเล แมงดาถ้วยและเชื้อจากหน่อไม้ปับ มีวิธีใช้ 4 วิธี ดังนี้

1.1 กินใบสด ถ้าถูกเหินเอาแคใบรางจืดโดยใช้ใบแก่จัด ใบอ่อนไม่เอา ขยี้ผสมน้ำ กินน้ำเลย หรือเคี้ยว 6 ใบ กินน้ำเลย คายกากทิ้งไป ถ้ายังไม่ดีขึ้นให้กินซ้ำใหม่อีกครั้ง กินได้เรื่อยๆ

1.2 ใบสดคั้นน้ำกิน เอาใบรางจืดมา 1 กำมือ ตำให้แหลก ผสมน้ำพอประมาณ คั้นเอาแต่น้ำกินหรือนำมาใส่เครื่องปั่นกับน้ำสะอาด กรองเอาแต่น้ำมากิน ประมาณ 20 นาที อาการจะทุเลา

1.3 ต้มน้ำกิน

1.3.1 ใบและเถารางจืด เอารางจืดดอกม่วงทั้งใบและเถาประมาณ 1 กำมือ ต้มกับน้ำ 2 - 3 ถ้วย พอเดือดสักครู่ ทิ้งไว้ให้เย็น กินต่างน้ำ แก้พิษได้หมดเลย พิษจากกินเม็ดลำโพง แมงกะพรุน เห็ดพิษ กลอยพิษ ก็ใช้ได้ผล หมอพื้นบ้านบางรายใส่ตากวางและตะไคร้ต้นด้วยเพื่อแต่งกลิ่นและแต่งสี น้ำต้มที่ได้จะเป็นสีแดงและหอมตะไคร้

1.3.2 รากรางจืด ใช้รากรางจืด 1 กำมือ น้ำ 500 มิลลิลิตร ต้มประมาณ 5 นาที เอามากินต่างน้ำ ส่วนใหญ่กิน 500 มิลลิลิตร อาการเมาเห็ด/แมกกลอยก็ดีขึ้นแล้ว

1.4 ฝนกิน เอาเถารางจืดดอกม่วง 2 ข้อนิ้วมือ มาฝนกับน้ำสะอาดให้ข้นๆ แล้วนำมา กิน ใช้รับประทาน 1 แก้ว เมาเห็ด แมกกลอย เบื่อปลาสมก็ใช้ได้ ถ้าอาการรุนแรงกินซ้ำได้ทุก ½ - 1 ชั่วโมง

วิธีที่ 2 ย่านางแดง ใช้ได้หลายวิธี ดังนี้

2.1 กินใบสด เอาใบย่านางแดงมาสัก 1 กำมือ ขยี้หรือเคี้ยวกลืนน้ำ ช้ำได้เหมือนกับรางจืด

2.2 ต้มน้ำกิน เอาย่านางแดง 15 ใบ ต้มน้ำ 3 แก้ว ต้มน้ำพอเดือด กินบ่อยๆ หรือใช้เถาย่านางแดง 3 - 5 ท่อน ไปต้มกับน้ำ 3 แก้ว จนเดือดและน้ำออกสีแดง ต้มต่างน้ำ

2.2 ฝนกิน เอาเถาย่านางแดงมาฝนกับน้ำสะอาด 1 แก้ว ฝนจนน้ำขุ่นขึ้น นำมาดื่มบ่อยๆ รักษาได้ทั้งกินผิดต่างๆ ไปและพิษจากเห็ด กลอย และเม็ดลำโพง

วิธีที่ 3 รากรางจืดดอกม่วงและย่านางแดง เอาใบรางจืดดอกม่วงกับใบย่านางแดงอย่างละ 5 ใบ เอามาใส่น้ำ 1 แก้ว ต้มเดือดประมาณ 5 นาที กินซ้ำได้ทุก 2 ชั่วโมง ไม่ว่าจะเมาเห็ด แมกกลอย แพ้อาหารทะเล พิษจากเม็ดละหุ่ง/เม็ดลำโพงก็ใช้สูตรนี้ได้

วิธีที่ 4 นางแซงแดงหรือไลดทะนงแดง เอารากนางแซงแดง (ไลดทะนงแดง) มาฝนกับน้ำขาวข้าว 50 มิลลิลิตร ฝนจนน้ำขุ่น กินทีเดียวจะอาเจียนออกมา พิษจากเห็ดหรือพิษจากเม็ดลำโพงก็ใช้วิธีเดียวกัน

วิธีที่ 5 ว่านขมิ้นดำ ใช้ว่านขมิ้นดำ 1 หัว เคี้ยวกิน ต้มน้ำตาม แก้พิษจากเห็ด พิษจากเม็ดลำโพงหรือสบู่นางแดงได้ดี

วิธีที่ 6 ใบหมี (หมีเหม็น) เอาใบหมี (หมีเหม็น) มาสัก 1 กำมือ มาตำให้ละเอียด คั้นเอา

น้ำ กลืนลงไปครั้งก็หาย

วิธีที่ 7 จางจิต ใช้รากจางจิตฝนกับน้ำกินบ่อยๆ ไม่อันตราย ถ้าเป็นยาฆ่า/ยาบ้า/สบู่ดำ/พิษจากเห็ด กลอย กินปุบจะหายทันที

วิธีที่ 8 ว่านขอทองแก๊ เอาว่านขอทองแก๊ 4-5 หัว ล้างให้สะอาดมาเคี้ยวกลืนเลย รักษาอาหารเป็นพิษได้ทุกชนิด

วิธีที่ 9 ปลาไหลเผือก (เอียนต๋อน, หยิกบ่ถอง, พญารากเดียว) ถ้าเมาเห็ด เมาหอยจนท้องเสียหรืออาเจียน ให้เอารากปลาไหลเผือกอายุ 6 ปี ขึ้นไป ฝนกับน้ำจันทน์ชันสัก 1 แก้ว กินเช้า-กลางวัน-เย็นเลย

วิธีที่ 10 ขนุนหนัง เอารากขนุนหนังมาฝนกับน้ำข้าวข้าวประมาณครึ่งแก้ว ฝนจนน้ำมันขึ้น ต้มครั้งเดียว อาการอาเจียนรุนแรงจะหายเลย

เรื่องที่ 9 สมุนไพรบำบัดพิษจากสารเคมี

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพิษจากสารเคมี

1. พิษจากสารเคมี ปัญหาการเจ็บป่วยจากการได้รับพิษในประเทศไทยและทั่วโลกมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยส่วนใหญ่ได้รับสารพิษจากสารเคมีทางการเกษตร รองลงมาเป็นสารพิษจากข้าวของเครื่องใช้ภายในบ้านจำพวกน้ำยาล้างห้องน้ำ น้ำยาล้างจาน นอกนั้นเป็นสารพิษจากยาฆ่าแมลง ยารักษาโรค สารเคมีที่รั่วไหลจากโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ รวมทั้งสารพิษจากพืชและอาหารบางชนิด (วินัย วนานุกูล, 2550: 1) สารเคมีที่ใช้ทำการ เกษตรซึ่งทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยมี 2 กลุ่มใหญ่ คือ สารกำจัดแมลง และสารกำจัดวัชพืช สารกำจัดแมลงที่ใช้บ่อยคือ สารกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟต คาร์บาเมต ออร์กาโนคลอรีน และไพรีทรอยด์ ส่วนสารกำจัดวัชพืชที่ใช้บ่อย คือ พาราควอตและไกลโฟเสต สารเคมีดังกล่าวเข้าสู่ร่างกายได้ 3 ทาง ได้แก่ ทางผิวหนัง ทางการหายใจ และทางการกลืนกิน ซึ่งจะทำให้เกิดพิษทั้งเฉียบพลันและเรื้อรัง เมื่อสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกาย เลือดจะพาสารเคมีเข้าสู่ทุกส่วนของร่างกาย อาการผิดปกติที่เกิดจากการได้รับพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชจะรุนแรงมากหรือน้อย และรวดเร็วเพียงใดขึ้นอยู่กับชนิดของสารเคมี เวลาที่สัมผัส ปริมาณหรือความเป็นพิษของสารเคมีนั้นว่ารุนแรงมากน้อยเพียงใด

2. อาการและอาการแสดงและการปฐมพยาบาล อาการและอาการแสดงจากพิษของสารเคมีทางการเกษตรเฉียบพลันจากยากำจัดศัตรูพืชทำให้เกิดอาการปวดศีรษะ มึนงง คลื่นไส้ อาเจียน เจ็บหน้าอก ปวดกล้ามเนื้อ เหงื่อออกมาก ท้องเสีย เป็นตะคริว หายใจติดขัด มองเห็นไม่ชัดเจน ถ้าไม่ได้รับการรักษาพยาบาลอย่างทันที่อาจมีอาการรุนแรงจนเสียชีวิตได้ นอกจากอาการดังกล่าวแล้ว ในส่วนของร่างกายที่สัมผัสกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยตรงก็จะเกิดอาการระคายเคือง ได้แก่ ผิวหนังแห้งไหม้ มีรอยแดง ต่าง ระคายเคืองจมูก ปากและคอ น้ำตาไหล และไอ เล็บมือ

เล็บเท้าเปลี่ยนสีเป็นสีฟ้าและสีดำ บางรายเล็บหลุดร่อนออกไปเลยก็มี ซึ่งจะทำการปฐมพยาบาลโดยเคลื่อนย้ายผู้ป่วยไปยังบริเวณที่อากาศถ่ายเทสะดวก ใช้ผ้าคลุมปิดปากและจมูก ถ้าสารเคมีเข้าตาให้รีบล้างตาด้วยน้ำสะอาดประมาณ 15 นาที ถ้าพิษสัมผัสผิวหนังตามร่างกายให้เปลี่ยนเสื้อผ้าทันที และทำความสะอาดผิวหนังบริเวณที่สัมผัสสารพิษด้วยน้ำสะอาดอย่างน้อย 15 นาที และในกรณีที่สารพิษเข้าปากต้องทำให้ผู้ป่วยอาเจียนออกมาโดยเร็ว โดยใช้ด้ามช้อนกดที่คอหอยหรือให้ดื่มน้ำเกลืออุ่นเข้มข้น ซึ่งเตรียมโดยใช้เกลือแกง 1 ช้อนโต๊ะผสมกับน้ำอุ่น 1 ถ้วยสะอาด (ห้ามทำในกรณีที่ผู้ป่วยดื่มกรด ด่าง น้ำมันก๊าด หรือยากระตุ้นการชัก) จากนั้นนำผู้ป่วยส่งโรงพยาบาลเพื่อล้างท้องและให้การรักษาต่อไป ในกรณีที่ผู้ป่วยไม่รู้สึกรู้ตัว ควรเก็บภาชนะบรรจุสารพิษ เช่น สลากยา ซองยา และสิ่งที่มีผู้ป่วยอาเจียนออกมา เพื่อนำมาตรวจที่โรงพยาบาล และจัดให้ผู้ป่วยนอนในลักษณะตะแคงข้าง เพื่อป้องกันภาวะทางเดินหายใจอุดตัน จากนั้นรีบนำส่งโรงพยาบาลที่ใกล้ที่สุด (Henry & Wiseman, 1997; ฉันทนา ผดุงเทศ, 2549: 1-5)

การบำบัดพิษจากสารเคมีด้วยสมุนไพร

หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบำบัดพิษจากสารเคมีที่ใช้เป็นยาฆ่าแมลงและยากำจัดวัชพืช ดังนี้

วิธีที่ 1 รางจืดดอกม่วง การใช้รางจืดดอกม่วงบำบัดพิษจากสารเคมีวิธีการดังนี้

1.1 กินใบสด ต้องกินใบรางจืดสดก่อนออกไปฉีดยาฆ่าแมลงแค่ 6-8 ใบ กลับมาก็ต้องกินอีก หลังกลับมาให้กินอีก 6 ใบ เอาใบสมบุรณ์ เคี้ยวแล้วกลืนเลย

1.2 คั้นน้ำกิน ใช้ใบและเถารางจืดดอกม่วง 1-2 กำมือ ตำให้ละเอียด คั้นเอาน้ำหรือผสมน้ำข้าวข้าวต้มบ่อๆ จนกว่าอาการผิดปกติจะดีขึ้น

1.3 ต้มกิน ถ้าได้รับยาฆ่าแมลงมากๆ เอาใบรางจืดแก่ๆ 2 กำมือ นำมาต้มกับน้ำ 3 แก้ว ต้มให้เดือดประมาณ 10 นาที ทิ้งไว้ให้เย็น กินแทนน้ำหรือกินก่อนอาหารเช้า-กลางวัน-เย็น ครั้งละแก้วก็ได้

วิธีที่ 2 ย่านางแดง มีทั้งยาต้มและยาฝน ดังนี้

2.1 ต้มกิน เอาย่านางแดงทั้งเถาทั้งใบ 1 กำมือ ต้มกับน้ำ 3 แก้ว ต้มให้เหลือ 1 แก้ว ครั้ง กินก่อนอาหารเช้า-กลางวัน-เย็น ครั้งละแก้ว

2.2 ฝนกิน เอารากย่านางแดงมาฝนกับน้ำสะอาดครั้งแก้ว ฝนให้น้ำขุ่นข้น กินก่อนอาหารเช้า-กลางวัน-เย็น ครั้งละแก้ว แก้วพิษจากยาฆ่าแมลงได้

วิธีที่ 3 ย่านางเขียว เอาใบย่านางเขียว 1 กำมือ ตำให้ละเอียด คั้นน้ำ กรองเอากากออก แล้วกินเลย กินครั้งเดียว หรือสองสามครั้งก็หายแล้ว ขับพิษจากยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลงได้ดี

วิธีที่ 4 รางจืดและย่านางแดง ให้เอาเถาและใบรางจืดและย่านางแดงเสมอภาค ต้ม 3 เอา 1 เอาน้ำกินประจำก็จะหายจากพิษยาฆ่าแมลง/ยาฆ่าหญ้าในการทำไร่ ทำนา ทำสวน

วิธีที่ 5 โลดทะนงแดงกับรางจืด เอาโลดทะนงแดง 1 ราก (ประมาณ 1 คืบ) กับเถารางจืด 3 ข้อนิ้วมือ (1 นิ้วชี้) ต้มกับน้ำ 250 มิลลิลิตร (1 แก้ว) คู่กัน พอเดือด เอามากินต่างน้ำ ถ้าเราไปทำนา เอายาฆ่าแมลงไปฉีด แล้วมีนงไม่มีแรงก็ใช้โลดทะนงแดงกับรางจืดต้มน้ำดื่มไปเรื่อยๆ

วิธีที่ 6 ว่านรางจืด ผู้ที่ได้รับสารพิษจากยาฆ่าแมลงหรือยาฆ่าหญ้ามักมีอาการคลื่นไส้ มีนหัวหรือมีผื่นขึ้น ให้ใช้ว่านรางจืด (เป็นว่านเหมือนขมิ้น) รักษา ซึ่งมีวิธีใช้ 3 วิธี ดังนี้

6.1 เคี้ยวกิน ถ้าไม่มีไฟ ให้เคี้ยวกินได้เลยสักประมาณ 1 อกสุลี เคี้ยวแล้วกลืนเลย ครั้งเดียวได้ผล ถ้ากินรางจืดแล้วอาการดีขึ้น หลังจากเคี้ยวกลืนไปแล้วเอามาต้มกินต่อถ้ามีพิษมาก กินวันละ 2 หัว เช้า-เย็น กินต่ออีก 3 วัน ถ้าเป็นพิษจากสารเคมี

6.2 ต้มกิน ใช้หัวว่านรางจืดมาต้ม 2 หัว ต้มใส่น้ำประมาณ 1 แก้ววัด ต้มให้เดือดสัก 5-10 นาที ให้นำว่านออก แล้วเอาน้ำมาดื่ม ช่วยลดอาการปวดหัวได้

6.3 ทาผื่นคัน เมื่อไปที่นาแล้ว มีผื่นคันขึ้นตามผิวหนัง ก็ตำหัวว่านรางจืด เอาน้ำว่านรางจืดมาทาผื่นที่ผิวหนังได้เลย

วิธีที่ 7 ตะไคร้บ้าน ตะไคร้หอมและอีตุ่ลาว (กะเพราป่า) ให้เอา 1) ตะไคร้บ้าน 2) ตะไคร้หอม 3) อีตุ่ลาว อย่างละ 1 กำมือ น้ำ 1 ชัน ต้มกับน้ำตาลทรายแดง พอเดือด ทิ้งไว้ให้พออุ่นๆ นำมาดื่มต่างน้ำเลย รักษาอาการปวดหัว มีนงจากยาฆ่าแมลงและยาฆ่าหญ้า

เรื่องที่ 10 สมุนไพรที่ใช้บำบัดลมพิษ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับลมพิษ

ลมพิษ (Hives) เป็นโรคภูมิแพ้ชนิดหนึ่ง ซึ่งมีทั้งลมพิษชนิดเฉียบพลันและเรื้อรัง ลมพิษเป็นปฏิกิริยาตอบสนองของหลอดเลือดในชั้นหนังแท้ต่อสิ่งกระตุ้นจากภายนอกและภายในร่างกาย เช่น อาหาร ยา การติดเชื้อโรค อิทธิพลของความร้อนจากแสงแดด เป็นต้น อาการของผื่นลมพิษเกิดขึ้นเมื่อร่างกายได้รับสิ่งที่ตนเองแพ้เข้าสู่ผิวหนัง โดยการรับประทาน สัมผัส หรือโดยการฉีดเข้ากล้ามเนื้อ เข้าใต้ผิวหนัง หรือเข้าหลอดเลือด สิ่งกระตุ้นจะทำให้หลอดเลือดใต้ผิวหนังขยายตัว สารน้ำในหลอดเลือดจะซึมออกนอกหลอดเลือด เกิดอาการแดง บวม ร้อน คัน บางครั้งอาจมีอาการเจ็บปวดร่วมด้วยก็ได้ ถ้าการขยายตัวของหลอดเลือดเกิดในหนังแท้ส่วนบนๆ เกิดผื่นนูนแดงเป็นวงกลม วงรี หรือวงหยัก ภายในวงจะนูนและสีซีดกว่าของ บวม และร้อน จะเห็นชัดเจน เรียกว่า “ลมพิษชนิดตื้น” หายได้เองภายใน 1-7 วัน ถ้าการขยายตัวของหลอดเลือดเกิดในส่วนลึกของหนังแท้ อาการแดงจะเห็นไม่ชัดเจน แต่จะพบอาการบวมมากกว่า เรียกว่า “ลมพิษชนิดลึกหรือลมพิษยักษ์” อาการจะรุนแรงโดยมีอาการบวมของเนื้อเยื่อชั้นลึกของผิวหนัง มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1-3 นิ้วหรือมากกว่า กดไม่บวม มักขึ้นที่ริมฝีปาก หนังตา หู ลิ้น หน้า มือ แขน หรือส่วนอื่นๆ มักเป็นอยู่ไม่เกิน 24 ชั่วโมง ก็จะยุบหายไปเอง แต่ถ้ามีอาการหน้าบวม ตาบวม ปากบวมอย่างมาก และมีการบวมของกล่องเสียงร่วม

ด้วย อาจทำให้แน่นหน้าอก หายใจไม่สะดวกเนื่องจากการบวมของเยื่อหุ้มทางเดินหายใจ ปวดท้อง ตัวเขียว และอาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ ในรายที่เป็นลมพิษเฉียบพลันควรประคบด้วยน้ำเย็น น้ำแข็ง หรือทายาแก้ผดผื่นคัน เช่น คาลาไมน์โลชั่น เป็นต้น หรือทาด้วยเหล้าหรือแอลกอฮอล์ รับประทานยาแก้แพ้หรือยาต้านฮีสตามีน เช่น คลอร์เฟนิรามีน หรือไฮดรอกไซซีน ขนาด 10 มิลลิกรัม ชื่อทางการค้า เช่น อะทาแรกซ์ (Atarax) รับประทานครั้งละ 1-2 เม็ด ถ้ายังมีอาการซ้ำได้ ทุก 6 ชั่วโมง ถ้ามีอาการมากหรือรับประทานยาไม่ได้ก็ควรให้ยาแก้แพ้ชนิดฉีดและฉีดอะดรีนาลิน ทันที จากนั้นพยายามหาสาเหตุของลมพิษแล้วกำจัดหรือหลีกเลี่ยงเสีย (ภาควิชาตจวิทยา คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล, 2552: สุรเกียรติ อาชานานุภาพ, 2544: 649-651)

การบำบัดอาการลมพิษด้วยสมุนไพร

หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบำบัดอาการลมพิษ ดังนี้

วิธีที่ 1 ใบพลู ใช้ใบพลูที่กินกับหมาก (ปริมาณที่ใช้ขึ้นอยู่กับความมากน้อยของผื่นลมพิษ) นำใบพลูมาล้างให้สะอาด แล้วโขลกให้ละเอียด ใส่เหล้า 40 ดีกรีหรือแอลกอฮอล์ก็ได้ เอามาทาผื่นวันละ 2-3 ครั้ง ก็หายแล้ว

วิธีที่ 2 ตำลึง มี 2 วิธี ดังนี้

2.1 ใบตำลึงกับเหล้าขาว เอาใบตำลึงแก่ๆ 1 กำมือ มาโขลก ใส่เหล้าขาว เอามาทาผื่นลมพิษ ถ้าไม่มีเหล้าขาวให้เอาน้ำข้าวข้าวมาผสมแทน ได้ผลเช่นกัน หากถูกเงินก็ขยี้ใบตำลึงแล้วเอามาทาผื่นลมพิษได้เลย

2.2 เถาตำลึง ใช้เถาตำลึงแก่ๆ ทูบๆ เอาน้ำมาทา ถ้ายังไม่หายก็ทาซ้ำไปเรื่อยๆ

วิธีที่ 3 ใบรางจืดดอกม่วง ใช้ใบรางจืดดอกม่วงสด ใบอ่อนๆ ต้มกิน ดีมากเลย หรือต้มอาบด้วยก็ได้ ต้องเอาใบอ่อน หรือหากถูกเงินเอายอดรางจืดมาขยี้แล้วทาผื่นลมพิษได้เลย

วิธีที่ 4 ใบขนุน ใช้ใบขนุน เอาใบอ่อนมาเคี้ยวแล้วพ่นลงไปที่ผื่นลมพิษ

วิธีที่ 5 ขมิ้นชัน เอาหัวขมิ้นชันมาฝนกับน้ำข้าวข้าว แล้วเอามาทาผื่นลมพิษ

วิธีที่ 6 ใบมะระขึ้นกับดินจอมปลวก เอาใบมะระขึ้นมาตำกับดินจอมปลวกแล้วเอามาทาผื่นลมพิษ

วิธีที่ 7 หัวว่านนางคำ เอาหัวว่านนางคำมาฝนกับน้ำสะอาด แล้วเอาน้ำมาทาผื่นจะยุบเมื่อแห้งแล้ว ยังไม่หายทาซ้ำได้อีก

วิธีที่ 8 รากมะกล่ำตาแดง ส่วนมากจะเอารากมะกล่ำตาแดงมาฝนทาผื่นลมพิษ วิธีนี้ดีที่สุดเลย ถ้ามันหายไปแล้วจะไม่ขึ้นอีก (ถ้าเอาน้ำเหล้าใส่กับใบพลูมันจะยุบไปไม่นาน ประมาณ 2-3 ชม.จะขึ้นมาใหม่ ถ้าอากาศเปลี่ยนแปลง) ถ้าเป็นมากๆ เอามะกล่ำตาแดงทั้งต้นทั้งยอด ทั้งเครือ ทั้งเถา 1 กำมือ ใส่ น้ำ 1 ถ้วยชา ต้มให้เดือด กินถ้วยชาเดียวพอ อย่ากินมาก ถ้าไม่จำเป็นไม่ควรกิน

เพราะจะทำให้เมาได้ ถ้าเป็นลมพิษจะไม่เมา เป็นไม่มากก็ไม่ให้ดื่ม ถ้าเป็นมากๆ ถึงดื่มได้ เพราะมันอันตราย

วิธีที่ 9 เสลดพังพอนตัวเมียกับเหล้าขาว เอาใบเสลดพังพอนตัวเมียมาตำให้ละเอียด ใส่เหล้าขาวหรือแอลกอฮอล์ลงไปผสม นำมาทาพื้นลมพิษ

วิธีที่ 10 ผักแป้นกับข้าวสารเจ้า เอาข้าวสารเจ้า 1 กำมือใส่ครกตำผสมกับผักแป้น (ใบกุยฉ่าย) 1 กำมือ เอามาทา มันจะเหมือนกันกับคาลาไมล์ทาบนพื้นลมพิษ จะหายคันและไม่นานผื่นก็ยุบ

เรื่องที่ 11 สมุนไพรที่ใช้บำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือด

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอาการอาเจียนเป็นเลือด

อาการอาเจียนเป็นเลือดหมายถึง การอาเจียนออกมาเป็นเลือดสด อาจปนกับอาหาร หรือมีสีเหมือนกาแฟดำ (สีเลือดที่เกิดจากเลือดผสมกับกรดในกระเพาะอาหาร) ลักษณะนี้แสดงถึงการมีเลือดออกในทางเดินอาหารส่วนบนได้แก่ หลอดอาหาร กระเพาะอาหารและลำไส้เล็กตอนบน เลือดที่ออกจากทางเดินอาหารส่วนบนบางครั้งอาจไม่อาเจียนออกมา แต่จะผ่านลงไปจนถึงทวารหนักและถ่ายออกมาเป็นอุจจาระเหลวๆ สีดำคล้ายยางมะตอย

สาเหตุที่ทำให้มีอาการอาเจียนเป็นเลือดที่พบบ่อยที่สุดได้แก่ 1) เลือดออกจากแผลในกระเพาะอาหาร ซึ่งผู้ป่วยจะมีอาการแสบท้องเป็นๆ หายๆ อยู่หลายวันก่อนอาเจียนเป็นเลือด 2) การถูกทำร้ายร่างกายหรือตกจากที่สูงจนอวัยวะภายในฉีกขาด 3) กระเพาะอาหารอักเสบจากภาวะเครียดและผลข้างเคียงของยาบางชนิด เช่น ยาแก้ปวด ยาแก้อักเสบเอ็นเสด (NSAIDs) ยาต้านการแข็งตัวของเลือด เป็นต้น 4) การฉีกขาดของเยื่อบุบริเวณรอยต่อของกระเพาะอาหารและหลอดอาหาร รวมถึง 5) การฉีกขาดของหลอดเลือดดำที่หลอดอาหาร ซึ่ง 2 ภาวะหลังพบในผู้ป่วยที่ดื่มสุรามากและผู้ป่วยที่เป็นโรคตับแข็ง นอกจากนี้มีอาการอาเจียนเป็นเลือดยังพบได้ในโรค มะเร็งของระบบทางเดินอาหารตอนบน เช่น มะเร็งหลอดอาหาร มะเร็งกระเพาะอาหาร เป็นต้น หรือจากโรคเลือดที่มีเกล็ดเลือดต่ำ หลังจากอาเจียนเป็นเลือดแล้ว ผู้ป่วยอาจมีอาการหน้ามืด เป็นลม ถ้าเลือดออกมากจะกระหายน้ำ เหงื่อออก ใจสั่น ตัวเย็น ความดันโลหิตลดลง ซีพจรเบาเร็วและเข้าสู่ภาวะช็อกในที่สุด

การดูแลรักษาผู้ป่วยที่อาเจียนเป็นเลือด โดยทั่วไปแล้วภาวะเลือดออกทางเดินอาหารส่วนต้นจะหยุดได้เอง แต่ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตก็คือ โรคประจำตัวของผู้ป่วยและภาวะเลือดออกซ้ำ การรักษาต้องทำการห้ามเลือด เช่น การส่องกล้อง การทำให้หลอดเลือดแดงตัน การผ่าตัด เป็นต้น โดยในระยะเริ่มแรกต้องดูแลให้ผู้ป่วยนอนตะแคงเพื่อป้องกันการเกิดปอดบวม ให้ออกซิเจน ให้สารน้ำทางหลอดเลือดดำ งดอาหารและน้ำทางปากเพื่อป้องกันอาเจียนและเตรียมผ่าตัด รวมทั้งคลายเสื้อผ้าให้หลวม และส่งต่อไปยังสถานพยาบาลที่มีความพร้อม(พวงทอง ไกรพิบูลย์, 2555, สุดาพรรณ ัญญจิรา, 2546: 273-274)

การบำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดด้วยสมุนไพร

1. สมุนไพรที่ใช้บำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดทั่วไป หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดทั่วไปที่ไม่ทราบสาเหตุ ดังนี้

วิธีที่ 1 ว่านกาบหอย (ว่านหอยแครง) ใช้ว่านกาบหอย 10 ใบ ต้มกับน้ำ 1 ถ้วยแก้ว ใส่น้ำตาลทรายเล็กน้อย เอน้ำมาดื่มวันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น ติดต่อกัน 7 วัน อาการอาเจียนเป็นเลือดจะหายดี

วิธีที่ 2 กระเม็งสด เอาต้นกระเม็งสดๆ ใช้ทั้ง 5 (ราก ต้น โคน ใบ ดอก) หนึ่งกำมือใหญ่ล้างให้สะอาด ต้มให้ละเอียด แล้วจึงเอาเหล้าขาวประมาณ 30 มิลลิลิตรใส่รวมลงไป คั้นเอาแต่น้ำให้คนป่วยที่อาเจียนเป็นเลือดดื่มครั้งเดียวให้หมด ทำดื่มเช้า-เย็น ติดต่อกันเป็นระยะ จนหยุดอาเจียนเป็นเลือด

วิธีที่ 3 ขมิ้นชันและว่านเอ็นเหือง ไม่ว่าจะอาเจียนเป็นเลือดจากแผลในกระเพาะอาหาร ตับแข็ง หรือโดนซ่อมมาแล้วเลือดตกในให้รักษาชั่วคราวก่อนโดยเอาขมิ้นชันและว่านเอ็นเหืองอย่างละหยิบมือ เอามาใส่น้ำ 3 แก้ว ต้มเหลือ 1 แก้ว กินทุก 2 ชั่วโมง

วิธีที่ 4 ว่านปลาไหลใหญ่ เอาว่านปลาไหลใหญ่ (คล้ายขมิ้น) เอาหัวมาต้ม 1 หัว กับน้ำประมาณ 1 ขันใหญ่ ต้มประมาณ 1 ชั่วโมง เหลือประมาณ 1 แก้ว แล้วกินน้ำ อาการอาเจียนเป็นเลือดจะหยุด

วิธีที่ 5 ต้นตะครอง เล็บแมวและฝาง เอา 1) เปลือกต้นหนามครอง (ตะครอง) 1 กำมือ 2) เปลือกต้นเล็บแมว 1 กำมือ และ 3) แก่นฝางแดง 2 ซ้อมือ เอามาต้มกับน้ำ 3 ส่วน ต้มให้เหลือ 1 ส่วน ดื่มบ่อย ๆ ไม่อันตราย รักษาอาการกระอักเลือด ได้ผลดี

2. สมุนไพรที่ใช้บำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดจากแผลในกระเพาะอาหาร หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดจากแผลในกระเพาะอาหารโดยใช้ขมิ้นชัน 2 กำมือ ล้าง ปอกเปลือก เอามาตำ คั้นเอาแต่น้ำ กรองด้วยผ้าขาวบาง ให้กิน เข้า-เย็น ใช้ได้ผลดี

3. สมุนไพรที่ใช้บำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดจากภาวะช้ำใน หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบำบัดอาการอาเจียนเป็นเลือดจากภาวะช้ำในจากการถูกทำร้ายร่างกายหรือตกจากที่สูง ดังนี้

วิธีที่ 1 หนุมานประสานกาย ใช้ใบหนุมานประสานกายสัก 1 กำมือ เคี้ยวๆ กลืนเลย เคี้ยวไปเรื่อยประมาณสักครึ่งชั่วโมง ถ้าเคี้ยวไม่ได้ก็เอาใบหนุมานประสานกาย 15 ใบย่อย นำมาตำให้ละเอียด ผสมน้ำ คั้นเอาน้ำ 2 ถ้วยตะไล ต้มครั้งละ 1 ถ้วยตะไล วันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น ติดต่อกัน 5 วัน ก็หายอาเจียนเป็นเลือดและช้ำใน

วิธีที่ 2 ปลาไหลเผือก (พญารากเดียว, เอียนต่อน) เอารากปลาไหลเผือกมาฝนกับเหล้าให้ข้นๆ กินวันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น ประมาณ 5 วัน ในคนที่อาเจียนเป็นเลือดจากซ้ำในหรือโดนซ่อมมาหรือตรรกจะหาย ได้ผลดี

วิธีที่ 3 มะละกอและมะขาม เอาเปลือกมะละกอที่ใช้ตำส้มตำห้ามา 1 กำมือ แก่นต้นมะขาม 1 กำมือ ใช้มีดที่ปลอดผลไม้ ล้างยางออก ต้มรวมกัน ใส่น้ำประมาณ 700 มิลลิลิตร ต้มให้เหลือครึ่งหนึ่ง ใส่น้ำตาลนิดหน่อย ต้มครั้งละ 60 มิลลิลิตร ท่างประมาณชั่วโมงละครั้ง ติดต่อกัน 2-3 ครั้ง จนกว่าอาการจะดีขึ้น มีผู้เอาไปใช้แล้วได้ผล โดยเฉพาะการอาเจียนเป็นเลือดจากพลัดตกหกล้มบาดเจ็บภายใน ตกต้นไม้ รถชน ซ้ำในจากถูกซ่อมหรือไม่รู้สาเหตุ แต่ใช้ไม่ได้ผลกับการรักษาโรคแผลในกระเพาะอาหาร

วิธีที่ 4 แก่นประดงเลือดกับแก่นฝาง เอาแก่นประดงเลือดผสมแก่นฝางอย่างละครึ่งกำมือ เอามาต้มกับน้ำประมาณครึ่งลิตรหรือสองแก้ว ต้มนาน 10 นาที น้ำยาจะออกสีแดงเข้ม เอามาดื่ม ดื่มไปเรื่อยๆ ใช้เวลาประมาณหนึ่งชั่วโมงก็จะทุเลา โดยเฉพาะพวกต่อมไทรอยด์

เรื่องที่ 12 สมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะเลือดกำเดาออกจุมุก

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาวะเลือดกำเดาออกจุมุก

เลือดกำเดาออกจุมุกเกิดจากหลอดเลือดฝอยที่บริเวณเยื่อจมูกมีการแตกทำลาย ทำให้มีเลือดไหลออกทางจุมุก ซึ่งมีสาเหตุจากการได้รับบาดเจ็บ เช่น ถูกแรงกระแทกที่ดั้งจุมุก ศีรษะถูกกระแทกอย่างแรง เป็นต้น และอาจพบร่วมกับภาวะความดันโลหิตสูง โรคติดเชื้อ โรคเลือด โรคมะเร็งหรือเนื้องอกในจุมุกหรือโพรงหลังจุมุก การห้ามเลือดในทางการแพทย์แผนปัจจุบันให้แน่นกั้มศีรษะไปข้างหน้ามากๆ และใช้นิ้วมือกดปีกจุมุกทั้งสองข้างให้แน่น 5-10 นาที บอกให้ผู้ป่วยหายใจทางปาก และใช้น้ำแข็งวางบนดั้งจุมุก รวมทั้งห้ามสูบน้ำจุมุก ถ้าไม่ได้ผลให้ทำซ้ำอีกครั้งนาน 10 นาที ถ้าเลือดยังไม่หยุด ให้ใช้ผ้าก๊อชหรือผ้าสะอาดชิ้นเล็กๆ ชุบอะดรีนาลีนความเข้มข้น 1:1,000 ให้ชุ่มสอดเข้าในรูจุมุกข้างที่มีเลือดออก ยัดให้แน่น ยานี้จะช่วยให้หลอดเลือดฝอยตีบลงและเลือดหยุดได้ ควรยัดผ้าก๊อชไว้นาน 2-3 ชั่วโมง เมื่อแน่ใจว่าเลือดหยุดดีแล้วจึงค่อยๆ ดึงออก ในรายที่เลือดออกไม่หยุด อาจต้องรักษาโดยการจี้ด้วยไฟฟ้า

การบำบัดภาวะเลือดกำเดาออกจุมุกด้วยสมุนไพร

หมอบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบำบัดภาวะเลือดกำเดาออกจุมุก ดังนี้

วิธีที่ 1 หญ้าฝรั่น (สาบเสือ) ใช้หญ้าฝรั่น 1 กำมือ เอามาตำ คั้นน้ำมาทาจุมุก หรือต้มกินด้วย โดยเอาหญ้าฝรั่นทั้ง 5 ต้มน้ำ 3 แก้วให้เหลือ 1 แก้ว กินเช้า-เย็น กินเย็นต้องดื่มใหม่ ประมาณ 1 สัปดาห์ ถ้าไม่หายกินต่ออีก 3 เดือน

วิธีที่ 2 ไชชู (พุงแก, ชิงซี่) เอาไชชูหรือชิงซี่ทั้ง 5 มาต้มกับน้ำกิน กินต่างน้ำ ใช้รักษา

เลือดกำเดาออกจนหยุดได้

บรรณานุกรม

- กลุ่มงานการแพทย์พื้นบ้านไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. (2549). *ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านอีสาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาลองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. (2535). *สมุนไพรสวนสิริรุกขชาติ*. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- ฉันทนา ผดุงทศ. (2549). พิษสารเคมีทางการเกษตร. *วารสารคลินิก*. 259 (กรกฎาคม), 12-21.
- ภาควิชาตจวิทยา คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล. (2552). *สมพิษ*. สืบค้นจาก <http://www.si.mahidol.ac.th/sidoctor/e-pl/articledetail.asp?id=23>
- พวงทอง ไกรพิบูลย์. (2555). อาเจียนเป็นเลือด. สืบค้นจาก <http://haamor.com/th>
- พระธรรมวโรดม. (2504). *ตำรายากลางบ้าน*. ม.ป.ท.
- พระมงคล มหายโส. (2559). *การใช้สมุนไพรรักษาการอุกุกัดเบื้องต้น*. สืบค้นจาก <http://www.rakbankerd.com/agriculture/page.php/id=1019&s=tblanimal>
- พร้อมจิต ศรีสัมพันธ์และคณะ (บ.ก.). (2539). *สมุนไพรสวนสิริรุกขชาติ* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- เพียววี เหมือนวงษ์ญาติ. (2534). *คู่มือการใช้สมุนไพร*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมดิคอลมีเดีย,
- พจีกาญจน์ จิระเสถียรพงศ์. (2552). *ภูมิปัญญาพื้นบ้าน: ศักยภาพชุมชนชาวไทยในการคุ้มครองและใช้ประโยชน์เพื่อการดูแลสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ).
- พรรณีภา ชุมศรี. (2544). *สมุนไพรนานาชาติ*. กรุงเทพมหานคร: คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ราชบัณฑิตยสถาน. *หัดกินได้และหัดมีพิษในประเทศไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2539.
- รัชนีพร ภู่อกร. (2533). *การปฐมพยาบาล*. ม.ป.ท.
- รุ่งเรือง กิจผาติ. (2559). *การปฐมพยาบาลผู้ป่วยกินสารพิษหรือยาพิษ*. สืบค้นจาก <http://www.si.mahidol.ac.th/drrungrueng.org/data/flame/008.htm>
- วุฒิ วุฒิธรรมเวช. (2537). *เภสัชกรรมไทย: รวมสมุนไพร*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.
- วิชัย วนดุรงค์วรรณ และทศศาสตร์ หาญรุ่งโรจน์. (บ.ก.). (2536). *การปฐมพยาบาล*. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- วิภาพร วรหาญ จงรัก อธิรัตน์ และสุวรรณา บุญยະสิพรรณ. (บ.ก.). (2535). *การปฐมพยาบาลและการพยาบาลฉุกเฉิน*. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.

- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี.(2559). *แมงป่อง ตะขาบ*. สืบค้นจาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>.
- วีรพัฒน์ สุวรรณธรรม.(2558). *แนวทางการดูแลรักษาผู้ป่วยที่ถูกงูพิษกัด*. สืบค้นจาก <http://www.si.mahidol.ac.th>
- สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ. (2544). *ตำราการรักษาโรคทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- สุวิทย์ มาประสงค์. (2546). *ภูมิปัญญาหมอยง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุชัย สุเทพารักษ์. (2542). *งูพิษกัดและการดูแลผู้ป่วย*. *วารสารเวชศาสตร์สิ่งแวดล้อม*. 1(1), 20-29.
- สุดาพรรณ ธัญจิราและวนิดา ออประเสริฐศักดิ์. (บ.ก.). (2546). *การพยาบาลฉุกเฉินและอุบัติเหตุ*. กรุงเทพฯ: สามเจริญพาณิชย์.
- อนุวัตร ลิมสุวรรณ. (2523). *การช่วยเหลือผู้ป่วยฉุกเฉิน*. *ห่างไข้ไกลโรค*. คู่มือสุขภาพสำหรับประชาชน ฉบับครบรอบ 10 ปี มูลนิธิรามาริบัติ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิรามาริบัติ.
- อมรชัย หาญผดุงธรรมะ. (2544). *ผึ้งต่อยต่อย*. *นิตยสารใกล้หมอ*. 25(8), 1-3.
- Christensen D. Kyle. (2000). *Herbal First Aid and Health Care*. United States of America: Lotus Press, Wisconsin.
- Duke A. James. (1997). *The Green Pharmacy*. Pennsylvania: Rodale Press Emmaus.
- Ehrlich D. Steven. (2008). *Food Poisoning*. Retrieved from <http://www.umm.edu/altmed/articles/food-poisoning-000064.htm>
- Pigott D. (2008). *Emergency Medicine Clinics of North America*. Birmingham, AL: WB Saunders.

ภาคผนวก

ภาพสมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพใน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

					
เขยตาย1	เขยตาย2	เปื่อยเลือด	เพกา	เล็บแมว	เสลดพังพอนตัวเมีย1
					
เสลดพังพอนตัวเมีย2	เสลดพังพอนตัวผู้1	เสลดพังพอนตัวผู้2	แคบ้าน	โลดทอนงแดง1	โลดทอนงแดง2
					
โลดทอนงแดง3	ไช้ชู-ชิงซี่1	ไช้ชู-ชิงซี่2	ไผ่ป่า	กล้วยน้ำว้า	กะเม็ง1
					
กะเม็ง2	ขนุน	ขมิ้นชัน1	ขมิ้นชัน2	ขมิ้นดำ	ข่าลิง1
					
ข่าลิง2	คูณ1	คูณ2	จางจีต1	จางจีต2	ชาต1
					
ชาต2	ตะคอง1	ตะคอง2	ตำลึง	ทับทิม1	ทับทิม2

บวบเหลี่ยม

บอระเพ็ด

บัวบก

บุกรอ

ประดงเลือด

ประดู่ป่า1

ประดู่ป่า2

ปลาไหลเผือก1

ปลาไหลเผือก2

ปลาไหลเผือก3

ปาน1

ปาน2

ผักแป้น-กวยช่าย1

ผักแป้น-กวยช่าย2

ผักแป้น-กวยช่าย3

ผักกระสัง

ฝรั่ง

ฝาง1

ฝาง2

พล1

พล2

ฟัก

ฟ้าทะลายโจร1

ฟ้าทะลายโจร2

มะกล่ำ

มะขาม

มะนาว

มะม่วง

มะระขี้นก

มะละกอ

ย่านาง(เขียว)1

ย่านาง(เขียว)2

ย่านางแดง1

ย่านางแดง2

ยาสูบ

รางจืด-รางจืดดอก
ม่วง1

รางจืด-รางจืดดอก
ม่วง2

ว่าน(ดิน)ตะขาบ1

ว่าน(ดิน)ตะขาบ2

ว่านเอ็นเหลือง1

ว่านเอ็นเหลือง2

ว่านแมงมุม

ว่านกาบหอย-ว่าน
หอยแครง

ว่านขอทอง-ขอทอง
แก่1

ว่านขอทอง-ขอทอง
แก่2

ว่านจางจืด-รางจืด1

ว่านจางจืด-รางจืด2

ว่านนางคำ

ว่านปลาไหลใหญ่-
ว่านปลาไหลเผือก

ว่านหางจรเข้

ว่านอี้ง

สบู่ดำ

สมอไทย1

สมอไทย2

สาบเสือ1

สาบเสือ2

สีเสียดแก่น

หนุมานประสาธน์
กาย

หมาก1

หมาก2

หมี-หมีเหม็น

หอม

อุตพิต1

อุตพิต2